

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

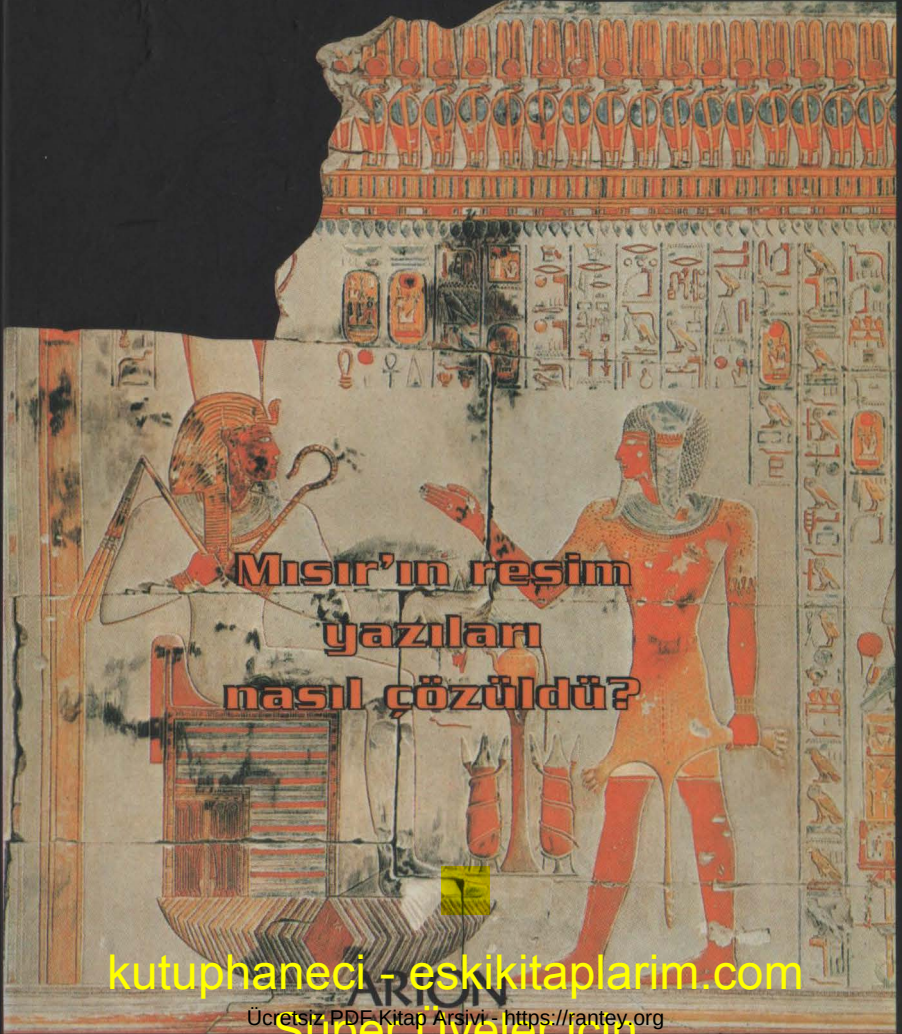
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

CHRISTIAN JACQ

MISIRLI CHAMPOLLION

Mısır'ın resim
yazıları
nasıl çözüldü?

kutuphaneci - eskikitaplarim.com

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantev.org>

Super Üyeler İçin

MISIRLI CHAMPOLLION

“MISIR’IN RESİM YAZILARI NASIL ÇÖZÜLDÜ?”

C h r i s t i a n J a c q

Fransızcadan çeviren:
Z. Zühre İlkelen

ARION
YAYINEVİ

Roman Dizisi:14

ARION YAYINEVİ

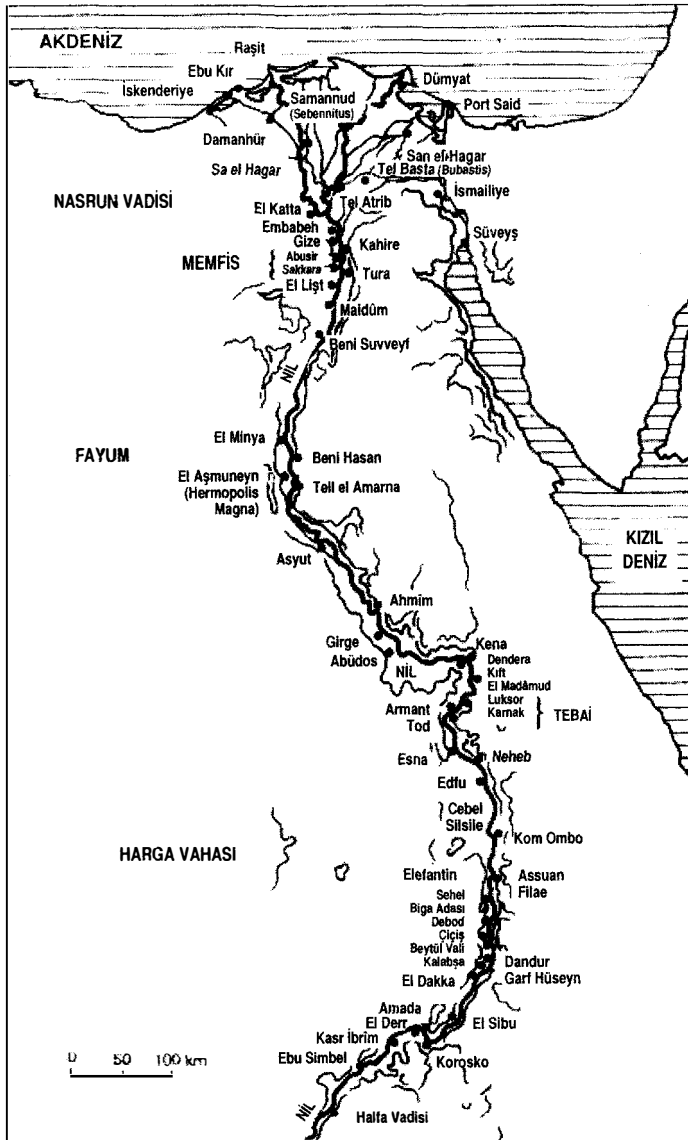
Haziran - 1999 (1. Basım, İstanbul)

“Bu eserin tüm yayın hakları ARION YAYINEVİ Ltd. Şti.ne aittir.”
© Éditions du Rocher, 1987.

Kitabın Orijinal Adı : Champollion L'Égyptien
Yazar : Christian JACQ
Çeviren : Zühre İlkelen
Kapak Tasarımı : Mustafa Türk
Baskı : Kurtiş Matbaacılık

Adres : Sıraselviler Cad. Taner Palas Apt.
No: 25 Kat: 3 Daire: 7
Taksim-İstanbul
Tel. : (0212) 292 81 64 - 65 - 66
Fax : (0212) 292 81 67

ISBN - 975-571-083-3

UYARI

Bu kitap bir romandır ama, bir ejiptolog tarafından ve ilk ve en büyük ejiptologun anısına saygı olarak yazılmış olma gibi bir özelliği vardır. 1790 yılında Figeac'ta doğup 1832 de Paris'te ölen Jean-François Champollion hiyerogliflerin anlamını çözen adam diye tanınır ama, dilbilgisi, sözlük, tarihsel makaleler, betimleme yazıları ve mektuplar içeren bilimsel ve yazınsal yapıtı konusunda hemen hemen bir şey bilinmez.

Bilgin, pek kısa sürecek olan yaşamının en güzel anlarını 1828 Temmuz'undan 1829 Aralık ayına kadar yaşar. “Mısırlı” diye ad taktıkları Champollion, onca zaman düşlediği Mısır'a sonunda gidebilmiştir. Christian Jacq'ın romanı yenginliği, çarpıcı olayları ve yeni ortaya çıkardıklarıyla işte bu yolculuğu anlatıyor. Yazar, Champollion'un kendisini konuştururken araya bilginin gerçekte söylediği ya da yazdığı çok önemli tümceleri de yerleştiriyor.

Anlatılan olayların çoğu gerçekte yer almış olaylardır. Romancının işlevi, insan düşüncesi tarihinin doğduğu yerlere yapılan bu yolculuğu bir kez daha içinden yaşamak, bazı kişileri bir kişiye indirgemek ve yazılarında Champollion'un açık bıraktığı “boşluk”ları doldurmaktan öteye gitmemiştir.

Bu romanın amacı, harfi harfine tarihsel gerçekliğe değilse de, en azından tüm zamanların en büyük dahilerinden biri olan Jean-François Champollion'a sadık kalmaktır.

ÖNSÖZ

Yorgun görünen ve yüzü gülmeyen Doktor Brousset, bir bardak romu başına dikip sordu:

- Ne tanı koyuyorsunuz, sevgili meslektaşım?

Doktor Robert mendiliyle alnını kuruluyordu:

- Mideden tepen bir kriz, verem, inme başlangıcı, omurilikte felç, Nil'in suyunu içmekten kapıldığı karaciğer hastalığı... Champollion ölecek. Her zaman üç tayın birden isteyen o coşkun tay, sınırı aşan bir güç harcadı.

- Eksiksiz bir çözümleme. Organizma tükenmiş. Yorucu yolculuğu, firavunların mezarlarından yayılan o büyümlü maddeler, zihnindeki sürekli tasalar, adamın kanını dondurdu, şimdi de tabuta doğru götürüyor. Ayrıca kalpte de büyüme var, bence sabaha çıkmaz.

*

Champollion ölecek.

Bir perdenin arkasında gizlenmiş sekiz yaşında küçük bir kız, Zoraïde, bu korkunç tahmini duymuştu. Babasının bir daha geri dönmek üzere kendisini bırakıp gideceğini biliyordu. Daha önce de sık sık uzaklara gitmişti.

Hele onca sevdiği o gizemli Doğuya gitmek üzere Fransa'dan ayrılışları. Zaten küçük kızın adı da Doğudan alınmaydı.

Champollion, Mısır'dan döndüğünden beri rahatsızdı. Artık Paris'e dayanamaz olmuştu. Collège de France'ta dünyanın ilk ejiptoloji kürsüsü olan kürsüsünde ancak birkaç ders verebilmişti. Sık sık gelen fenalıklar onu öğretimini yarıda bırakma, eski Mısır'ın ışığını yeniden ortaya çıkaracak duru ve tutkulu sesini susturma zorunda bırakmıştı.

Artık Zoraïde'in iki haftadır Champollion'u boşu boşuna iyileştirmeye çalışan iki doktorun becerisine gereksinimi kalmamıştı. Kızın kendisi geleceği görürdü. O, 4 Mart 1832 gecesinin son gece olacağını biliyordu.

Doktorların yasağını çiğneyerek, hastanın odasına girdi.

- Babacığım, uyuyor musun?

Jean-François gözlerini açtı:

- Gel... çabuk gel!

Zoraïde yatağa koşup babasının boynuna atıldı. Uzun uzun, yüzü babasının göğsüne dayalı, ağladı.

Hasta pek güçsüz bir sesle:

- Bana Mısır giysilerini getir, dedi.

Zoraïde hemen seğırtip dolabı açtı. Babasının Doğu anılarını sakladığı o dolapta çizgili uzun entariler, sarıklar, arkası açık pabuçlar dururdu. Eli ayağına dolaşan küçük kız, ince, işlek bir yazıyla doldurulmuş not defterlerinden oluşan bir yığını devirmişti.

- Babacığım, bunu da buldum!

Champollion kızının uzattığı defteri titrek bir elle açtı. Yaşamının doruğuna ulaştığı o ilk yolculuğunda, Mısır'da tuttuğu ilk notları gördü.

- Babacığım... neden bana hiç anlatmadın?

- Anlatmadığım ne? Oraları mı diyorsun?

- Evet, oraları, gerçek yerini senin. Her şeyi söylemeni istiyorum. Hiç anlatmadıklarının tümünü.

Can acısı, Champollion'u titretti. Zoraïde babasının ellerini öpüyordu.

- Senin için hiçbir şeyi reddetmem. Başını omuzuma dayay.

Zoraide babasının dediğini yaptı. Çok yumuşak sesiyle yolculukların en harikuladesini anlatmaya başlayan bu babanın dediğini yapmak öyle tatlı bir şeydi ki.

BİRİNCİ BÖLÜM

- Yanılmıyorsam, Mösyö Jean-François Champollion'sunuz?

- Ta kendisi. Tanıştığımıza sevindim, binbaşım.

Orta boylu, güleç yüzlü bir adam olan Binbaşı Cosmao Dumanoir, *L'Églé* korvetinin kaptanıydı. Sinekkaydı tıraş olmuş cildi pürüzsüzdü, üniformasının düğmeleri son derecede dikkatle parlatılmıştı. Beni gemisinde gerçek bir yakınlıkla karşıladı.

O 24 Temmuz 1828 günü, batmakta olan güneşin son ışıkları Akdeniz'i tutuştururken, önümde onca zaman umut ettiğim yol, Mısır yolu açılıyordu.

Belki o ülke yeniden bir şeyler söyleyecekti. Belki eski Mısırlıların bilgeliği yeniden bize aktarılacaktı. İşte bu soruların peşinden gidiyordum. Hiyeroglifleri, tanrıların gizem yüklü o sözcüklerini çözmeye başlamıştım.

Fakat elimde hâlâ önemli bir anahtar eksikti. Sezgilerimin doğru olup olmadığını adım adım denetlemem, bulamadığım yanıtları firavunların toprağından istemem gerekiyordu.

Aylar ve aylar süren kırtasiyecilik sıkıntılarını atlatmış, sonunda bir bilimsel sefer düzenlemeyi başarmıştım. Bu sefere katılacak birtakım bilim adamları, benim yönetimim altında, *L'Églé* gemisiyle İskenderiye'ye geleceklerdi.

- Lütfen beni izler misiniz, Mösyö Champollion?

Korvetin sürme iskelesini aşarken dönüşü olmayan bir noktayı geride bıraktığım duygusuna kapıldım. İşte artık, kendi kendimin sonuna kadar gitmeye, o bilinmeyen Doğunun içlerinde yaşamımı tehlikeye atmaya zorunluydum.

O ana kadar yaşamım sürekli bir savaş oldu. En ufak şeyi elde etmek için, karış karış savunma yapmam, başkalarının kurdukları dolapları boşa çıkarmam, karalamalara göğüs germem gerekti. İstemeksizin, çevremdeki yeteneksizlerin, yetersizlerin kıskançlığını uyandırıyorum, fazla uzaklara gitmemi, fazla hızlı ilerlememi kınıyorlar. Hiçbir zaman hiçbir şey beni zehirli dillerden korumadı. Tavaya diri diri atılmış alabalık gibiyim. Fakat öyle mutluyum ki, Paris şimdiden uzaklarda kaldı diye! O kentin havası beni yiyip bitiriyor. Orada kuduz gibi ağızdan tükürükler saçılıyor, güçsüzleşiyorum. Paris korkunç. Sokaklarda çamur ırmakları akıyor.

Kaptan Cosmao Dumanoir, üniforma altında yaşlanmışların o biraz katı zarafeti içinde, beni kamerasına götürüp şampanya ikram etti.

İçtiğim şeyden pırıldayarak fışkıran o geçici neşe, Aix'ten Toulon'a kadar yaptığım yolculuk boyunca yakamı bırakmamış olan yürek sıkıntılarını yok edemedi.

Pek gizemli bir biçimde iki mektup almış ve birbirlerine hiç benzemeyen bu mektupların ikisini de bilimsel notlarımla arasına gizlemiştim. Bunları düşünmemek elimden gelmiyordu.

Birincisinde ağır tehditler vardı:

“Tasarılarınızı aklınızdan çıkarın. Oturduğunuz yerde kalın, yoksa sizi Mısır’da ölüm bekler.”

İkincisi, çok bilmecemsi olmasına karşın, daha yüreklen-dirici geldi:

“Sizi bekliyoruz. Gerçekten tanrıların dilini çözdünüzse, sizi ağırlayabileceğiz.”

Deli miydiler? Düşlere kapılmış bir kimseler miydi bunlar? Ta ilk kez, çocukluğumda Figeac’ta bir kış sabahı Mısır hiyerogliflerini, sonsuz bir yaşamın izlerini taşıyan simgeler ve işaretler kaynayan o âlemi ilk gördüğüm günden beri böylelerine o kadar çok rastlamıştım ki... Ruhumun vatanının orada olduğunu, bir gün o bilmeceleeri, yüzyıllar önce yitirilmiş o kelâmı çözerek kendi yazgımı okumam gerekeceğini hemen o gün anlamıştım. Eski Mısır, benim kanım. O, benim yüreğim. O, benden her şeyi bekliyor.

Keşiflerimin ana bölümü küçük siyah bir çantada. Yolculuğumda başlıca güvencem bu çanta olacak. Bir an, içimden kaçmak isteği geçti. Bu gösterişsiz şeye dokununca, varlığımın en değerli bölümünün yazıya döküldüğü bu kâğıtları elleyince vazgeçtim. Utkuyu Mısır kazanmıştı. Her zaman o kazanacaktır.

Varır varmaz, Mısır Enstitüsü binasına gideceğim. Orada kendisine “Peygamber” dedirten yaşlı bir bilgin var. Elinde benim araştırmalarım için birinci derecede önem taşıyan belgeler var. O belgeleri hiçbir zaman hiç kimseye vermek istememişti. Seferimin hazırlıklarını duyunca beni beklediğini ve eksikliğini tamamlamam için bana gerekli olanı vereceğini bildirdi.

Kaptanın kamarasına bir kadın girdi. Yüksek, soylu bir havası vardı, Bakır kızılı saçlarıyla gerçek dışı gibiydi. Açık gümüşü renkte yanar döner kumaştan bir elbise giymişti ve bu giysi kadının solgunluğunu daha belirgin kılıyordu. Mısırlı güzelliği diyeceğim güzellikteki yüzünü iri, açık yeşil gözleri canlandırıyor. Uzun, ince elleri bana Louvre Müzesinin firavunlar bölümünü kurarken bir kenara koyduğum bazı kraliçe resimlerini anımsattı.

Lütfedip beni başına geçirdikleri, maaşsız geçirdikleri, firavunlar bölümü... Otuz yaşlarında görünen kadın, doğuştan bir seçkinliğe sahipti, o seçkinliğin içinde bir şaşırtıcılık da yok değildi.

- Sizi Lady Redgrave ile tanıştırayım, dedi Kaptan Dumanoir. İskenderiye'ye kadar bizimle yolculuk yapacak.

Toplum yaşamının gösterişli davranışlarına hiç düşünmeden kin duyarım. O zamana kadar da kimsenin zoru altında bunlara uymamıştım. O anda, içimden gelen ve kendimi de şaşırtan bir dürtüyle eğilip o İngiliz aristokrat kadının elini öptüm. Kadın böylesine teslim oluşumu açıkça anlaşılmayan bir gülümsemeyle yanıtladı.

- Sizden söz edildiğini çok duydum, Mösyö Champollion, dedi. Yumuşak, ışıklı bir sesi vardı. Şivesindeki bozukluk pek hafifti. Londra'da bir skandal konusu oldunuz. Yurttaşım Thomas Young hiyeroglifleri sizden önce çözdüğünü, sizin yönteminizin baştan başa yanlış olduğunu ileri sürüyor.

Kaptan Dumanoir, sıkıntıyla yüzünü denize çevirdi. Birden kanım başıma çaktı.

Thomas Young... Şu hem ikiyüzlü hem kendini beğenmiş herif. Malezya ve Mançurya dilleri profesörüdür. Ne onları bilir ne eski Mısır dilini. Onca şişinerek duyurduğu buluşları, gülünç bir göz boyamadan öteye gitmez. Hiyeroglif anahtarı diye yaptığı şey zavallı bir şey. Mısır'a gidip de yazıtları Doktor Young'un o maymuncuğu ile okumak zorunda kalacak gezginlere acıyorum!

- Mösyö Young'ı çok takdir ederim, hanımefendi, ayrıca da bir meslektaş, onun benimle ilgili davranışları ne olursa olsun, eleştirmekten hoşlanmam. Kendisini iyi tanıyorsanız, ona şu öğüdü verin: Meslek değiştirsin!

- İyi tanırım. Yanıt hemen gelmişti ve alaycıydı. Thomas Young dayımdır. Daha sonra görüşürüz...

Soluğum kesilmişti. Kadın kamaradan çıkarken hiçbir

yanıt veremeden baka kaldım. Oldum bitim, böyleyimdir. O kertede duyarlıyım ki, bilimsel çalışmalarına karşı çıkan ufacık bir olayı gereğinden çok ciddiye alırım.

- Bu yaptığı... bu yaptığına tuzak denir, diyebildim sonunda. Kaptandan da onay bekliyordum.

- Sakinleşin, dedi babacan adam. O da benim kadar sarılmıştı. Kısa sürede unutursunuz bunu.

- Thomas Young, en kötü düşmanımdır, diye açıkladım. Biraz nefes nefese kalmıştım. Yıllardır bana eziyet eder, bilimsel bildiri kaçakçılığı yapar, her türlü yoldan çalışmalarımı durdurmaya çalışır. Bu kadın da en kötüsünden bir casus.

Binbaşı Dumanoir düşünüyordu. Benim içimi rahat ettirmeye çalışarak

- Yolculuğa yalnız çıkmış, Mösyö Champollion, dedi. Hem alt tarafı bir kadın bu. Sizin çevrenizde birçok çalışma arkadaşınız bulunuyor. Herhalde onlar size çok bağlı olacaklardır. Eminim, herhangi bir tehlikeyle karşı karşıya değilsiniz. Bu, basit bir sindirme manevrasından başka bir şey değil.

Çok bağlı çalışma arkadaşları... Ben hiç de öyle binbaşı kadar iyimser değildim.

- O beyler geldiler mi?

- Henüz gelmediler, diye yanıt verdi Cosmao Dumanoir. Akşama bekliyorum.

Boğazım sıkışıyor, karnım ağrıyordu. Bacaklarım biraz titriyordu. Yaşamımın ana amacına beni götürecek olan bu geminin içine kadar girmiş şu dişi şeytanın ortaya çıkışı kötü bir şeyler olacağını göstermiyor muydu? Bu yolculuktan vazgeçmem, tarihi ertelemem, daha çok önlem almam gerekmez miydi?

Afallayıp kalmıştım. Toulon'a gelirken duyduğum coşkudan sonra bir umutsuzluğa düşüyordum. Ağlayacak gibiydim. Girişimim daha doğmadan başarısızlığa uğrayacaktı galiba. Kaptan:

- Ben sizi Mısır'a götürmek zorundayım, bunu da, engeller ne olursa olsun, yapacağım, diye kesin konuştu. Bana güvenebilirsiniz.

- Hangi engeller? diye tedirginlikle sordum.

- Korvetimiz, dedi, ticaret gemilerine eşlik etmeye ayrılmış bir gemidir. Bu seferimizde kimseye eşlik etmeyecek. Artık denize açılmaya cesaret edilmiyor, insan ya da mal kaybı tehlikesi olduğundan değil, Mısır ile ticaretin tam bir durgunluk içinde olmasından ötürü. Mısır artık pamuk göndermez oldu. Fakat, yinelıyorum, bunu söylerken elini sol omzuma koymuştu, bana güvenebilirsiniz.

Böyle bir iyilik gösterisiyle az karşılaşmıştım. Cosmao Dumanoir derdime gerçekten katılıyordu. Fakat onun yardımının bana hiçbir yararı olmazdı. Yardımı, o dolapçı casus kadının varlığını ortadan kaldırmıyordu.

- Dinlenseniz, diye bir öneride bulundu.

Kaptanın ağzından bu sözler çıktı çıkmadı, kapı vuruldu. Bir tayfa gelmişti.

- Mösyö Champollion'u görmek isteyen bir doktor var, dedi.

- Doktor mu? diye şaşırarak sordum. Ne istiyormuş ben-den?

Tayfa, kollarını iki yana açarak bilmediğini işaret etti. Bu yeni gizem karşısında öfkelenmiştim, tayfanın peşine düş-tüm.

Sürme iskelenin aşağısında siyah redingot giymiş bir adam bekliyordu. Kısa boylu, tıraşı uzamış, sivri burunlu, ha-in bakışlı biriydi. Fitne ya da geçimsizlik karikatürlerine ben-ziyordu. İlk andan bana itici geldi.

- Mösyö Champollion?

- Benim.

Sesi, heyecanlı bir genç kızın sesi gibi zayıf ve tizdi. Bana aşağıdan yukarıya doğru bakıyordu.

- Size önemli bir haber getirdim.

- Söyleyin, rica ederim.

Ağırdan alıyordu, bildireceği şeyin tadını çıkarmak ister gibiydi.

- Mösyö Champollion, seferiniz iptal edildi.

İKİNCİ BÖLÜM

Siyahlı bücür herife öfkeli bir şaşkınlıkla baktım.

- Ne demek istiyorsunuz?

- Veba salgını, Mösyö Champollion. Güneyin tüm kentlerine yayılıyor. Her yerde karantina ilân edildi. Bugün yola çıkarsanız, deniz üzerinde kalmanız gerekir. Hiçbir liman sizi kabul etmeyecektir.

Avazım çıktığıncaya kadar kahkaha fırlattım. Önce gözümde şeytan görünen siyahlı adam, artık gülünç bir beberuhiden fazla bir şey gibi gelmiyordu.

- Siz gazeteleri gereğinden çok okuyorsunuz, doktor, diye haykırdım heyecanla. Gazeteler okurlarını aptal yerine koyarlar. Elbette, Marsilya'da da burada da yüzlercemiz ölüyor. Galiba, siz ülkeyi kemiren ahlaksal vebayla fiziksel vebayı birbirine karıştırdınız.

Arkamı dönüp gitmeye hazırlanırken, fırlayıp ağının üzerinde koşan örümcek gibi kolumu kavradı.

- Bir dakika, Champollion! Toscana'dan gelecek bilginleri bekliyorsunuz... Ben Toulon'un çevresini karantinaya aldım, bir sağlık kuşağıyla sardım. Alpler üzerindeki bütün girişler askerlerce tutuldu. Fransa'dan gelen mektup ve gazeteler yırtılıp sirkeye atılıyor. Dostlarınız barajı aşamayacaklar. Bu korvetin kaptanı denize açılma çılgınlığında bulunsada siz tek yolcusu olursunuz.

- Beyim, dedim adamı paralayacak gibi, siz yalan söylüyorsunuz. Bu salgın, ün peşinde koşan doktorların uydurması. Size emrediyorum, seferimizin İtalyan üyeleri Rosellini ile Profesör Raddi'nin gemiye girmelerini engellemeyeceksiniz.

Şeytan herif yüzünü buruşturdu, cebinden bir tomar kâğıt çıkardı.

- Bu raporlar sizi bir politik kışkırtıcı olarak ihbar ediyor, Champollion! Yanılmamışlar da. Kimse yasaların üzerinde değildir.

Salgın tümüyle söndürülmedikçe sağlık kuşağı kalkmayacaktır. İki üç ay alır, herhalde.

Dikkatim o sırada rıhtımda görülen acayip bir sahneye çevrilmeseydi, herhalde herifi boğardım. Sırtına arkeolojik buluntu kadar eski bir cüppe giymiş bir papaz, bavullar, çantalar yüklü bir katıra sopa vurup duruyordu.

Tanıdım, Peder Bidant'dı, göbekli, kafasında hemen hemen saç kalmamış bir papaz. Doğu bilimlerine gönül vermiş biri. Uyuşuk tabiatlı bir adamdı ama, uyuşukluğunun altında diri, muzip bir kafası vardı. Orada bulunması beni sevindirecek bir şey değildi. Kilise makamlarınca benim seferimin dinin sınırlarını aşıp aşmadığını denetlemekle görevlendirilmişti. Çünkü o makamlar, Mısır topraklarında yapılacak birtakım keşiflerin, Kutsal Kitaptaki olaylar sıralamasını bozmasından, bunun da kendilerinin rahatını kaçırmasından korkuyordu.

Oflaya puflaya gelen Peder Bidant'ın arkasından koca gövdesiyle Nestor L'Hôte belirdi. Hiyerogliflerin kopyasını çıkarmaya alışmış bir çizimciydi. Bu sağlam yapılı, güçlü kuvvetli genç adamın dürüst bir karakteri olduğu gibi, öfkesi de burnundaydı. Fakat, yazıtları kopya etmek için gereken beceriye sahip olduğuna güveniyordum.

- Nihayet vardık! diye Peder Bidant bağırdı. Bunu söylerken karalar giymiş iblisi, bana elini uzatabilmek için, yana doğru itiyordu. Biliyor musunuz, bize vebalıymışız gibi davrandılar. Kerataları bastonumla ve bir de başpiskoposun mektubuyla uzaklaştırdım.

- Bu da kim? Soruyu bas sesiyle Nestor L'Hôte sormuştu, işaret ettiği kimse de bücür doktordu.

- Bizi rıhtımda tutmak isteyen bir doktor, diye yanıt verdim. L'Hôte, yumruğunu kaldırarak:

- Çekilip gider misiniz, bakayım! diye kükredi.

Karalar giyinmiş iblis uzun laf etmeye kalkmadı.

Ağzının içinde anlaşılmayan bir şeyler geveleyerek geri geri gitti ve arkasına bakmadan kaçtı.

- Üzgün görünüyorsunuz, Champollion. Nestor L'Hôte bu gözlemini dile getirirken yumruklarını beline koymuş, dimdik duruyordu.

- Nedensiz değil, dedim. Şu sağlık kuşağı yüzünden seferimiz, Toscana'lı üyelerinden, Rosellini ile Raddi'den yoksun kalacak. Onlar olmazsa, çalışma programımızı yürütemeyiz. Peder Bidant:

- Tanrı'ya güvenin, diye fısıldadı. Davamız haklıysa, Tanrı yardımcımız olur.

Papaz beni sınıyordu. Herhalde Hıristiyanların tanrısına olan bağlılığımın pek sıkı olmadığı yolunda bir şeyler duymuş olmalıydı. Yakınlarım, birkaç bilgin, dedikodu yazarları gerçek yurdumun firavunların yurdu olduğu, Tebai tanrılarına coşkulu ve içten biçimde inandığım yargısına varıp sonunda bana "Mısırlı" diye ad takmışlardı.

Ardında firavunların ülkesi bulunan denize bakarken haklı olduklarını kabul etmek zorunda kaldım.

*

Binbaşı Cosmao Dumanoir Fransa'nın Mısır başkonsolosu Drovetti'nin mektubunu bir kez daha okudu. İki gün önce Paris'ten bir ulakla gönderilmiş olan mektupta Drovetti, Champollion tarafından düzenlenen seferin uygun düşmeyeceği konusunda kuşkularını dile getiriyor, hattâ kendisinin Bilgi'nin Mısır toprakları üzerinde güvenliğini sağlayamayacağını belirterek hemen Paris'e dönülmesinin iyi olacağına işaret ediyordu. Kahire'ye yerleşmiş o her şeye gücü yeter Mehmet Ali Paşa, Avrupalılardan nefret eden danışmanlarının büyük etkisinde kalıyormuş. Hiyeroglifleri çözen adamın gelişini iyi gözle görmeyeceği de kesinmiş.

Champollion'u kendisini bekleyen tehlikelere karşı uyarılmalı mıydı? Böyle bir mektubu okumak adamın kırık cesaretini umutsuzluğa dönüştürdü. Herhalde bilimsel sefere birlikte çıkacağı kimselerin yaşamını tehlikeye atmaktansa, yolculuktan kesin olarak vazgeçerdi.

Fakat Cosmao Dumanoir'a firavunlar nasıl vız geliyorsa, Paşa da öyle vız geliyordu. Bu yolculuktan vazgeçmek gücünün üzerinde bir şeydi. Son gücünün, çünkü bu, vücudu ancak bir kaç ay daha yaşamasına izin veren bir hastalıkla yıpranan binbaşının son seferiydi. Tek isteği, gemisinde, deniz üzerinde ya da artık hiçbir bağının kalmadığı Avrupa'dan uzakta, bir Doğu limanında ölmekti. Işık kaynağı Doğu. Cosmao Dumanoir tükenmekte olan yaşamının orada ölümünden sonra bir âlem bulacağını umuyordu.

Buna karar verecek olan kaderdi. Vakıa, Başkonsolos Drovetti seferi güvenlik nedenleriyle durduran, yola çıkılmasını kesinlikle yasaklayan resmi bir mektubun da gönderileceğini bildiriyordu, ama neyse ki, Paris ile Toulon arasında haberleşme pek yavaş giderdi. Kuşkusuz, içişleri bakanı, *L'Églé* korvetinin denize açılmasından önce Champollion'a erişebilmek için yalnız hükümetin yararlandığı gece ve gündüz yol alan ulak gönderme yöntemini kullanacaktı.

Artık yolculuk, ulaşın hızına, rüzgârların şiddetine ve Champollion'un o İtalyan alışma arkadaşlarının gelmesine baēlıydı.

Drovetti, mektubunda İskenderiye ve Kahire'de ciddi karışıklıklar olduēuna işaret ediyordu. Paşa kendini muhalefet partisinin ateşli üyelerinin tehdidi altında görüyormuş. Mısır'ın büyük kentlerinde ayaklanma ve başkaldırma hareketleri çıkarsa, ilk akacak kan, Avrupalılarınki olurmuş. Acaba başkonsolos, Champollion'un Mısır'a varması ve asıl görevinin ne olduēunu görmesini engellemek için durumun gerçek aēırlıēına eklemeler yaparak abartıya kaçmıyor muydu? Bazı gemiciler Dumanoir'a Drovetti'nin korkulacak bir eski eşya kaçakçısı olduēunu ıtlatmışlardı. Mevkiinden yararlanıp ticaret gemilerine kazı yerlerinden alınmış heykeller, dikme taşlar, papirüsler yükletirmiş.

O deēerli parçalar Avrupa'nın yolunu tutarmış, günün birinde başkonsolosun gidip onları yeniden eline geçireceēi Avrupa'nın. Champollion ise dürüst, para cambazlıklarına yabancı, eski Mısır'ın sanatsal malvarlıēını korumayı içten isteyen bir adam diye tanınırdı. Drovetti hakkında söylenenler doēruysa, Champollion ona rahatsızlık verebilirdi.

*

Kaç gün oluyor, Toulon'da hapsedilmiş durumdayım. Artık bu kente dayanamıyorum. Korvet, kafeste kuş gibi, rıhtımda baēlı duruyor. Kolera olduēu saptanmış hiçbir vakaya rastlanmadıēı halde, saēlık kuřaēı daha sıkılaştırıldı.

Saatlerce yürüyüşler yaptım. Notlarıma baktım. Peder Bidant ile satranç oynadım.

Filleri az görülür bir beceriyle sürüyor. Nestor L'Hôte limanın meyhaneleriyle iyice tanıştı. İçkiye düşkün olduēundan deēil, insanlarla bir arada bulunmaktan hoşlanıyor.

Her şeye ilgi duyuyor. Güzel İngiliz “casus”u bir daha görmedim. Kamarasından çıkmıyor, yemeklerini de oraya getiriyor.

Bugün 31 Temmuz. Sabahın erken saatlerinden beri gökyüzü kapalı. Rüzgâr dalgaları biraz kabartıyor. Elime kalem alamıyorum. Genellikle yazmaktan derin bir tat duyarım, zamanla sonsuzluk arasında asılı kalmış bir doygunluk yaşarım. Mısır’a gitmezsem, sanırım, yaşamım anlamını yitirecektir, ben de hem kendim için hem başkaları için yitirmiş biri olacağım.

Sıcak sıcak koyu bir kahve içiyordum, Cosmao Dumanoir yemek salonuna girdi. Bitkin bir görünümü vardı.

- Bu sabah palamaları çözmezsek, Mösyö Champollion, dedi, korkarım, yolculuğumuz kesinlikle kalmış olacak.

L’Églé’nin kaptanı haklıydı. Ben gerçeğe gözlerini kapamış, sağlık kuşağının Toscana’lıların korvete gelmelerini engelleyeceğine inanmak istememiştim. Fakat onlar, ne de olsa, birer bilim adamıydı, yönetimin attığı adımlar karşısında bir şey yapamazlardı.

Birden içeriye bir tayfa girdi.

- Acayip bir adam Mösyö Champollion’u soruyor.

Tayfanın peşinden merdivene gitmeye hazırlanıyordum ki, o, denizi işaret etti. Küpeşteden eğildim. Sandıklar yüklenmiş bir sandal gördüm. Ön kesimde, eski bir botanik levhasının parşömeni gibi kavrulmuş yüzü, bir sonbahar bahçesi gibi darmadağın sakalı, ceketinin cebinde büyütecisi, burnunda iki tane üst üste gözlüğüyle Profesör Raddi, küreklere sarılmış beceriksizce rampa etmeye çalışıyordu. Beni görünce:

- Champollion! diye bağırды, Buradayız!

- Rosellini nerede?

- Benim kasaların arkasında! Bize vebalıymışız gibi davranan kaçık herifler sürüsünden kurtulmak için denizden gelmek zorunda kaldık.

Profesör Raddi'nin kendi deneyleri için çok gerekli gördüğü o malzemenin gemimize yüklenmesi en az iki saat sürdü. O ne kadar kısa boylu ve şişmansa, Rosellini de o kadar ince ve uzun boyludur.

Değerli sandıklarının yerleştirilmesine Raddi bizzat göz kulak olurken öğrencim, yazıların çözümünün ana çizgilerini kendisine öğrettiğim Rosellini, çok duygulanmış olarak bana doğru ilerliyordu.

- Hocam... Hemen demir almamız gerekiyor.

İtalyan öğrencim öyle kolay duygulanacak adam değildi. Soğuk, mesafeli, düşünceli Rosellini, kısa sürede büyük bir bilgin olup yeni yeni filizlenen ejiptolojinin övüneceği bir kimse durumuna gelecekti. Fakat işte o sırada pek allak bulak görünüyordu.

- Başkonsolos Drovetti'den seferimizin iptal edileceğini bildiren bir mektup aldım. Yunanistan'ı fetih girişiminde başarısızlığa uğrayınca öfke ve üzüntüye kapılan Türkler, Rusya'ya savaş açmaya ve Mısır'ı da çatışmanın içine çekmeye karar vermiş. Bundan sonra güvenliğimiz sağlanamayacakmış.

- Saçma! Sanki o nefret ettiğim kaçıklar politikasının üzerinde en ufak bir etkim olabilirmiş gibi kendime güvenerek haykırmıştım. Siz, karşılaşabileceğimiz tehlikeler ne olursa olsun, peşimden gelmeye kararlı mısınız?

Rosellini'nin yüzü öylesine bir sevinçle aydınlandı ki, alabileceğim hiçbir yanıt onun kadar inandırıcı olamazdı.

Fakat öğrencim hemen durgunlaşıverdi.

- Size Paris'ten yazılı bir emir gelmedi mi?

- Hemen yola çıkalım!

O kadar heyecanlanmıştım ki, tayfaların mineralojistin son sandıklarını da güverteye çıkarmalarına yardıma başladım. Rosellini önce ikircikli kaldı, sonra o da beni taklit etti.

Fiziksel gücünü kullanabileceğine fazlasıyla sevinen Nestor L'Hôte da şenliğe katılıverdi.

L'Églé korveti uygun rüzgârdan yararlanarak Doğuya doğru yola koyulmak üzere demir aldığıında Toulon'un çan kulelerinde saat tam öğleyi vuruyordu. Havayı serinleten batı meltemi bir saate varmaz bizi açık denize atardı. Uzaklardan gelen güçlü ve güzel kokular başımı döndürmek üzereydi ki, atlı bir ulağın dört nala dalgakıranın ucuna yaklaştığını gördüm. Minicik görünen bir gölge elinde bir belge sallıyordu.

Bakan Martignac'ın Toulon valisine uluslararası durumdan ötürü seferimizin yapılamayacağını bildiren mektubuydu.

Elimle bir hoşçakal işareti yaptım adama.

Fransa hükümeti kusura bakmasın ama, "Mısırlı" başka bir âlemin yolunu tutmuştu. Gerçek yurdunun yolunu.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Kaptan Cosmao Dumanoir, “casus kadın”ın varlığı nede- niyle odaların yeniden dağıtımına gitti. Beni zorla kendi ka- marasına yerleştirmişti. Benim ayakucuma konulmuş şilte- lerde öğrencim Rosellini, Profesör Raddi ve Peder Bidant yatıyorlardı. Uykuculuğuyla ünlü olan Peder, doğal uyuşuklu- ğundan kurtulmakta zorluk çekiyordu. Raddi, günlerini ve gecelerinin büyükçe bir bölümünü büyüteçle şistleri, bazalt- ları, granitleri inceleyerek geçiriyordu. Böylelikle kendisini bol bol toplayacağını umduğu çöl mineralleriyle karşılaşma- ya hazırlıyordu.

Genellikle gemimiz çok sakindi. Ben L’Hôte ve Rosellini ile hiyeroglifler üzerinde çalışıyordum. Hızlı ilerliyordlardı. Çizgileri, yazıtların kaydı için çok gerekli olan o güvenliği kazanıyordu. Bol bol insan başları, vazolar, baykuşlar, aslan- lar, kapılar çizip duruyorlardı. Eski dil, onların aracılığıyla ye- niden yaşama dönüyordu. Peder Bidant, seyrek olarak, Pro- fesör Raddi’yi mineraller âleminde ayırıp bir parti satranç oynamaya oturtabiliyordu.

Mısır’a yaklaşmakta olduğumuz ne zaman aklıma gelse heyecandan boğazım kuruyordu. Gökten ve denizden başka bir şey görmemek için küpeşteye dayanıyordum. Manzara ara sıra domuzbalığı sürülerinin geçişinden başka bir şeyle değişmiyordu. Arada da iki tane kocaman kaşalot görüyör- duk.

Aramızda tam bir uyum vardı. Bizi bekleyen sıkıntılara göğüs germek için çok gerekli kabile ruhuyla, tam bir bilimsel yolculuk topluluğu oluşturunuyorduk. Nestor L'Hôte bana "general" diye ad takmıştı. O ve arkadaşları benden başka kimseden buyruk almayacaklarmış.

Arkamızdan güçlü bir rüzgârın itmesiyle Sardunya kıyılarını geride bırakırken, o pek sakın Profesör Raddi'nin büyük öfkeye kapıldığını gördük.

-Kabul edilecek şey değil! diye bağınıyordu. Daha fazla dayanamam. Hemen Floransa'ya dönmek istiyorum!

O ağırbaşlı mineraloji uzmanı cin çarpmışa dönmüştü. O kadar ki, Peder Bidant tedirgin olup havada bir haç işareti yaptı. Rosellini kamaranın bir köşesine sindi. Nestor L'Hôte Raddi'ye yaklaşmak istediye de, Profesör onun mevkiinde bir adamdan beklenmeyecek bir şiddetle adamı itti. "General"ın, birliklerinin arasında dinginliği yeniden kurabilmesi için işe el koyması gerektiği sonucuna vardım.

- Ne oluyor, Profesör?

- Ah, Champollion... Bilmeniz... İtiraf etmeliyim ki, çok büyük bir suç işledim.

Raddi'nin öfkesi birden bire umutsuzluğa dönüşmüştü. Peder Bidant, L'Hôte ve Rosellini el kol işaretiyle ya da göz kırparak anlaşıp sessizce kamaradan çıktılar. Günah çıkarma başlıyordu.

- Çalışma odacığım, müzeciğim, diye sızıldanmaya başladı. Cebinden bir anahtar çıkarmış, gösteriyordu. Kapıyı iyice, anahtarı üç kez döndürerek kapadım ama, pencereleri açık bırakmışım! Düşünsenize, Champollion!

Karım her zaman kendisine yasaklanmış olan o tapınağa girecek! Oranın kutsallığını bozacak. Toz beziyle süpürgeden başka şey yoktur onun aklında. Bu felaketi önlemek için evime dönmeliyim. Ya hırsızlık? Düşündünüz mü, Champollion?

Koleksiyonumu yağma ederler!

- Peki Mısır, Profesör? Mısır'ı düşünmüyor musunuz?

Sorum Raddi'yi şaşırttı. Dur durak bilmeyen konuşması kesildi.

- Mısır... Evet, çöllerini görmek istiyorum... Orada paha biçilmez hazineler var! Ama hakkım yok... Dönüp pencereleri kendi elimle kapamalıyım.

Profesörü yatıştırdım. Umutsuz ve sızıldanan bir Raddi, hemen bir başkasını da sinirlendirir, günlük yaşamımızı cehenneme çevirebilirdi.

- İnanın bana, Profesör, dedim, Mısırlı tanrılar bizi gözetiyorlar. Müzeniz de koleksiyonunuz da hiçbir tehlike altında değil.

Bakışlarında bir güven pırıltısı gördüm.

- Söyleyin bakayım, Profesör, bilimsel malzeme koyduğunuz o sandıklardan başka, biraz üst baş getirmeyi akıl ettiniz mi?

- Üst baş mı? Elbette. Üstümde. Bu Nankin kostümüyle yürüyüş için sağlam kunduralar. Geniş kenarlı hasır şapkam da var. Yetmez mi bu kadar giysi?

*

O 19 ağustos günü, şafakta, elimde dürbün, korvetin kaptan köşkündeydim. Uzaktan Pompeus'un sütununu seçebiliyordum.

En sonunda, İskenderiye.

Eski limanı, görünümü gittikçe daha görkemli olan kenti, orasında burasında beyaz evler farkedilen uçsuz bucaksız bir yapı ormanını görüyordum.

Çalışma arkadaşlarım arasında panik yaratan o şiddetli fırtınayı artık düşünmüyordum. Rüzgâr öylesine hızlı esmişti ki, birbirimizin ne dediğini anlayamaz olmuştuk. Ben

korkmamıştım. Denizde ölmek bana uygunsuz olduğu kadar da olanaksız görünmüştü.

Mısır... Bunca yılın düşlerinden, umutlarından sonra Mısır. Bir 23 Aralık günü beni doğurtan büyücü Jacquou, anıme babama oğullarını çok parlak bir geleceğin beklediğini söylemiş. Halbuki, çocukluğum öyle o kadar da eğlenceli geçmedi: Devrimin Figeac'a kadar uzanan taşkınlıkları, şiddet, silahlar, kan, avaz avaz Carmagnole şarkısını söyleyen kopuklar, korkudan titreyerek kaçan ve babamın o bana yasakladığı define mağarasına, kitaplığa sığınan insanlar.

Kitaplar dost oldu, sırdaş oldu. Okumayı, harf harf, sözcük sözcük kendi başıma sökmüştüm. Çocukluğumun en iyi anısı, mutfaktaki büyük ocağın sıcaklığıdır. Elimde bir kitap, ateşin hemen yanı başına büzülürdüm, soğuktan, koyu renk gökyüzünden uzaklarda, içimi büyük bir rahatlık duygusu kaplardı.

Mısır'ın güneşi o ateşte gizliydi.

Grenoble'da, lisede ne kadar üşürdüm! Gece arkadaşlarım uyurken ben ünlü kişilerin Plutarkhos tarafından yazılmış yaşam öykülerini okurdum. İmparatorları, baş olanları, dünyayı omuzlarında taşımış kimseleri daha iyi tanımak istiyordum. Mukavvadan yuvarlaklar keser, üzerine onların resimlerini çizer, doğum ve ölüm tarihlerini yazardım. Böyle böyle, yanı başımda ünlü kişilerin bir galerisine sahip olmuştum. O koleksiyon, küçük sınıflardayken en övündüğüm şeydi.

Daha büyük bir öğrenciyken, on yedi yaşında, Grenoble Sanat ve Bilim Derneği'ne Mısır coğrafyası konusunda bir inceleme sunduğum için övünüyordum. Grenoble Edebiyat Fakültesi'ne profesör atandığımda yirmi bir yaşındaydım; bir an, geleceğin toz pembe olacağını sandım.

Fakat, Paris'e gitmem, zamanın modası uygulamalarla karşı karşıya kalmam, bir kadro aramam gerekti. O da

boşuna oldu, Grenoble'a dönüp meslektaşlarımın aldığı bir dörtte biri kadar bir ücretle tarih öğretmeni oldum. Sonra erkek kardeşimle ikimiz işimizden atıldık, Figeac'tan ayrılmamız yasaklandı. Suçumuz, Napolyon'u desteklemiş olmaktı. Yirmi altı yaşındaydım, günün birinde ülkem Mısır'ı tanıma umudumu yitiriyordum.

Yine de, savaşmayı, aramayı, kendimi doğru yol üzerinde olduğuma, şu yolculuğu yapmam gerektiğine inandırmak için, çaba göstermeyi sürdürdüm.

On dokuz günlük bir yolculuktan sonra, güneş doğarken İskenderiye'ye varıyorduk. En sonunda Mısır toprağına ayak basacağım için öylesine heyecanlıydım ki, gece uyumamıştım. Talihim aksilikleri yenmişti. Çocuk gibi elimi kaldırıp Araplar Kulesi'ni selamladım. Bu, ilk kitabım *Firavunlar Döneminde Mısır*'ı yazarken üzerinde uzun araştırmalar yaptığım antik Taposiris kentinin bulunduğu yere yapılmış bir kuledir.

- Memnun musunuz, Mösyö Champollion?

Kaptan Dumanoir'ın sessizce yaklaştığını duymamışım.

Sinekkaydı tıraş olmuş, özenle giyinmişti, neşesi bozulacak gibi değildi. Dudaklarındaki hafif gülümsemesiyle bu adama galiba dış dünyanın saldırıları hiç dokunamıyordu.

- Tüm umutlarımın da üzerinde, kaptan.

- Mısır topraklarına ayak basmadan önce biraz daha beklemeniz gerekecek.

- O nedenmiş?

- Avrupalılar İskenderiye'ye bir ambargo koymuşlar. Batıdaki eski limana gireceğiz. Manevra kolay olmayacak, çünkü, girişi pek çok Fransız ve İngiliz savaş gemisi tıkıyor.

Yüzüm asıldı. Birden sabah havası buz gibi geldi.

- Gerçeği benden saklıyorsunuz, değil mi, kaptan? Kötü haberler mi aldınız?

Cosmao Dumanoir bir an duraksadı. Sonra açıkladı:

- Mısır birlikleri yakında Yunanistan'dan dönecekler. Hat-tâ malzeme ve savaş ganimeti getirmelerine de izin var.

- Ama... Bu çok iyi bir şey! Bu demektir ki, artık Peloponez'de Fransız ve Mısır birlikleri savaşmıyorlar! Barış demek bu, kaptan... Paşa bizi dostça karşılayacaktır.

- Umarım, dediğiniz gibi olur, Champollion. Bu durumdan herkes hoşlanmıyor. Muhalefet partisi, Paşa'nın kararlarına karşı çıkıyor. Ambargo İskenderiye'de düzenin sürdürülmesini sağlıyor ama, o da sürgit kalamaz. Kahire'de durumun nasıl olduğunu bilmiyorum.

- Benim güvenim var, kaptan.

- Size imreniyorum.

Birden Cosmao Dumanoir'ın çehresi sonsuz bir üzüntüyle birkaç yıl yaşlanıverdi.

İçini açsın, bir şeyler söylesin istedim ama, ille manevra da bulunması gerekiyormuş bahanesiyle beni bırakıp gitti.

*

Limanın girişinde Arap kılavuzun gemiye çıkışını, korvetimiz bir top atışıyla selamladı.

Kılavuz bizi kıyıdaki kayaların arasından geçirip Eski Limanın ortasına güven içinde ulaştırdı. Orada kendimizi Fransız, İngiliz, Mısır, Türk ve Cezayir gemileriyle çevrilmiş buluverdik. Tam bir halklar karışımı olan bu tablonun arka görünümünde ise Navarin¹ felâketinden geriye kalan o doğu tekneleri iskeletleri yer alıyordu. Çevremizde her şey çok sessiz ve dingindi. Demir atmamız öğleden sonra saat beşi buldu.

Macera arkadaşlarım küpeşteye dayanmış, Büyük İskender'in bizi kabul edecek olan kentini merâkla seyreliyorlardı.

1 Osmanlı-Mısır deniz kuvvetlerinin 1827 yılında Üçlü İttifak(İngiltere, Fransa, Rusya) donanması karşısında büyük kayıp verdiği Navarin (bugün Pylos) limanının adıyla anılan bozgun. (ç.n.)

İlkçağ adamları buraya *Alexandria ad Ægyptum* adını verirlermiş. Bu ad, Yunan kökenli olan bu kentin Mısır'ın kıyısında yer aldığını, fakat gerçekte onun bir parçası olmadığını gösteriyor.

Boğazım tıkanıyordu, zor soluk alıyordum. Benim için, İskenderiye cennetin sınırıydı. İkinci kez doğuyordum. Boşa geçirmedığım, ileride bana sunulacakları çözümlemekle değerlendirdiğim uzun bir sürgün döneminden sonra gerçek yurdumu bulmuşum gibi geliyordu.

- Bize doğru bir sandal geliyor. Haberi veren Nestor L'Hôte idi.

Az sonra, ufak tefek, siyahlar giyinmiş bir adam gemiye çıktı. Toulon'da bizi seferden alıkoymaya çalışan doktor sandım.

- Başkonsolos Drovetti tarafından gönderiliyorum, dedi. Mösyö Champollion'a bir zarf getirdim.

Zarfta, ambargoya ve tifüs nedeniyle konulmuş karantinaya karşın, ayrıcalıklı bir karaya çıkış izni vardı. Boşuna telaşlandırmamak için arkadaşlarıma tifüsten söz etmedim. Pek kendinden emin olmayan bir sesle:

- Seve seve sizi izliyoruz, dedim.

Arkadaşlarım benimle birlikte sandala binmek üzere merdivenden inmeye hazırlanırken, Cosmao Dumanoir onları durdurdu.

- Sanırım, ilk karaya çıkma onuru Mösyö Champollion'un olmalı ve herhalde o da yalnız olmak istiyordur. Rossellini:

- Haklısınız kaptan, diye onayladı.

- General, Mısır'a öncü olarak çıkacak. Şaka, Nestor L'Hôte'tan geliyordu. Peder Bidant da:

- Gerçekten, bu onur Mısırlı'ya ait, diye durumu kabul etti.

Profesör Raddi, bir kenarda durmuş, Vezüv'de bulunmuş bir kayayı inceliyordu.

Gözlerime yaşlar dolmuştu, yüreğim çarpıyordu. Zor konuşabildim.

- Sağolun! Ben...

- Haydi general, diye Nestor L'Hôte zorladı. Bizim de acelemiz var şu ülkeyle tanışmaya.

Cosmao Dumanoir garip bir biçimde bana bakıyordu. Sezdim ki, yollarımız bir daha birleşmemek üzere ayrılırken bana son bir şey söylemek istiyordu. Toulon ile İskenderiye'yi birbirinden ayıran o çok büyük adımı belasıza atmamı kendisine borçlu olduğum bu adam dostum olmuştu. Fakat yorgun çehresinde ölüm çizgileri okunmuyor muydu? Elimi sevecenlikle sıkarken:

- Güle güle, Mösyö Champollion, dedi.

İtiraf edeyim ki, ağır ağır rıhtıma yaklaşan sandalda ayakta dikilirken Cosmao Dumanoir'ı da, arkadaşlarımı da, *L'Églé* korvetini de unutuvermişim. Yıllardır, ateşli bir istekle bu anı bekliyordum.

Sandal yanaştı. Bir tayfa, kolumdan tutup rıhtıma çıkma-ma yardım etti. Kendimi tutamayıp diz çöktüm ve üzerinde bir zamanlar tarihin en büyük bilgelerinin yaşadığı, biz Avrupalıların mirasçısı olduğumuz uygarlığın doğduğu o toprağı öpüp kutsadım.

*

İnsan bu kenti betimleyen yazılar okumuş olabilir ama, bunlar tam bir fikir veremez. Bizim için, dünyanın ta öteki ucu ortaya çıkmış gibi oldu, yepyeni bir âlemdeydik. Dar koridorlar, iki yanlarında, içleri esmer adamlarla, uyuklayan köpeklerle dolu ufacık dükkânlar, her yönden gelen ve kadınların tiz haykırışlarına karışan kısık sesle bağırışlar, çığırışlar,

boğucu bir toz ve arada da görkemli giysileriyle zengin koşumlu atlarının üzerinde beyler.

Kıpır kıpır kaynayan bir kalabalığın ortasında başkonso-
losun konağına doğru ilerlemeye çalışıyorduk. Ben, sarıklı
erkekler, ceketlerimize asılan yarı çıplak çocuklar, uzun si-
yah elbiseli peçeli kadınlardan oluşan bu insan magmasının
içinde bize bir yol açmakla görevlendirilmiş Arap rehberin
hemen arkasındaydım. Yiyecek dolu küfeler yüklenmiş de-
veler yoldan geçenlere çarpıp bir yana itiyorlardı. Oymalı
kafeslerle çevrili yüksekçe bir yerin önünden geçtik. İçeride
çalgıcılar, insanı sersemletici bir şarkı çalıyorlardı. Aynı şekil-
de, doğrudan toprağa oyulmuş atık su deliklerinin kötü ko-
kularını örten, ama bu arada üstümüze başımıza sinen ağır
gül ve yasemin kokuları da böyle başımıza vurmuştu. Orada
burada, dar bir sokağa kıvrılırken birden karşımıza minareler
çıkıveriyordu. Akdeniz'den esen rüzgâr, sıcaklığı biraz hafifleti-
yordu. Nestor L'Hôte yanımda yürüyordu. Rosellini, Peder
Bidant ve Profesör Raddi rehberimize ayak uydurmakta zor-
luk çekiyorlardı. Adam, görünüşe göre, bizden kurtulmak
için acele ediyordu. Herhalde yabancılarla birlikte görünmek
işine gelmiyordu.

Dört nala yaklaşan bir nal sesi. Önümdeki kalabalık şaşır-
tırıcı bir hızla iki yana ayrıldı. Sakallı, alnına kadar inen bir sa-
rık sarmış bir adam, katırının sırtında doğru bana doğru ge-
liyordu. Aptalca, hiç kıpırdamadan olduğum yerde kala kal-
dım. Ağzından burnundan duman çıkaran hayvanın yaklaşı-
şına öyle bakıyordum.

Nestor L'Hôte, belimden kavradığı gibi beni katırın yolu-
nun üzerinden çekti. Hayvan, geldiği gibi halkı yara yara,
oradakilerin öfkeli bağırışları arasında, gözden kayboldu.

- Ucuz kurtuldunuz, general.

- Abartmayalım, dedim. Bunu söylerken pek yapay bir

dinginlik göstermeye çalışıyordum. Yardımaınıza çok teşekkür ederim. Arkadaşlarımız?

Fransız din adamıyla iki İtalyan bilginin refleksi benimkinden daha iyiymiş ki, o deli katır yere sermesin diye önünde bulundukları evlerin cephesine yapışmışlardı. Arap rehber bana yaklaştı. Kötü bir Fransızca konuşuyordu.

- Yok yaralanmak?

- Devam edelim. Biran önce başkonsolosu görmek istiyorum.

Mısır'a hareketimden önce aldığım o iki gizemli mektup üzerimdeydi. Acaba karşılaştığımız bu olay, üstü örtülü bir saldırı mıydı? Yoksa düş gücüne kapılıp saçmalıyor muydum?

Başkonsolosun konağı, palmiyeli bir bahçenin ortasında yükselen gösterişli bir yapıydı. Kapısının işlemeli, gökkuşağı biçiminde bir alınlığı vardı. Cephesini pancurları kapalı, geniş bir kirişe yaslanmış bir loggia süslüyordu.

Kapının önünde iki büyük ayaklı çiçek saksısı vardı.

İçeriye girdim. Beyaz cellaba² giymiş bir kâhya bana yol gösterdi, yol arkadaşlarımdan taştan peykeler bulunan girişte beklemelerini rica etti. Beni Fransız başkonsolosu Bernardino Drovetti'nin geniş çalışma odasına götürdü.

Livorno'da doğmuş, sonradan Fransız uyruğuna geçmiş bu adam, Napolyon'un Mısır seferine katılmıştı.

Elli üç yaşındaydı. Avukat, yüksek rütbeli bir asker ve diplomat olan Drovetti, ülkenin en etkili kişilerinden biri olarak tanınıyordu. Karanlıkta ördüğü büyük bir eski eser kaçakçılığı ağının üzerinde saltanat sürdüğü söyleniyordu. Bazılarına bakılırsa, küpünü doldurduktan sonra emekliliğini istemek üzereydi. Bir kimse hakkında söylenenleri dinleyerek bir kaniya sahip olmak âdetim değildir. Hakkımdaki söylentilerden

2 Kuzey Afrikalıların giydiği uzun ve kapüşonlu bol giysi. (ç.n.)

kendim o kadar çekmiştim ki, aynı şeyi başkaları için yapamazdım.

Bernardino Drovetti çalışma masasının başında oturuyordu, verdiği hükmü okumaya hazırlanan bir yargıç gibi, ellerini önünde kavuşturmuştu. Karşısındakini etkileyebilecek bir adamdı. Yüksek bir alnı, sık, dalgalı, koyu kumral saçları, gür kaşları vardı. Kara gözlüydü, elmacık kemikleri çıkık, burnu düz ve sivriydi, bıyıkları kalındı ve kıvrımlarla son buluyordu. Buyruk vermeye, buyruklarına uyulmasına alışmış bir kimseye özgü kuru bir sesle:

- Oturun, Champollion ve beni iyi dinleyin, dedi.

Oturmadım. Kendisinden her bakımdan çekinmem gereken bu başkonsolos meydan okurcasına bakıyordum. Arkeolojik yörelere gidebilmem, Louvre Müzesinin koleksiyonlarını zenginleştirecek eserleri satın alabilmem için gerekli izni yalnız o verebilirdi. Bilimsel seferimi kısa bir gezintiyle sınırlama yetkisini elinde tutuyordu.

- Gelişiniz zamansız, Champollion. Siyasal durum bulanık. Paris'ten seferinizin iptali için Toulon'a bir emir göndermelerini istemiştım. Sanırım, o emri almadınız?

Saldırganca, ısırrı gibi sorulan bu soru, rengârenk halılarla, alçak sedirlerle doğulu biçeminde döşenmiş büyük odanın görkemli ve sessiz havasıyla çelişiyordu.

- Tahmininiz doğru, başkonsolos bey. Kısmetimde Mısır'ı bu yıl görmem varmış.

Öfkeden Bernardino Drovetti'nin yanakları kıpkırmızı oldu. Kendini zor tutuyordu.

- Başlanmış iş yarıda bırakılmaz, değil mi? Ruslarla Türkler arasında savaş çıkarsa, Mısır da çatışmanın içine sürüklenir, ben sizin güvenliğinizi sağlayamam. Siz ve öteki üyeler, o zaman, çok büyük tehlikelerle karşı karşıya kalırsınız.

Başımı öne eğdim. Drovetti boyun eğdiğimi sandı.

- Görüyorum ki aklınızı kullanıyorsunuz, Champollion.

Ambargo kalkıncaya kadar İskenderiye’de kalır, sonra Fransa’ya dönersiniz. Emin olunuz, rahatınızı sağlamak için bizzat uğraşacağım.

Görüşmenin bittiğine karar vermiş olmalı ki, ayağa kalktı.

- İskenderiye benim için yolumun sadece tek bir bölümüdür, başkonsolos bey, dedim. Benim amacım, Mısır’ı inceleyip araştırmak. Hiçbir savaş, beni, yaşamım pahasına da olsa, kaderimin çizdiği yolu tamamlamaktan alıkoyamaz.

Drovetti akılsız adam değilmiş. Ne kadar kararlı olduğum gözünden kaçmadı. Yeniden koltuğuna gömüldü.

Başıma en püsküllü belaları açması için önemli bir neden vardı. Drovetti’nin can düşmanı İngiliz başkonsolosu Salt’un koleksiyonunun bir bölümünü Louvre’da sergilemiştim. Jomard ile müzeler genel müdürü Kont de Forbin benim müze müdürü unvanını almamı engellemek için her yola başvurmuşlardı. Fakat 15 Aralık 1827 de sadece kendime güvenererek X. Charles Müzesi’nin Mısır galerisini açmışım.

- Henry Salt’un kişisel dostu musunuz, Champollion?

- Kendisini tanımam bile.

- Sizin için daha iyi. Artık kimseye bir yararı olmayacaktır. Öldü. İlkçağ yapıtlarını iyi bilmek, zor zanaattır. Bir amatör çıkıp mesleği kirletebilir.

- İşte bu nedenle, benim heyetimde profesyonellerden başka kimse yok, başkonsolos bey.

- Mısır’da ne görmek istiyorsunuz?

- Delta’daki anıtları...

- Mükemmel, Champollion. Size gerekli izinleri hazırlatacağım.

- Tebai ve Nübye için de izin gerekecek, diye sakın bir sesle ekledim.

Sinirlerim kopacak gibi gerilmişti. Böylesine güçlü bir rakiple büyük kumar oynuyordum. İçimi okuyabilseydi, kendimi

ne kadar güçsüz hissettiğimi, ne kadar heyecanlandığımı görürdüm. Fakat hiç bozulmayan bir güç beni engele karşı koymaya itiyordu. Yani başımda müttefiklerin en iyisi, benim Mısır'ım yok muydu?

- Neden Tebai?

- Tebai, Mısır'ın kalbidir. Orada şimdiye kadar girilmiş programlardan daha büyük çaplı bir program yürüteceğimi umuyorum.

- Hangi parayla?

- Sizin bana sağlayacağınız parayla, başkonsolos bey. Resmi görevde olduğumdan bana göstermekle görevli bulunduğunuz parasal yardıma güveniyorum.

- Elbette... Fakat, biraz zaman gerekecek. O para sizin elinize Tebai'de, siz kazılara hazır olduğunuzda, geçecektir. Daha ne umuyorsunuz?

- Güveninizi. Ben bir araştırmacıyım. Buraya kuramların alan üzerinde de doğru olup olmadığına bakmaya ve bir çocukluk düşümü gerçekleştirmeye geldim. Firavunların uygarlığını yaşama döndürmek benim için ödüllerin en güzeli olacaktır.

Başını biraz eğmek sırası Drovetti'ye gelmişti. Dalgın dalgın ne düşünüyorsa, düşüncelerinin sonucunu sıkıntıyla bekledim.

- Bu akşam burada yatarsınız, Champollion, Helyopolis fatihi Kléber'in yattığı odada. Konağım Napolyon'un ordusuna karargâhlık etti. Sizi korumam altına alıyorum. Ben idealistleri severim.

- Son bir ayrıntı... Hemen Mısır Enstitüsüne gitmek istiyorum. Orada yaşlı bir bilginle görüşeceğim.

- Peygamberle mi?

- Ta kendisi.

- Zahmet etmeyin, Champollion. Çalıştığı oda geçenlerde yandı. Biriktirdiği kâğıtlar yok oldu, kendisi de yangında öldü.

Başkonsolos bana Arapça yazılmış bir geçiş kâğıdı uzattı.
- Dikkatli olun, Champollion. Mısır tehlikeli bir ülkedir.

*

Bernardino Drovetti, odasından çıkan şu acayip Mösyö Champollion'un arkasından bakıyordu. Adamda sert bir kararlılık vardı ki, başkonsolosu şaşırtmış ve tedirgin etmişti. Sadece bir bilgin miydi? Yoksa Tanrıdan usdışı haberler aldığı sanan bir kaçık mı? Başkonsolosun son yıllarda yaptığı işlerin nasıl bir şey olduğunu ortaya çıkarsın diye Fransa hükümeti tarafından gönderilmiş bir casus mu? Şu Champollion'un nasıl bir tehdit oluşturduğunu kestirmek zor. Amaca bunca yaklaşmışken en ufak bir tehlikenin göze alınması düşünülemezdi bile.

Drovetti bir çingirak çaldı.

Cellabalı kâhya hemen hemen anında belirdi.

- Biraz önce kabul ettiğim adamın peşinden bir adım ayrılmayacaksın. En ufak davranış ve hareketinin bana bildirilmesini sağlayacaksın. Hiçbir şey gözünden kaçmasın. Dos-tumuza da her zamankinden daha dikkatli olmasını söyleyeceksin.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Bir zamanlar büyük Kléber'in kaldığı odada huzursuz bir gece geçirdikten sonra en güzel giysilerimi sırtıma geçirdim. Drovetti'nin konuğu olduğum akşam yemeğinde Fransa'dan, Napolyon'dan, Mısır sanatından söz etmiştik.

Sonra Drovetti, Mısır topraklarında dolaşma özgürlüğümü pekiştirip doğrulayabilmem için Paşa'yla bir görüşmenin kaçınılmaz olduğunu söylemişti.

Başkonsolos, beni genel vali Mehmet Ali Paşa'ya bizzat götürmeyeceğini söyledi. İşlerinin çokluğu buna engel oluyormuş. Bu görevi kâhyasına, Muhtar adında birine verdi. 24 Ağustos Pazar günü, sabahın yedisinde Paşa'nın eski Pharos adasındaki sarayında bekleme salonunda, kabul edilmemi bekliyordum.

Bina çok büyüktü ve içeride hoş bir serinlik vardı. Duvarlar öylesine yüksekti ki, insan o çok güzel işlerden bir gök oluşturan tavan bölümlerine bakarken bakışları sonsuzluğa doğru kaybolup gidecek gibi geliyordu.

Hemen hemen umutsuzdum. Bana yol gösterecek diye umut bağladığım Peygamber yoktu artık. Bu bilmediğim topraklarda, terk edilmiş bir çocuk gibi, yalnızdım. Kendi kaynaklarıma, sadece onlara başvurmak zorundaydım. O kaynaklar beni araştırmamın sonuna kadar götürmeye yetecek miydi? Mısır, ruhumu yakan sorulara yanıt vermeye razı olacak mıydı?

Kır saçlı bir adam gelip yanıma oturdu. Zarif, seçkin bir görünümü vardı, sanki bizi yakalamalarından korkuyormuş gibi alçak sesle konuştu. Yol göstericim Muhtar biraz önce çekilmişti.

- Sizinle konuşacak çok az zamanım var, Mösyö Champollion. Adım, Anastazi.

- Siz...

Şaşırmam yapmacık değildi. Ermeni kökenli bir diplomat olan Anastazi, Mısır'da İsveç'i temsil ederdi. Karun gibi zengin bir adamdı. İskenderiye'nin ticaret filosunun en az yarısı onundu. Ama hepsinden çok, büyük bir koleksiyoncu diye tanınırdı. Zaten, Hollanda kendisinden birçok güzel parça satın almıştı.

- Tasarılarınızı biliyorum, Mösyö Champollion. Mali olanaklarıma başvurmayı hor görmeyen Mehmet Ali'nin kişisel dostu olduğum için, sizi kayırma yolunda doğrudan doğruya girişimde bulundum. Fakat Paşa'nın size olan tutumunun olumlu olup olmadığını kestiremem.

Anastazi kendini çok alçak gönüllü gösteriyordu. Gerçekte, birçok bakanı elinde tutar ve Paşa'nın kasalarını düzenli olarak doldurur, bunun karşılığında da şaşmaz bir sezgiyle yerlerini saptadığı birtakım ayrıcalıklı yerlerde kazı çalışmaları düzenlerdi.

- Size minnetimi nasıl anlatayım, Ekselans, fakat neden...

- Aynı tutkuyu paylaşıyoruz, Mösyö Champollion, ama Mısır'ın gizlerini çözmekte sizin nitelikleriniz benimkilerden çok daha üstün. Sizi bekleyen tehlikeleri küçümsemeyin. Bilin ki, benim en büyük düşmanım başkonsolos Drovetti'dir.

Yönetimle ilişkiler bakımından sizin kaderiniz de onun elinde. Adamın bu ülkenin hazinelerini yağmalama biçimini son derecede edepsizce buluyorum. Ondan sakının. Bilgin olarak ileri sürdüğünüz istekleri kabul ediyor görünse bile,

Drovetti para ve iktidardan başka bir şeyle ilgilenmez. Eminim ki, şu anda büyük bir iş üzerinde. Nasıl bir iş olduğunu bilmiyorum. Sizin buraya gelmeniz, aylardır büyük beceriyle yerleştirdiği kozları karıştırdı.

Bu adama karşı içgüdüsel bir güven duyuyordum. Sadece orada bulunması bile bana güven veriyordu. Hiçbir suç işlememiş dürüst insanların o hayran olunacak dinginliği vardı. Birden dudaklarımdan bir soru döküldü.

- Ekselans, ben Mısır'a hareket etmeden önce bana bir mektup yolladınız mı?

- Ben mi? Hayır. Katiyen. Drovetti, seferinizin iptal edildiğini ve sizin hiçbir zaman Mısır'a ayak basamayacağınızı bildirmişti.

Büyük salonun öteki ucuna açılan koridorda Muhtar'ın uzun silueti görünmüştü. Anastazi kalktı.

- Dikkatli olun, Champollion, diye fısıldadı.

Arkasını dönüp ufak adımlarla uzaklaştı. Biraz sonra, yol göstericim önümde eğiliyordu.

- Mehmet Ali sizi bekliyor.

Paşa beni sedirler, yastıklarla tika basa dolu küçük bir salonda kabul etti. Küçük, kafesli bir pencereden başka ışık girecek yer yoktu. Alçak, tablası pembe damarlı mermerden bir masanın üzerinde bir demlikle porselen fincanlar duruyordu. Bugünkü Mısır'ın efendisinin iki yanında, ayakta, bellerinde kılıçlarıyla iki tane koruma duruyordu.

- Hoş geldiniz, Mösyö Champollion. Mehmet Ali heceleri birbirinden ayırarak konuşuyordu.

Babacan bir deve benziyordu. Görünüşe aldananın vay haline. Makedonya doğumlu yetim Mehmet Ali, İngilizlerin Türklere bıraktıkları Mısır'a gözünü dikmiş, yerel küçük ahalilerin çapsız güçlerini süpürüp firavun egemenliğinden beri pek çok yabancı baskısına alışmış olan bir halkın üzerine demir yumruğunu indirmişti. Avrupa devletlerinin karşısında,

saygı gören bir muhatap tutumu takınarak Memlûkları ve Vahabileri kovmuştu. Paris'te diplomatlar kendisinden bir zorba ve acımasız bir adam diye söz ediyorlardı. Keskin zekâsı ve elindeki katıksız gücü korumada gösterdiği hırs övülüyordu.

Mehmet Ali'nin elinde pırlantalı bir marpuç vardı. Önünde altın kaplama ve yine değerli taşlarla süslü bir nargile duruyordu.

Bakışları canlıydı, insanın içine işliyordu. Göğsüne kadar inen görkemli sakalı bembeyazdı. Çehresi, gamlı hattâ somurtkan bir anlatım taşıyordu.

- Avrupa'da bana iftira ediyorlar, diye sürdürdü sözünü. Sanki düşüncelerimi okumuş gibiydi. Beni hırçın, aceleci olmakla, halkı sömürmekle, kaldıramayacakları kadar ağır vergiler koymakla, her bir fellahın peşine bir polis koymakla suçluyorlar. Düzeni yürütebilmek için başka nasıl davranılır? Tek toprak maliki ben olmak zorundayım, pirinç, buğday, hurma, yakacak tezek tekellerini elimde tutmak zorundayım. Ekonomiyi çekip çevirmem, belini doğrultmam böylelikle olabilir. Sokak kadınları, soytarılar, madrabazlar bile bana vergi ödüyorlar. Halkım da bundan pekâlâ hoşnut.

Birden gelen bir hiçkırık Paşa'nın sözünü kesti. Bir ara zehirlemeye kalkmışlar, Paşa ölmemişti ama, bu hiçkırık üzerinde kalmıştı. En iyi doktorlar bile Mısır'a egemen olan adamı bundan kurtaramamışlardı.

- Ülkeyi çağdaşlaştırıyorum, diye devam etti. Ticaret, sanayi, tarım. Tüm cephelerden etkinlik gösteriyorum.

Hiçbir zaman bu kadar çok imalathane kurulmamıştı! Sizce de öyle değil mi?

- Umarım, Paşa Hazretleri, İlkçağ Mısırı'nın anıtları, sizin öncülüğünüzde gerçekleşen bu vazgeçilemez ilerlemelerden fazla zarar görmeyecektir.

Paşa sık sakalının altından gülümsedi.

- Umutlarınız kırılmayacaktır, diye yumuşak bir sesle yanıtladı. Eski taşların değerini bilirim.

Müslümanların olmayan bir sanatı koruyup saklamayı hiç de dert etmeden firavunların hazinelerini tacirlere ve diplomatlara teslim eden bu Mehmet Ali değil miydi? İlkçağ yapıtlarından, kaçakçılıklarına göz yumma karşılığında kendisine şöyle bolca bir pay verecek varlıklı kimseleri ülkeye çekmek için yararlanmamış mıydı?

- Bunu öğrenmekle mutlu oldum, Paşa Hazretleri. Çok sevdiğim bu ülkedeki çalışmamın kolaylaştırılması için sizin iyi yürekliliğinize güveniyorum.

- Dileyelim de, Rusya ile çıkacak bir savaş, güvencem altındaki barışı bozmasın. Paşa bunu söylerken fincanlarımıza çay koyuyorlardı.

- Herkes sizin bilgeliğinize güveniyor. Peloponez'de Mısır-Türk donanması Fransızlar, İngilizler ve Ruslar tarafından Navarin önünde yok edildiğinde, bu bozgunu hafife almak filozofluğunu gösterdiniz.

Genel valinin duyarlı yerine dokunmaya cesaret etmiştim. Hakkımda gerçekten ne duyup ne düşündüğünü şimdi bilmem daha iyi olacaktı. Adamın yayılma düşlerine son veren o deniz savaşının utandırıcı anısından söz etmekle dalkavuk saray adamlarından ayrıldığımı, gerçeğe bağlı bulunduğumu göstermiş oluyordum. Böyle davranışlarım, çoğu zaman başıma iş açmış, sinsi düşmanlıklar kazandırmıştır. Fakat başka türlüünü de düşünemezdim.

Mehmet Ali kahkahayla gülmeye başladı. Ben de güldüm.

- Az mızıp değilsiniz, Champollion! Gülmekten bunu zorlukla söylüyordu. Dediklerine göre, Mısırlıların anıtlarına kazıdıkları o acayip işaretlerin anlamını biliyormuşsunuz?

- İş, kuramlarımı alan üzerinde doğrulamaya kaldı.

- Sanırım, başkonsolos Drovetti ile görüştünüz, değil mi?

Mehmet Ali'nin bakışları daha keskinleşmişti.

- Doğru, Paşa Hazretleri. Kendisi bana bir serbest dolaşma izni verdi ama bunu geçerli kılma yetkisinin yalnızca sizde bulunduğunu söyledi.

Paşa'nın yüzünden aynı anda hem hoşnutluğunu okudum hem de zayıf noktasının ne olduğunu anladım. Bu adam sınırsız biçimde güç denen şeye tapınıyordu. Gücüne karşı çıkılması, ona cürümlerin en adisi gibi geliyordu. Tersine, gücünün yüceltilmesinde zevklerin en yücесini buluyordu.

- Fransa'yı çok severim, dedi. Kahire'nin en parlak zekâları öğrenimleri için Paris'e gidiyorlar. Başkonsolosunuz Drovetti seçkin bir kişidir. Mısır'ı düze çıkarmamda ve birtakım açgözlülerin bana karşı hizipler oluşturmalarını önlemede yardımını gördüm.

Sesi zayıflamıştı.

- Bilir misiniz ki, Champollion, dedi, bir Fransız tacir olmasaydı, küçüklüğümde acımdan ölürdüm ben? Köyümde beni sokaktan kurtarıp öz oğlu gibi karnımı doyurdu. Mekânı cennet olsun. Kendi kendime yeminim var, bana muhtaç olan Fransızlara yardım ederim.

Paşa'nın içten konuştuğuna inanmışım.

- Benim sizin yardımınıza ihtiyacım var, dedim. Mısır ve Nübye'deki araştırma yerlerine gitmek için izin belgenizden başka, bana tekneler gerekli, heyetimin üyeleriyle birlikte gelecek hamal ve hizmetkârlara verecek para gerekli.

- Olacak şey değil.

Afallamışım. Bu yanıt, işitilmemiş, açıklanamaz bir sertlikteydi.

- Olanaksız mı, Paşa Hazretleri, ama neden?

- Sıradan gezginlere artık kazı izni vermiyorum. Başkonsolos Drovetti yağmacılığı önlemeye çok önem veriyor.

- Ama ben sıradan bir gezgin değilim ki! Öfkelenmişim.

Davranışımın sonuçlarına aldırıyordum. Benim görevim, resmi nitelikli bir görev. Kral X.Charles tarafından Mısır yapıtları muhafızlığı görevine atandım. Ulusal onurun korunmasının gerektiği yerlerde bir Fransa hükümeti komiserinin yetkilerine sahibim. Durum böyle! Bunu kralın bakanlarına bildirmek zorundayım. Biliyorum ki, benim geleceğimi duyduklarında eski eser satıcıları ve kaçakçılarının hepsinde şafak atmış. Elimden her türlü yetkiyi almak, tek bir kazma darbesi vurmamı engellemek amacıyla bir düzen hazırlanmış. Şayet bu gerçekse, görevimi yerine getirmekten beni alıkoyan gerekçeleri krala bildireceğim.

Bana hakaret etmekle ona meydan okumuş olunur!

Mehmet Ali hiç kıpırdamadan dinginliğini bozmuyordu.

- İsteğiniz nedir?

- Eski Mısır'la ilgili kazı yerlerinin hepsine girebilmek.

- Makul bir istek. En iyi çavuşum Abdürrezzak sizinle gelir. Seçkin bir güvenlik görevlisidir. Yukarı Mısır'da benim yetkemi kabul ettirmekte size yararlı olur. Oranın halkı bazen Türklere düşmanca davranıyor. Hâlâ gözünü kırpmadan yolcuları soyan eşkıya sürüleri dolaşıyor. Tedbirli olun, Champollion.

- İsteklerinize ve bilimin gereklerine uyacağım. Bu cümleyi Arapça hem de Kahire ağzıyla söylemiştim.

Mehmet Ali afallamış bir durumda bana baktı. Çok şaşır-mıştı.

- Dilimizi konuşuyormuşsunuz!

- Mısır'ı yakından tanımak için, bu, çok gerekli bir şey.

- Elbette, diye kabul etti ama, pek içten değildi. Köylüler firavunların gününde mutlu muymuşlar?

Bu beklenmedik soruda bir tuzak gizliydi. Pek önemi yoktu tuzağın. Yalan söyleyemezdim.

- Sanırım, evet. Bazen doğa acımasız davranırdı, Nil fazlasıyla bol su taşıdığına ya da tersine, suyu yeterinden aza

indiğinde. Fakat tüm Mısır'ın sahibi Firavun, ırmağın yarattığı zararı onarırdı. İlkçağ Mısırlılarının karınları doyardı, yaşımdan tat alırlardı. Ezelden beri insanoğlunun istediği bu değil midir?

Paşa yeniden naneli çay koydurdu.

İçmemize kalmadı, çevrelerini askerler almış bir grup bedevi, içeri dalıp görüşmemizi kestiler. Paşa'nın eteğini öpüp diz çöktüler. Sonra iki yana açılıp arkalarından gelen üç adama yol verdiler. Bunlar, kucaklarında bir panter yavrusu, bir beyaz ceylan, bir ufak devekuşu taşıyorlardı. Armağanlarını büyük bir özenle tahtın önüne bıraktılar.

Mehmet Ali'nin ağzından en ufak bir teşekkür sözcüğü çıkmadı. Askerler, bedevileri sert bir biçimde dışarı çıkardılar. Adamlar geri geri kapıya yaklaşırken bir yandan da eğilip selam veriyorlardı.

- En büyük sıkıntıyı size açabilir miyim, Paşa Hazretleri?

Mehmet Ali'nin yüzü asıldı. Sözümü de kesmedi.

- Söz konusu olan, tanrı Amon'un sitesi, dünyanın en güzel kenti Tebai. Bu kent yıkılmaktan korundu mu? Tapınaklarına iyice özen gösterildi mi?

Bu sorular aylardır zihnimi uğraştırıyordu. İlkçağ anıtlarının yağmalandığı yolunda tedirgin edici söylentiler dolaşıyordu. Tebai'yi yaralamak demek, dünyayı ışığından yoksun bırakmak demektir.

- İçiniz rahat etsin, Champollion. Tebai'ye çok büyük bir özen gösteriyorum. Orası eyaletlerimin içinde benim en sevdiğimdir. O eski başkenti olanca görkemiyle olduğu gibi yerinde bulacaksınız.

- Tanrı sizden razı olsun, Paşa Hazretleri, dedim. Ne var ki, tedirginliğim tümünden geçmemiştir.

*

Paşa'yla görüşmemin olumlu sonucu, Drovetti'nin tutumu üzerinde çok iyi bir etki yaratması oldu. Başkonsolos arkadaşlarımı sofrasına çağırdı, onları konağında misafir etti. *L'Églé* korveti, ben kaptan Cosmao Dumanoir'ı bir kez daha göremeden demir almıştı.

Drovetti "Seferinizin hazırlıkları haftalar alır." diye önceden söylemişti. Diplomat yalanı mı? Bahaneler öne sürerek beni İskenderiye'de tutma girişimi mi? İkircikli kalıyordum.

Devlet dairelerinin işleyişini öyle iyi tanırdım ki, ağırdan almalarının, hele doğululara özgü uyuşukluk da eklenince ne boyutlara varacağını göz ardı edemezdim. Acaba Drovetti ile Paşa girişimimin başarıya ulaşmasını gerçekten mi istiyorlardı? Yoksa beni tatlı sözlerle uyutmuş olmasınlar?

Bir yandan batan güneşin ışıkları altında, İskenderiye'nin güneybatı mahallesinde yükselen yetmiş beş kademlik Pompeus sütununu seyrederken bir yandan da bu kasvetli düşünceler kafamın içinde dolanıp duruyordu. Sütunu dikkatle incelerken kaidesinin daha eski dönemlerin anıtlarına ait bloklardan oluştuğunu farkettim. Hattâ II. Ramses'in babası, ünlü firavun Birinci Sethi'nin adını okuyabildim.

Burası, canı ellerin yaktığı ünlü İskenderiye kitaplığının bir zamanlar üzerinde yükseldiği yerd.

Denizden esen rüzgâr yüzümü kamçıladi. Yüreğimi bitip tükenmeyecek gibi bir tasa kavradi. Yitip gitmiş bir dünyadan kalmış tek iz olan bu yalnız sütun başarısızlığın simgesi oluyordu. Alacakaranlıkta Mısır, üzücü ve üzgün, parçalanmış bir belleğin loşluklarına gömülüydü. Herhalde görüp göreceğim, İskenderiye sitesinin yıkıntıları üzerinde bir Romalı'nın onuruna dikilmiş sütunun şu zavallı kalıntısından öteye gitmeyecekti. O kalıntı bana sonsuzluktan değil, çöküntüden söz ediyordu. Benim Mısır'ım yani firavunların Mısır'ı, uzaklarda, Mısırlı tanrıların terk ettikleri bu çağdaş İskenderiye'nin çok uzağındaydı. Yıkılır, benim düşlerim de

sona erer umuduyla, olanca ağırlığımla Pompeus sütununa abandım.

- Ne düşünüyorsunuz, Mösyö Champollion?

Güneş batmadan önceki son dakikaların turuncu ışığında beliren, Lady Ophelia Redgrave'di. Simli süsleri olan sarı muslinden bir elbise giymişti. Zor seçebildiğim yüzünün çevresinde düşlerdeki gibi parıltılar vardı. Çok değişik bir güzellikte göründü bana; akşam güneşini içine alıp ona yeniden can vermeye hazır gökyüzü tanrıçasını andırıyordu.

- Beni izlediniz mi, efendim?

- Katiyen. Sizin gibi geziniyordum. Bu sütun İskenderiye'den düş kırıklığına uğrayan merâklıların buluşma yeri. Bu geçmişte sadece Yunan ve Romalı var. Mısır, buna damgasını vurmamış.

- Ejiptolog mu oluyorsunuz, diye hafif bir alayla sordum. Casus rolünüz için onca bilgi gerekli mi?

Hoşuna gitmiş gibi gülümsedi.

- Kırıcı olmak istediğinizi sanıyorsunuz ama, sadece tutuklu birisiniz. Bu ülkeyi çılgınca seven bir tek siz yoksunuz. Sizin düşmanınız değilim desem inanmayacaksınız. Önemi yok. Sizi inandırmaya çalışmayacağım. Bilin ki, ben de artık sizin heyetinize dahilim. Nereye giderseniz, ben de oraya gideceğim.

Afallamıştım. Lady Redgrave batıya doğru yürüyüp gitti.

*

22 Ağustos sabahı çok erken saatte, kentin güneyindeki kumulların ortasında amaçsız dolaşıyordum. İskenderiye bana büyük sıkıntılar veren bir yer olmuştu. Macera arkadaşlarım, Doğunun çekici yanlarını merâk ediyorlar, bunlarla eğleniyorlar, kapalıçarşılarda bir şeyler arıyorlardı. Drovetti'nin konağının bahçesinde tembel tembel dinleniyorlar, okumuş

Araplarla, ulemayla sohbet ediyorlardı. Onlar da benimkileri, Fransızların Mısır'daki iyiliklerini anlatarak müslüman yapmaya çalışıyorlardı. Solunmaya, gözlerimi biraz çölle doldurmaya, kendimi Güneye, Kahire'ye yönelmiş hissetmeye çok gereksinimim vardı. Sağ avucuma kum alıp ağır ağır parmaklarımın arasından dökülmesine baktım.

Yaşlı bir Arap, bastonuna dayanarak bana doğru geliyor-du. Bir saldırıdan korkarak çevreme bakındım. Fakat adam yalnızdı, yavaş yürüyordu. Körmüş.

- Günaydın, yurttaş, diye beni selamladı. Bana biraz bir şey ver. Uzun zamandır yemek yemedim.

"Yurttaş" mı? Bir İskenderiyelinin ağzında hiç beklenmeyecek bu cumhuriyetçi sanını doğru mu işitmiştim?

- Çabuk ol, diye ısrar etti. Midem zil çalıyor.

Ceplerimi aradım ve adama üzerimdeki Fransız parasını verdim. Madeni paraları beceriyle yokladı, sonra kumun üzerine attı.

- Bu para burada geçmez, dostum. Daha iyi ara.

Bu küstah ihtiyar beni büyülemişti. Dediğini yapmak zorundaymışım gibi geliyordu. Bir kuruş bulabildim. Kuruş adamı memnun etti.

- Olur, dedi. Sağol, yurttaş. Bonaparte'a lâıksın. Fransa'dan gelen ordunun gerekli olanı yapmamış olmasına çok üzülüyorum. Mısır'ı parçalayıp yiyen yırtıcılardan bizi kurtacağını sanırdım.

Aralarında bu ülkeyi seven adamlar vardı. Bilginler bile vardı. Gerçek peşinde koşan çılgınlar da vardı, senin gibi.

- Kimsiniz siz?

- Kör adamın biri. Yola çıkmadan önce aldığın mektubu üzerinden ayırma. Bir gün senden isteyecekler.

Adamı tutmak, kim olduğunu, iki mektuptan hangisini kastettiğini sormak istedim. Fakat şaşırtıcı bir hızla yürüyerek, bir kumulun arkasında gözden kayboluverdi.

Mehmet Ali Paşa'nın sarayına ancak ağustosun sonunda çağrıldım. Acele gitmem istenmişti. Sarayda büyük bir telaş vardı. Oraya buraya koşuşan bakanlar, birbirlerine çıkıyorlar, odalara girip çıkıyorlardı. O saray adamları kalabalığının arasına süzül müştüm ki, hemen iki tane beli kılıçlı kaba saba koruma görevlisi beni geriye ittiler. Paşa'yla ilk görüşmemde hazır bulunan adamlarmış.

Paşa beni duvarları savaş ganimetleriyle dolu bir tören salonunda kabul etti. Kendisi de kırmızılı, sırmalı, şatafatlı bir tören elbisesi giymişti. Tepeden bakan, neredeyse hor gören havasıyla genel vali, bir devlet başkanına benzemek istiyordu. Bütün bu mizansen hayra alâmet değildi.

- Oo, Champollion! diye haykırdı beni görünce. Çok kötü haberlerim var.

Tedirginliğimi saklamadım.

- Fransız birlikleri Yunanistan'ın Mora yarımadasını işgal etmişler. Bu açıklamayı sıkılarak yapmıştı.

Bu, Fransa ile savaşta Mısır'ın alacaklı taraf olduğu ve bunun sonucunda benim seferimin doğmadan öldüğü anlamına mı geliyordu? Paşa çok hoşnutsuz bir biçimde:

- Yurttaşlarınız makul davranmıyorlar, dedi. Sanırım onlara minnet göstermekle doğru davranmadım. Siz bana nazik bir sorun çıkartmış durumdasınız, Champollion. Size dostmuşsunuz gibi mi, düşmanmışsınız gibi mi davranacağım?

Gözlerimi Paşa'nın gözlerinden ayırmıyordum.

- Kararınızı vermiş olduğunuza göre, Paşa Hazretleri, şimdi yapacağınız şey, o kararı bana bildirmek.

Mehmet Ali'nin yüzü yabanıl bir gülümsemeyle aydınlandı.

- Yanılıyorsunuz, Champollion. Kararımı şu anda veriyorum. Küstah ve gururlusunuz ama, amaç bellediğiniz şeye

doğru dümdüz ilerliyorsunuz. Sizin cinsten olanları severim. Gidin Drovetti ile görüşün. Size karşı hiçbir şey yapmayacağım.

*

Eylülün ilk günlerinde birçok kez başkonsolos Drovetti'nin kapısına dayandım. O da her seferinde beni çok büyük nezaketle kabul etti, elinde olmayan gecikmelere üzül-düğünü bildirdi. Politik havanın karışıklığı nedeniyle bize Nübye'ye kadar eşlik edebilecek kadar yürekli bir takım oluşturamıyormuş.

Böyle bir açıklama ciddiye alınamazdı. Drovetti oyalıyordu. Onun için buyruğunu dinleyecek hizmetkârlardan oluşan bir birlik toplamaktan kolay ne olabilirdi ki. Mehmet Ali beni, elim kolum bağlı, suç ortağına teslim edivermişti.

O da resmen hakkımda iyi davranıyor, gerçekte beni İskenderiye'ye mihliyordu.

Oynadıkları oyunu açıkça görerek kendi bildiğim gibi davranmaya karar verdim. Yol arkadaşlarımı işimize burnunu sokacak kimselerin duyamayacakları bir yer olan konsolosluk konağının bahçesinde toplayıp neler yapmayı tasarladığımı anlattım.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Drovetti'nin kâhyası Muhtar ve Paşa'nın hizmetindeki polis Abdürrezzak acaba rüya mı görüyoruz diye düşünmüşlerdir. İki Türk de titiz çalışan adamlardı. Aldıkları buyruklara uyarak Champollion'un üzerinden gözlerini ayırmamışlardı.

Fransız bilgin nereye giderse gitsin, göze batmayan fakat etkili bir biçimde izleniyordu. Kendisini izleyenlerin işini kolaylaştırmıyor da değildi, yani her zaman dalgın dalgın düşünmekte olduğundan hiç arkasına dönmüyordu.

Neden o Pazar günü, kavurucu sıcakın altında, öğleden sonra saat birde Champollion İskenderiye'nin batı nekropolü³ Kûm-ül-Şugafa'ya doğru yönelmişti? Akdeniz'den esen hafif bir meltem sıcaklığı ancak pek az hafifletebiliyordu.

Görünüşe göre, Champollion sıcaktan pek sıkıntı çekmiyor olmalıydı ki, hızlı hızlı yürüyor, gölgede oturmuş, uzun öğle uykularına yatmadan önce bir kahve içen İskenderiyeliler de ona şaşarak bakıyorlardı. "Bu mükemmel sıcak, değer biçilemez bir sağlık kaynağı, demişti Champollion yol arkadaşlarına; mumlar gibi eriyoruz, kötü yağlarımızı atıyoruz."

Muhtar, günün sıcak saatlerinde kentin ara sokaklarında koşma alışkanlığını yitirmiş, Drovetti'nin konağındaki serinliğe alışmıştı. Abdürrezzak'ın da kendini ondan daha rahat

3 İlkçağda yapılmış anıtsal değerlerde mezarlık. (ç.n.)

hissettiği yoktu. Yine de Champollion'un izini yitirmeleri için hiçbir geçerli özürleri bulunmuyordu. Adam, surların iki yüz adım ötesinde diriler dünyasından çıkıp ölülerinkine girmek üzereydi. Gerçekten de Fransız bilgin, kireçli kayalarda oyulmuş yeraltı mezarlığına inen bir merdivene dalıvermişti.

İki Türk birbirlerine baktılar. Tedirgindiler. Bu yerden hoşlanmamışlardı. Orada gömülü kimselerin dinlerini pek tanımazlardı. Sadece Müslüman da Hristiyan da olmadıkları ve birtakım tehlikeli tanrıların bunların sonsuz uykusunu beklediği bilinirdi.

Yağmacılar cesetleri soyup takılarını çalmayı başarmışlardı ama, dediklerine göre hayrını görmemişlermiş, arakları yaşamlarını kısaltmışmış.

- Adamın peşinden gitmek gerekiyor, diye Muhtar düşüncesini bildirdi.

- Belki gerekli değildir, diye yanıtladı Abdürrezzak. Başka çıkış yeri yok. Geri gelmesini beklememiz yeter.

İleri sürdüğü kanıt akla uygundu ama, iki adamın da bilmediği bir çıkış yok muydu? Öyle bir rizikoyu göze almak, Drovetti'nin kâhyasına ters geliyordu, efendisinin beceriksiz hizmetkârlara ne kadar sert davrandığını bilirdi.

- Sen dur burada, ben inip bakayım.

Yaşlandıkça sofuluğu artan Abdürrezzak en çok böyle ölülü, mezarlı yerlerden ürkerdi. Oralarda cinler yabancıların burunlarını sokmalarına hiç dayanamazlarmış. Bunun için Muhtar'ın önerisini karşı koymaksızın kabul etti.

Muhtar da merdivenden inmeye başladı. İlk basamaklar kumla örtülüydü. Hemen bir odaya vardı, çok dar olan odanın basık tavanı bir kubbe oluşturunuyordu. Duvarlardaki oyuklarda ölü külü kavanozları bulunuyordu. Tabanda açık bir yer vardı. Muhtar biraz ürkerek oraya girdi. Gittikçe yerin altına inen helezon bir merdiven mezarların bulunduğu birçok katı birbirine bağlıyordu.

Champollion'dan eser yoktu.

Kâhya cesaretini toplayıp aramasını sürdürdü. Korkudan boğazı kurumuştı. Lahitlerin bulunduğu yerlerden, ölenlerin ailelerinin cenaze şöleni verdikleri salonlardan geçti. Birden bire bir duvarda Romalı lejyoner üniforması giymiş bir çakal resmi görünce elinde olmadan geri çekilip bir kovuğa yaslandı. Sırtına yumuşak bir şey değdi. Ödü patlayıp öne doğru çıktı. Yüreği çarpıyordu. Bir ölünün ruhunu uykusunda rahatsız ettiğini, onun da kendisine saldırdığını düşünürken kovuğun içine birtakım giysiler sıkıştırılmış olduğunu gördü. Champollion'un giysileriydi!

Demek adam soyunmuştu... Muhtar ikircikli kaldı. Daha aşağıya mı inmeliydi yoksa yukarı çıkıp Abdürrezzak'a haber mi vermeliydi? Fransız neden bunu yapmıştı? Nekropolün havasızlığı, çevresindeki ürkütücü resimler, kararını verirdi. Koşa koşa yer yüzüne çıktı.

Abdürrezzak sabırsızlıkla onu bekliyordu.

- Champollion? diye sordu.

- Kaybolmuş. Buradan birisi çıktı mı?

- Hayır. Sadece şu tepede gezinen bir Arap gördüm.

Muhtar yurttaşının işaret ettiği yere doğru koştu. Nekropolün içine inen daracık bir geçit gördü.

*

Başımda sarık, sırtımda kahverengi bir galabiye, ayaklarımda burnu kalkık, arkası açık babuşlar, tenim de yeterince güneşten yanmış, yaşlı bir Müslümana benziyordum. İskenderiye'ye vardığımızdan beri sakal tıraşı olmamakla iyi etmişim. Yavaş yavaş Avrupalı görünümüm yok olmuş, yerini Paşa'nın polisini aldatan o doğulu çehrem ve yürüyüşüm almıştı. Arkadaşlarıma da benim gibi yapmalarını, kendilerini yerel âdetlere uydurmalarını öğütlemiştim de, Peder Bidant

inat etmiş, cüppesini bırakmaya yanaşmamıştı.

İşte şimdi, nekropolün içinde Mısırlı gibi giyindikten ve peşime düşmüş ama bu mezarlarla ilgili planımın ne olduğunu bilmeyen o adamlardan kurtulduktan sonra limana gitmek üzere yola koyuldum. Derlerdi ki, İskenderiye koskocaman bir dükkândan başka bir şey değilmiş. Gerçekten de, öyle mahallelerden geçmek zorunda kaldım ki, dükkân, mağaza ve imalathanelerden başka şey bulunmuyordu, oraların hepsi de öğle uykusuna dalmıştı. Arkamda kimse yoktu. Ambarlardan gemi tezgâhlarına yaklaştığımı anladım. Madem ki Drovetti sefer için gerekli taşıtları kiralayamayacağını ileri sürüyordu, başımın çaresine kendim bakacaktım.

Gemi yapımı, İskenderiye'nin güçlü olduğu sanayi dallarından biriydi. Bir gemi kiralayıcısı bulacağımdan emindim. Rıhtımlarda kimse yok gibiydi ama, biliyordum ki, birçok kişi beni gözetlemekteydi. Dikkat çekmemek için, ağır ağır, tembel tembel yürümek zorundaydım. Küçük teknelerin uyukladığı ufak bir havuza vardım. Bekçi, bir iskele babasına yaslanmış, hafiften kestiriyordu.

Adama Arapça olarak seslenerek bana güneye gitmek üzere tekne bulabilecek birini göstermesini söyledim. Yanıt vermeden önce biraz duraksadı. Daha çok bilgi almaya çalışıyordu, fakat doğu oyunlarını çoktan öğrendiğim için, kesin konuşmaktan kaçınabiliyordum. Gönlü oldu. Elini uzatıp kapalı gibi duran bir ambarı işaret etti. Büyük tahta kapıyı yana kaydırıp içeri girebildim.

İçerisinin loşluğuna karşın, çevresinde on kadar silahlıyla Drovetti'nin kâhyası Muhtar'ı rahatça seçebildim.

- Sizi bekliyorduk, Mösyö Champollion.

*

- Bu da ne demek oluyor, Champollion? Ne demeye

Arap kılığına girdiniz? Niçin tekne kiralamaya kalkıyorsunuz? Bana güveniniz yok mu? Bilmiyor musunuz ki, her şeyle ben uğraşıyorum?

Başkonsolos Drovetti bu soru yağmuruyla öfkesini zor saklıyordu. Kâhyası beni konağa nezaketle fakat ödün vermeyeceği belli olan bir tutumla geri getirmişti. Hiçbir kaçma isteği göstermemiştim. Zaten bana eşlik eden o cesaret kırıcı birlik varken yararı da olmazdı. Başarısız girişimimle, Drovetti'nin İskenderiyeliler üzerindeki gerçek gücünü iyice öğrenmiş oluyordum. Her yerde Paşa'nın düzenine koştur bir düzen yürüten adamları vardı.

- Doğu yaşamından çok hoşlanıyorum, diye yanıtladım. Adetlerini benimsemezse insan Mısır'ı nasıl tanır?

Muhtar'ın yanı başında Abrürrezzak duruyordu. Elinde de benim giysi çıkırım.

- Sanırım, giysilerinizi geri almak istiyorsunuzdur?

- Siz bilirsiniz, Ekselans. Ben yeni durumumda kendimi çok iyi hissediyorum.

Küstahlığıma öfkelenen Drovetti adamlarını savdı. Baş başa kalmıştık.

- Davranışınız aptalca bir şey, diye saldırıya geçti. Kendinizi bir köle düzeyine indiriyorsunuz. Hiçbir zaman Müslüman hizmetkârlarınızın üzerinde en ufak otoriteniz olmayacaktır.

- İzin verirseniz, sizinle aynı düşüncede olmadığımı söyleyeyim, diye coşkuyla karşılık verdim. Siz korkuyla yönetirseniz, ben dostlukla.

Drovetti canımı alacakmış gibi baktı. Nezaketinin son cılası da uçup gidiyordu. Kinini olduğu gibi ortaya koydu.

- Artık Mısır'da yapacak hiçbir şeyiniz kalmadı, Champollion. İki üç yıl önce seferiniz dostlukla karşılanabilirdi. Ülke anıtların korunmasını değil, kendi çıkarlarını düşünen hırsızlar ve antik eşya tacirlerince yağma edilmişti.

Anastazi ile benim sayemde durum çok değişti. Biz bu iğrenç kaçakçılığa son verdik. Artık düzenleyecek ya da yeniden ortaya çıkaracak bir şey kalmadı. Bütün kazı yerleri işletildi, ıkarılacaklar ıkarıldı.

Drovetti bana sırtını dönmüş, pencereden bahçeye bakıyordu. Herhalde son sözü söylediği kanısındaydı. Bir koltuğa kuruldum.

- Keşke size inanabilseydim, Ekselans! Fakat, tanıklıklara ve kişisel gözlemlerime dayanarak olayları bir de ben anlatabilirim. Antik eser tacirleri tüm ülkede kaynayıp durmuştu. Siz ve Paşa bana, seferimi düzenlemem için gerekli gerçek izinleri vermeyi reddediyorsunuz. Görevimin resmi niteliği olduğunu unutuyorsunuz. Ben buraya krallık müzeleri için kazı yapmaya geldim. Bundan ötürü, krala ve bakanlarına sunulmak üzere görevimi yerine getirmekten beni alıkoyan nedenleri bildirdiğim bir not hazırladım. Bu notta yönetim katında karşılaştığım ve belki de tiksindirici ticaret dalaverelelerinden ileri gelen zorlukları açıkça yazdım. Kral adına gelen, kral ve hkmetince görevlendirilmiş olan bana gerekli belgelerin verilmesini reddetmek demek, kralın kendisine saygısızlık etmek demektir. Paşa sanat ve bilim koruyuculuğu nn korumak istiyorsa, şimdi benim sorunumu zmlenmekte acele eder.

Yoksa Avrupa gazeteleri ve Mısır kamuoyu bu konuyu ellerine geçirir, gerek ona gerek size büyük zarar verirler.

Bernardino Drovetti döndü, yüzü bembeyazdı.

- Tehdit mi ediyorsunuz, Champollion?

- Ne konuda tehdit edildiğinizi hissettiniz? Kınanacak bir şey mi yapmıştınız?

- Benimle böyle konuşamazsınız! diye avaz avaz bağırdı. Paşa'nın bu konuyla bir ilgisi yok. İstediğiniz belgeleri vermeye sadece ben yetkiliyim. Fakat bu, Fransa açısından pek büyük bir yanılığ olur. Siz kazı yerlerinin korunmasını

sağlayamazsınız. Anastazi sevincinden ellerini ovuşturacaktır. O, almış olduğu izinleri hiç istifini bozmadan elinde tutmayı sürdürecektir.

- Doğru değil, Ekselans.

- Ne demek istiyorsunuz? Bunu sorarken tedirgin olduğu kadar merâk de ediyordu.

- Anastazi, şu ana kadar denetimini elinde tuttuğu arama yerlerinde kazı yapma haklarını bana devretti. Seferim karşısında yasa dışı durumda olan bir tek sizsiniz.

Korku, Drovetti'nin yüz çizgilerini değiştirmiş, çalımını zayıflatmıştı. Sanki bir tuzağa ayağı takılmıştı da, ayrıcalıklarının bir bölümünü yitirmeksizin oradan kurtulamayacakmış gibiydi. Söz konusu olan hem onuru hem servetiydi.

- Diyelim ki, ben de Anastazi gibi yaptım. Tekneleri nasıl bulacaksınız? Hepsine Paşa el koydu.

- O sorunu çözümlenmiş bilin, Ekselans. Arap kılığında dolaşan bir ben değilim. Yol arkadaşlarım da benim gibi yaptılar. Resmi görev belgem sayesinde *İsis* ve *Hathor*'un kaptanlarını razı etmişler. Bu adamlar Anastazi'nin sadık dostlarıymışlar.

Sanırım, Drovetti ile aramda bir anlık bir anlaşma oldu. Beni hafife almış bulunduğunu ve kendisine lâayık bir hasım olduğumu kabul etmişti.

Fakat gözlerinde okuduğum şey, çok güçlü birini bile ürkütürdü. Başkonsolosun kini korkunç olmalıdır.

- İzinleriniz, yarın elinizde olacaktır, Champollion.

*

13 Eylül akşamı, yol arkadaşlarım Fransız konsolosluğunun onur salonunda, Drovetti'nin önünde toplanmışlardı. Başkonsolos kralın, Fransa'nın, Paşa'nın onuruna kadeh kaldırdı. Seferimize başarılar diledi. Kendisine bize yaptığı

yardımlardan ötürü son derece ciddi olarak teşekkür ettim. En sonunda firavunlar uygarlığına doğru yola çıkacağımdan ötürü öylesine coşmuştum ki, kısa söylevimin bir yerinde içtenlik bile vardı.

- Buradan çıkamayız! diyordu Nestor L'Hôte, konsolosluğu kapısını otuz kırk tane eşekli adam tutmuş.

İskenderiye'den sessiz sedasız yola çıkalım istemiştım ama, haber yayılmıştı. Drovetti'nin herhalde bundan haberi vardı. Bu, özgürlükçü, iyiliksever beyefendi ününe katkıda bulunan bir şeydi. Alaycı bir sesle içimi rahat ettirmek istedi.

- Hadi, Champollion, bu kadarcık bir şeyden tedirgin olmayın! Paşa'nın çavuşları dağıtır o adamları. Ayak takımı olmadık şeyden eğlence çıkarmaya bakar, ama bazen abartır.

Eşekli adamlar öyle pek tehdit oluşturmuyorlardı. Şarkı söylüyorlar, bağırıyorlar, heyet üyelerine elleriyle dokunmak istiyorlar, biraz para verilsin diye bekliyorlardı. Genel valinin elleri sopalı zaptiyeleri adamlara geliş güzel öylesine vurdu-lar ki, çok kızdım. Böylesine sert davranmaları gerekli miydi?

Peşimizde merâklılar, uzun bir kervan halinde, bizi güne-ye götürecek olan iki geminin demirli bulunduğu Mahmudi-ye kanalına vardığımızda akşam oluyordu. Rosellini, L'Hôte ve ben İsis'e bindik. Paşa'nın bile bazen bindiği gösterişli bir gemiydi. Profesör Raddi ve Peder Bidant *Hathor*'a bindiler. Personel, yani uşaklar, aşçılar, hamallar, Muhtar'ın ve Paşa'nın gözde zaptiyesi Abdürrezzak'ın talimatına uygun olarak iki gemi arasında paylaşıldı.

Elbette onların ikisi, doğrudan doğruya benimle çok ilgili oldukları için İsis'i seçmişlerdi.

Palamarların çözülmesine hazırlanılıyordu, iki tayfa sürme iskeleyi çekmek üzereydiler ki, bir kadın çığlığıyla yerlerine mihlanıverdiler.

- Bekleyin! Böyle buyruk veren Lady Redgrave idi. Dört

tane de eşekçi, ağır bavullarla yüklü hayvancağızlarını çekip tirip duruyorlardı.

Soylu İngiliz kadının yanında bir muhafız birliğiyle birlikte bizzat Mehmet Ali vardı.

Genel vali sürme iskeleyi yeniden attırdı.

- İşiniz rast gitsin, Champollion. Bunu törensel bir biçimde söylemişti. Allah sizi korusun. Konuğum hanıma iyi bakın.

Lady Redgrave karşıma geçmiş, o uçar gibi, hafif tavrıyla konuşuyordu.

- Size haber vermiştim, Mösyö Champollion, ben sözümde dururum.

Geminin provasının kanalın sularını yarmasıyla oluşan ilk köpüklerin hışırtısı öyle hoşuma gitmişti ki, yanıt vermek bile içimden gelmedi.

Gerçek yolculuk başlamıştı.

ALTINCI BÖLÜM

Mahmudiye kanalı, İskenderiye'yi doğrudan doğruya Kahire'ye bağlıyordu. En çok istediğim şeylerden biri, Nil üzerinde eski Mısırlılar gibi yolculuk yapmak, o kutsal ırmağın suları üzerinde tapınaklardan ve köylerden geçmekti.

İşte bu isteğim gerçekleşiyordu. Her an hayran olunacak yeni bir şeyle karşılaşıyordum. Yeşilliklerle dolu manzaralar, atalarının kullandıkları araçların eşi araçlarla çalışan köylüler görüyor, gördüğüm yerlere, bitkilere, ağaçlara buraya gelmeden önce öğrenmiş olduğum adları yakıştırıyordum. Gözlerimin önünde canlı bir hiyeroglifler dünyası seriliyor, gözlerimse doymak bilmiyordu. Yemek saatinde ya da uyuma vakti gelince beni çevremi seyretmekten zor çekip alıyorlardı.

Zaten içimde, gemilerimizin adları *İsis* ve *Hathor*'dan ötürü, seferimizi bu iki nazik Mısırlı tanrıçanın koruyacağı yolunda bir sezgi vardı. Dipsiz bir geçmişe doğru yaptığımız bu yolculuğun daha ilk gününde şöyle hoş bir rastlantı da bu sezgiyi güçlendirdi: Otuz yaşlarında pek ağırbaşlı görünen, ince bıyıklı genç bir Arap kamaramda bekliyormuş. Ben içeri girince saygıyla eğildi ve bazı sessizleri aşırı belirten bir Fransızcayla:

- Adım Süleyman, dedi. Sizin hizmetinize bakmakla görevlendirildim.

Süleyman, perilerin kuvvetini bilen büyük bir insanın,

öteki dünyanın güçlerini kullanabilen o koca büyücünün adı. Beni böyle selamlayan adam, o zamana kadar rastladığım Arap hizmetkârlardan çok değişik gelmişti bana. Üzerindeki doğal soyluluktan etkilenmiştim. Böyle birine buyruk vermem olanaksız görünüyordu.

- Dost olalım, diye önerdim. Elbette size gereksinimim olacak, Süleyman. Bana güvenirseniz, birlikte çalışabiliriz.

Arapça konuşmuştum. Süleyman hiç şaşırılmış görünmüyordu, ama bakışları bana çok içten gibi göründü. Bir kez daha, fakat bu sefer efendisinin önündeki hizmetkârın değil, kendisiyle eşit düzeyde ev sahibini selamlayan konunun davranışıyla eğilip düşüncesinin, sözlerinin ve duygularının benim için olumlu olduklarını gösteren bir biçimde temennah etti.

Bu ortaklığın olumlu sonuçlarını görmekte gecikmedim. Ülkesini karış karış tanıyan Süleyman, Bonaparte'ın bilgilerinin kaleme almış oldukları ve bizim yolculuğumuza kadar tek kaynak sayılan *Description de l'Egypte*⁴ adlı yapıttaki haritaları düzeltmeme yardım ediyordu. İsis, Nil boyunca ağır ağır yol alırken, yanlışları düzelterip boşlukları doldurabilmek için ona en küçük yerleşim yerlerinin bile adlarını söylüyordum. Her saat Mısır'ın yeni bir haritası çiziliyor, bu haritada eski ve yeni yerler arasındaki bağlantılar ortaya çıkıyordu. Yalnız bu ilk sonuç bile kendi başına çok değer taşıyordu.

Sağlıklı iştahı Fransız biçimi bir yiyecek içecek uygulamasıyla doyan Nestor L'Hôte, benim işaretlediklerimi temize çekiyor. O bunu yaparken bilimsel tutkusu şimdiden çok seçkin bulgularla beslenen Rosellini de yanındaydı.

Rosellini, İskenderiye'de de vakit yitirmemiş, Toscana büyük dükası II. Leopoldo'ya götüreceği koleksiyon için pek çok parça satın almıştı.

4 Mısır'ın Betimlenmesi. (ç.n.)

Lady Redgrave bana söz söylemeye tenezzül etmiyordu. Herhalde Paşa'nın özel konuğu olması ona alelâde insanlarcın üzerinde bir yer sağlıyordu. Güneşlenmekle yetiniyor ve hizmetine verilmiş iki uşaktan başka kimseyle temas etmiyordu. Kahire'de onu bırakmanın bir yolunu bulmalıyordım.

Tam öğle vakti, tadını en lezzetli şampanyalarınkinden daha üstün bulduğum Nil suyundan bir bardak içerken ufalcık bir köy gözüme ilişti, değişik bir çekiciliği vardı. İyi bir rastlantı, İsis taze meyve almak üzere kıyıya yanaştı. Süleyman'a:

- Burayı gezmek isterim, dedim. Köyün adını söyledi: Ed-Dahariye.

Sürülen iskeleye adımımı atarken zaptiye Abdürrezzak burnunu soktu.

- Gemide kalın, diyordu. Burası emin yer değildir.

- Öğüdünüz için sağ olun, dedim ve karaya atladım.

Sulamayı kolaylaştırmak için özenle çizilmiş karelerin arkasındaki kerpiç fellah kulübeleri beni çekiyordu. O fakir konutlar palmiye ve akasya ağaçlarının gölgesinde korunuyorlardı. Evlerin en genişinin cephesine büyük yağ küpleri ve buğday kapları dayamışlardı.

Burada zaman kesinlikle durmuştu.

Mevsimlerin başlaması ve bitimi, doğumlar, evlenmeler ve cenazelerden başka bir kesinti yoktu bu durmuş zamanda. İlerleme kavramı hiçbir anlam taşımıyordu. Yaşam en basit ve en asal bileşenlerine indirgenmişti.

Ed-Dahariye bomboş gibi görünüyordu. Köylüler tarlalarda çalışıyorlardı. Ana binaya yaklaşıncı dehşetle gördüm ki, küplerden birinden gözleri kapalı bir erkek başı yükseliyordu. Olduğum yerde kala kaldım. Evden yaşlı bir adam çıkıp tehdit eder bir havayla bana yaklaştı.

- Sizi kim gönderdi? diye düşmanca sordu.

- Hiç kimse, dedim. Boğazım kurumuştı.
- Fransız mısınız?
- Evet...

İhtiyar, ayaklarının dibine bir tükürük fırlatıp sağ elini beni lânetlercesine havaya kaldırdı.

- Gidin buradan! Oğlumu öldürdüğünüz yetmiyor mu? Ölümden sonra da rahatını bozacaksınız, değil mi?

Zavallı adama suçlamalarının benimle bir ilgisi olmadığını anlattım. Bölük pörçük sözleriyle ne dediğini çıkarınca, bir adamın acıklı ölümüyle sonuçlanan olayları anlayabildim. Adam, Drovetti'nin mal toplayıcılarından birinden bir İlkçağ bronz çalmış. Bunu satmaya çalışırken Sultanın çavuşlarından biri tarafından tutuklanmış. Cesedi kanallardan birinde bulunmuş. Zaptiyeler aileye mahpusun gece kaçıp kent dışında kaybolduğunu söylemişler.

Babası öldürüldüğünü ileri sürüyordu.

Drovetti ile kiralık katillerini kuşku altına sokan bu acı olayla çok sarsıldığımdan gemiye dönünce haritalar üzerindeki çalışmamı sürdürmekte zorlandım. Kesin ve titiz çalışan Rosellini'nin yardımı çok işime yaradı. Firavunlar zamanında bunca kutsal kent barındırmış olan "Kızıl Taç" krallığı Deltanın uçsuz bucaksız toprakları sonuna kadar araştırıp inceleninceye kadar acaba bu dünyadan kaç kuşak Fransız bilgini gelip geçecek?

Hepimizin zor bastırdığımız bir sabırsızlıkla beklediğimiz 16 Eylül gecesi gelip çatmıştı. Essefa köyünün önünden geçtikten sonra, ilk büyük kazı yerine gidebilmemiz için gemilerimiz kıyıya yanaştı. Böylelikle antik eser yağmacılarının dışında kişiler de oraya ayak basmış olacaktı. Söz konusu yer, İlkçağ insanlarınca yüksek bilgeliğin merkezi durumuna getirilmiş olan ve tanrıça Neith'in elinde tuttuğu gizemli Saïs sitesi idi. Neith, yedi sözcük söyleyerek evreni yarattıktan sonra, yaşamı dokumuştı. Yaşamın gizliyiye tüm Mısır için

kutsal kumaşlar yapan kendi içinde kapalı kadın toplulukla-
rınca geleceğe aktarılmaktaydı. Ben Saïs sitesinin Herodo-
tos'un anlattıklarına göre yapılmış planlarını incelerken, ka-
maramın kapısı vuruldu.

Gidip açtım. Gelen, Peder Bidant idi. Alelacele bizim ge-
miye çıkmış.

- Sizden bir ricam var, Champollion.
- Rica ederim, Peder, yardımım dokunursa...

Peder Bidant istediğini kolayca toparlayıp söylemekte sı-
kıntı çekiyordu.

- Saïs'te durmayalım. Orası lanetli bir yer. Kahire'ye de-
vam edelim.

Afallamıştım, kalemimi bıraktım. Acaba yanlış mı anla-
mıştım?

- Büyük bilginisiniz, Champollion, ama çok da safsınız.
Bu topraklar şeytan kaynıyor. Zararsız şeyler değiller. İnanın
bana. Saïs'ten kaçınalım.

Ayağa kalktım. Yarı öfkeli yarı alaycı:

- Bu İlkçağ sitesi ne bakımdan Hristiyan inancını rahatsız
ediyor, Peder? diye sordum. Bildiğim kadarıyla, Kutsal Kita-
bı tartışma konusu yapan hiçbir belge bulunmaz burada?

- Saïs bir büyücüler tekkesidir, diye açıklamaya girişti.
Onların kötülüklerinin sonuçları ortadan kalkmamıştır. Bize
de bulaşabilir ve seferimiz yoldan çıkar.

- Amma da boş inanç varmış sizde, Peder! diye şaşkınlığı-
mı açığa vurdum. Hristiyanların Tanrısı bizi bu kuruntular-
dan korumaz mı?

Peder Bidant bana öyle pek Hristiyanca olmayan bir ba-
kış fırlatıp çekildi. Onun arkasından Nestor L'Hôte ile Ro-
sellini geldiler. İlk kazı yerini görecekları için pek heyecanlıy-
dılar. İskenderiye'deki bir ocakta bulunduğu kireçtaşı parçaları-
nı incelemeye dalmış Profesör Raddi'nin karaya yanaştığı-
mızı fark etmediğini söylediler. Kimse onu çalışmalarının

arasında rahatsız etmeyi göze alamıyormuş.

- İşte şimdi iş başındayız! dedi heyecanla Nestor L'Hôte. Buyruklar, generalim?

- Her şeyden önce tedbirli davranmak. Not defterleriniz yanınızda mı?

Çalışma arkadaşlarım, bol bol buluntu kaydı yapmaya ve resimler çizmeye hazırdılar. Geçmişlerin en görkemlisini yaşıatacağımız o yaz gecesi, orada olduğumuzdan ötürü övünçlü ve mutluyduk. Kucaklaştık.

Süleyman, bir de meşale taşıyan on kadar yardımcı, bizi San el Hagar mevkiine kadar götürdüler. Burası, vaktiyle kutsal kentin üzerinde yükseldiği noktaydı.

İnsanı şaşırtan duruluktaki yıldızlı gökyüzünün ortasında parlayan ayın ışığına eklenen bu aydınlıkla, araştırmaların en düşseline girişecektik.

Büyük bir tapınak, çok geniş bir tanrısal konut, kabartmalarla kaplı yüksek duvarlar bulunduğunu sanıyordum. Son derecede yüksek bir surdaki bir yarıktan içeri geçtiğim-de yıkıntılarla dolu bir alandan başka bir şey görmedim.

Yıkık kent, yitmiş site Saïs. Merâkım ne denli büyükse uğradığım düş kırıklığı da o denli büyük oldu.

Bu blok parçalarının sayımını yapmak, surları ölçmek, yontu parçalarını toplamak için aylar gerekecekti. Hiç bir şey söylemeden tanrıça İsis'i yardımına çağırdım. O İsis ki, peçesi burada onun gizlerini öğrenme iznine sahip olanlarca açılmıştı. Madde dışı yaşamın bu seçkin yerini yıkacak, yaşayan taşları yıldırımın ya da depremin un ufak ettiği kayalara dönüştürecek kadar acımasız olan kimlerdi? Bir bölümü yakınlardaki pek bakımsız bir Arap mezarlığına da sızmış olan durgun sulardan iğrenç bir koku yükseliyordu.

Çok geçmeden surun kuzey doğusunda kupkuru bir bölge fark ettim. Üzerinde eskilerin bilgelik ve bilim simgesi diye kabul ettikleri küçük puhu kuşları uçuşuyordu. Hızlı hızlı

o yana doğru ilerledim. Arkamdan da Rosellini ile L'Hôte geliyorlardı. İçinde mezarlar bulunan bir tepelik karşısında olduğumuzu hemen anladık. Arkadaşlarım öylesine bir hızla not almaya başladılar ki, seferimizin geri kalan kesimi konusunda tedirginliğim kalmadı. L'Hôte heyecanlı, Rosellini daha soğukkanlı görünüyorlardı. Talihim yaver giderse, Saïs'e dönüp bu yaralanmış vücuda can vermeye yemin etim.

Arkadaşlarım yıkıntıların tam bir planını çizerken ben de tek başıma güney batı kesiminde surun dibinde, heykel parçaları gördüğüm yerde oyalanıyordum. Sezmıştim ki, bilgisi bakımından eski Mısır'ın ruhani merkezi Helyopolis ile yarışan ünlü Yaşam Evinin yükselmiş olduğu yer, orasıydı.

Fakat bu bilginin ileriye aktarımı kumlarda yitip gitmişti. Daha uzağa, daha ileriye doğru araştırmam gerekiyordu. Sonradan gelmiş kuşakların bilgisizliği ve çılgınlığı ile harap olmuş Saïs elimden kaçıp gidiyordu. İnsanı kahreden bu boşluk önce cesaretimi kırmışsa da, sonra bir çağrıya dönüşmüştü.

- Saïs, sadece bir basamak, Mösyö Champollion. Bir kadın sesiydi, sihirli bir ses.

Ay ışığında, gümüş işlemeli bir akşam elbisesi giymiş Lady Ophelia Redgrave'i gördüm. Bunca incelikten büyülenmiştim, kendisine karşı takındığım çekinceyi unutup:

- Bir tanrıçaya benziyorsunuz, dedim.

Bir gülümseme bekliyordum, karşılaştığım ağır bir tutum oldu.

- Böyle konuşmayın. "Tanrıça" sözcüğü bana göre hâlâ kutsallık yüklü bir sözcüktür. Ben sadece bir kadınıym. Herhalde, Neith ile karşılaştırdığınız size önemsiz gelir.

- Öyle demeyin, diye itiraz ettim.

- Bunun hakkında ne düşünüyorsunuz?

Yerden aldığı küçük bir şeyi gösteriyordu. Öteki dünyadan gelen minik bir hizmetkâr heykeliydi. Cennet tarlalarında

seçkinlerin buyruğu altında toprağı ekip biçen birinin heykeli. Ona can vermek için taş ya da tahtadan vücudunu süsleyen hiyeroglifleri okumak yeterdi.

- Geç dönemden güzel bir parça... Almanıza izin veremem. Listeye geçmesi ve müzeye gönderilmesi gerekiyor.

- Biliyorum. Ahlak dersi vermenize gerek yok. Ben Drovetti'nin çetelerinden değilim.

İncinmiştim. Bileklerinden kavradım.

- Kimsiniz siz, gerçekten, Lady Redgrave?

Bir kedi esnekliğiyle sıyrıldı.

- Hadi benim de gizli yazımı okuyun, Mösyö Champollion!

Saïs'ten ayrılıp İsis'e dönen ilk o oldu. Ben uzun süre ören yerinde kaldım. Bu kadın hakkında ne düşüneceğimi bilemiyordum artık. Genellikle, insanlar hakkında yargımı vermekte gecikmem. Bu kez, şaşırmıştım, öyle ki, ayaklarımın altında uyuyan yüzyıllarca sürmüş o tarihi bile unutuyordum.

Düşüncelerimden beni uyandıran Nestor L'Hôte oldu.

- Yola çıkmak gerek, general. Yerliler tehdit edici bir tutumdalar. Ölülerin ruhunu rahatsız ettiğimizi sanıyorlar.

Onun zoruyla gemiye çıktım. Bu arada Paşa'nın beni gözden kaçırmayan zaptiyesi Abdürrezzak'ın tetikte duruşunu da fark ettim.

*

Saïs'i ve Lady Redgrave'i unutmak için saatler boyu, durmaksızın çalışıyordum. Başka hangi arkeolog olsa bununla yetinirdi. Fakat ben sönmüş bir görkemin izlerinden fazlasını arıyordum. Huyum da öylesine aksileşmişti ki, kim gelirse gelsin, pek ince bir araştırma yaptığımı öne sürüyor karamın kapısını açmıyordum. Böyle yalnız kalma nöbetlerime alışkın olan arkadaşlarım alınmadılar.

Sadece Süleyman direnmeye cesaret etti. Ben de dayanamayıp içeri aldım.

- Size çok önemli bir olaydan söz etmek zorundayım. *Hathor* bir Türk yüksek memuru tarafından rıhtımda tutuluyor.

- Ne gerekçeyle?

- Hazine vergisi. İki tayfa tutuklandı. Paşa'ya ödenecek vergiyi vermemişler.

- Peder Bidant işi çözümleyemedi mi?

Süleyman susuyordu. Bir şey söylememesi, yanıtın olumsuz olduğunu gösteriyordu. "General" niteliğimle vakit yitirmeden işe el koymam gerektiğini sezdim. Süleyman'ın peşine düşüp *İsis*'ten indim ve olay yerine yani Zavyetül Redsin kasabasına gittim.

Bir cami duvarının gölgesinde, çevresinde kendisine bağlı birkaç kişiden oluşan mahkemeciği, yumuşak minderlere oturmuş hazine görevlisi, uzun bir çubuk tüttürüyordu. Karşısında bilekleri arkalarından bağlanmış olarak iki tayfa, *Hathor*'un tayfaları, başları önlerinde, cezanın en kötüsüne razı görünüyorlardı.

Ben yaklaşırken hazine görevlisi, acımasız ve kötülük dolu bir gözle beni süzüyordu. Kendi başkanlığındaki açık hava mahkemesine kadar beni getirttiği için pek memnundu. Bir Avrupalıyı böyle gülünç duruma düşürmek, kudretinin parlak bir kanıtıydı. Pazarlık zor olacaktı.

Süleyman süslü birtakım laflar etmeye başladı. Sultanın ve hizmetindekilerin saymakla bitmez meziyetlerini sayıp döküyor, uyruklarının Sultana nasıl içten bağlı olduklarını anlatıyor, tanrısal adaletten söz ediyordu. Hazine görevlisi söylevi beğendi, neden huzuruna çıktığımı söylememe izin verdi.

- Bu adamların böylesine bağlanmalarını gerektirecek nasıl bir suç işlediklerini öğrenmek istiyorum.

Hazine görevlisi, aksi ve öfkeli bir sesle, maliyeye önemli miktarda borçları olduğunu söyledi. Sopa çekilmesi ve herhalde sakat bırakılmaları gerekiyormuş. Kalabalık artıyordu. Çok geçmeden Nestor L'Hôte, Rosellini ve Peder Bidant da benim yanımda yer aldılar.

- Elimde resmi belgeler var, dedim. Belgeler Sultanın mührünü taşıyor.

Türk, izin belgelerimizi görmek isteyip dikkatle inceledi.

- Neden onların adına ödeme yapmadınız? diye alçak sesle Peder Bidant'a sordum. Bu komedi başımıza gelmezdi.

- Bilmem ki... Yararsız harcamalar var zaten. Bu iki haydudun yerine rahat rahat başkalarını bulabiliriz.

Papazla ikimiz yalnız olsaydık, öfkemi tutabilir miydim, bilmem.

- Peder haksız değil, diye Nestor L'Hôte da yangına kö-rükle koştu. İki hırsız için vakit yitirmek yararsız.

Türk, belgeleri bana geri verdi. İşe yaramazmış. Elbette, belgeler benim önemli ve saygıdeğer bir kimse olduğumu gösteriyormuş ama, sanıkları temize çıkaramazmış. Adamlar her şeyi yitirme tehlikesiyle karşı karşıya idiler.

Bu haksızlığa karşı içimi büyük bir isyan dalgası kapladı.

- Beyler, dedim, bu iki tayfayı almadan ben şuradan şuraya gitmiyorum. Hazinesinin saygıdeğer görevlisi bunu böylece bilsin. Benim şahsımda genel valiye hakaret ediyor.

Memura bu ağır tehditlerin çevirisi yapıldı. Adam sözleri-mi pek ciddiye aldı, çevresindekilere danıştı.

- Fazlasıyla duyarlısınız, general, diyordu Nestor l'Hôte. Bütün çulsuzların kaderiyle uğraşacaksınız, dönelim daha iyi.

- Mösyö L'Hôte, bu adamlar bizim mürettebatımızdan. Onları bırakırsak, arkadaşlarımızın bize en ufak güveni kalmaz. Size gelince, Peder, dedim Bidant'a dönerek, bir iyilik

etmek istiyorsanız, burada durmayın. Cüppeniz ev sahipleri-mizi rahatsız ediyor.

Zaten pek dosta benzemeyen papaz, o andan sonra açıkça düşman oluyordu. Artık bir düşmanım daha vardı. Çatışmanın sonuna hiç ilgi duymadan *Hathor*'a geri döndü.

- Acaba, sizce... Rosellini usul usul araya girmeye çalışı-yordu.

- Kararımdan dönmeyeceğim.

Kendilerinin bir yararı olmadığını gören L'Hôte ile Rosel-lini, bizleri seyreden kalabalıktan ayrıldılar. Adam tehditleri-min kendisini etkilemediğini bildirdi. Yasa ondan yanaymış, Paşa da onun yanını tutarmış. Bir sürü yoksul adam daha gelip toplanıyordu.

Olay gittikçe büyüyordu. Hazinesin adamına kafa tutul-duğu öyle pek sık görülen bir şey değildi.

- Sanıkların borçlu oldukları tutar bana bildirilsin. Salive-rilmeleri karşılığında bu tutan ödemeyi üzerime alıyorum.

Öneri, utanç verici göründü. Ya da gereğinden erken or-taya atılmış bir öneriydi. Mahkemede büyük karışıklık baş-gösterdi. Öyle ki, hazine görevlisi düzeni sağlamak için bağ-ırıp çağırırdı. Sorularına yanıt vermek istemeyerek, öyle kıpır-damadan duruyordum. Böylece, söylediğimin son söz oldu-ğunu göstermiş oluyordum. Hemen hemen bir saat, görüş-melerinin sonucunu beklemek zorunda kaldım. Yakıcı güneş altındaydım ama, rahatsız olmuyordum.

Türk, kindar bir tavırla, tükürür gibi bir rakam söyledi. Vergi borcunun iki katıydı. Aradaki fark, kendisine ve çevre-sindekilere gidecekti. Tartışmaya girişmedim, aptal demesin-ler diye. *Hathor*'un iki tayfasının bilekleri çözüldü. Adamlar öylesine duygulu biçimde teşekkür ettiler ki, eski Mısırlıların dedikleri gibi yüreğim genişledi.

- Mehmet Ali bir zorbadır, gemimize dönerken bu yoru-mu yapan Süleyman'dı. Savaş yaptı, Avrupalılardan kime

gereksinim duyuyorsa ona büyük paralar verdi, fakat halk aç, vergi toplayıcıları çakaldan beter adamlar. Hiçbir şeyi kalmamışlardan hâlâ bir şeyler çekiyorlar. Genel valinin toprakları var, ticaret yapıyor, sanayi ile uğraşiyor. Zenginlik ona, yoksulluk halkına. Osmanlı sülükleriyle onun bir avuç zorbası, Mısır'ın kanını boşaltıyorlar. Bir gün siz de bunun kurbanı olacaksınız. Uyanık bulunun.

Uyarıyı hafife almıyordum ama, Rosellini bize doğru geliyordu. Onun için, Süleyman'a uyarısının kesin anlamını sordum.

Lady Redgrave güverteden bize bakıyormuş. Sanki içinden bir sevinçle aydınlanmış gibi gülümsüyordu.

*

19 Eylülde, şafak vakti ilk kez piramitleri gördüm. Eski İmparatorluk firavunlarının başkenti olan Memfis'e yaklaşıyorduk. Yeni yetmeliğimden beri buranın adı bile büyülerdi beni. Site, yapımcıların, el sanatlarıyla uğraşanların, kuyumcuların piri olan tanrı Ptah tarafından korunurdu.

Birden bir kum yığınının oturup stop ettik. Tayfalarımız gemiyi açığa alabilmek için Nil'e atladılar. "Allah Allah" diye bağıyorlardı ama, geniş, güçlü omuzları daha çok işe yarıyordu. Eksiksiz yontulmuş birer Herkül görünümündeki bu gemicilerin çoğunda şaşırtıcı bir güç vardır ve yeni dökülmüş bronz heykellere benzerler.

Bir terslik çıkmadan Deltanın başlangıç noktasına vardık. Rosette ve Damiette⁵ kolları bu noktadan ayrılırlar. Görünüm çok görkemli. Nil'in genişliği uçsuz bucaksız. Batıda palmye-lerin oluşturduğu bir ufuk çizgisinden topluca piramitler

5 Raşid (Harunreşid'in adından) ve Dümyat (Eski bir Kopt adı). (ç.n.)

yükseliyor. Birçok tekne görülüyor. Bunların bir bölümü Damiette'e, bir bölümü Rosette'e giriyor. Üçüncü bir bölüm de, minareleriyle, Mukattam tepesiyle, çölün üzerinde nöbet tutar gibi duran kalesiyle güçlü site Kahire'ye yöneliyor.

Nestor L'Hôte bu çok güzel görünümün resmini yapabilsin diye, El-Kattah köyü hizasında durulmasını istedim. Öteki arkadaşlar da yanımıza geldiler. Heyecanı gün geçtikçe artan Profesör Raddi

- Şu piramitler taş taş sökülse, dedi, mineralojiye ne büyük katkısı olur!

- Bu anıtların öyle pek önemi yok, diye Peder Bidant karşı çıktı. İnsanın canını çıkaracak bir angarya altında çalıştırılan binlerce adamın ölmesine yol açmış korkunç zorbalar yapmış bunları.

Böyle aptalca laflar duyar da insan çileden çıkmaz mı?

- Bunların hepsi yalan, Peder, artık bunları bırakmalı. Mısır dininde hiçbir zaman köleye yer verilmemiştir. Piramitler "Bilgi'nin bir simgesidir.

- Boş laflar. Papaz böyle homurdanarak uzaklaştı. Rosellini umutla

- Acaba bir iki yazıt bulabilecek miyiz? diye soruyordu.

Her birini kendi düşüyle baş başa bırakıp, uzaklarda, doğan güneşin altında piramitlerin insan üstü görünümüne daldım.

Deri eldiven giymiş, ince uzun bir el elimin üzerine kapandı. Sertçe karşı koymam gerekirken kıpırdayamadım bile.

- Böyle bir ışıkla karşılaşacağınızı düşlemiş miydiniz, Mösyö Champollion? Lady Ophelia Redgrave'in mırıltısını sadece ben duymuştum. Biz, ayrıcalıklı olanların içinde bile en talihli olanlarız, değil mi?

Güzel soylu kadın giyimini yine değiştirmişti. Üzerindeki

çeşitli toprak renklerinden elbise kendisini günün çeşitli saatlerindeki güneşe benzetmişti.

- Sanırım, ben bu talihi hak ettim. Yine de bana ne çeşit bir ayrıcalık vereceğini hâlâ bilmiyorum.

Koynumda o iki mektup duruyordu.

YEDİNCİ BÖLÜM

19 Eylölde öğleden sonra saat üçte Kahire'nin dış mahallelerine girdik. Önde ben yürüyordum. Yanımda Süleyman vardı. İskelede bizi Paşa'nın gönderdiği biri bekliyordu. Arkadan Abdürrezzak ile Muhtar geliyordu. Bu ikisine İskenderiye'den beri tek söz söylememiştim.

Sonra gördükleri uzun yolun, ağaçlarını Bonaparte'ın askerlerinin diktiği yol olduğunu çıkaran, o ordunun piramitlerde kazandığı utkudan söz eden Rosellini ve L'Hôte. Peder Bidant ile Profesör Raddi, her biri kendi uzmanlık alanında, bir sağırlar diyaloguna dalmışlardı. Bulak limanında, ancak kaçık bir kafanın düşleyebileceği bir karışıklığın içine dalıverdik. Sandallar ve kayıklar o kadar sıkışık duruyordu ki, aralarından hiçbir maniye edemiyordu. Yine de limana girilip çıkılıyordu. Herhalde yasalarının sırrına bizim varamadığımız bir sihirle oluyordu bu. Rıhtımlar tayfa, satıcı ve dilenci kaynıyordu.

Nübiye çölünden gelenler, Araplar ve Avrupalılar, hepsi birbirine karışıyor. Orada burada bir kayık yükünün pazarlığı yapılıyor, bir nakliye fiyatı konuşuluyor ya da biraz daha gizli kapaklı bir işlem tartışılıyor.

Pek acayip giyinmiş adamlar vardı. Rengârenk çizgili, sipsivri külahlılar, üstüğü gibi bembeyaz sakallı bıyıklılar, zıbın gibi vücudun tüm bölümlerini olduğu gibi belli eden dar entarililer. Hepsinin kafasında da iyice burulmuş beyaz

bezden kocaman bir sarık. Bu giyim, bu alâmetler, bu gülünç oturma biçimleri, en çok eski biçem Yunan vazolarında resimlerini gördüğümüz eski kır cinlerini andırıyordu.

Pek çekici gelmeyen, bakımsız bir yapının avlusunda durduk. Bazı duvarların tümü yıkılacak gibiydi. Eşikte, üniforması kir pas içinde bir asker, tüfeğini yanı başına koymuş, basbayağı uyuyordu. Paşa'nın gönderdiği adam beklememi zi rica etti, kendisi içeri girdi, birkaç dakika içeride kaldıktan sonra çıktığında yüzü asılmıştı.

- Kahire'ye giriş yasak, dedi Arapça olarak Süleyman'a.

- Nedenmiş o? diye adama kendi dilinde sordum.

- Gümrük, diye yanıtladı. Şaşırmıştı. Eksik kâğıtlar var. İzin belgeleriniz var mı?

Rosellini'yi çağırdım. Mehmet Ali'nin ve Drovetti'nin imzaladıkları belgeler ondaydı. Adam onları alıp yeniden gümrük binasına girip kayboldu.

- Kolayca çözümlenecektir, dedim Süleyman'a.

- Belki, diye kaçamaklı bir yanıt verdi.

Açık konuşmaması beni tedirgin etmişti. Neden korkuyordu? Hiçbir heyetin elinde bizimkilere benzer tavsiyeler yoktu. İçime dolmakta olan korkuyu bastırayım diye avluda gezinmeye başladım. Arkadaşlarımsa, partallar içinde bir askerin ikram ettiği yeşil çayı içerek sıkıntılarına sabırla katlanıyorlardı. Tahta destekler üzerine yerleştirilmiş kocaman bir hazneden testilerine su almaya gelen peçeli kadınlara bakıyordum. Haznenin biçimine takıldım.

Yaklaştım, bir de ne göreyim, bazalttan yapılmış ve Saîs döneminin bir rahibine ait çok güzel bir lahit! Piramitler dönemininkileri taklit eden o geç dönem hiyerogliflerini sökmeye çalışmak için epeyi kaba bir biçimde kadınları bir yana ittim. Yazılarda müteveffanın ölümsüzlüğünden, öteki dünya mahkemesi önündeki yıldız kaderinden söz ediliyordu. Okuyordum, kolaylıkla okuyordum! İşaretler benimle konuşuyordu!

Heyecanla belli başlı yerlerini kopya ettim ve L'Hôte ile Rosellini'nin yanına koştum. Bana yüzleri asık gibi geldi.

-Louvre için çok değerli bir şey buldum. Hemen şurada, diye haberi verdim.

Süleyman göründü.

-Gümrük Kahire'ye girmemize izin vermiyor, dedi kaderci bir sesle.

- Nasıl? Sultanın imzası memurlarına yetmiyor muymuş?

Yönetim binasına girdim, girmemle bıyıklı ve göbekli bir kapıcıyla burun buruna geldim, adam şiddetle bana çattı ve derhal çıkıp gitmemi söyledi. Ben de aynı şiddetle yanıt verdim. Hiçbir diyalog kuramayacaktık, çünkü herif kararının nedenini açıklamaya yanaşmıyordu. Tutuklanma tehdidi altında, avluya geri dönmek zorunda kaldım. Arkadaşlarım, süngüsü düşük durumda, beni bekliyorlardı. Kendim perişan ken onları teselli etmeye çalışıyordum.

Önümüzden, Lady Redgrave, burnu havada, geçiyordu. Gözlerimizle izledik ve gümrük binasına girdiğini görünce şaşakaldık. L'Hôte:

- Kadına kötü davranacaklar, diye üzülüyordu.

- Korkmayın, dedi Süleyman, benim yurttaşlarımların kadınlar kötü davranma âdeti yoktur.

Profesör Raddi, sonunda endişelendi.

- Ne oluyor? Vakit yitiriyoruz!

Peder Bidant ne olduğunu anlattı. Rosellini tırnaklarını kemiriyordu. Ne düşündüğünü kestirebiliyordum: Seferimiz, kalın kafalı bir gümrükçünün yüzünden Kahire kapılarından mı dönecek?

Peder Bidant:

- Sultana ve Drovetti'ye haber vermeli, diye önerdi.

- Gerektmez. Bunu söyleyen menekşe rengi giysisi güneşte parıldayan Lady Redgrave idi. İşte izinnamelerimiz.

Elime dokuz on tane üzeri mühür dolu kirli kâğıt uzatıp

uzaklaştı. Peşinden gittim. Merâktan içim içime sığmıyordu.

- Nasıl yaptınız?

- Siz fazla Avrupalıca davranıyorsunuz, Mösyö Champollion. Elinizdeki kâğıtlar hiçbir biçimde bu gümrük dairesinin müdürünü etkileyemezdi.

- Neden etkileyemezmiş?

- Adamın okuması yok da ondan.

Ağzım açık kalmıştı. Lady Redgrave, herhangi bir kimse gibi, daha önceden mühürlenmiş kâğıtları istemekle yetinmiş, okuma yazma bilmeyen adamın kafasını karıştıracak geçiş izinlerimizi göstermemişti.

- Ama... O halde siz Arapça biliyorsunuz?

- Herkesin ufak tefek sırları olur, Mösyö Champollion. Kahire'ye girsek mi artık?

*

İşte, heyetimiz 20 Eylül günü, kendi düzenimize göre sıralanmış olarak Ömer kapısının önündeydik. Atlarımıza binmiş, Türk usulü giyinmiştik. Pek gösterişliydik. Alayın en önünde ben gidiyordum. Gerek başarının gururundan gerek renkleri ve kokularıyla önümüzde kaynayan bu yeni âlem-den alnım yanıyordu. Kentin sokakları çok kalabalıktı.

Yüzlerce beyaz ve renkli sarık arabaların, develerin ve eşeklerin arasından sıyrılıp geçiyordu. Kahire'nin eşekçileri herhalde dünyanın en çok dil bilen ve insan çehresini okumayı en iyi beceren eşekçileriydi. Bakar bakmaz kim Alman, kim İngiliz ya da Fransız veya İtalyan'dır yahut başka ulustan bir yabancısıdır, hemen anlıyorlar ve adama kendi dilinde birkaç sözcük söylüyorlardı. O dar sokaklarda bu adamların ufak ve gürbüz karakaşanlarından daha iyi dolaşacak bir varlık bulunamazdı. Bağırarak ve değnekle vurarak eşekçiler, hayvanlarını hayran olunacak bir dikkatle yediyorlardı. Tek

kulağı olmayan pek çok eşek görmüş, şaşırmıştım. Süleyman'a nedenini sordum; dediğine göre, başkasının çayırından otlanan eşiği böyle cezalandırırlarmış.

Eşek deyince bizim horlanan, dövülen, en çetin işlere koşulan, en zavallı durumlara düşürülen, kimsenin hiç acımadığı mutsuz Avrupalı dörtayakımız düşünülmesin. İnatçı, kötü huylu, binmek isteyen sırtından atan dik başlı eşek de düşünülmesin. Hayır, Mısır eşiğini görmeyen, dünyanın en tatlı hayvanlarından birini tanımıyor, demektir. Canlıdır, işvelidir, hafiftir, başını dik tutar, her vesileyle zekâsını ortaya koyar. Sahibi ona bakmaktan, onu fırçalamaktan, kıllarını kadife gibi yapıncaya kadar ovalamaktan hoşlanır.

“Sağını at!”, “Sol ha!”,

“Destur!” diye eşekçiler yolda karşı karşıya gelmiş iki alaydan zar zor kurtulmaya çalışıyorlardı. Alaylardan biri düğün, öteki cenaze alayıydı. Bineklerine işlemeli kadifeler örtmüş adamlar, kadın, çocuk demeden önlerine çıkan itip geçiyorlardı.

Her yerde bol bol yenilip içiliyordu. Açıktaki mutfaklarda çevrelerinde bir alay çocukla kadınlar sıcak bakla pişiriyorlardı. Pişmiş şalgam, haşlanmış salatalık, köfte, iştah açıcı ve baharatlı bir salçayla birlikte yeniyordu.

Pirinçten çaydanlıkları, tertemiz takımlarıyla bir sokak çaycısı çok lezzetli bir çay satıyor, saka, meyve suyu şerbetçisi, meyankökü, keçiboynuzu, kuru üzüm hoşafçısı da onunla yarışıyorlardı. Yeniyetmeler, karpuz, nar, hurma, üzüm, domates, incir, ne satıyorlarsa onu, bağıra bağıra övüyorlardı. Çörekler ılık yeniyordu. Limonu, soğanı orada, sokakta yiyenler vardı. Kocaman bakır tencerelerde koyun eti pişiriliyordu.

Kahire bizi içine almak için, ziyafet salonuna dönüşmüştü.

Uygun zamanda gelmişiz. O gece ve ertesi gün, Mevlud

kandili varmış. Geniş ve gösterişli Ezbekiye meydanı çok kalabalıktı. Halkın arasında gezgin oyuncular, rakkaseler, şarkıcılar görölüyordu. Süslü çadırlarda namaz kılınıyordu.

Bir yerde oturmuşlar makamla Kur'an okuyorlar. Başka bir yerde, üç yüz mümin düzenli bir biçimde yere oturmuşlar, eklemli bebekler gibi öne arkaya sallanarak koro halinde *Lâilâhe illallah* -Tanrı'dan başka tanrı yoktur- diye yineliyorlardı. Daha ötede beş yüz cinli herif, ayakta, dirsek dirseğe bir çember oluşturmuşlar, tempolu bir biçimde zıplıyorlar, yorgunluktan bitip tükenmiş göğüslerinin ta dibinden Allah'ın adını bağıyorlardı. Böyle bin kez zikrettiler ama, öylesine boğuk, öylesine kuyulardan gelen bir ses ki, ben tüm yaşamımda bu kadar cehennemi düşündürtecek koro dinlememişimdir. Sanki ahretin derinliklerinden yükseliyordu. Bu dinsel gösterilerin burnunun dibinde çalgıcılar, orta malı kızlar dolanıp duruyorlardı. Bayram salıncağının her türlüşü inip çıkıyordu. Bu dinsel ve dindışı etkinliklerin karışımı çehrelerin değişikliğine ve giysilerin çeşitliliğine eklenince, sanki bu dünyanın dışında bir yerdeymişiz gibi geliyordu.

Anneler çocuklarını hem oynasınlar hem yıkasınlar diye çamurlu suya daldırıyorlardı. Çocuklar o sudan kapkara ama kahkahalarla gülerek çıkıyorlardı. Herkesin kendine göre bir bağlılık duyduğu bu su, bazı yerde öylesine yükseliyordu ki, oluşturduğu gölde sandal yüzdürülüyor, o sandallarda kadınlı erkekli zarif kimseler gezmeye çıkıyorlardı.

- Champollion! Şuraya bakın!

Rosellini'nin atı benimkinin hizasına gelmişti. Öğrencimin gösterdiği yöne baktım ama, üzerinden buhar çıkan ve çevresine birtakım kimselerin toplandığı bir kazanın yakınında oynayan dansçılardan başka bir şey görmedim.

- Eminim ki, diyordu Rosellini heyecanla, gördüğüm oydu.

- Yani kim?

- Drovetti, başkonsolos.
- Olacak şey değil.
- Yemin ederim ki, adamı gördüm.

Aramıza bir kimseler girdi, birbirimizden ayrılıp yine tek sıra yol almak zorunda kaldık. Drovetti'nin orada olduğuna inanmamakla birlikte Rosellini'nin içtenliğinden de kuşku-
lanmıyordum. Adamın bizimle aynı zamanda, başka bir ge-
miyle yolculuk yapmış olması gerekirdi. Hem nasıl bir niyeti
olabilirdi?

- Gül, dikenden olmadır, pes bir sesti bunu söyleyen,
Peygamberin teriyle çiçeğe durdu.

Tam önümde bir fıstık satıcısı gidiyordu. Yüzünü göremi-
yordum. Derinden gelen aynı sesle sordu:

- Eski taşları okumasını bilen siz misiniz?
- Becerebildiğimi sanıyorum, evet... Ama siz kimsiniz?
- Mektupta uyarıldığınız şey yakında gerçekleşecek. Yarın
saat yedide Tulun Camiine gidin.

Adam hızlandı ve soldaki bir sokağa saptı.

- Durun! Hangi mektup?
- Fıstıkçı gözden kaybolmuştu.

*

Kahire'nin aleyhinde çok şey söylenmiştir. Bense orada
rahat ederim. Onca aleyhinde bulunulan o sekiz on kadem
genişliğindeki sokaklar, bana sıcaktan kaçınmak için yapılmış
gibi gelir. Anıtsal bir kenttir, her ne kadar Türklerin hoy-
ratlığı Arap uygarlıklarının nefis ürünlerini harap etmiş ya
da edilmesine izin vermişse de Kahire bir Bin Bir Gece Ma-
salı kentidir.

Ne diye yadsıyayım? Bu birbirinin üzerine kapanmış gibi
duran o çoğu yıkık dökük evlere, deri işleyenlerin, çömlekçi-
lerin, kuyumcuların çalıştığı, çerçilerin ve gezgin aşçıların

dolaştığı o daracık sokaklara vurgunum. Bütün bunlar çirkindir, bazen iğrençtir, fakat bunlardan öyle bir sihir çıkar ki, bu itici, hemen hemen insanlık dışı kenti, insanın kalbini çalan bir niteliğe büründürür. İnsan Kahire’de bir amacı olmasa da, kendini unutacak kadar dolaşabilir. Elbette, gerek orada oturan gerek geçici olarak orada bulunan Avrupalıların her akşam kapanan ve onları ayaklanmalardan ve salgın hastalıklardan koruyan büyük ahşap kapıların arkasına sığındıkları mahallelerin dışına çıkmak koşuluyla. Kahire’nin evleri birbirlerine yapışıp düzensiz mahalleler oluştururlar. Bu düzensiz mahallelerin akciğerleri, sadece, çoğu zaman içleri hayvan dolu orta avlulardır. İnsan biraz solunmak için doğal olarak sakin ve ferah yerlere, büyük Ezbekiye meydanına, camilere ya da kaleye gider. Güneşin doğuşunu görmek için kaleye çıkmıştım. Oradan bakınca çirkinlik ortadan kalkmış oluyor. Uzakta, çölde bir kervan toplanırken gördüm.

Otuz kadar deve saydım. Çoğu oturuyordu. Yanlarında koskoca mal denkleri vardı. Deveciler, sopa yardımıyla hayvanlarını bir araya getirmeye başladılar. Aşağıya bakınca, bugünkü Mısır’ın başkenti olanca genişliğiyle görülüyordu.

Binlerce teras, minare, kubbe görüyordum. Doğuda, günün doğuşunu belli eden ateşten bir çizgi çekildi. Taşlaşmış birer güneş ışını olan piramitler çölden yükseliverdi. Ölmüş krallık, tanrıların toprağı oradaydı: Sakara, Dahşur, Abusir, Gize. Eski Mısırlıların sonsuzluğun gizini bulup ortaya çıkarıncaya kadar kazdıkları yerler. Giz de bulunup çıkarılmaya değer tek gizdi.

Tanrım, bu görünüm ne yüce bir şeydi! Sanki cennette, insanların küçüklüklerinden uzaktaymışım gibi geldi, sanki bunları yapanların ruhuna ve eline can vermiş o atılımı duyuyordum. Fakat fıstıkçının haber verdiği buluşmayı unutmamalıydım.

Bir eşekçi beni IX'uncu yüzyıldan kalma bir bina olan Tulun Camiine götürdü. Bir bölümü yıkılmış da olsa Mısır'daki en güzel Arap yapıtıdır. Çizgilerinin inceliği, mimarisinin ağırbaşlılığı insanda saygı uyandırır. Ben kapıya bakarken yaşlı bir şeyh camiye girmemi önerdi. Hemen kabul ettim ve çarçabuk birinci kapıdan geçtim. İkinci kapıda durdurdular, çünkü kutsal bir yere girerken ayakkabıların çıkarılması gerekiyordu. Ayağımda çizme vardı ama, çorapsızdım. Bu sıkıntılı durumdan kaçınamayacağım belliydi. Çizmelerimi çıkardım, bir ayağımı bir mendille ötekini bir başka mendille sardım. Kutsal duvarların arasındaki mermerin üzerinde buluverdim kendimi. O saatte kimseler yoktu. Epeyce uzun bir süre bekledim. Sessizliği sokakların hareketliliğine ters düşen bu yerde fazla dolaşmayı göze alamıyordum.

Uzun boylu ve bir Memlûk kılıcı kuşanmış bir Türk göründü. Yüzünün neredeyse tümü kara bir sakalla kaplıydı. Üç kadem ötemde durdu. Eski Mısırlıların mezar tanrısı Anübis gibi asık yüzlüydü. *Birden bir tuzağa düşürülmüş* olmaktan korktum.

Üstüne elzem olmayan şeylere burnunu sokan birini, caminin dinsel dinginliğini bozdu diye suçlayıp ortadan kaldırmaktan kolay ne olabilirdi ki? Halbuki, artık saf kan bir Araba benziyordum. Eşekçi bile beni kendilerinden sanmış, dolandırmaya kalkmamıştı. Şayet kapıdaki bu adam bana kötü davranırsa, belli olur ki, birisi gelişimi gammazlamıştır. Bir ağa takılmış gibi soluğumun kesildiğini duydum. Dövüşecek miydim? Şu kısa yaşamımda, bir an bile şiddete başvurmadım. Şiddetten tiksiniyorum. Yaşamımı koruma pahasına da olsa, bir çatışmaya giremem.

Birbirimizden büyülenmiş gibi, karşı karşıya kıpırdamadan duruyorduk. Herhalde kaçmam gerekirdi ama, öyle bir şey küçüklük olur gibi geldi bana. Belki ilk vuruşla içimde yeni bir azim doğardı. Adam, kılıcını çekmiş, son derecede

ağır adımlarla ilerledi. Ağzıma hiyerogliflerin tadı geldi. Onların dayanılmaz çağrısı, beni oraya mıhlayan gevşeklikten çekip kurtardı. Yumruklarımı sıktım. Kendimi savunmaya karar verdim.

- Gidin buradan, diye buyruk verdi. Sizi çarşıda, Han Halil'de bekliyorlar. Kitapçı.

Kılıcını kınına sokup sanki ben hiç yokmuşum gibi arkasını döndü.

*

Han Halil kapısı, çarşının en ünlü ve en sıkışık kesimiydi. O kadar çok sayıda ufak dükkân vardı ki, bunlar yüzünden neredeyse çarşıya girmek olanaksızlaşıyordu.

Gevrek satıcıları, dilenciler, nargile içen adamlar, eşekçiler sürekli bir patırtı gürültünün içinde birbirlerine karışıyor, yoğruluyor ve sonu gelmez bir çalkantıya dönüşüyorlardı. Şekerciler, koca koca mermer kalıpları kaldırarak güç gösterisi yapan cambazlara, tezgâhlarının önünü kapatıyorlar diye bağırıp çağırıyorlardı. Kırmızı deriden terlik yapan bir adam da onlara bakıp eğleniyordu.

Görünürde kitapçı filan yoktu. Terlikçi yanıma yaklaştı.

- İnsanların yaptıkları, niyetlerine göre değerlendirilir, dedi. Neyse niyetin odur kısmetin.

Bu söylediği, berberlerin kapılarına yazdıkları atasözüydü.

- Sizininki nedir? diye sordum.

Terlik dizilerini aralayıp alttan bir dizi kırmızı ciltli kitap gösterdi.

- Birini alın.

Bir Kuran seçtim.

- Yanındaki sizi daha çok ilgilendirir.

Sözünü dinledim, XVII'nci yüzyılda Mısır'ı ziyaret eden ve unutulmuş Tebai kentini yeniden keşfeden bir Venediklinin

gezi kitabıydı! Ben tutkuyla kitabı okumaya dalacakken, sahaf-terlikçi, koluma vurdu. Gözlerimi kaldırdım, gezinenlerin arasında tanıdık birini gördüm: Drovetti!

Osmanlı gibi giyinmişti ama, kararlı, asker yürüyüşüyle gidiyor, o durumuyla ağır ve tembelce hareket eden Doğululardan hemen ayrılıyordu. Venediklinin kitabını unutup hemen peşine düştüm. Gözden yitirmemeye, kendisinden hesap sormaya kararlıydım. Demek ki, Rosellini yanılmamıştı. Neden acaba başkonsolos bizimle aynı zamanda Kahire'ye gelmişti?

Karşıdan üzerime bir düşün alayı geliyordu. Delikanlılar, genç kızlar daracık sokağın ortasında durup dört tane direk diktiler, üzerine çatı gibi bir kumaş gerdiler. Bir yandan fenerler asılır, konukların dinlenecekleri peykeler kurulurken davulcular da çalmaya başladılar. Gelen geçene kahve veriliyor, onlar da eğlentiye katılıyorlardı. Bu sevinçli olay, beni büyük sıkıntıya atmıştı, çünkü, düşünden yararlanan Drovetti ortadan yok olmuştu.

Sıkışık insan dizilerinin arasına girerek, kimseyi itip kakmamaya ve sabırsızlandığımı göstermemeye dikkat ederek engeli atlatabildim.

Birden önümde Lady Ophelia Redgrave belirdi.

Menekşe rengi giysisi, kahverengi cellabaların arasında göze batıyordu. Gelen geçenlerin hareketliliği içinde o, hiç kıpırdamadan bana tedirgin bir gözle bakıyordu.

- Burada ne yapıyorsunuz?

- Asıl, o soruyu benim size sormam gerekiyor. Başkonsolos Drovetti'yi görmediniz mi?

Sıkıntıydı, hemen yanıt veremedi.

- Hayır... Elbette görmedim. Drovetti Kahire'de değil ki... İskenderiye'de kaldı.

Sokak öylesine dardı ki, Drovetti'yi görmemiş olamazdı. Herhalde birbirlerine bir iki söz söyleyecek kadar vakit bile

bulmuşlardır. Halkın içinde göze batmayacakları bir yer olan çarşıda randevulaştıklarına artık iyice aklım yatmıştı. Benim orada bulunmam, işlerini bozmuştu.

- Siz bana, Fransa'da, sefere çıkılmadan önce bir mektup göndermiş miydiniz?

Kadının o güzel yeşil gözlerinde şaşkınlık okunuyordu.

- Hiçbir zaman size yazma zevkini tatmadım, dedi sesinde hafif bir alayla.

Lady Redgrave'in kimsede kolay bulunmaz bir oyuncu yeteneği vardı ama, gerçek durum aydınlanıyordu. Keşifleri mi alanda doğrulamama engel olmaya kararlı Avrupalı karşıtlarımca görevlendirilmiş olan bu İngiliz kadınla Drovetti, bana karşı bir andlaşmayla birleşmişlerdi. Drovetti beni uzaktan gözlemliyor, her türlü ilerlememi kösteklemesi için gerekli önlemleri alıyordu, bu arada Lady Redgrave de benim hakkında casusluğunu yürütüyordu. Böylece kurulan tuzak avını kaçırmayacaktı. Mısır'dan olsa olsa kırık, yenilmiş, gülünç duruma düşürülmüş bir Champollion çıkıp gidecektir. Başarısızlığa ya da çalışmalarımın ürününü dünyaya aktarmadan bu topraklarda ölmeye mahkûmdum.

- Pek canınız sıkkın, Mösyö Champollion. Bana bu karışık sokaklarda rehber olmayı kabul eder miydiniz? Yaldızların, sahte takıların arasında saklı, gerçek değerli şeyleri yalnız siz bana gösterebilirsiniz.

Gülümsemesi karşısında çaresiz kalmıştım. Çevremizde insan dalgaları dönüp duruyor, ama bize çarpmıyorlardı. Bu bitip tükenmez devinim içinde kıpırdamayan bir ada oluşturunuyorduk. Her ne kadar Lady Redgrave karşısında duyduğum çekinmede bir değişiklik olmadıysa da, isteğini geri çevirmek yürekliliğini gösteremedim.

Koluma girip beni suk'un⁶ içlerine doğru sürükledi. Oralarda pek bayağı taklitlerin yanında hiç acele etmeden ağır

6 Suk: Arap ülkelerinde kapalı çarşılar verilen ad. (ç.n.)

ağır çalışan sanatçıların yarattığı ufak başyapıtlara da rastlanıyordu. Sahteyi gerçekten ayırması için Lady Redgrave'e benim akıl vermeme hiç gerek yokmuş. Lacivert taşı kakmalı altın bir bilezikte karar kıldı. Taşların mavisi, Mısır gecelerinin ölmüş firavunların sığınağı yıldız kümelerinin görüldüğü gökyüzünü andırıyordu.

O bir yandan takıyı inceler, bir yandan yerel alışkanlıklara uygun olarak pazarlık ederken birden yüreğim titredi. Kuyumcunun tezgâh diye kullandığı taşta Eski İmparatorluğun o katıksız biçeminde oyulmuş on kadar hiyeroglif vardı. İş konuşmasının arasına girip adamdan hepsini bir yana bırakıp o değerli taşı incelemek için izin istedim. Adamcağız şaşırды ama, kabul etti. O değerli kalıntının üzerinde kalabalık eden âlet, takı, terazi ne varsa kaldırdı.

Kanım çekilmişti. Bir kartuş, şu içinde firavunların adlarının kakılmış bulunduğu halkayla son bulan yumurta biçimi şekil, görüyordum.

- Alıyorum, dedim kuyumcuya.

Adam kabul etmedi.

- Nereden geldi bu taş?

- Birçok kuşaktan beri aileme aittir. Tılsımımızdır. Hiçbir zaman da benim atölyemden çıkmayacaktır.

Boşınançların gücünü öylesine iyi bilirdim ki, adamı razı edebileceğimi düşünmedim. Bu olağandışı taş blok, bilim açısından tümüyle yitirilmişti. Biz ayrılır ayrılmaz, kuyumcu kimsenin bulamayacağı bir yere saklayacaktı.

Ben hiyeroglifleri kopya ederken Lady Redgrave:

- O yazıtta ne diyorlar? diye sordu.

- Hiyeroglifleri çözme yöntemimin yeni bir kanıtı ve bu dünyaya gelmiş hükümdarların en büyüğünün anısı! ● Bakın, şu eleği kh diye yazıyoruz, bıldırcın civcivini 𐀀 ou diye, boynuzlu yılanı 𐀁 f, bir tane daha civciv, ou, siz de benim gibi 𐀂 Khoufou diye okursunuz. Yunanlıların

Kheops dedikleri ve Mısırlı adı “Tanrı beni korusun” anlamına gelen firavunun adı çıkıyor.

- Büyük piramidi yapan mı?

- Ta kendisi.

- Bu taş onun anıtından mı geliyor?

- Kuşkusuz... Bazı gezginlerin iddia ettiğine göre, Kahi-re'nin büyük bölümü piramitlerden sökülmiş parçalardan yapılmış. Korkarım, dedikleri gerçek. Kötü bir gerçek.

Lady Redgrave duygulanmıştı. Her zaman kendisini tutmasına karşın, açıkladığım şeyin onu en azından sarstığını görüyordum. Herhalde ilk kez, kafasında benim dolandırıcı da, hayalperest de olmadığım düşüncesi uyanıyordu.

- Tanrı Kheopsu korumuşsa, dilerim, size de aynı şeyi yapabilsin.

*

Akşama kadar sukları gezdik. Bekçiler, gün batarken çarşı kapılarını kapatacak, ertesi sabah gün doğuncaya kadar kapıların önünde nöbet bekleyeceklerdi. Doğuda⁷, birkaç dakika içinde gece oluveriyormuş. Onunla birlikte sessizlik de çöktü. İnsan dalgaları kayboldu. Köpekler uyuşukluklarından sıyrılıp sokakları arşınlayarak yiyecek aramaya koyuldu. Kahveler ve kapanmamış dükkânlarda fenerler yandı. Zengin evlerin kapıcıları, hırsızlara karşı koruyacakları kapıların eşiklerine palmiye hasırından döşekler serdiler. Oralara uzanıp, gün doğuncaya kadar oralarda uyuyacaklardı. Ezan sesleri ılık havayı bir baştan bir başa dolaşarak müminleri namaza çağırırdı.

Bana öyle geldi ki, Lady Redgrave kolumu biraz daha hızlı sıkıyordu. Mısır gecesinin yumuşaklığıyla başım dönmüş, güzel kokularına dalmıştım, fazlasıyla baştan çıkarıcı

7 Champollion ya da yazar Güney'i kasdediyor olmalı. (ç.n.)

bir düşmanın yanı başımda bulunmasıyla kafam karışmıştı, bir an, araştırmamın gerektirdiği şeyler aklımdan çıktı. Mutluluk, rüzgâr gibi, eski Mısırlıların güneşin kavuruculuğu zayıflarken varlıklarının ta derinlerinde tattıkları o serin esinti gibi içimde bir baştan bir başa esti.

Ertesi gün nelerle karşılaşacaktım?

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Kahire'ye varmamızdan iki gün sonra, çok rahat bir biçimde yerleştiğimiz Avrupa mahallesi villalarında bir eğlenti düzenleyip arkadaşlarımızı davet ettim. Oranın âdetlerine göre, eğlentiler akşam altıdan gece yarısına kadar sürüyordu. Sadece Peder Bidant gelmek istemedi. Bu çeşit eğlencelerin temelde şeytanlığa dayandığını kafasına koymuştu bir kez. Beni doğuluların âdetlerine kapılarak ahlâkımı bozuyorum diye suçlayarak acı acı eleştirdi.

Karşı çıkışlarımızın hiç bir işe yaramadığını görünce, Kahire'nin bu hoş vakit geçirme biçimlerinin özü hakkında yanılan papaz efendinin itirazlarını kulak ardı ettim.

Şeytanlık diye, olanı biteni, Kahire bülbülü denilen, tüm halkın gözbebeği hanende Nefise'nin uzun bir resitalini dinlemekten başka bir şey yapmadık. O da, bizim özenli ezgilere alışık Avrupalı kulaklarımız için epeyce çetin cevizdi. Yine de, baygın iniş çıkışlarıyla o bitmek bilmez tekdüze şarkı sonunda bizleri büyüledi, hattâ bizlere bir çeşit mutluluk verdi.

Nasıl olur da, firavunlar döneminin orkestralarını, sesleri tanrıları büyüleyen çalgıcı ve şarkıcı rahibeleri düşünmedim? O sihirler, insanları bu dünyanın tatsızlıklarından çekip almış, seslerin büyüyle kutsallığın içine taşımışlardı.

Peder Bidant tam haksız değildi. Doğu bizi eline geçirmeye başlamıştı.

Bu eğlenti, heyetimizin üyelerini Kahire'nin etkili kişilerine tanıtmak için bir fırsat oldu. Yavaş yavaş bu kimseler bize olumlu bir tutum gösteriyorlardı. Aralarında en önemli olan, öyle en gösterişlileri değildi. Kısa boylu, esmer, akıllı fikirli bir Ermeni doktordu. Botzari. Kendisine gösterilen saygıdan anlaşıldığına göre, eşraftan çok kimsenin kaderi bu doktorun elindeydi.

Sohbet ilerledikçe öğrendim ki, adam Paşa'nın birinci iş çevireniymiş, o peki demezse, şöyle kapsamlı hiçbir iş sonuçlanmazmış.

Ben acaba ona en iyi biçimde nasıl yaklaşabilirim diye düşünürken, o alaycı bir tavırla bana doğru geldi.

- Bahçeye çıkalım, Mösyö Champollion. Orada daha rahat laflarız.

Bir yaz gecesinde bir doğu bahçesi görmemiş insan, yer-yüzü cennetinin varlığını bilmiyor demektir. Gül kokuları, gülhatmilere, ikisi birden ılgın ağacının kokusuna karışır. Bahçıvanların alaca karanlıkta suladıkları topraktan insana ferahlık veren bir serinlik yükselir.

Birden kendinizi eski çağlardaki gibi insanoğlunun en ufak bir çiçekle bile dost olacağı bir evreni düşlerken buluverirsiniz.

Ermeni doktor, böylesine duygusallıklara kapıp koyuvermemişti. Onun gözünde Kahire, gücünü gösterdiği bir iş çevresiydi.

- Buradaki ikametinizden memnun musunuz, Mösyö Champollion?

- Her gün yeni bir şey ortaya koyuyor.

- Ününüz sürekli büyüyor. Biliyor musunuz size ne ad takmışlar?

- Haberim yok.

- Birçok sanınız var: "firavunun oğlu", "sihirli işaretleri okuyan adam"... Benim tercih ettiğim en sadesi. Çoğu

zaman size “Mısırlı” diyorlar, sanki burada doğmuşsunuz ve buradan hiç ayrılmamışsınız gibi.

Botzari'nin sözleri bana ürperti verdi. Kaderimin üzerinde düşünmeyi istemediğim gizemli yönlerini gözüme soktuğu için o sözleri adeta korkutucu buldum.

- Alt tarafı güzel laflar, diye güvensiz bir sesle yanıtladım.

- Bu ülkeden çekinin, dedi Ermeni ciddi ciddi. Araplar eski tanrısal güçleri susturamamışlardır. O güçler, pek çok sayıda taş, o sizin anahtarına sahip olduğunuz iddia edilen yazılı taşlar aracılığıyla hâlâ burada hazır bulunuyorlar. Elinizde korkulacak bir define bulunduruyorsunuz, Mösyö Champollion. Attığınız adımların sonucunu düşünüyor musunuz?

Bir iş takipçisinin ağzından tanrıbilimsel sözler işitmekle duyduğum şaşkınlık, yerini öfkeye bırakmıştı. Ne hakla bu doktor benim araştırmalarımın kuşkulana kalkıyordu?

- Mösyö Botzari, hiyerogliflerin çözümlenerek açıklığa kavuşturulması bugün geri dönülmez bir sürece girmiştir. Hiç kimse, bilime bu katkının yapılmasını önleyemeyecektir.

Bir su köstebeği, zarif bir sıçrayışla önümüzden kaçtı. Yılanların can düşmanı olan bu hayvancığın eski Mısırlıların yaratıcı tanrısı Atum'un yeryüzünde aldığı çeşitli biçimlerden biri olduğunu düşünmekten nedense kendimi alamadım.

- Bilim, Mösyö Champollion, bilim, olsa olsa ötekiler gibi bir aldatmacadır.

Ermeninin konuşmasındaki o tepeden bakan tavırdan ötürü, bir an güvenim sarsılır gibi oldu. Gerçekten de, ben bu dünyaya tanrıların dilini okuyayım, uygarlıkların en büyüğünü unutulmaktan kurtarayım diye mi gönderilmiştim?

Bunu düşünmem, çılgınca bir kendini beğenmişlik değil miydi?

- Biliminizi unutun, Mösyö Champollion, diye öğütüyordu karşımdaki. Büyük sıkıntılarda bilim hiçbir işinize yaramayacaktır.

Yüreğime su serpilmişti, gülümsedim.

- Bu noktada yanılıyorsunuz. Bilim, çocukluğumdan beri, hep benim yanımda olmuştur. Karşılaştığım hiçbir sıkıntı yoktur ki, sevgili hiyerogliflerim üzerinde çalışarak üstesinden gelmemiş olayım.

Botzari yürüyüşünü kesti ve keskin gözleriyle ruhumu araştırmaya beni süzdü.

- Çok şanslısınız, dedi sonunda. Yolculuğunuzu burada kesin.

- Nedenmiş o? diye öfkeyle sordum.

- Sizi bekleyen tehlikelerin tümünden kaçınamayacaksınız.

- Hangi tehlikeler, rica ederim? Öldürmek isteyecek kadar benden kim nefret eder?

- Girelim, dedi buyruk verir gibi.

Ermeni, bu zevkli geceyi bana zehir etmeyi başarmıştı. Bir yürek sıkıntısı, boğazımı tıkiyordu. Bu dingin, durmuş oturmuş kafalı adamdan gelen tehditlerde uğursuz bir şey vardı.

Konağın eşiğinde durdu, dalgındı.

- Siz, Mösyö Champollion, bu ülkenin yeni efendilerinden çok, eski Mısırlıları tanıyorunuz. Araştırmalarınız, o yeni efendileri rahatsız ediyor. Eski eserler yalnız bilginleri ilgilendirmez. Bırakın insan çürükleri, ören yerlerinin üzerini örtün, onları yutsun. Mısır'ın size sunacağı tek şey, ölümdür.

- Ben burada, ödeyeceğim fiyat ne olursa olsun, eski Mısır'a yeniden yaşam vermek üzere bulunuyorum.

Başını kaldırıp bana baktı.

- Haber vermedi, demeyin. Ben yarın İskenderiye'ye dönüyorum. O halde Tanrıya emanet olun, Mösyö Champollion.

Ermeni çekilmişti. İpek minderlere serilmiş nargile içmekte olan yol arkadaşlarımın yanına gittiğimde geçirdiğim sarsıntıyı pek saklayamadım. Nestor l'Hôte durumu farkettiler.

- İyi değil misiniz, general?

- İyiyim, iyiyim.

- Kötü bir haber mi aldınız?

- Hem evet hem hayır. Öbür dünyadan bir haberciye rastladım.

*

- İşte orada, işte oradalar! Profesör Raddi, *Hathor*'un kamerasının çatısına çıkmış, eski Mısırlıların ülkenin en güzel kireç taşını çıkardıkları ünlü Turah ocaklarını gördüğü için böyle bağırıyordu.

Mineraloji bilginin heyecanlı çılgınlıkları, hem her iki geminin mürettebatını hem de yaşmakta olduğumuz kıyıda sazdan kulübelerinde henüz uyumakta olan fellahları uyan-dırmıştı. 30 Eylül akşamı, arkadaşlarımı *İsis* gemisinde toplantıya çağırıp tasarılarımı açıklamıştım. Memfis nekropolünün ve bütün büyük yapılarının çıktığı bu ilginç bölgeyi araştıracağız. Hiçbir şey, boğucu sıcak bile bizi bundan alıkoyamayacaktı. Yapı yapan, kent kuran Mısır'ın içinden çıktığı o taşın karına girme şansına sahiptik. Gergin, neredeyse heyecanlı olduğumuzdan çok erken yatmaya karar vermiştik.

Gece yarısından sonra saat ikiye kadar beni uyku tutmamıştı. Ötekiler gibi ben de profesörümüzün neşeli bağırışıyla uyandım. Kısacık dinlenmem sırasında düşümde tapınaklar için bloklar çıkaran ocakçılar, yontucular görmüştüm.

Adamların hareketlerini, çabalarını, sıkıntılarını ben de yaşadım gibi geliyordu. Ben onların elleri olmuştum. Raddi, düşümü yarıda kesti ama, onun sayesinde de anlatamayacağım bir mutluluğa eriştim. Bir düşten çıkmış, süslü bir düşün

çekiciliğine sahip bir gerçekliğe girmiştim. Turah! Gerçekten Turah'da bulunuyordum. Sonsuzluğun rüzgârının hâlâ estiği o kireçtaşı ufkunun yanı başında!

Sabahın beşiydi, kıyıda gemilerin önünde toplanıyorduk ki, bizden önce kalkmış ve boz bir eşeğe binmiş olarak bizi bekleyen Lady Redgrave'in bizi beklediğini gördük. Yeşiller giymişti. Başında geniş kenarlı beyaz bir şapka vardı. Kendisine yaklaştım.

- Hanımefendi, burası...

- Zahmet etmeyin, Mösyö Champollion. Ne diyeceğinizi şimdiden biliyorum. Burası kadınlara göre bir yer değil. Bana böyle saçma bir şeyi ispatlamaya kalkmayın. Bu ülkenin her şeyini tanımak istiyorum.

Onu kararından döndürmek için elimden hiçbir şey gelmezdi. Canım sıkılmıştı. İşaretimi beklemeden taş ocaklarına seğırtmiş olan Profesör Raddi'yi izleyerek kadının önünden geçtim. Güzel casus gözetimini hiç elden bırakmıyordu.

Çok kızmam gerekirdi ama, ta içimden, bizim küçük topluluktan uzaklaşmamış olmasından da memnundum.

- Sanki bir devler ordusu için hazırlanmış çok büyük kışlalar, bunlar. Bunu söyleyen kayalık bir tepeden ocaklara bakan Nestor L'Hôte idi. Orada, diyordu kayaların oyulduğu yerleri göstererek, kapılar, pencereler var.

Yapacağımız işin büyüklüğü altında ezildiğimizi hissediyorduk. Bu genişlikte bir yeri nasıl araştırabilirdik? Olabildiğince büyük bir toprak parçasını ele alabilelim diye arkadaşlarımızın her birine bir kazı yöresi verdim.

Fiziksel çalışmalara pek yatkın olmayan Rosellini hafiften karşı koyar gibi oldu. O fazla gelip taşan gücünü kullanabileceğinden ötürü mutlu olan Nestor L'Hôte düdükler dağıttı. Önemli bir şey bulan olursa bana haber vermesi için düdük çalacak diye kararlaştırmıştık.

- Galiba beni unuttunuz. Soru, Lady Redgrave'den geliyordu.

- Hanımefendi, bu...

Tümce mi bitirmeye cesaret edemedim. Bakışlarındaki alayı parıldı, beni kendi gözümde gülünç etmişti.

Elini uzatıp bir düdük aldı ve kendisine gösterdiğim kesime gitti.

Profesör Raddi kendinden geçmiş gibi çalışıyordu. Her bloku eliyle yokluyor, sevecenlikle inceliyor, küçük kırıkları, ne kadar ağır olacağına bakmadan, bir torbaya dolduruyordu.

Hızla artan sıcaklık, arkadaşlarımla canlılığını azaltıyordu. Benimki azalmamıştı. En eski dönemlerden kalma pek çok yazıtın örneğini çizdim, o yerlerde çalışmış olanların adlarını kaydettim.

Bir düdük sesi.

Lady Redgrave'in kesiminden geliyordu. Hemen bir kaza olabileceğini düşündüm ve tehlikeye aldirmeden onun yanına varayım diye bir kireçtaşı tepenin üzerinde koştum.

- Dikkat, general! diye Nestor L'Hôte avazı çıktığına bağırdı.

Onun o uyarısını duyunca, yerimde çakılıp kaldım. Derinden gelen bir gürültü kulaklarımı doldurdu. Başımı kaldırdım, kocaman bir blokun bana doğru geldiğini gördüm. İçgüdüsel olarak geri çekildim. Altmış kadem aşağıya düşüp boynumu kırabilirdim. Blok çok yakınımdan geçti, toz içinde kalmıştım. Gözlerimi koruyarak blokun ocağın dibine kadar inişine baktım.

- Buradan gelin. L'Hôte elini uzatıyordu.

Bir düzlüğe varınca soluklandım. Yüreğimin atışları yavaşladı.

- Ucuz kurtuldunuz, general.

- Lady Redgrave nerede?

- Orada.

Burun gibi bir uzantının üzerinde ayakta duruyor, taşın yayılıyormuş gibi görünen ve güneşin altına karışan o keskin beyaz ışıktaki göz kamaştırıcı güzelliğiyle bize bakıyordu. Bir cinayet mi tasarlamıştı? Beni bir tuzağa çekmeye mi kalkmıştı? Emin olmam gerekiyordu. Daha bacaklarımın titremesi geçmeden yanına gittim.

- Bulduğunuz şey nerede? diye alayla sordum.

- Önünüzde duruyor, diye hiç irkilmeden yanıtladı. Eliyle çok kaygan bir duvarı gösteriyordu. Üzerinde az rastlanan bir sahne vardı, bir monoliti nasıl diktiklerini gösteriyordu.

Çizgilerin açık seçikliğine hayran olmuştum. Hemen defterimi çıkarıp sahneyi çizmeye başladım.

- Yanda, diye ekledi. Firavun Psametık'ın adı var.

Afallamıştım. Çizimi filan bıraktım.

- Nasıl okuyabildiniz?

- Sizin yönteminizi kullanarak. Yanıtlarken çok çekici bir biçimde gülümsüyordu.

- Olacak şey değil.

- Neden acaba, Mösyö Champollion?

- Çünkü yöntemimin tümünü yalnız kendim biliyorum.

- Benim gizli kapaklıları da görebildiğimden haberiniz yok muydu? Kusura bakmayın. Biraz yorgunum. Gemiye dönüyorum.

Uzaklaşırken arkasından baktım.

İlkçağ insanların dünyayı çevreliyor dedikleri serin okyanustan doğmuş bir tanrıça gibi hafifti.

Demek ki, kamarama girip karıştırmış, notlarıma bakmıştı.

*

Öğle yemeğimizi doğrudan doğruya kaya içine oyulmuş bir yemek odasında yedik. Tebai kentini dünyanın merkezi

yapacak olan XVIII. hanedanın kurucusu firavun Ahmosis'in saltanatı sırasında yapılmış bir salondur. Herkes kendi bulgularının listesini yapıyordu. Rosellini neşesini bulmuştu.

- O büyük parçanın yuvarlandığı dik kesimi kimseye vermemiştim. Olay sırasında orada çalışan var mıydı?

- Peder Bidant, diye Rosellini yanıtladı sorumu. Ocağı en yüksek noktasından görmek istiyormuş.

Papaz, sırtını acayip yemek odamızın kapıya uzak yanında bir duvara dayamış, öğle uykusuna dalmıştı. Derin uyku gibiydi. Adamı uyandırmak bana yararsız göründü. Peder Bidant bir cinayet tasarlamış olabilir miydi? Düş gücü insanı yanlış yollara saptırır.

Bir top sesi yakıcı öğle sıcaklığının dinginliğini yırttı. Dışarı çıkıp bakınca, garip bir şey gördük. Yüz kadar fellah ve yirmi kadar atlı, başlarında da sakallı, koyu yeşil sarıklı bir yaşlı şeyh. Tümü birden cırlak bir sesle bağırıyorlardı. Fellahlar yüzükoyun, aralarında boşluk bırakmadan yere yapışıp insanlardan döşenmiş bir yol oluşturunca merâkımız şaşkınlığa döndü. Atlar, yatanların üzerinden geçmeye hazırlanıyorlardı.

Önce şeyh geçti. Fellahlar, boyunlarını, sırtlarını, bellerini çiğneyen dörtayaklının ağırlığı altında acıdan uludular. Dehşete kapılmışım, tam bir işkenceydi, oraya doğru koşmak istedim, fakat hizmetkârım Süleyman yolumu kesti.

- Karışmayınız. Bu adamlar Doseh töreni gönüllüleri. İşleri rast gider de ağır yaralanırlarsa, günahları affedilir.

İnsan döşeli yoldan inilti konserinin arasında zar zor işitilen sihirli bir "Allah, Allah!" yakarışı yükseliyordu.

Nalsız at toynakları kemikleri kırıyor, etleri açıyordu, fakat son atlı da geçinceye kadar kimse kaçmadı.

Gemiden dönmüş, bizimle birlikte yemek yemiş olan Lady Redgrave, koluma girmek istedi. O da benim gibi, gözlemini en çılgın inançlar adına kan dökülen bu tiksindirici

törenden alamıyordu. Bu Mısır, firavunlannkinden ne kadar uzaktı!

Bir bölümü az, bir bölümü çok sakatlanmış biçareler zar zor kalktılar. Giysileri kan içindeydi. Yine de yeşil sarıklı şeyhin önünde eğilecek kadar bir güç buldular kendilerinde. Sonra, sakatlananlar yürüyebilmek için birbirlerine dayanarak, hepsi de Kahire'ye doğru olmak üzere yollarına koyuldular. Lady Redgrave:

- Bir tanesi kalmış! diye bağırdı.

Bir çukurda uzanmış bir şey seçiyorduk. Üzerinde kan ve kumdan başka bir giysi yok gibiydi. Adamın çehresi yere epeyce saplanmıştı.

Boynu kırılmış.

Nestor l'Hôte, öldüğünden emin olmak için vücudu çevirdiğinde korkunç bir şaşkınlığa düştüm. Kahire çarşısında bana öğüt veren fıstıkçıydı. Bilekleri ince bir iple bağlanmıştı. Herhalde, en azından bu adam, Allah'ın cennetine erken girmek için gönüllü olmuş değildi. Kendilerini saklayan karıştırlarım, bana bundan daha gösterişli bir gözdağı veremezlerdi.

*

Mısır'ın en eski başkenti olan Memfis'in yıkıntılarında karşılaştığımız o çok üzücü şeyden ötürü, elbette küçük topluluğumuzun içinde bulunduğu durumun tatsızlığı artmıştı. Oradakilerin hiçbirine Doseh töreni kurbanının kim olduğunu söylemedim.

Çünkü çekinmeden hangisine açılacağımı bilemiyordum. İşe karışmaktan beni alıkoyan hizmetkârım Süleyman bile bana kuşkulu görünüyordu.

Beyaz bir surla çevrili olan, bir zamanlar "İki dünyanın Denge Sağlayıcısı" dedikleri o koskoca kent hangi boşluğun

içinde yitip yok olmuştu? Gözümüzün önünde yalnızca içinde yüksek palmye ağaçları çıkmış geniş bir su düzlüğü vardı. Daha Ortaçağ'da en ilgisiz Arap gezginler bile buranın tapınakları karşısında şaşkınlıktan şaşkınlığa düşmemişler miydi? Bugün, konulduğu yerde kalmış tek bir taş blok bulunmazdı. Barbar çağdaşlarımız ne varsa yağma etmişlerdi. Arkadaşlarımla sıkıntı ve üzüntüsünü hafifletecek bir şeyler söylemeye çalışmadan, Süleyman'ın arkasından bir II. Ramses heykeline doğru yürüdüm. Bu heykel, sular altında kalmamıştı. Bacaklar kırıkta ama, olduğu gibi duran çehre ve gövdeden öyle bir soyluluk yayılıyordu ki, bundan çok etkilendim.

- Harikulade. Rosellini'nin yorumu buydu.

- Harikuladede çok fazla bir şey, dostum. Roma'da hepsi birer zorba olan imparatorların kesik kafalarını gördüğümde nasıl tiksinti duyduğumu hatırlıyorum da. Sıradan ve çirkin şeylerdi. Görkemli ile insancılı birleştirmesini bilen, yalnızca Mısırlılar olmuştur. En ufak ayrıntı kusuru, bunca büyük ölçekte, çok büyük bir yanıla dönüşürdü. Yontucu, inceliği, ağırbaşlılığı ve gülümsemeyi dışlamadan, sadece en gerekli olanı anlatmakla yetinme bilgeliğini göstermiş. Sanatçının bize tattırdığı, işte bu bilgelik.

Bu sözler hiç düşünmeden dudaklarımdan dökülüvermişti. Duygularımı böylesine açığa vurmaktan neredeyse utanıyordum, fakat eski Mısırlıların sanatının gizlerinden birini kavrayabildiğimden emindim. Ramses yontusuyla, yani yok olmuş Memfis'ten kurtulan tek kazazedeyle sessiz bir konuşmaya dalıp saatlerce, tek başıma onun yanında kaldım.

Gelip firavunun göğsünün üzerine oturan Lady Redgrave beni düşüncelerimden uyandırdı.

- Yalnız eski Mısır'a mı vurgunsunuz, Mösyo Champollion?

Birden sıçradım.

- Gidelim, Hanımefendi, Sakara bizi bekliyor.

*

Onca zamandır görmek istediğim bu Mısır toprağı bana sevecen bir anne gibi davranıyor. Görünüşe göre, geldiğim-de sağlığım nasıl iyiye hep öyle iyi kalacak. Bol bol soğuk su içiyorum. Su, Nil'den Mahmudiye kanalıyla, kanalı açan paşanın adından ötürü Mahmudiye denilen kanal yoluyla geliyor.

Hizmetkârım Süleyman ve topluluktaki Araplar, herkesin her yerde beni doğma büyüme Mısırlı sandığını yeminle söylüyorlar. Arapçayı konuştuğumdan başka -bir aya kadar dile tam egemen olacağımı sanıyorum- giyimim de bunda etkili oluyor. Tıraş edilmiş başımda sarık, sırtımda çizgili ipekten bir gömlek, onun üzerinde sırma işlemeli ceket var. Aynı kumaşla kaplanmış kemer takıyorum. Bacaklarımda şalvar, ayaklarımda kırmızı, burnu kalkık, arkası açık ayakkabılar. Güzel de bıyıklarım var. Bu giyim insanı çok sıcak tutuyor, Mısır'da gerekli olan da bu. İnsan bunların içinde keyifle terliyor ve kendini keyifli hissediyor.

Şimdiden ülkenin alışkanlıklarına, geleneklerine uydum. Kahve içiyorum, çubuk tütürüyorum, eşeğe biniyorum, bıyık bıraktım. Jacques-Joseph ile evlendikleri gün yengem Zoé'nin "Hiç değilse düğünde yüzünüzü biraz ağartsaydınız. Cildiniz pek yanık!" sözünü doğrularcasına, güneşte dolaşıyorum.

Benim gibi yerel modaya uyan bir tek Nestor L'Hôte oldu. Rosellini, sakınlı davranıp Avrupa izlerini yitirmedi. Peder Bidant cüppesinden ayrılmamaya yemin etti. Profesör Raddi sabahleyin bulduğu şeylere göre, Türk ile İtalyan arasında ikircikli kalıyor. Lady Redgrave'e gelince, onun

giysileri bilgili biçimde doğulu. Zarafetle gündelik yaşamın gereklerini bağdaştırmasını beceriyor. Kimse onu rahatsız edemiyor, çünkü L'Hôte ile beni, giysilerimizden ötürü, onun koruma görevlileri sanıyorlar.

Ölü Sakara ovası heyetimizin üyeleri arasında korku saçtı. Bedraşeyn önünde demirlemiş gemilerimizden inip kupkuru bir çöle dalmıştık. Burası Memfis'in eski mezarlığıydı. Orasında burasında yıkılmış piramitler, saldırıya uğrayıp, bir şeyleri çalınmış mezarlar görülüyordu. Arapların deyimiyle mumyalar tarlası bir dizi kum tepeciğinden oluşuyordu. Bunlar, bilgisizce yapılmış kazıların ya da hırsızlıkların ürünüydü. Hepsine eklenen bir de insan kemikleri vardı. Yontu yapıtlarıyla süslü mezarların çoğu yıkıma uğratılmış ya da içindekiler çalındıktan sonra yeniden doldurulmuştu. Eski yapıt satıcılarının yırtıcı hayvan gibi davranışları, burada en üst derecede bir yabanılık göstermişti.

Sanki bu dünyanın sonuna gelmişim gibi bir duygu içindeydim. Çadırı, bu sevimsiz toprakların tam ortasına kurduk. Orada bulunan asık yüzlü Bedevilerle iletişim kurabildiğimden aralarından bize çalışacak kimseler bulabildim.

Gündelik ev işi gibi şeylerle uğraşıyorlar ve konakladığımız yerin önünde gece gündüz nöbet tutuyorlardı. Hattâ o yörenin ağası, Şeyh Muhammed, bana gerçek bir yakınlık gösteriyordu.

Yalnızlık hiçbir yerde bana Sakara'da olduğunca ağır gelmemiştir. Bedeviler Lady Redgrave'e al bir at vermişlerdi, o da vaktinin büyük bölümünü atla dolaşarak geçiriyordu. En sıcak saatlerde de uyuyordu. Yemeklerde arkadaşlarımla neşeli sohbetlere giriyordu.

Üç günden beri bana tek söz söylemedi. Peder Bidant, çöl şeytanlarını unutmamasından olacak, başını Kutsal Kitaptan kaldırmıyor, sonunda tümünü ezberleyip çıkacak. Bir Bedevi delikanlıyı Hristiyanlaştırmaya çalıştı ama, sonuç

tam başarısızlık oldu. Nestor L'Hôte zincirini koparmış genç bir köpek gibi pek eğleniyor. Çökmüş bir piramitten yıkılmış bir mezara atlıyor, her yere giriyor, kendisine yol göstermeyi kim kabul ederse onun peşine düşüyor ve sonunda bana bir yığın çizim getiriyor. Getirdiklerinin de ancak ufaklık bir bölümü bilimsel değer taşıyor.

Profesör Raddi bir türlü o kendinden geçmiş durumdan çıkamıyor. Çöl, onun dünyası. Yere bir eğildi mi, hazineler topluyor adam. Sanırım, bu toprakların, hattâ belki tüm dünyamızın jeolojisini yeniden yazıyor. Rosellini çok memnun. Gün boyu yerlilerle pazarlık ediyor. Torino müzesi için şimdiden güzel parçalar satın aldı. Aralarında bir de lahit var.

Akşam oldu mu, Bedeviler çadırımızın çevresinde toplanıyorlar. Sessiz gölgeler gibi her yandan çıkıp geliyorlar ve ufak ateşler yakıyorlar. Kendi aralarında hortlak öyküleri, söylenceler, savaş anıları anlatıyorlar. İşten yorulan arkadaşlarım erken uyuyorlar. Lady Redgrave kendi çadırına çekiliyor. Onun çadırına Süleyman gözcülük ediyor.

Uyuyamıyorum. Mumya sargıları, kırık kemik parçaları, çöl sabahının çiyllerinden rengi ağarmış kafatasları gözümün önünden gitmiyor. Yolculuğum daha yeni başlıyor. Henüz Tebai'den uzaklardayım, halbuki şimdiden parmaklarım boşluğa değişiyor bile. Şu ana kadar, hiyeroglifleri çözmek için geliştirdiğim sistemi deneyebileceğim hiçbir kesin, güvenilir yazıt bulamamıştım. Ölümünden sonraki yaşamı Mısırlıların nasıl gördüklerini öğrenebileceğim bir yol saptayamamıştım. Ayrıca, hâlâ kimlerin yazdığını bilemediğim o iki gizemli mektup da zihnimi uğraştırıyordu.

Derme çatma konak yerimizden ayrılıp çölde dolaşmaya çıktım. Birden o gece, bana daha öncekiler kadar düşmanca gelmedi. Kum yığınları, sonsuzluğa kadar kıpırdamadan duracak bir okyanusun dalgalarıymış gibi görünüyordu.

Geçmişin tansıkları bu devinimsiz kabuğun altında uyumuyor muydu? Bacaklarım karıncalanıyordu, demek ki, benim eski Mısır'ımın yüreklerinden biri hâlâ bu topraklarda atıyormuş. Ayaklarımın altında uyuklayan hazineleri yeniden gün ışığına çıkarmak için kim bilir kaç ton kum, kaç ton taş kırığını kaldırıp atmak gerekecekti?

Dolunay olanca parlaklığıyla derin bir yokuşu aydınlattı. Dibinde oraya buraya serpiştirilmiş büyük taş bloklar duruyordu. İçimdeki dürtü araştırmaya itiyordu beni. Taşların büyüklüğü çok büyük bir yapının, belki de bir piramidin söz konusu olduğunu belli ediyordu.

Ayağım küçük bir kireçtaşı parçasına takıldı, üzerinde en eski dönemlerin biçeminde bir kartuş bozulmadan kalmıştı. İçindeki adı hemen söktüm: Unis.

O zamana kadar bilinmeyen bir firavun bulmuştum.

*

8 Ekim sabahı, erkenden kervanımız, Gize yaylasının karşısında, insanlık geçmişinin bilinmeyen başlangıcından bu yana gerçekleştirilmiş en eksiksiz biçimler olan üç büyük piramidin bekçisi büyük sfenksin önünde durdu. Hem sıcağın kaçınabilmek hem de çölde yalnız başımıza o taze ışığı tadabilmek için geceden yola çıkmıştık. Bu yüzden hepimiz yorgunluktan bitkin durumdaydık. Kalabalık bir Bedevi topluluğu üzerimize koştu. Hurma, su ve ekmek sunuyorlardı. Bu armağanlar gerçekten hayra geçti ama, önce Lady Redgrave'e versinler diye aramızda bir hanım olduğunu anımsatmak bana düştü.

Yedi tane yük devamız dinlenmeyi iyice hak etmişti. Büyük sfenksin önüne çöküverdiler. Sfenksin o görkemli bekçiliği ve üç tane taş devin varlığı beni öylesine büyülemişti ki, bir yudum soğuk su içmek susuzluğumu gidermeye yetmişti.

Dakikalarca o mezarların önünde durdum. Baktıkça daha büyüyor, beni de kendileriyle birlikte gökyüzüne çekiyor gibiydiler. İnsan elinden çıkmış en büyük anıtlar, Voltaire'in ve daha başka birtakım akıllı insanların ileri sürdükleri gibi, sadece boşluğun, yokluğun onuruna dikilmiş yapılar mıydı? Duyduğum hayranlık bana bunun tersini kanıtlıyordu. Birden anladım. Bunlar, bu dünyadaki boş yaşamın saçma bir gösterisi olan taş yığını değil, birer ölümsüzlük şarkısıydı. Piramitler mezar değil, yeniden doğuşun konutlarıdır. Evet, insanoğlu hiçliktir, tozdur; fakat ruhu aydınlıktır. O ruhu barındıracak ona uygun, ona lâyık bir konut gerekir.

- Bu piramitleri taş taş sökmek gerekir, diye Profesör Raddi yargısını verdi. Eminim ki, ta ortaları çok ilginç çıkacaktır.

- Boş gösterişçiliğin en kaçık biçiminin korkunç bir dışa vurumu! Bu da Peder Bidant'dan geliyordu.

Hemen papazı bir kenara çektim. Bu arada Rosellini satın alacaklarının pazarlığını yapmaya başlıyor, Nestor l'Hôte sfenksin kafasını çiziyordu. Lady Redgrave de, Süleyman'ın tuttuğu bir güneşliğin altında uyuklamaktaydı.

- Peder, dedim, bu eleştirilerin hiçbir anlamı yok. Mısır'dan nefret etme uygunsuzluğuna düşmüşsünüz bir kez, bari bir uyarlık gösterin de susun.

Piramitlerin tepelerinin çevresinde hiç durmadan doğan sürüleri dönüyordu. Papaz gözlerime bakmaktan kaçındı.

- Küstahlık etmeyin, dedi. Nasıl davranacağımı bana siz söyleyemezsiniz. Tersine sizin davranışınızı gözetecek olan benim. Kendinize bir bakın, Champollion! Terbiyeli, görgülü bir adamdan iz kalmadı sizde! Şeytanlarla dolu bu ülkenin sizi bozmasına daha fazla göz yumarsanız, yakında dinden imandan çıkacak ve bilginlerin en şeytana uymuşu olacaksınız.

- Onun yasını birlikte tutarız, Peder. Firavunlara yakıştırdığınız havailik, boşluk, sadece sizin kafanızın içinde. Bu

koskoca anıtlar birer simge. Şöyle karşlarına geçip bir bakın! Bizim çapsızlığımızı, düşüklüğümüzü, zavallı insanlığımızı süpürüp geçmiyorlar mı?

Peder Bidant omuzlarını silkip söylenerek uzaklaştı. Nestor l'Hôte kolumu çekiştiriyordu.

- General! Çabuk gelin. Kaçırılacak şey değil bu.

Düşünmeden arkasına takıldım. Bir yandan onun güçlü kolu, bir yandan maymun gibi hareketli bir Bedevininki, istemesem de, üç piramitten en büyüğünün Keops piramidi-nin bir yan çizgisini tırmanmaya başladım. Her bir taş bloku bir dev basamağıydı. Önce bu tırmanıştan heyecanlanıp bir yanlış yaptım, yolun yarısında aşağıya baktım. Birden yüreğim gümbür gümbür etmeye başladı, sendeledim. Baş dönmekten kurtulmak için, gözlerimi kapayıp duvara yapıştım. İlerleyemiyordum da, gerileyemiyordum da, hattâ kimseyi yardıma bile çağırıyordum.

- Tırmanın, general! diye bağırdı l'Hôte. Bulunduğum noktanın çok yukarısındaydı.

Dilim tutulmuştu. Bir ürkü dalgası tüm benliğimi sardı. l'Hôte beni buraya bir fenalık geçirmem ve son derecede doğal bir biçimde düşüp kafamı kırayım diye getirmiş olabilir miydi? Fakat bana yüksek yerlerde baş dönmesi geldiğini nereden öğrenmiş olabilirdi?

Bir el omzumu tuttu. Bir an, beni boşluğa itiyormuş gibi geldi.

- Ne oldunuz, general?

- Kendimi iyi hissetmiyorum, diye kekeledim. Gözlerimi açmamıştım.

- Aşağıya mı baktınız?

Başım la evet diye işaret ettim.

- Yanlış yapmışsınız, general. Kendinizi bırakın. Tepede manzarayı çok beğeneceksiniz. Eminim ki, baş dönmeniz de

geçecek. Elimi tutun, tırmanın ve artık piramitlerden başka bir şey düşünmeyin.

Bir çocuk gibi güçsüz, kendimi L'Hôte'un istencine bıraktım. Taş blokları barınağım, titreyen vücudumla boşluk arasındaki son sığınağım oluyordu. Gözlerim kapalı, tüm gücümü sadece ulaşacağım amaca, doruğa vererek güvenli adımlarla tırmanışı tamamladım.

- Geldik, general.

Yerden yüz yirmi kadem yüksekte, insan zekâsının tasarladığı en büyük yapının tepesindeydim. Sonunda gözlerimi açtım. Hiçbir şeyle karşılaştıramayacak bir görünüm karşı-sındaydım. Doğuda, Gize yaylasının kenarı, Nil ırmağı ve Kahire kentinin gürültüleri. Batıda, çöl. Kuzeyde, Ebu Roaş piramitleri. Güneyde, Ebu Sir, Sakara ve sevilen kral Snefru tarafından yapılmış iki tane çok büyük Dahşur piramidi. Böyle gözlerimizin önünde serilen yani salt olana doğru dikilmiş bir taşlar âlemi, Eski İmparatorluğun yapıtıydı.

- Artık çenemizi tutuyoruz, dedi L'Hôte büyülenmişçesine.

Bedevi rehberimiz, başını dizlerine yaslamış uyuyordu. L'Hôte resim yaptı. Ben çevreyi seyrettim. Keops piramidinin en yukarısında, tamamlansaydı piramit tepesinin bulunması gereken noktada iki saatten uzun kaldık. Eskiler, ne denli görkemli olursa olsun, bu yapıtı bitirmek istememişlerdi. Son taş, yalnızca Tanrının olmasıydı.

*

Yorucu olduğunca heyecan verici de olan bir günün akşamında kendimizi çölün kıyısında, sofrada Şeyh Muhammed'in oturduğu bir yemeğe çağrılı bulduk.

Bizleri beceriksizce işlenmiş fakat rahat minderlere oturtuktan sonra:

- Tanrıdan başka tanrı yoktur, dedi.

Yemekte sadece arpa çöreği vardı. Yemeğin sadeliğini dostluk tamamlıyordu.

Solumda oturan Lady Redgrave, alçak sesle:

- Çok güzel saatler geçirdim, dedi.

- Sesinizi duymaktan umudumu kesiyordum, diye sitem ettim.

- Bir kadının yalnız kalınca solduğunu bilmez misiniz?

Sağımda oturan kimse, bir Bedevi, yeniden söz almaya hazırlanan Şeyh Muhammed'e bakmamı söyledi.

- Seferiniz hayırlı olsun, Mösyö Champollion. Şeyh bunları şatafatlı bir biçimde söylemişti. Adem ile Havva'dan beri tüm insanlar kardeştir ama, kendileri bunun farkında değildir. Buraya yüreğiniz neyi aramaya gelmişse o şeyi insanlara gösterebilmenizi dilerim.

Şeyh bundan sonra bir şey söylemedi, yemeğine daldı. O bilmece gibi sözlerinin anlamını kendisine sormak isterdim ama, Doğu âdetlerine uygun düşmezdi. Biz sessizce yemeğimizi yerken peş peşe atılan tüfek sesleriyle sıçradık.

Bedeviler, bir atlının gelişini böyle haber veriyorlarmış. Gelen atlı hemen çadıra girdi, şeyhin önünde eğildi. Türk gibi giyinmişti, üzerinde Rosellini'nin hareketliliği, Nestor L'Hôte'un gücü vardı.

- Champollion burada mı? diye sordu.

- Buradayım, dedim ayağa kalkarak.

- Sizinle görüşmek istiyordum. Adım Caviglia.

Caviglia! Adamı gökte ararken yerde bulmuştum. Bana gelen bu kişi, bu yolculuğumda her ne pahasına olursa olsun görüşmek istediğim adamdı.

*

Caviglia, Gize yaylasının her şeyini biliyordu. On bir yıl

önce sfenksi ortaya çıkarmış, piramitleri araştırmış, bir çok kazıya başlamıştı. O kazıların sonuçlarını yalnız kendisi biliyordu. Garip bir adamdı. Geçimli biri değildi. Heyetin öteki üyeleriyle görüşmeye yanaşmadı. Sadece benimle ve baş başa konuşmak istiyordu. Üç gün sabahtan akşama kadar bana çalışmalarını anlattı.

Not alırsam çıkıp gideceğini söyledi. Yemeklerimizi açıkta yiyorduk.

Yediklerimiz, ona çok büyük saygı ve sevgi gösteren Bedevilerin getirdiği hurma ve ekmektir. Akşam ben Şeyh Muhammed'in çadırında uyuyordum. Şeyhin konaklama yeri durmaksızın değişiyordu. Her sabah Caviglia, yenilenmiş bir enerjiyle çıkageliyordu. İlkçağ Mısırı'ndan kalma en ufak şeye karşı benim kadar tutku doluydu.

Üç günde bu adamdan, yıllar boyu kitaplıklarda öğrendiklerim kadar bilgi edindim. Lady Redgrave'in sürekli gözetiminden kurtulduğum için hem üzülüyordum hem de hoşnuttum. Acaba ben yokken ne karanlık işlere kalkışıyordu?

Paşa ile Drovetti'nin bekçi köpekleri Abdürrezzak ve Muhtar neden ortada yoklardı? "General"inden yoksun kalınca bizim topluluğun üyeleri arasında bağlar nasıl bir gelişme gösteriyordu?

- Tasalısınız, Champollion, dedi Caviglia yanıma otururken.

Güneş batıyordu. Şeyh Muhammed'in çadırının önünde keçiboynuzu şerbeti içiyorduk.

- Yardıma tüm kalbimle teşekkür ederim. Ama...

- Yalnızlık zor geliyor.

- Hayır. Ama heyetimin üyelerine olan görevlerimi yerine getirmeliyim.

Caviglia'nın yüzünde bir tiksinti belirdi.

- Acınacak takım onlar. Bidant sizin mahvolmanızdan başka bir şey istemeyen kurnaz bir papaz. Rosellini, onca

sahte bilgin gibi, tacir. L'Hôte, vur kırdan başkasını düşünmeyen kaba saba biri. Profesör Raddi, tehlikeli bir kaçık. Lady Redgrave'e gelince... Bunların hepsi sizi arkadan vuracaktır, Champollion.

Kıpkırmızı olmuştum.

- Böyle konuşamazsınız!

- Kral Unis'in kartuşunu buldunuz mu?

Sorusu beni gafil avlamıştı.

- Nereden biliyorsunuz?

- Mısır'da rastlantı diye bir şey yoktur, Champollion. Kuşkusuz, o işaret sizin yolunuza çıkarılmıştı. Bonaparte da sizininkine benzer bir macera yaşamıştı.

- Nasıl bir macera? diye merakla sordum.

- Bonaparte, yanına rehberini alarak büyük piramide girmiş. İçeride uzun süre kalmış. Çıktığında yüzü bembeyazmış. Yaveri "Ne oldu?" diye sormuş. Bonaparte da "Açıklayabileceğim bir şey değil, demiş. Hem anlatsam neye yarar? İnanmazsınız ki. Zaten kimseye söylemeyeceğim diye de yemin ettim."

Bu açıklamalara şaşmışım, yaver gibi, ben de daha fazlasını öğreneyim istedim. Fakat Caviglia yumuşamadı.

- Alt tarafı, Bonaparte da, ötekiler gibi, böyle şeylere gönül vermiş ama işin içinde olmayan biriydi. Siz kendi kaderinizle uğraşın, Champollion. Dostlarım ve ben sizi uzun zamandır bekliyoruz. Kuşaktan kuşağa geçirme yok olmadı, ama sizin bulduklarınız da önemli şeyler. Sizinle çalışmak isteriz.

Caviglia, o doğal asık suratlılığını bırakmıyordu. Söylediklerine hem büyük ilgi duyuyordum hem de güvensizlik içindeydim.

- Benden istediğiniz nedir?

- Hiyeroglifler hakkındaki bilginiz.

- Peki bana ne vereceksiniz?

- Henüz elinizde olmayan birtakım anahtarlar ve kaderiniz konusunda bilgi. Bu yanıtı verirken uzaklara, çöle doğru bakıyordu. Karar, sizin. Bu gece, Unis'in kartuşunu alıp Sakara'daki basamaklı piramidin dibinde olun.

Caviglia kalktı. Düş gördüğümü sanıyordum. Bu gizemli şeyler ne demek oluyordu? Bu adam kazıları ile ünlü biri olmasaydı, göz boyayıcı, şarlatan derdim. Fakat sözlerindeki ve davranışlarındaki ağır başlılığa bakınca insan öyle bir yargı veremezdi.

- Durun... Fransa'dayken siz bana bir mektup gönderdiniz, değil mi?

Caviglia, arkasına dönüp bakmadan onayladı.

- Olabilir. Atına atladı ve batı yönünde gözden kayboldu.

*

Sanırım, birçok soylu girişimi başarısızlığa uğratan aptallıklardan başka bir şeyden korkum yoktur. Çok küçüklüğüm-den beri, bilinmeyenle karşılaşmış ve yılmamış, çözmeye uğraşmışımdır. Yine de Caviglia'nın önerdiği karşısında sarsılmıştım. Kesin olan tek bir şey vardı. O da, iki mektuptan birinin Caviglia tarafından yazılmış olmasıydı.

Peki hangisi? Bana açıklama yapmak istememesi, beni tuzağa daha rahat düşürmek için olamaz mıydı?

İnsanın yüreğini sıkıştıran, mumyalar ovası, Sakara... Bu dünyada son durağım burası mıydı acaba? Araştırmalarım sona ermedikçe bu yaşamdan vazgeçmeye hazır değildim. Tedbirli davransam, heyet üyelerinin yanından ayrılmamam gerekirdi. Güçlü bir öğrenme isteği, beni katır sırtında, kimseye de bir şey söylemeden, Sakara yoluna düşürmüştü. Akli başında hangi adam kaderini öğrenme ve tutkuyla aradığı defineyi elde etme olasılığına sırt çevirebilirdi ki?

Sakara'daki basamaklı piramidi ilk kez görüyordum. Daha

nce kum ve yıkıntı parçalarından oluşan bir tepeye gömülmüş, biraz da biçimsiz olan bu kütle beni pek etkilememişti. Ay ışığında İlkçağdaki parlaklığıyla karşıma çıkıverdi. İçimden, elerimle kazıp çıkarayım ve ona görkemini yeniden kazandırayım diye bir istek geldi.

Ben diz çökerken önümde dev gibi bir gölge yüksekti.

DOKUZUNCU BÖLÜM

Kahvaltıdaki hurmalar nefisti. Kuzeyden bir rüzgâr esiyordu, tatlı bir sabahtı. Gize yaylasındaki üç piramidin görünümü hiç unutulmayacak bir anıydı. Lady Ophelia Redgrave acıkmamıştı. İçinden çevreyi seyretmek de gelmiyordu.

Bir saatten beri at sırtında çölü dolaşıyor, en düşman davranışlı Bedevi konaklamalarına girmeyi bile göze alıyordu.

Heyet üyelerinin kaldıkları çadıra döndüğünde, ilk gördüğü, elinde dua kitabıyla, naneli çay içen Peder Bidant oldu. Rosellini hiyeroglif kopyalarını inceliyordu. Hocasının yardım olmayınca bunları hiç çözemezdi. Nestor L'Hôte, belden yukarısı çıplak, vücut gevşetme hareketleri yapıyordu. Çevresinde olup bitenlere ilgisiz Profesör Raddi, birtakım kireçtaşı parçalarını büyüteçle inceleyip sıralıyor, listesini çıkarıyordu.

Lady Redgrave atından inip Rosellini'nin yanına gitti.

- Süleyman'ı gördünüz mü?

- Hayır, dedi İtalyan.

- Şeyh Muhammed'den haber yok mu?

- Hiç. Bedevilerin dediklerine göre, güneye doğru gitmiş.

Ya siz? Bir şey öğrenemediniz mi?

Lady Redgrave dudaklarını ısırды.

- Artık belli ki, Champollion kayboldu.

Basamaklı piramit üstüme devriliyor gibi geldi. Koskocaman gölgesi beni bir kefen gibi sarıyordu. Arkamda birinin varlığını duyar gibi olup hemen döndüm. Caviglia.

- Beni izlemeye hazır mısınız, Champollion?

Başımınla onayladım.

Caviglia önüme geçti. Basamaklı piramidin yanından yürüyüp kuzey yüzünün ortasına gittik. Yıkıntı kütleleri çok büyüktü. Hemen hemen yapının tepesine kadar yükseliyor, görünümünü bozuyordu. Caviglia kum duvarını yarıya kadar tırmandı, dakikalarca uğraşıp zorlukla büyük bir blok kaldırdı.

Çok dar, ancak bir kişinin geçebileceği kadar bir geçit ortaya çıktı.

- Bu yol, cehennemin derinliklerine götürür, dedi. Nasıl isterseniz, Champollion.

Bir piramidin içine inmek, çok heyecanlı bir armağan değil miydi? Daracık deliğe girdim. Arkamdan gelen Caviglia deliğin ağzını dikkatle kapadı. İniş çok dikmiş. Sırtüstü, burnum karşı çepere yapışmış, indim. Bacaklarımı bükerek ilerliyordum. Caviglia ben topuklarımla fren yapınca bana çarpmamak için aramızda epeyce bir boşluk bırakıyordu. Ayak bileklerim, dirseklerim rendeleniyordu, toz yutuyordum, başımı çarpıyordum, ama acele de ediyordum.

Piramitlerin ilkinin yapmış olan firavunun mezarını görmek için sabırsızlanıyordum.

Solunduğumuz hava azalmaya başlıyordu ki, düşey yolumuz birden genişledi ve yatay bir yola dönüştü. O derinliklerdeki tatlı, mavimsi ışık, inişte çektiğimizi, yorgunluğumuza hafifletiverdi.

Dikleşebildim. Bu mezar bölümünde herhalde bütün bir aile toplanmış durumdaydı. İlerliyordum. Fayans bir panonun

önünde durdum. Gözlerim kamaşmıştı. Panoda firavun, elinde bir kürekle, tazelenme bayramında görüliyordu. Bu törende, tanrısal bir sihirle beslenen devlet başkanı, işlevini daha iyi yerine getirebilmek için yeniden güç kazanmaktaydı. Caviglia

- İşte Mısır burada doğmuştur, dedi. Bu mezar, İki Dünya'nın birleşmesini ilk kez törenlerle duyuran firavun Cezer'in mezarı. Bir gün ortaya çıkaracağız. Çevresindeki büyük topraklarda kazı yapacağız, o yapıtlar da topraktan çıkacaklar.

- Neden böylesine güzel bir buluş herkese duyurulmadı?

- Sizi bekliyorduk da, ondan, Champollion. Daha zamanı gelmemişti. Bu gece göreceğiniz konusunda kimseye bir şey söylememenizi istiyorum.

- Kabul etmezsem?

Caviglia yanıt vermedi. Bakışları yeterince anlatıcıydı.

- Öğrendiklerinizi içinizde saklayın. Biz konuşmanıza karar verinceye kadar susmasını bilin.

- "Biz" diyorsunuz. Kimden söz ediyorsunuz?

- Luksor Kardeşleri Birliği.

Luksor Kardeşleri. Paris'te, bunlardan eski uygarlıklar, özellikle Hindistan ve Mısır uygarlıkları konusunda bilgi toplayan bir tarikat diye söz edildiğini duymuştum. Anlatılanlar bana öyle gülünç gelmişti ki, hiç önem vermemiştım.

- Geleceğinizi ta başlangıçtan beri biliyorduk. Kardeşlerimizden biri, Henry Salt, hiyerogliflerin sırrını genç bir Fransızın çözeceğini önceden bilip söylemişti.

Henry Salt, İngiltere'nin Mısır'daki başkonsolosu, bu birliğin üyesiymiş demek!

- Piramitleri araştırmakta, sfenksi çevresindekilerden kurtarmakta, Gize yaylasıyla Sakara mevkii arasındaki yeraltı dehlizlerini ortaya çıkarmakta yıllar geçirdim, diye Caviglia konuşmasını sürdürdü. Bu dehlizlerden gideceğiz.

Önce gözleriniz bağlansın da...

- O nedenmiş? Bana güvenmiyor musunuz?

- Kuralımız böyle, Champollion.

- Reddediyorum.

Tüm benliğim, bu gösterişçi maskaralığa baş kaldırıyordu.

- Yanlış yapmış olursunuz. Caviglia bunu sinirlenmeden söylemişti. Karşılığında elde edeceğiniz şeyi unuttunuz mu?

- Biraz daha açıklayın, dedim öfkeyle.

- Eski Mısır'ın ruhunca benimsenmeniz, onun içine girebilmeniz için sizi dönüştürmek. Doğru bakışı elde edemezseniz, dışarıda kalan bir seyirciden başka bir şey olamazsınız.

- Demek, siz bana böylesine değerli bir şey vereceğinizi ileri sürüyorsunuz?

- Ben mi? Elbette hayır! Bunu yalnızca Mısır'ın kendisi verebilir. Sizi buna değer bulursa.

Bu sözlerin gerçek anlamını çıkaramıyordum. Fakat Caviglia'nın dinginliği, soğukkanlılığı beni son derecede etkiliyordu. Aldırmıyor gibi göstermek istiyordum kendimi ama, beceremiyordum. Belliydi ki, bu adamın bilip sakladığı bir giz vardı. Firavun Cezer'in o harikulade kabartmalarını nasıl unutabilirdim? Bana o harikaları gösteren adama inanmamak olur muydu?

- Son bir kez, Champollion, bu gece göreceğiniz, işiteceğiniz ve yaşayacağınız her şeyi bir giz olarak saklamanızı sizden istiyorum. Onları tüm Mısır'ı çözüp anlayabilmekte kullanmasını bilin, fakat bir Kardeş olarak size sunulacak anahtarını açığa vurmayın. Bir gün gelecek, benim bugün yaptığım gibi, siz de o anahtarları sizden sonra gelene aynı sözü vermesini isteyerek devredeceksiniz.

Hâlâ karar veremiyordum. Aklıma on türlü neden geliyor, onunu da bir kenara itiyordum. Kendi korkumla savaşıyordum.

- Yemin ediyorum.

- Gelin.

Gözlerimi yasemin kokan beyaz bir bezle bağladı. Koku hemen başıma vurdu. Keşke Cezer'in mavimsi figürlerinin önünde daha uzun süre kalsaydım diye düşündüm ve kendimi piramitleri birbirlerine bağlayan yeraltı yolundan beni geçirecek ele teslim ettim. Bastığım yer hiç de düzgün değildi, yolun ne kadar sürdüğünü anlayamadım. Yokuş birden dikleşti. Caviglia beni sertçe yukarı çekti. Gecenin ılık havası ciğerlerime doldu. Yeryüzüne çıkmıştık.

- Peygamber'den söz edildiğini duydunuz mu? diye sordum.

- Mısır Enstitüsünde çalışan yaşlı bilgin mi? Elbette.

- Hiyerogliflerin sırrını çözdüğü ileri sürmüyor muydu?

- Yitip gitmiş bir bilimin sırlarına vakıf olduğunu söylediği doğru.

- Neden Kardeşler Birliğine girmediydi?

- Siz buraya gelmeden önce Birliğe alacaktık. Fakat çalıştığı yer yandı.

- Kendisi de yangında ölmüş, değil mi?

Caviglia birkaç saniye sonra yanıt verdi.

- Dumanlar tüten enkazın içinde hiçbir ceset bulunmadı.

Bazı tanıklar Drovetti'nin kâhyası Muhtar'ı yangın başladık-tan az sonra bir yan sokaktan kaçarken gördüklerini söylüyorlar.

Cinayet mi? Peygamber bana birtakım önemli bilgiler aktarmak istiyordu. Drovetti benimle bir daha hiç konuşamamış diye adamı öldürmüştü.

- Yaşıyor muymuş? diye coşkuyla sordum.

- Kimse bilmiyor. Tebai'de görmüşler. Orada saklanıyor-muş. Bazıları da Drovetti'den ve onun kiralık katillerinden uzağa, Nübye'ye sığındı diyorlar.

- Yaşıyorsa, dedim dişlerimi gıcırdatarak, ben onu bulurum. Bulmam gerekiyor.

- Peygamber gözden kaçamaz. Boyu altı kademden fazladır. Çok ince sivri bir sakalı vardır ve altın saplı akasya bastonunu almadan bir yere gitmez. Toparlayın kendinizi, Champollion. Yolumuzdan kalmayalım.

İçimde yeniden umut ateşi canlanıyordu. Önümde yeni yollar açılıyordu. Savaşmaya hazırdım.

Caviglia gözümdeki bağı çözdü. Önce yıldızları gördüm, sonra bakışlarımı indirince, iki tane çok büyük beyaz taş. Çok geçmeden bunların sfenksin ayakları olduğunu çıkardım. Arkamı dönünce ölümler kenti bekçisinin göğsünde, çenesinin altında durduğumuzu anladım.

- Dikkatli olmak gerekiyordu, dedi Caviglia. Büyük piramide kadar gidiyoruz.

Demek ki, bu acayip yolculuğun son durağı, eski Mısırlıların “ağzın ve gözlerin açılması” dedikleri şeyi Luksor Kardeşlerinin benim üzerimde uygulayacakları yer, Keops’un mezarıymış. İkimiz yan yana karanlıkların içinden sıyrılıp yükselen o büyük anıta doğru ilerledik.

Karşımıza eli tüfekli bir Arap dikildi. Caviglia adamla benim arama geçti. Tek bir sözcük söyledi. Anlamını çıkaramadım. Arap saygıyla başını eğdi.

- Bekçilik ediyor, dedi Caviglia. Onun burada bulunması, çevrede Birliğe yabancı kimsenin olmadığını kanıttır.

Ortalıkta ne başıboş köpekler geziniyordu ne de kuşku bir kimse görülüyordu. Luksor Kardeşleri, büyük piramide zararı dokunabilecek herhangi bir kimseyi uzaklaştırabilecek biçimde örgütlenmişlerdi. Caviglia’nın arkasından, boğazım kuruyarak içeri girdim. Önce karanlık bir yerden geçtim, sonra tam tepemde bir meşalenin aydınlığını seçer gibi oldum. Boru gibi daracık bir geçide girdim, eğilerek ilerlemem gerekiyordu. Az sonra havasız kaldığımı hissettim. Işık yok oldu. Arkamda, sanki Caviglia yitip gitmiş gibi, hiç güürültü

kalmamıştı. İlgüdüsel olarak biliyordum ki, gerileyemeyecektim. Bundan ötürü de, boğulup ölmeyi kabullenmiş gibi, ilerledim. Sıcaklık bir yandan, toz bir yandan ciğerlerim yarıyordu.

Direnmeyi bıraktım. Teslim olmuşum. Kaçınılmaz bir sona karşı koymak neye? Kendi yaşamım da olsa, yok olacak bir şeyin yitip gitmesini engellemeye çalışmak için neden kasılıp durayım? Büyük piramidin içinde ölmek, inanılmaz bir talih olmaz mıydı? Gerginliğim geçmişti. Bu sonsuzluk taşlarında birikmiş yüzyıllara kendimi bırakıp ilerledim. Sanki yukarı tırmanma bitmeyecekmiş gibi geliyordu. Dar kalandan çıkıp da doğrulduğum ve piramidin yüreğine çıkan geniş dehlizi gördüğüm anda ışık yeniden göründü.

Duvar diplerine meşaleler konulmuştu, bunlardan yabani bir ışık çıkıyordu ve o ışıktan çok büyük granit bloklar beliriyor gibiydi.

Caviglia elini sol omzuma koydu.

Yol daha kolay, neredeyse rahat göründü. Elbette kaygan taşlardan zemine tırmanmak için insanın dikkatini toplaması gerekiyordu. Fakat bu dehlizden insanı yukarı çeken bir enerji yayılıyor, vücudu hafifletiyordu. Bu yer, yararsız ve yapay olanı temizliyor, arılaştırıyordu. Adım adım ilerleyerek, o ana kadar içinde yaşadığımı fark etmediğim bir kılıftan sıyrılıyordum.

Bacaklarımı çok açarak aşabildiğim genişlikte bir eşikten sonra lahit odasına girdim. Oda tek, fakat büyük, eskilerin kullandıkları gibi bir şamdanla aydınlatılıyordu. Mumun fitilinden hiç duman çıkmıyordu. Bu kutsal odanın kapıya en uzak noktasında beni sekiz adam bekliyordu. Çehreleri gölgede kalmıştı. Yaklaşınca bana Kahire'de yardımcı olmuş olan Anastazi'yi ve uşağım Süleyman'ı tanıdım. Hepsi Türk

giysileri içinde, fakat ayrı ayrı uluslardan olan ötekileri tanı-
mıyordum. Onlarla konuşmak, onlara sorular sormak ister-
dim ama, Anastazi vakit bırakmadı.

- Lahde giriniz, diye buyruk verdi.

Firavun Keops'un ölüm teknesi tek bir bloktan oyulmuş-
tu. Kapağın ne olduğu hiç bilinmiyordu. Mısır lahitlerinin en
saygıdeğerine, yanındaki açıklıktan girdim ve sırtüstü uzan-
dım. Hiç düşünmeden Osiris gibi kollarımı göğsümün üze-
rinde kavuşturdum.

Omurgama tatlı bir sıcaklık yayılıyordu. Bu, bu teknede
egemen olan ölümün dinginliği değil, yaşamın ta kendisi,
onun pırlıtsıydı. Daha önce hiç karşılaşmadığım bu tadı da-
ha iyi duyabilmek için gözlerimi kaparken Anastazi'nin kalın
sesini duydum. Dua gibi bir şey okuyordu.

- Bu lahit hiçbir zaman kapatılmamıştır, dedi. Üzerine hiç
kapak konulmamıştır. Kardeşlerimiz, Kral Keops'un zama-
nından beri, bu odada yeniden can bulmuşlar, yenilenmişler-
dir. Dünyanın merkezi olan bu noktada, içerinin ışığı onların
yazgısını aydınlatmaya gelmiştir. Aramıza hoş geldiniz,
Jean-François Champollion. Geceyi bu lahadin içinde geçire-
ceksiniz. Bu piramitten ne dilekte bulunursanız, o size onu
verecektir.

O tek meşalenin ışığı da yitti, gitti.

Artık benliğim bana ait değildi. Kendimi birtakım düşsel
görünümlere bıraktım. Bilginlerin ve yazıcıların piri İbis başlı
Thot, öteki dünyanın yollarını açan çakal başlı Anubis, bir
piramidin mahzenini süsleyen mavi-yeşil hiyeroglifli sütunla-
rı örten örtüyü kaldırdılar. Okumaya başladım. Ben yönte-
mimin ana kurallarını uyguluyordum, Thot da yanlışlarımın
her birini düzeltiyor, eksiklerimi tamamlıyordu.

Firavun kaderinin aslında ne olduğunu, seçkinler cenne-
tinde durmaksızın geçirdiği değişimleri, evrenin boşlukların-
daki yolculuklarını, içinden çıktığı güneşin ışığında eriyişini

böylelikle algıladım. Tanrıların bana vermiş olduklarını onlara geri vereceğime yemin ederek yaşamın öte yanına geçtim.⁸

İşte, piramitler konuşuyorlardı! O gece okuduğum şey, belki bir yerde, günün birinde kazı yapanlarca ortaya çıkarılacak bir yerde gerçekten bulunuyordu.⁹

Her çeşit zaman kavramını yitirmiştim. İnsanın sağlığında Osiris'e dönüşmesi böyle mi oluyormuş? İnsan böyle bir lahdin dibinde yatar, gözlerini bir taş göğe dikerken mi tanrısız güçle karşılaşmış?

*

- Zaptiyeye haber verildi. Bunu söyleyen, üzgün yüzlü Lady Redgrave'di.

Öğle vaktiydi. Generali kaybolmuş topluluk, Keops'un piramidinin dibinde, gittikçe tedirginliğe düşüyordu. Profesör Raddi bile olağan dışı bir şeyler sezmişti.

- Bakın! diye L'Hôte bağırdı. Süleyman'ın muz hevenkleri yüklü bir eşeği önüne katmış olarak geldiğini görmüştü.

Uykusuz geçen bir gecenin sonunda yüzü süzölmüş Rosellini uşağa doğru koştu.

- Champollion'un nerede olduğunu biliyor musunuz? dedi öfkeyle. Süleyman istifini bozmadan:

- Yukarı bakmanız yeter, diye yanıtladı.

Hepsi uşağın baktığı yere gözlerini çevirdiler. Büyük piramidin tepesinde, tanrı Râ'nın ışığının içinde Jean-François Champollion'un silüetini gördüler.

8 Champollion sözünü tutmuş, o tarihten ölümüne kadar geçen kısa sürede ilk hiyeroglif dilbilgisi kitabıyla ilk hiyeroglif sözlüğünü yazmıştır. Bunlar, nasıl olup da tek bir kimsenin elinden çıktığını aklımızın almadığı çok büyük yaptırımlardır.

9 Champollion doğru tahmin etmekteydi. Çünkü, V.hanedanın son kralı Kral Unis'in piramidi ile VI.hanedanın kral ve kraliçelerinin birçok piramidi çok büyük önem taşıyan dinsel yazılar içerir. Bu yazılı piramitlerin gerçekliğine inanmayan Büyük Mariette (Bey), bunların varlığını ancak ölüm döşğinde öğrenmiştir.

ONUNCU BÖLÜM

Keops piramidinin üstünde, o kırk kişiden fazla alabilecek geniş platformda yediğim yemek, yaşamımın en güneşli yemeği oldu. Platformun ortasında, iri bloklardan oluşan biçimsiz bir yığın, yüzeyi küçük, yıkılmış bir çeşit piramit tepesi vardı. Ben oradayken becerikli bir dağcı olan Lady Redgrave, Nestor L'Hôte, Rosellini ve ballı çöreklerle içme suyu getiren Süleyman yanıma geldiler. Peder Bidant, neredeyse şeytan işi diyeceği bir yapıya tırmanmak istememişti. Profesör Raddi'ye gelince, o, değişik bir şey olduğu yalnızca kendisi tarafından görülen bir kireçtaşı parçasını incelemekle uğraşıyormuş.

- Ne oldu? diye Lady Redgrave sordu. Nereye kaybolmuştunuz?

Baştan aşağı beyazlar giymişti. Başına da bir şal örtmüştü. Ancak gözleri ortadaydı. Casus İngiliz kadını, bana her şeyi öğrenmek isteyen bir savcı gibi göründü.

- Kaybolmamıştım. Caviglia ile birlikte yalnız bana göstermeyi kabul ettiği kazı yerlerinde çalışıyordum.

- Hangileri?

- Sakara'daki ölümler ovası ve çevreleri.

- Oradan nefret ettiğinizi sanıyordum. Bunu acı bir sesle Rosellini söylemişti.

- Caviglia, düşüncemden caydırdı.

L'Hôte, sert bir sesle

- O adamdan çekinmelisiniz, dedi. Eminim, bizden para sızdırmaya kalkacaktır.

- Korkmayın, Nestor. Caviglia'yi bir daha görmeyeceksiniz ve adamın bize hiçbir zararı dokunmayacak.

Bunu duyunca arkadaşlarım şaşırdılar.

- Bu ne demek oluyor? diye Rosellini sıkıntıyla sordu.

- Caviglia Mısır'dan ayrıldı, diye açıkladım. Kendisinin kazı yapma görevinin son bulduğu, İlkçağın tanınıp bilinmesi yolunda bizim heyetin yeni bir dönem açtığı kanısına varmış. Bize başarı diledi ve benden elden geldiğince çabuk gümeye, Nübye'nin yüreğine gitmemizi istedi. Ona göre, bu ülke her gün kötüye gidiyormuş. Anıtlar da büyük tehlike altındaymış.

- O halde, oyalanmayalım! Nestor l'Hôte bunu söylerken sözünü hareketle de destekleyip elindeki çöreği kaldırıp attı ve hemen aşağıya inmeye başladı. Rosellini de heyecanla:

- Arkanızdan geliyorum, dedi.

Süleyman da benden izin istedikten sonra, onlara uydu.

Hepimiz, büyük piramidin dibinde biraz serinlik bulacağımız için mutlu gibiydik.

Lady Redgrave yolumu kesti.

- O masallarınızın tek sözcüğüne inanmadım, dedi. Bedevilerin yardımıyla, kendi eski eser kaçakçılığını yürütebilmek için bizi atlattınız. Caviglia ikinci derecede birinden başka bir şey değil. Siz zamanınızın büyük bölümünü, gözlerden uzak, başkonsolos Drovetti ile birlikte geçirmediniz mi?

Bu suçlamalar öylesine afallatıcıydı ki, soluğum kesildi.

- İyi bildim, değil mi? diye bir utku kazanmışçasına üsteliyordu. O büyük, o soylu Champollion da ötekiler gibi yağmacının biriymiş!

- Hanımefendi, diyebildim titreyen bir sesle, yanılıyorsunuz.

Öfkelenmiş, şalını atmıştı. Öğle ışığında yüzü ancak firavunların karılarında gördüğüm bir durulukla pırıldıyordu.

- Sizin için en değerli olan şey üzerine, Mısır'ınız üzerine ant içmeyi göze alabilir misiniz?

- Eski Mısır dilinde ant yerine yaşam sözcüğü kullanılır, izin verir misiniz, en değerli varlık kabul ettiğim şey üzerine, bu heyeti oluşturanların yaşamı üzerine ant içeyim?

Önerim onu rahatsız etmişti.

- Bu oyunu bırakalım, Mösyö Champollion, dedi. Bana biraz önem veriyorsanız, sonunda gerçeği açığa vuracaksınız siz.

Dişi kaplan pisipisi gibi sokuluyordu. Ürkütücü Sekmet, yumuşak başlı Bastet'e dönüşüyordu¹⁰. Eskiler, hiç kimsenin Bastet'in çekiciliğine dayanamayacağını söylerlermiş.

- Belki size çok önem veririm ama, dedim, gizi saklayacağıma söz verdim.

Kendimi de şaşırtan bir iç dürtüsüyle onu kollarıma aldım. Yüzlerimiz birbirine öylesine yaklaşmıştı ki, neredeyse dudaklarım dudaklarına değecekti. Yasemin kokan cildi, nefis bir incelikteydi. Anlaşılmaz bakışları hep uzaktı.

- Siz beni sevmiyorsunuz, Lady Ophelia, siz beni gözlüyorsunuz, casus gibi...

- Saçma, dedi, kollarımdan sıyrılırken.

*

Keops piramidinin ayaklarına indiğimde, tatsız bir sürprizin beni beklediğini gördüm. Paşa'nın çavuşu Abdürrezzak, on kadar Osmanlı askeriyle oradaydı. Arkasında da, dudaklarında ne anlama geldiği anlaşılmayan bir gülümsemeyle:

10 Sekmet: Başı dişi aslan başı, vücudu kadın olarak gösterilen, sıcaklığın ve hastalık salgınlarının tanrıçası kabul edilen tanrıça. Bastet: Kedi başlı tanrıça. (ç.n.)

Drovetti'nin şeytanı Muhtar.

Abdürrezzak bana doğru ilerledi.

- Paşa'dan buyruk aldım, Mösyö Champollion, lütfen beni izleyiniz.

- Ne gerekçeyle.

- Bilmiyorum.

- Paşa hazretleri buradalar mı?

Abdürrezzak hiçbir şey söylemedi. Kılıç çekmiş atlılar, Lady Redgrave ile yol arkadaşlarımın yaklaşmalarına engel oluyorlardı.

- Lütfen derhal beni izleyiniz, diye Abdürrezzak kesin buyruğunu verdi.

Silahlara karşı koymak bana gülünç geldi. Üç günlük kaçamağım, Mısır'ın efendisini rahatsız etmeye yetecek bir skandaldı. İşlediğim kusur için huzurunda hesap vermeli ve yeniden lütfünü kazanmalıydım.

Beni bir deve sırtına oturtular. Rahat bir konum değildi elbette ama, Kahire dışına doğru bir yerde, palmiye ağaçlarıyla çevrili bir saraya kadar yaptığımız en az iki saatlik yolculuk boyunca devenin sırtında kendimi gülünç etmeyecek biçimde oturmaya çalıştım. Ağaçlardan oluşan çiti geçince, akasyalı, çardaklı bir bahçe görüldü. Çardaklara güller sarılmıştı. Girişe yakın bir yerde, bol nilüferli bir havuzun yanı başında mermerden ufak bir pavyon vardı. Bir okaliptüsün gölgesinde iki tane bahçıvan uyuyordu. Saray, birbirine bir kemerle bağlı iki yapıdan oluşuyordu. Bunlardan birincisinin birçok parmaklıklı ve kafesli penceresi bulunan uzun bir cephesi vardı. Önünde bir kapıcı duruyordu. Sağ ellerimizi alnımıza, ağızımıza ve göğsümüze götürerek temennah ettik. Bununla, selamlayanın düşünce, söz ve yüreğinin karşısındakine ait olduğu dile getirilmek istenir. Önümde Abdürrezzak ve Muhtar olduğu halde sütunlu bir salona girdim. Oradan da üstü açık, ortasında bir çeşme bulunan bir avluya

geçiliyordu. İnsana çok tatlı gelen bir serinlik vardı. Mermer mozaikten taban, ışığı ancak belli belirsiz yansıtıyordu.

Ev sahibi, bir divana oturmuş, suluboya resim yapıyordu. Başını bana çevirdi.

- Hoş geldiniz, Champollion.

Paşa değil, Fransa başkonsolosuymuş. Bernardino Drovetti beni süzerek:

- Tam Türk olmuşsunuz, bundan iyisi can sağlığı, dedi.

- Sizi örnek aldım. Lafın altında kalmamıştım.

Sarıklarımız, sakallarımız, yanmış tenlerimiz ve şalvarlarımızla, Avrupa'nın sislerinden nasıl da uzaktık.

- Bu kadar çabuk geldiğiniz için teşekkür ederim, Champollion.

- Bana seçim olanağı bırakmamıştınız ki...

Muhtar ellerini çırttı. Sıra sıra uşaklar, tatlı çörekler ve içecekler getirmeye başladılar. Mindere çökmeye davet edilirse de, kabul etmeyip ayakta durdum.

- Ben sizin dostunuzum, Champollion.

- O halde paşanın zaptiyesi ne için?

- Sizi korumak için.

Porselen fincanlara naneli çayı Drovetti kendisi koydu.

- Tehlikeli kişilerle görüşüyorsunuz, Champollion. Sizin cömertliğinizi kötüye kullanabilirler. Öğrendim ki, Caviglia, kendisine Fransa'ya ait paradan vermenizi istemiş.

- Haber veren hanım, size yanlış bilgi aktarmış. Başkonsolos bey, Lady Redgrave'e o kadar kulak vermeyin.

Drovetti kıpkırmızı oldu.

- Yakıştırmalarınız doğru değil.

- Çok sevindim. İnsanız, yanılız. O halde Lady Redgrave'e yeniden güvenebilirim.

Drovetti, meydan okurcasına baktı bana, çayından biraz aldı.

- Caviglia, kötü işler çeviren insanların bir araya geldikleri

bir gizli derneğin üyesidir. Paşa ve ben, Mısır'ı bu illetten temizlemeye kararlıyız. Bu yolda etkinlik gösterenler sınır dışı edilecektir. Onlara yakınlık gösterenler de...

- Beni pek ilgilendirmez. Bunu kayıtsız bir sesle söylemiştim.

Drovetti şaşırdı.

- Caviglia ile buluşmadınız mı?

- Elbette. Bana kazı izni Paşa tarafından kendisine verilmiş olan yerleri gezdirdi.

- Onunla birlikte üç gün ortadan kaybolduğunuzu, yamalarıyla buluştuğunuzu yadsıyor musunuz?

- Kaybolmak mı? Amma da hikaye, başkonsolos bey! Etkinliğim yalnızca arkeolojik alanda kaldı. Önemli bir de tanığım var. Şeyh Muhammed. Sanırım, kendisi Paşa'nın dostu ve adamıdır.

Bu son sözcükleri üzerine basa basa söyledim. Drovetti'nin asık yüzü, zamanında başvurduğum tedbirlerin çok yerinde olduğunu gösteriyordu. Lady Redgrave'in işe burnunu sokması, bu kez, hiçbir etki yapmamıştı. Luksor Kardeşlerinin neden Paşa'nın zaptiyesinden, Drovetti'nin hiç de resmi olmayan vurucu gücünden korkarak görevlerinin ağırlığını benim omuzlarıma yükleyip dağıldıklarını anlamıştım. Ben artık Kardeşler Birliğinin bana açıkladıklarıyla kendi hiyeroglif bilgilerimi bir araya getirerek eski Mısırlıların sırlarını bulup geleceğe aktaracak kişiydim.

Drovetti belki içimden geçeni okumuştur. Kararlılığımın gücüne içerliyordu.

- Siz de komploculardan sayılabilirsiniz, Champollion. Yaptıklarınızla, hareketlerinizle Paşa'nın yetkesini tehdit edebilirsiniz.

Muhtar da, sanki elimi ayağımı bağlayıp beni kör kuyuya atacak gibi duruyordu.

- Sanmam. Beni ilgilendiren, yalnızca kral tarafından bana verilmiş ve Paşa'nın da, sizin de onayladığınız görevdir. Yani eski Mısır'ı ortaya çıkarıp tüm dünyaya tanıtmak. Bu amaca varmak için, engeller ve alınganlıklar ne olursa olsun, yolumda dümdüz ilerleyeceğim.

Drovetti yeniden coştı.

- Alınganlık mı! Başınıza gelebilecek tehlikeleri hafife alıyorsunuz. Görevinizi yerine getirmek, evet, ona bir şey demiyorum. Fakat, bu ülkede egemen düzeni bozmaya kalkmayınız. O düzeni gözetenlerin çıkarlarını sarsmaya kalkmayınız.

Artık sesi kırıcıydı. "Koruyucu"m, öfkesine zor egemen oluyordu.

- Söz konusu çıkarlar benim çalışmamın yolunu tıkamadıkça öyle bir niyetim yok, diye güvence vermeye çalıştım.

Drovetti, sinirli bir biçimde ellerini vurarak Muhtar ve Abdürrezzak'ı dışarı çıkarttı. Hemen arkasından yüzüne yumuşak bir anlatım geldi.

- Bu saray hakkında ne düşünüyorsunuz, Champollion?

Soruya biraz şaşırmıştı.

- Görkemli... Tam bir Binbir Gece Masalı sarayı. Bana okuldayken gizli gizli okuduğum öykülerdeki düşsel Doğuyu anımsatıyor.

- Sihirli bir yer olduğu doğru. Size veriyorum. İstedığınız kadar burada oturabilirsiniz. Arkadaşlarınızı da buraya yerleştirin. Lady Redgrave burayı beğenecektir, güzelliğine o kirli gemilerden, tozlu yollardan daha uygun düşünüyor. Sonra...

Drovetti sır söyler gibi muzipçe bakıyordu.

- Sizin bilimsel raporunuza rahatça güvence verebilirim, hattâ bol malzeme de ekleyebilirim. Elimin altında buraya sizden önce gelmiş birkaç gezginin el yazısı notları var. Size bir kopya etmek kalıyor, o kadar.

Buluntulara gelince, korkmayınız. O sizin müzenize, Louvre'a, eser bulmayı ben üzerime alıyorum. Bu anlaşma işinize geliyor mu, Champollion?

Yüksek sesle düşündüm.

- Kim böylesine ağır sulandırarak bir öneriyi geri çevirebilir?

Drovetti sonunda gevşedi. Yüzünü yırtıcı bir hayvanın doymuşluğu aydınlatıyordu.

- Hah şöyle, aklınızı işletin. Sizde büyük adam olmak için gerekli malzeme var, Champollion. Talih size gülecektir.

Arkamı döndüm, çıkmaya hazırlanıyordum. Drovetti dehşete kapıldı.

- Ama... Nereye gidiyorsunuz?

Döndüm, soğukkanlılıkla baktım adama.

- Elbette ki yolumdan kalacak değilim.

*

El Minya kentine girdiğimizde vakit geceydi ama, meşalelerin aydınlığındaki pazar yeri, canlılığını yitirmemişti. Bir iplik imalathanesinin önünden geçiyorduk. İçerde, pamuk çilelerinin başında kadınlar ve çocuklar çalışıyordu.

Gördüklerim içime dokunmuştu. Süleyman:

- Paşa'nın, dedi, kendinden başka kimseye saygısı yoktur.

Ara sokaklardan birinden yeni yetme bir oğlan fırladı. Gözleri evinden uğramış koşarken, dalgın dalgın çevreye bakan Profesör Raddi'ye toslayıp Lady Redgrave'in üstüne düştü, ikisi birden tozlara yuvarlandılar. Anında öfkeli ve eli silahlı Türkler belirdi. Bir an duraksadıysa da, zorlukla yerden kalkmakta olan çocuğu fark edip yakasından kavradılar. Korkunç bir çığlık attı. Türklerden biri, bir kılıç vuruşuyla, oğlanın sağ elini kesmişti.

Fışkıran kan, Nestor l'Hôte'un üzerine sıçradı. Nestor bir an dondu, kaldı, sonra bir duvar dibine gidip kustu.

Çelik gibi bir el kolumu kavramıştı. Süleyman:

- Karışmayın, Kardeşim, diyordu. Bu çocuk için bir şey yapamazsınız. Sultanın ordusuna asker toplayanlardan kaçmaya çalışmış. Artık hain ve asiden başka bir şey değil.

Hâlâ şaşkın durumda olan Lady Redgrave'in bu sahnedan haberi olmamıştı. Onu yerden Peder Bidant kaldırdı, Süleyman yarı baygın Profesör Raddi'nin alınına su serpiyordu.

Afallayan Rosellini de kaçığı götüren askerleri ağlayarak izleyen peçeli kadınlara bakıyordu.

Toprak akan kanı emmeye başlamıştı. Başiboş bir köpek de yalıyordu.

- Sultan acımasız bir adamdır, dedi Süleyman. Alçak sesle konuşuyordu. İktidarı, Kahire kalesine yerel beyleri çağırdığı gün, 1811 yılı 1 Mayıs'da, cinayet içinde doğmuştur. Çağrılıların hepsi, gösterişli giysiler içinde, koşumları taşlarla süslü en güzel atlarına binip öyle gelmişler. Kaleye çıkmak için daracık sokaklardan geçecekler. Tam bir katliam olmuş. Sultanın katilleri, Arnavutlar, zavallı konukların üzerine daracık pencerelerden ateş etmişler. Yarım saat sürmüş bu kan dökme. Dediklerine göre, tek kişi kurtulmuş. Kalenin korkuluğundan at sırtında atlamayı göze almış, bir daha dönmemecesine çöle kaçmış ama, aklını da oynatmış. Düşman sayılan Memlûklar, evlerinde boğazlanmışlar. Böylece Mehmet Ali, Mısır'ın tek egemeni olmuş.

- Hemen gidelim buradan, dedim.

Rosellini karşı koydu.

- Dinlenip akşam yemeğini yememiz gerekir.

Kesinlikle reddettim. El Minya'dan hemen ayrılmak ve bundan sonra incelenecek kazı yerine varmakta acele ediyordum. Eski Mısırlıların sanatını yeniden görmek, az önce

yaşadığımız acıklı sahneyi unutmamız için tek yoldu.

- Beni Hasan, dedi Rosellini dişlerini gıcırdatarak. Öyle üzerine düşerek incelenecek pek bir şey yok. Yarım gün yeter. Hele Nübye'ye girmeye aceleniz varsa.

Biz gemilere biner binmez, güçlü bir rüzgâr çıktı. Lady Redgrave sendeliyordu, düşmesin diye tuttum.

- Size gereksinimim yok; demin, o sırada yanımda mıydınız?

- Başışlayın. Size olan görevimi yerine getiremedim.

Sinirliliği yatıştır gibi oldu.

- Acaba biraz insanlık var mı, Mösyö Champollion sizde? Eski taşlardan başka bir şeye de yakınlık duyar mısınız?

Yeşil gözlerinde hiçbir hainlik görülüyordu. O gözlerin yumuşaklığı olmasaydı, belki bir tokat atardım.

- Anlamıyor musunuz ki, Lady Ophelia...

Bakışlarıyla Rosellini'yi işaret etti, bize bakıyormuş.

- Susun artık ve düşünün. Deminki zavallı çocuğun size bir haber koşturmadığından emin misiniz?

ON BİRİNCİ BÖLÜM

Fırtına bizi öylesine itmiş ki, Beni Hasan'a geceyarısına doğru vardık. Yorgunluğumuza yenik düşüp kendimize birkaç saatlik uyku hakkı tanıdık. Şafaktan az önce, Rosellini'yi uyandırıp öncü olarak yalıyara gönderdim. Orada mezarların girişleri görölüyordu. Yarım saat geçmeden döndü. Düş kırıklığına uğramıştı.

- Sıradan mağaralar, dedi. Bir şey çıkmaz bunlardan. Gidelim.

Onca titiz bir çalışma arkadaşına nasıl güvenmem. Gerçekten de, Beni Hasan, oradan gelip geçmiş gezginlerin belleğinde öyle önemli bir anı bırakmamıştı.

- Ippolito'yu dinliyelim. Bu öneri, yeni uyanmış, çözükle saçları rüzgârda uçuşan Lady Redgrave'den geliyordu.

Karar veremiyordum. Bir yandan, bir an önce Tebai'ye, tam güneye inmek, seferimin birincil amacıydı, öte yandan, içimde ne olduğunu pek iyi tanımlayamadığım bir sezgi, şöyle bir göz atmadan buradan ayrılmamamı söylüyordu.

- Durun, düşüneyim.

- Kıyıya indim. Günün ilk saatlerinde başlangıcı ve bitişi olmayan zamanın tadı vardı. Birkaç adım atmış atmamıştım ki, bir el sağ bacağımı kavradı.

Birden eğilip bakınca ufak bir kız çocuğu gördüm. Üzeri çamurlu uzun bir mavi elbise vardı. Burnundan gelen bir sesle:

- Seni bekliyorlar, dedi. Bekliyorlar seni.

Bir açıklama yapsın diye tutmaya çalıştımsa da, çocuk hızla, kedi gibi kaçıp altından bir kanal geçen sık otların arasında gözden kayboldu.

- Şu ünlü ileti bu muydu? Bu sözler beni birinci derecede önemli bir buluşa mı götürecekti? Dalgın, gemiye döndüm.

- Şu mezarları bir acele gözden geçirmemek saçma olacak, dedim Rosellini'ye. Ben gidiyorum. Gecikmem.

Çölün kumları üzerinde yürümenin her kez yeniden duyduğum mutluluğu! İnsanın ayağının altında çıtırdar, rüzgârın en ufak okşayışında dalgalanır, hep değişen ama hep kendine benzeyen esnek bir vücut yaratır. Güneş doğmuştu.

Yalıyarın içine oyulmuş mezarlara doğru tırmanmak gerekiyordu. Yalıyarın beni karşı koyulmaz biçimde çektiğini duydum.

Karşıma bir keçi sürüsü çıktı. Keçilerin bir bölümü beyaz, bir bölümü siyahtı. Hiçbiri tos vurmaya kalkmadı. Sürünün çobanı bir mezarın girişinde bir taş blok üzerine oturmuş, derin uykudaydı. Arkadaşı genç kız, peçesiz, çobana sarılmıştı, o da uyuyordu.

Bu kutsal kovuklardan birine girince öyle şaşırdım ki... Oldukça büyük bir boşluk vardı ve içinde çok güzel sütunlar yükseliyordu. Hiç kuşkusuz, bu sütunların bazıları erken Dor biçemindeydi. Böylece Yunanistan'ın Mısır'a hiçbir şey öğretmemiş, tersine ondan esinlenmiş olduğunun kanıtını elde etmiş oluyordum. Bir duvara yaklaşıncı, tebeşirle çiziktirilmiş bir yazı gördüm: "1800. 3'ncü dragon atlı alayı." Ben de altına siyah mürekkeple "JFC 1828" diye ekleyip, oradan geçişimin izini bıraktım. O kısacık şeyi yazıp bitirirken, gözlerim loşluğa alıştığından, birbirinden şaşırtıcı figürler görür gibi oldum. Çılgınca bir umuda kapılıp gemiye koştum. Bir fellahtan mezar heykelcikleri satın almakta olan Rosellini'ye çarpıp güverteye sıçradım. Bir halat yığınının dayanmış

uyumakta olan tayfanın yanı başına bıraktığı havluyu kaptım.

Resimler! İnanılmaz resimler...Benim heyecanımı görüp koşan arkadaşlarımla birlikte işe koyulduk. Merdivenlerimizle ve insanın yarattığı en güzel şey olan o havluyla çok eski bir resim dizisini ortaya çıkardık. Dizide, kent yaşamı, sanatlar, meslekler, asker sınıfı konusunda pek çok şey vardı.

Gözlerimizin önünde gündelik yaşamıyla Mısır canlanıyordu. Dört bin yıl öncesinin askerleri, yine geçmişteki gibi, savaştan çok şöenleri düşünerek coşkulu adımlarla önümüzden geçiyorlardı. Marangozlar koltuk, sandalye, yatak, çekmece yapıyor, kuyumcular tanrılara takılar hazırlıyorlardı. Zanaatkâr ordusu, ustaların buyruklarıyla uyum içinde çalışıyorlardı. Çöl, tavşanları, çakalları, sırtlanları, karacalarıyla ortaya çıkıyordu.

Saatlerce, yorgunluk duymadan, not aldım, çizim yaptım. L'Hôte ve Rosellini işe koyulmuşlardı. Öğleyin, Süleyman bize kuşbaşı koyun eti, ayran ve karpuzdan oluşan bir yemek getirdi. Öğleden az sonra, Lady Redgrave yanımıza gelip gitti. Bezle temizleyip ortaya çıkardığım resimlerin yorumunu yaptım ona ve zanaatkârları ham maddeyi güzel ve uyumlu kılmaya yüreklendiren yazıtları okudum. Hiç sesini çıkarmadan beni dinledi ve yeryüzüne, aydınlığa çıktı. Dışarıda Profesör Raddi, ufak blokları güçlü kuvvetli Peder Biddant'a verip kamarasına taşıttırıyordu.

Ayran testisinin dibinde ufak bir kireçtaşı parçası buldum, üzerine Arapça olarak şu sözcükler kazılmıştı:

"Tebai'ye gitmeyiniz. Sizi orada ölüm bekliyor. Yürek-liliğinizi gösterdiniz. Zaten gereğinden çok sayıda suçsuz insan acı çekti."

Taş parçasını ayağımın altında ezip ufaladım. Bu ileti kimden geliyordu? Dostlarımdan mı, karşıtlarımdan mı?

Yürekliliğimi kırmak mı istiyorlardı, beni uyarmak mı?
Bir karara vardım: Kimseye açılmayacaktım.

*

Çok yorgun olan L'Hôte, gün batarken kalemini ve çizim defterini bıraktı.

- Yeter, artık, dedi. Burada yapabileceğimizden fazla iş var. Topu topu yarım gün öngörmüştük.

Rosellini yazıtları kâğıda çekme işini bıraktı, utanıyordu.

- Gerçekten öyle sanmıştım, dedi.

- Ne kadar kalmamız gerekiyorsa o kadar kalacağız, dedim kesin bir anlatımla. O sırada, kendim de biraz dinlenmek gerektiğini kabul ediyordum.

Dışarı çıktık. Hnumhotep adlı bir kralın mezarının başından bakınca, çok güzel bir ova gördük; bir bölümü yeşil, bir bölümü sular altındaydı. Tümü birden güneşin son ışıkları altında parılıyordu. Yakında karanlığa gömülecekti.

Gece olunca, akşam yemeği için gemiye döndük.

Beni Hasan, on dört günümüzü aldı. Bıraktıkları ve son-suza dek kalacak resimlerdeki durumlarıyla bana her an daha canlı görünen eski Mısırlılarla konuşmam öylesine beni uğraştırıyordu ki, bu on dört gün boyunca, kimseye tek söz söylemedim. Burada kaldığımız günleri böylesine işle dolu geçirmekten kısa sürede bıkkınlık getiren Nestor L'Hôte, birkaç kez karşı koymak istedi. Rosellini de üstü örtülü biçimde ona katıldı. Kamarasına kapanmış kalan Lady Redgrave'in gittikçe huysuzlaştığını öne sürüyordu. Ancak, aslında hiçbirini beni o mezarlardan çekip alacak gerekçeyi bulamamıştı. O mezarlarda, yok olmayacak bir yaşam parıltısı vardı ki, yüreğimi dolduruyordu.

İki çift söz edip beni yola çıkmaya iten Süleyman oldu.

- Yükümlerinizi unutmayın, diye anımsattı. Elden geldiğince çabuk olarak Nübye'ye gitmeye söz vermişsiniz.

*

7 Kasım günü, Luksor Kardeşlerinin ülkenin durumu ve sorumlu görevlilerin İlkçağ anıtlarına hiç özen göstermedikleri konusundaki tedirginliklerine hak verdiren tatsız bir gün oldu.

El Aşmuneyn kentinin firavunlar dönemi kalıntılarından çok şey bekliyordum. Orası, yazıcıların, hiyeroglifi yaratanların piri tanrı Thot'un sitesiydi.

Yunanlıların büyük Hermopolisiydi. Belki orada hiyeroglifleri çözme yöntemimi doğrulayacak önemli şeyler bulurum diye umuyordum. Belki gizleri örten perdenin bir ucunu daha kaldırabilecektim.

Düş kırıklığı pek şaşırtıcı oldu. Kutsal kentte karşımıza bir ören yerinden ve sütun kırıklarından başka bir şey çıkmadı.

Böyle bir üzüntüyü daha fazla çekemeyip öfkemi içime bastırdım ve yola devama karar verdim. Korkuyla karışık bir yürek sıkıntısına düşmüştüm. Ya tüm güney Mısır'da durum hep bunun eşiye? İnsanların çılgınlığı, aptallığı, bir uygarlığın sonsuzluğa kalacak diye bıraktığı en görkemli kalıtları yok etmeyi becerdiyse?

Lady Redgrave'in korkuyla attığı bir çığlık beni bu üzüntülü düşüncelerimden sıyırdı.

Geminin burnunda duruyordu. Korkudan taş kesilmişti.

Yumruklarını yüzünün hizasında sıkışmış, pek acayip bir şeye bakıyordu: Karşısında genç, çırlıçıplak ve vücudundan sular damlayan bir adam otuz iki dişini göstererek gülüyordu.

Ciddi bir tehlike karşısında olmadığını anlayınca, Lady Redgrave'i kurtarmak için kimseden yardım istemedim.

- Ne oluyor?

- Adam... Adam buraya kadar yüzdü, görülmemiş bir çeviklikle gemiye tırmandı. Bilinmeyen bir dilde bir şeyler söyledi. Tutun şunu, Mösyö Champollion!

Adamla hanımın arasına girdim. Adamın konuştuğu bilinmeyen dil, bir Kopt ağzından başka bir şey değildi. Ben de aynı dille karşılık verince, pek sevindi.

Ne istiyormuş? Lady Redgrave arkama saklanmış, omzumun üzerinden soruyordu.

- Bir Kopt keşişymiş, dedim. Sadaka istiyor.

Anadan doğma keşiş, isteğini destelemek üzere Lady Ophelia'ya doğru güçlü kuvvetli kolunu uzattı. Kolunda mavi dövme bir haç vardı.

- Alsın şunu, gitsin! Hanım böyle bağırıp bir gümüş sikke fırlattı.

Keşiş ganimetini kaplığı gibi ağzına götürdü, başkaca bir şey demeden, yapmadan bize arkasını dönüp hızla ırmağa atladı.

- Boğulacak! Lady Redgrave, tedirginlikle eğilmiş bakıyordu. Keşişin başı az sonra Nil'in ortasında belirdi. Suyun içinde bir takla attı, sonra gözden kayboldu, manastırına dönüyordu.

- İnanılmaz ülke, diye mırıldandı Lady Redgrave.

- Ne kadar iyi bir yer, dedim. Keşişlerin saklayacak bir şeyi yok.

Güzel İngiliz kadınının gözlerindeki kin miydi, alay mıydı, bilmiyorum. Fakat, bir çeşit suç ortaklığı sezer gibi oldum. Hristiyanlığın doğmuş olduğu topraklarda Adem Baba kılığında bir keşişe rastlayan iki kişi arasında birtakım bağlar oluşuyor.

Antinoe¹¹ sitesinin yıkıntıları beni umutsuzluğa düşürdü.

11 Antinoe ya da Antinoopolis, bugünkü Şeyh Abadeh kenti. (ç.n.)

Çirkin bir tepeler, yıkıntılar, çanak çömlek parçaları, kırılmış granit sütunlar dizisi... ve bir palmiye ağacının altında, eski bir hasır örtüde bağdaş kurmuş, elinde kamış kalemiyle bir Kopt.

Kendisine gösterilmesi gereken saygıyı göstererek selamladım. Saldırgan bir tutumla, ağzının içinde bir şeyler söyledi. Öylesine anlaşılmaz biçimde konuşuyordu ki, bu çağdaş yazıcının¹² ne dediğini anlayabilmek için Süleyman'a baş vurmam zorunda kaldım. Sultan adına epey yüklüce bir harç istiyormuş. Korumakla görevli bulunduğu besbelli olan anıtların nereye gittiğini sordum adama. Beni çileden çıkaran bir yüzüzlükle Sultanın eski yapıları yıktırıp çok önem verdiği kireç fırınlarında kullandığını söyledi. Süleyman orada olmasaydı, belki kötü bir efendiye uşaklık eden o haydu du boğazlardım. Yok olup gitmiş Antinöe'nin acıklı durumunu görebilmek için harç ödemek zorunda kaldık. Karşılığında bir makbuz aldık.

Peder Bidant alındaki terleri silerek yanıma geldi.

- Burası acıklı bir yer, diye mırıldanıyordu. İmansızların elinde. Bu sefer, tam bir başarısızlık, Champollion. Sizin düşlediklerinize uymuyor. Bilim dünyasına hiçbir şey öğretemeyecek, olsa olsa Tanrı'nın lanetine uğrayacak. Aklınızı başınıza toplayın da, Kahire'ye dönelim. Bu iğrenç, pis kokulu yerleri hiç sevmedim.

Koşarak gelen Rosellini papazı ittiği gibi, özür de dilemedi, öylesine heyecanlıydı.

- Hocam, gelin, bakın!

Öğrencimin ardından granitten bir baş taşıyan dört fellah geliyordu. Çok güzel bir Ramses başıydı.

12 Bağdaş kurmuş yazıcı(= scribe accroupi) adıyla anılan ve Louvre müzesinde sergilenen bir heykele gönderme. Heykelin ~ İ.Ö. 2300 yılında Eski İmparatorluğun V.hanedanı döneminde yaşamış Kâi adında bir saray görevlisine ait olduğu sanılmaktadır. Bu tür heykeller, ölenin vücudunun yok olması durumunda onun yerine geçmesi işlevini yüklenirdi.(ç.n.)

- Yedi kuruşa aldım, dedi Rosellini övünerek.

Bir başyapıt olduğu gerçektir de, acıklı durumda bir başyapıt. Vücudundan koparılmış bir baş. Bir yıkıcılık ürünü. Biz de buna yağmacılığı ekliyorduk. Burada bıraksak, başka yağmacıların eline kalacaktı. Utanarak gemiye taşıtılması buyruğunu verdim.

Taşıma için birkaç kuruş daha ekledim.

Profesör Raddi, birden kendini sevgili çakıllarından ayırıp düşlerinden sıyrıldı.

- Bir çörek olsa yerdim, dedi.

Bir türlü eskimek bilmeyen Nankin kostümü sırtında olduğu halde, hurma ağaçlarının altından kıyıdaki köye doğru yollanan mineralojistin arkasından boşu boşuna:

- Biraz bekleyin, diye seslendim.

Raddi Arapça bilmezdi. Arkasından gitmek zorundaydım.

Keçiler ve eşekler beni kendi dillerince karşıladılar. Güneş, çöl tepelerini ışığa boğuyor, yüksek palmiye dallarını altın gibi parlatıyordu.

Raddi geçerken kara giysili kadınlar hemen yoksul evlerine giriyorlardı. Çıplak yumurcaklarsa, sanki biz yokmuşuz gibi tozların içinde oyunlarını sürdürdüler.

Raddi yolunu şaşırmış gibi sağa sola sapıyor ve:

-Han nerede? diye soruyordu.

Küçük köyden farkına bile varmaksızın çıkan mineralojist, üçer üçer üst üste konulmuş o şaduf dedikleri su çekme araçlarını görünce şaşırdı. Basit bir ağırlık düzeneğiyle ilk üç kova kanaldan su çekiyor ve suyu eğimin üçte biri hizasında bir havuza döküyordu. Sonraki üçlü, suyu başka bir havuza çıkarıyor, son üçlü de tarlalara su götüren kanalcıklara dağıtıyordu. Sürekli yinelenen, fakat sınırlı bir çaba harcanan bu işle önemli sonuçlar alınıyordu. Bu dokuz tane şaduf katlar oluşturacak biçimde sıralanmış ve aralarında birbirlerine

sopalarla bağlanmıştı. Bir tanesinin üzerinde bir çocuk duruyor, bir değneğe dayanıyor ve onunla dengesini buluyordu.

- En sonunda, suyu bulduk! diye bağırdı Profesör.

- İlerlemeyiniz! diye seslendim.

O şadufların durduğu düzlüğe vardığı sırada yetişebildim. Korktuğum gibi ıslak toprakta kaydı ve öne doğru düştü. Şaşırان köylüler, kala kaldılar. Raddi'nin ağır gövdesi birinci bayırdan aşağı düşmüştü.

Ben de kayarak onu bir kolundan yakalamayı başardım. Sonunda nasıl bir tehlikeyle karşı karşıya olduğunu anlayıp karşı koymadı.

Tam onu kendime doğru çekiyordum ki, ipinden ayrılmış ağır bir toprak kabın başıma indiğini görüp afalladım.

ON İKİNCİ BÖLÜM

İnsanların içinde en çok muradına ermiş olan ben miyim? İşte eski Mısır'ın ta ortasındaayım. En ulu yapıtları, bulunduğum gemiden birkaç tuvaz¹³ uzaklıkta. Şu sırada o yapıtlardan en acayip olanındaayım.

Tell el-Amarna! Tanrısal güneşin havarisi, zındık firavun Akhenaton'un sitesi. Arkadaşlarımla birlikte onun, kalıntıları kumlu rüzgârların etkisine bırakılmış yıkık sarayına yerleştik. Her birimiz ya bir taş blok ya da bir duvar parçası üzerine oturmuş durumdayız. Çevremde sessiz bir çember oluşmuştu. Saatlerdir, ağzımdan bir söz çıkmamıştı.

Bol bir pamuklu harmaniyeye bürünmüş Lady Ophelia Redgrave, bol bol güneş alıyordu. Ippolito Rosellini çizim yapıyordu. Nestor l'Hôte, eline bir ufak kazma almış, pek öyle dikkatini vermeden ayaklarının dibini kazıyordu.

Profesör Raddi bir kireçtaşı parçasını inceliyordu. Peder Bidant tespih çekerek dua ediyordu. Muhtar ile Süleyman, biraz uzağımızda duruyorlardı. Sık sık yağmacıların geçtiği bu bölge güvenli olmadığından tüfekliyidiler.

Tell el-Amarna'nın kutsal toprağının çevresini belli eden sınırların taşlarını görünce, uzun kafataslı, şişkin karınlı, gevşek biçimli Akhenaton ile aile üyelerinin resimleri beni şaşırtmıştı.

Hükümdarlara yaşamın işaretini sunan ellerle son bulan güneş ışınları da şaşılacak bir simgeydi.

13 tuvaz: la toise. Yaklaşık iki metreye denk eski bir uzunluk ölçüsü.(ç.n.)

Burada acılara uğramış, unutulma tehlikesiyle karşı karşıya, fakat her gün güçlü tanrı güneş tarafından yeniden canlandırılan bir dünyanın güzel kokuları duyuluyordu.

Gerçekten de güneş, çiçeklerle süslü sarayı, bahçeleri görkemli villaları, arabaların geçtiği geniş sokakları, üzerine göğün yansıdığı ve içinde sandallarla keyfedilen serin havuzları her gün yeniden yaratıyor gibiydi. Hiçbir firavun ölemez. O tanrı-adamlar izlerini zamanın vücuduna insanların yok edemeyecekleri kadar derin kazımışlardır.

Akhenaton, hükümdarların en mutlusu olmuştu. Kendi kentini kurmuş, kendi inancını tartışılmaz biçimde ilan etmiş, yüreğindeki güneşi açığa vurmuştu. Bu zavallı tuğla kırıntıları, yok olmuş duvarlar, zamanın başlangıcına geri dönmüş tapınaklar aracılığıyla, o, hep aramızdaydı. Kendimi onun anısına adamak isterdim ama, zihnimde başka tasalar vardı.

- Sizleri topladım, çünkü beni öldürmeye kalktılar.

İlk tepki Rosellini'den geldi.

- Olacak şey değil! Hemen Abdürrezzak'a haber vermeli.

- Zor, dedim. Beni öldürmeye girişen o. Bu nedenle kaçtı. Kafamı kırmak için kocaman bir küp parçası fırlattı, yüzünü açıkça gördüm o sırada.

- Aldanmış olamaz mısınız? diye Lady Redgrave söze karıştı.

- Tanığım var: Doktor Raddi.

Mineralojist, sıkılmış bir tavırla gözlerini o kireçtaşı parçacığından kaldırıyordu.

- Ne yazık ki, diye itirafa geçti, hiçbir şey görmedim. Yüzüm yere dönüktü. Bilim namusu, daha fazlasını söylememi engeller.

- Generalin sözünden kuşkulanılmaz. Bunu diyen Nestor L'Hôte oldu. Şu Abdürrezzak'ı bulursam, boynunu kırarım.

- Öyle bir şey yapmaya kalkmayın, diye Peder Bidant

söze karıştı. Şiddete şiddetle karşılık vermenizi yasaklarım. Yaparsanız, hapse atılırsınız, idama mahkûm olursunuz.

- Hangi yandasınız, Peder? diye öfkeyle sordum.

- Kimsenin yanında değilim. Akıl, sakınlı davranmamızı gerektiriyor. Sizin yaşamınız gerçekten tehdit altındaysa bizimkiler de öyledir. Bence, madem ki bu ülkenin efendisi bize düşman, o halde bu sefere son vermeliyiz.

Boğazına kadar hırsa ve boş şeylere batmış din adamlarına karşı öfkelenildiğini bildiğimiz Akhenaton'un ruhu içime doluyor gibi geldi.

- Yine de sürdüreceğiz, Peder, dedim, ben yaşadıkça bu işi durdurmayacağız.

Papaz kafa tutuyordu.

- Bu delilik bağışlanamaz, Mösyö Champollion. Şu andan sonra, aramızdan birinin başına gelecek herhangi bir kötülükten ötürü Tanrı sizi sorumlu tutacaktır.

*

Amarna mevkiinde ancak bir gün, hattâ daha kısa süre kalıp yazıtlar aradık ve taslak çıkardık. Gördüm ki, burayı açıklığa kavuşturmak için çok çalışmak gerekiyordu. Ya bir de, kentin doğusundaki dağda gizli kalmış o pek çok sayıda ki mezarları sayarsak?

Geçmişin parlak şeyler anlatan gölgeleriyle döşenmiş bu yerlere bir kez daha gelme Mısır'ın tanrılarının izin verip vermeyeceklerini bilmeden, Tebai'ye güneye, gizeme doğru yola çıkmamız gerekiyordu. O izni vermeseler de, bana şimdiye kadar bunca şey vermiş olanları nasıl eleştirebilirdim?

Lady Redgrave, sanki kendisine saygısızlık etmişim gibi, bana soğuk davranıyordu.

Kendisine yaklaşmak üzere en ufak bir adım atmak niyetinde değildim. Süleyman, Drovetti'nin şeytanı Muhtar'ı

gözünden kaçırmıyordu. O ise, iyi ve sadık bir uşak davranışındaydı. Casusluk görevi, suç ortağı Abdürrezzak'ın ortadan kaybolmasıyla zorlaşmıştı. Ama Abdürrezzak, daha iyi vurmak için gölgelere sığınmış değil miydi? Bana karşı böylesine şiddetli bir davranışa giriştiklerine göre, bam tellerine fazla basmış olmalıydım. Mehmet Ali Mısır'a verdiği zararlardan haberim olduğunu zaten bildiğine göre, daha ileri gitmemi kösteklemek istemesinin nedeni, ancak daha kötüsünü görmemi engellemek olabilirdi. Elbette, Fransa'nın canı fazla sıkılmasın diye, ölümümün tanıklardan uzakta olması ve bir kazaya benzemesi gerekiyordu.

Herhangi bir kimseden daha yürekli değildim ama, daha inatçıydım. Tanrıların sevdiği bu toprakta, tutkuların en ateşlisinin, heveslerin en dediğim dedikçisinin beni çektiği bu ülkede ölmek, beni korkutmuyordu. Avrupa'da çok amansız bir sürgünde gibiydim. Burada ise, kendimi kendi yerimde hissediyordum. Ezelden beri benim olan kendi yerimde. Tek bir korkum vardı, beni güçsüzleştiren tek korku: Mısır'ın ne demek istediğini olanca duruluğuyla kavrayamadan yok olmak. O sözlerin anahtarını elde edemedim bu evrenden çıkıp gitmek.

Peder Bidant'ın ağzından çıkan korkunç tehdidin, o acımasız suçlamanın ağırlığı altındaydım. Papaz beni yüreğimden vurmuştu ve bunu da biliyordu. Hristiyanların tanrısı nedeniyle olmaktan çok -çünkü o tanrının bu yaşayan tapınaklarda yeri yoktu- yol arkadaşlarıma beslediğim sevgi nedeniyle yüreğimden vurulmuştum. Mısır sultanının onlara düşman olması için bir neden yoktu ama, beni tasarlarımdan döndürmeye razı etmek için o doğru kafası kim bilir ne dolambaçlı yollara sapardı?

Olay, görkemli Ebu Feda kayalık yalıyarlarından geçtiğimiz sırada oldu. Hava bozmuştu. Köpürerek akan Nil, hırçın dalgalarla kabarıyordu. Kasırga gibi bir şey de çıkınca, ırmağın

öfkesi büsbütün azmıştı. Geminin iskele yanında kahramanları oynayan Nestor L'Hôte, bana eliyle her şey yolunda diye işaret ediyordu. Ben de bağırarak ona gelip kuytu bir köşeye sığınmasını söyledim. O anda, günbatımının alaca karanlığında, bir gölge L'Hôte'u sırtından itiyormuş gibi geldi. L'Hôte elini kolunu oynattı, tutunacak bir yer bulamadı ve suya düştü. Ciğerlerimin olanca gücüyle:

- İmdat! diye bağırdım.

Fırtınanın gürültüsü sesimi yuttu. L'Hôte'un düştüğü noktaya koştum. Yerden bir halat alıp ırmağa fırlattım.

Bir direnç duydum. Halatın ucunu yakalamış mıydı acaba? Bir dalga geldi, hiçbir şey göremiyordum, rüzgâra kapılmış, sağa sola sallanıyordum. Halat gerildi. Yani arkadaşım kurtulabilirdi! Kaderi benim ellerimdeydi. Gücümü yitirmeye hakkım yoktu. İçimden aslında sahip olmadığım fiziksel bir güç bulup çıkarmam gerekiyordu. Avuçlarımin içi yanıyor du. Güvertenin tahtaları ayaklarımin altından kayıyordu.

Güçsüzleşiyordum. L'Hôte'u kurtaramayacaktım.

Fakat halatı da bırakmayacaktım. Onun yaşamı için kendi yaşamım, onun yaşamıyla birlikte kendi yaşamım.

Ben de suya düşmek üzereydim ki, yeni bir güç, ummadığım bir güç, halatı geriye doğru çekti. Önce kıpırdamadan durdum, sonra yeniden cesaret kazanıp gerileyebildim. Bir adım, bir adım daha, geminin ortasına kadar geldim.

Sonunda Nestor L'Hôte'un başı göründü. Üzerinden Nil'in suları süzülüyordu. Güçlü kuvvetli genç adam, kendi kendine gemiye tırmanmayı başarmıştı.

Bitkin, soluğum kesik durumdaydım. Başımı çevirince Süleyman'ı gördüm. L'Hôte'u kurtaran oydu. Tam ben gevşeyip bırakmak üzereyken nöbeti devraldığı anlaşılıyordu. Hiçbir şey söylemeden çekildi. Irmak duruluyordu. Tehlikeli geçidi atlatmıştık.

İliklerine kadar ıslanan Nestor L'Hôte soyunmuş, kurulanıyordu.

- Sizi ittiler, değil mi?

- Bilmiyorum, general. Kimseyi görmedim. Doğru, sırtıma bir şey vuruldu gibi geldi. Ama belki. güçlü bir dalgaydı. Daha önce de birçok kez dengemi yitirmiştim.

Arkamı dönüp kustum. Bu olay beni allak bullak etmişti. L'Hôte'u yitirseydim, aşağılık bir adam olurdum. Yolculuğum Nil'in kayalarına çarpıp parçalanırdı.

Peder Bidant beni kendi kendimin en büyük düşmanı yapmayı başarmıştı.

*

Rüzgârın son esişleri de durulduktan sonra, nemli bir yeşilliğin egemen olduğu, orada burada bir araya gelmiş palmiyelerin devinim izlenimi verdiği tarlalardaki derin sessizlik ortaya çıktı. Çok yakın, neredeyse ürkütücü dağların çıplak kayalarından sonra sabahın parlak ışıklarının yıkadığı, ince bir pusun yayıldığı dingin kıyılardan geçiyorduk. Asyut'a varmak üzereydik. Yunanlıların Lükopolis dedikleri burası, şanlı ölüleri mumyaladıktan sonra öteki dünyaya yollayan tanrı Anübis'in sitesiydi.

Yanan gözlerim, öncekiler kadar tozlu ve yoksul olmayan bir kentle karşılaşmış olmaktan gerçek bir zevk duyuyordu. Firavuninciri, palmiye ağaçları, çiçekli fidanlar, güller ve manolyaların süslediği Asyut sokaklarında arkadaşlarım beni sanki firavunmuşum gibi tahtırevanda taşıyorlardı. Masmavi bir gökyüzüne yükselen pek çok minare görülüyordu. Sokaklarda sayısız kedi vardı. Süleyman'a bakılırsa burası kedilerin cennetiymiş. Fareleri, sıçanları avlarlar, böylece yiyecek ambarlarını korurlarmış. Bu nedenle de, kentte oturanlar

gölgede uyuyan bir kedi gördüler mi, rahatsız etmektense kendileri yollarını değiştirip güneşe çıkarlarmış.

Yıkık, tavanının bir bölümü yok olmuş bir kahvehanenin önünden geçtik. Tavandan yırtık kumaşlar sarkıyordu. Renkli bir kâğıt fenerin aydınlattığı dip tarafta, çeşit çeşit neyler çalan bir saz heyetiyle içinde ufak maymunların oynadığı kafeslerin önünde birtakım adamlar oturmuş, çubuklarını tütürüyorlardı. Süleyman, Lady Redgrave, Peder Bidant, Profesör Raddi ve Muhtar'a burada birer yaseminli çay içerek bizi beklemelerini rica etti. Kahveciye uzun uzun bir şeyler söyleyerek önemli konuklarına saygıda kusur edilmemesini tembihledi.

- Nerede eski eserler? diye sordum Süleyman'a. Heyecansız bir sesle:

- Kalmamış, diye itiraf etti. Sadece bir yıkıntının üzerinde yükselen tek bir sütun duruyor. Tapınakların taşları, değirmen taşı, yalak ya da kapı eşiği olmuş. Kireçtaşı blokları, kireç ocaklarına malzeme diye kullanılmış.

Hiddetimden dilim tutulmuştu. Birdenbire Asyut gözüme daha kasvetli görünüyordu.

Oraya kervan yollarından geçerek gelmiş Suriyelilere, Asyalılara, Afrikalılara rastlıyorduk. Elden ele geçen pek çok mal vardı.

- Mezarlar, dedim, ben mezarlara gitmek istiyorum.

- Doğru olmaz, hocam, diye Rosellini karşı çıktı. Biz sizi elden geldiğince çabuk olarak bir doktora götürmeye karar vermiştik.

- Mezarlar, diye yineledim.

Bu sefer de Nestor L'Hôte beni düşüncemden caydırma-ya çalıştı. Boşuna. Süleyman söze karışmamayı uygun buluyordu.

- Yürümek istiyorum, dedim. Siz beni tutarsınız.

Süleyman'ın arkasından, L'Hôte ile Rosellini'nin desteklemesiyle zorluk içinde kumlu yokuşları tırmandım. Kente bakan tepenin içine kazılmış olan nekropole gidiyorduk. Yıllarca önce, Desaix¹⁴ genel karargâhını oraya kurmuş, Asyut'u alabilmek için toprakları oraya yerleştirmişti. Bu parlak sabahta, artık savaş silahı görülüyordu. Ortalıkta sadece öteki dünyanın barışı egemendi. O barış hemen sinirlerimi gevşetmişti. Ne zaman çağdaş Arapların evreninden çıkıp eski Mısırlılarınkine girsem, içimi yeni bir güç kaplıyordu.

Kutsal mağaraların duvarları Beni Hasan'da olduğu gibi, çeşitli sahneler gösteren resimlerle kaplıydı. Anlayabildiğimiz kadarıyla, buradakiler, Beni Hasan'dakilerin değerinde değildi. Fakat, temizleyip ortaya çıkarmamda yardımcı olacak o tılsımlı bez elimde değildi ve başım da dönüyordu. Nestor L'Hôte farkına varmış.

- Ayakta duramıyorsunuz, general, dedi, sizi tedavi etmek gerekiyor.

Mezarlarımı görmüştüm. Birkaç dakika daha orada durdum, sonra Süleyman beni Asyut'un merkezine indirip hammama götürdü. Rosellini ile Nestor L'Hôte kapıda beklediler. Süleyman beni sütunlu ve kubbeli yuvarlak bir yere soktu.

Tepesi açıktı, bu bir hava dolaşımı sağlıyordu. Odayı çevre dolanan bir peyke vardı, giysilerimizi onun üzerine bıraktık. Bellerimize birer peştamal sarıp ayaklarımıza nalınlar giydik. Oldukça dar ve ilk girdiğimiz yerden daha sıcak olan bir koridorda yola koyulduk. Arkamızdan bir kapı kapandı.

Duvarları mermerden büyük bir odaya girdik. Kendimi orada iyi hissettim.

14 Desaix de Veygoux(1868-1800). Fransız generali. Napolyon'un Mısır seferine katılmış ve "Fayyum portreleri" diye bilinen Kopt portrelerinin bulunduğu El Fayyum bölgesini düzenlemekle görevlendirilmiştir.(ç.n.)

- Sizi biraz yalnız bırakacağım, dedi Süleyman. Korkulacak bir şey yok. Kendinizi bırakın. Ben birazdan gelirim.

Karşı koyacak gücü bulamadım kendimde. Sakalımda su damlaları birikmeye başlamıştı. Ya Süleyman beni karşıtlarımın eline teslim ettiyse? Vücudu yağdan parıldayan iri kıyım bir herif çıkageldi. Elimden tuttu. Kaydım. Adam yakaladı beni. Garip bir uyuşukluk kaplıyordu vücudumu. Karşı koyma isteği duymuyordum. Kardeşim olduğunu ileri süren Süleyman bana hıyanet ettiyse, ben bundan sonra kime güvenilebilirdim?

İri kıyım herif beni bitişikteki başka bir kubbeli odaya götürdü. Çok geniş bir yerdi. Bir teknenin yanına uzanmama yardım etti, başımın altına ufak bir yastık koydu. Vücuduma güzel kokulu buharlar işliyordu. Gevşedim.

Adam beni yüzükoyun çevirip nazikçe masaja başladı. Sonra eline bir kese geçirip sırtımı bastıra bastıra keseledi. Tek kişilik, hem sıcak hem soğuk su muslukları olan bir odacığa alındım ve kendi kendime bir iyi yıkandım.

Daha sonra uşak bana güzel kokulu bir şilte getirdi, yenden uzandım. Kirlerimi atmış, dinlenmişim, göğsümdeki sıkışıklık geçmişti, birkaç yaş gençleşmişim.

İçeriye peştamallı yaşlı bir adam girdi. Ağır ağır bana yaklaştı. Diz çöktü ve mermer zeminin üzerine bir papirüs yaprağıyla altından bir mürekkep hokkası koydu.

- Hokkayı al, diye Arapça buyruk verdi. Bu yaprağın üzerinde çalkala.

Dediklerini kurulmuş oyuncak gibi yerine getirdim. İncecik yaprağın üzerinde lekeler oluştu. İhtiyar papirüsü dakikalarca dikkatle inceledi.

- Hastalığın ağır değil, dedi. Uyku ve sıcak bir içecek seni iyileştirmeye yetecek. Fakat, bu böyledir diye, yaşamın kurulmuş değil. Çevrende dolanan bir kötü ruh var. Seni yok

etmeye bakan bir ruh. Kim olduğunu çıkaramazsan, onun kurbanı olursun.

Kâhin papirüs yaprağını buruşturup çiğnedi ve yuttu. Sonra yine aynı yavaşlıkla çıkıp gitti. Onun yerini Süleyman aldı.

- Ne yapacağım? diye sordu.

- Beni gemiye götüreceksin, dedim. Kamarama kapatacaksın, bırakacaksın, on iki saat uyuyacağım.

*

Ancak ertesi akşam, güneş batarken uyandım. Kendimi çok iyi hissediyordum. Yatağımın baş ucunda, bir kâse içinde zambak kokan sıcak bir içecek vardı. Zevkle içtim. Elimi yüzümü yıkadıktan sonra, dışarıdan kapatılmış olan kapıma vurdum.

Süleyman açtı.

Çok güzel bir akşamdı. Gökte bir yıldız kaydı. En sessiz köylerden biri olan Savadiye hizasında demirlemiştik. Bakla ve çörekten oluşan acele bir yemekten sonra kahvelerimizi içmek, iskambil oynayıp ney çalan tayfaları dinlemek için geminin en geniş yerinde, Rosellini'nin abartıyla "salon" dediği bölümde toplandık. Bu güzel dinginliği bozan Süleyman oldu.

- Bize doğru bir sandal geliyor, dedi.

L'Hôte bir tüfek kaptı. Mürettebat uyarıldı. Hava karardıktan sonra Nil'de yol alınması pek sık görülen bir şey değildir. Hiçbirimiz korsanlardan söz edildiğini duymamıştık ama, Paşa'nın açık düşmanlığı zihnimize en korkunç şeyleri getirebiliyordu.

Meşaleler yakmıştık, ışıkları Nil'in koyu lacivert sularına kızıl menevişler düşürüyordu. Sandal ağır ağır yaklaştı. Burunda duran sarıklı bir hizmetkâr hem ateşli hem süslü bir

söyleve girişti. Dediklerini duyunca içim rahatladı. Efendisi Muhammed Bey adına konuşuyormuş. Eyaletin valisi olan bu kişi bizi sarayına akşam yemeğine çağırıyormuş. Dostluk belirtisi olarak da, yiyecek yüklü bu sandalı bize göndermişti.

Taşralı beyin elçisiyle konuşmayı ben yürüttüm. Adama teşekkür olarak bir kasa şarap hediye ettim. Daveti kabul edemeyecektim. Canı sıkılan adam, direniyordu. Yumuşamadım. Böyle ahbablık, konukluk gibi şeylere kapılırsam Tebai'ye varışım gecikirdi.

- Çağırıcı geri çevirmeniz, belki sakınımsız bir davranış. Böyle mırıldanan Süleyman'dı.

- Hiç önemi yok, dedim. Önceden saptadığımız gibi, yarın yola çıkıyoruz.

Ertesi gün, ikindiye doğru, kıyıdan ayrılmaya hazırlanıyorduk ki, bağırış çığırış ve bir toz bulutu içinde peş peşe yol alan bir dizi atlı ve yaya bizi alıkoymaya kalktı. Başlarında beyin oğlu vardı. Tutuk konuşan biri.

Bu kez, bana büyük miktarda et getiriyordu. Askerlerin yanındaki çalgıcılar da bir şeyler çalmaya koyuldular.

*

Arkadaşlarım bu kadar saygı gösterisinden etkilenmişlerdi. Böylesine ısrarla dile getirilen çağırıcı geri çevirmememi rica ettiler. Yine de kararımдан dönmeyerek Beyin oğluna olumsuz yanıt verdim. Bir saat boyunca tartışıldı, fakat tutumum değişmedi. Yolumuza çıkan bu tersliğin bir şeye yararı dokunmuştu: Bütün enerjimi yeniden kazanmıştım.

Hava kararıncaaya kadar yol almayı hesaplayarak, hareket komutu verdim.

Sırtından hiç çıkarmadığı kara cüppesiyle, Peder Bidant, ahlaya oflaya bana doğru koşuyordu.

- Durun, Champollion, durun!
- Niye duracaktım daha?
- Profesör Raddi ile Nestor L'Hôte kayboldular.
- Kuruntularınız sizi yanıltmıştır, Peder.
- Kendiniz bakın, o halde!

Kamaraları, geminin kıyısını köşesini iyice aradıktan sonra, gerçeği kabullenmek zorunda kaldım. L'Hôte ve Raddi gemide yoklardı. Karaya çıkarlarken de kimse görmemişti. Uzak durmasına, yanına yaklaştırmamasına karşın, Lady Redgrave'i de tedirgin görüyordum. Heyecanlı ve sinirli Rosellini ise yerinde duramıyordu. Süleyman'a:

- Nerede oturur bu Muhammed Bey? diye sordum.
- Kıyıda on kadar adamı var. Onlara sormak yeter.
- Götürsünler beni yanına.
- Ben de geliyorum sizinle.
- Yalnız gideceğim, Süleyman. Sen burada kalıp ötekilere bakacaksın. Dönmezsem, seferin yönetimini Rosellini üstlenecek.

- Büyük bir şeyi göze almış olmuyor musunuz?

Kardeşimin gözlerinin içine baktım.

- Ben topluluğumuzun başkanayım, Süleyman. İster benimle birlikte, ister karşıtım olsunlar, bana hıyanet ya da yardım etmek niyetinde olsunlar, sefere katılanların tüm sorumluluğu benim üzerimde.

İki arkadaşımız o bey tarafından kaçırıldı, bundan emimim. Herhalde bu adam Paşa'nın yakını. İstedığı bensem, adamı düş kırıklığına uğratmayacağım. L'Hôte ile Raddi'nin özgürlüklerine kavuşmaları koşuluyla.

- Üçünüzü birden hapsetmezse... ya da daha kötü bir şey yapmazsa.

- Seçimim yok, Süleyman. Kendi gözümde korkak duruma düşemem.

Süleyman saygı ile boyun eğdi.

- Herhalde, sizin istencinize kimsenin karşı koyamayacağı kaderde varmış.

Beyin adamlarıyla yakında bir yere kadar yürüdük, beni beyaz bir eve götürdüler. Çevresinde başka bina yoktu. Limon ağaçları görünen geniş bir bahçenin ortasında, tek başına pek görkemli bir evdi. Açık olan cümle kapısından baygın bir müzik sesi yayılıyordu. Bir yol oluşturacak biçimde iki sıralı dizilmiş ayaklı şamdanlardan yayılan ışık, hava karardıkça daha canlı bir görünüm alıyordu.

Bu tuzak, pek çekici bir tuzaktı. Her şeyden şatafat, gösteriş fışkırıyor ve somut tatlar alındığı da seziliyordu. Fakat, bu dingin, patırtısız barış yerine egemen olan adamın elinde arkadaşlarımdan ikisinin rehine tutulduğunu nasıl unutabilirdim?

İçimdeki sıkıntıyı hiç belli etmeden, kâhya gibi birine geldiğimi beye haber vermesini söyledim ve evin girişine çıkan merdivenlerin başında durdum. Birkaç saniye sonra, eşikte kıpkırmızı yüzlü, parlak ipek giysiler içinde irikiyım bir adam belirdi.

- Champollion! dedi top atılır gibi bir sesle. Buyurun hemen!

Bu karşılama biçimine şaşırmıştım. Çaresiz, kabul ettim. Başımı kaldırıp belki bir süre göremem diye korkarak Mısır'ın göğüne baktım.

İrikiyım adam, koluma girdi.

Kasılıverdim.

- İki dostumun hemen serbest bırakılmasını istiyorum, dedim.

- Serbest bırakılmak mı? Kimin tutuklusuymuşlar? Buyursanıza!

Daha fazla karşı koymak, önce istediğimi elde etmek niyetindeydim ama, ev sahibi hiç dinlemeden beni evinden içeriye soktu.

Çok geniş bir şölen odasında buldum kendimi. Konuklar, mindirlere uzanmışlar, neşeyle sohbet ediyorlardı. Herkes çubuk tütürüyordu. Loşlukta ve çubukların dumanında Nestor L'Hôte ile Profesör Raddi'yi seçebildim.

Yan yana oturmuşlar, kocaman salatalık turşuları yiyorlardı.

- Özgür mü şimdi bunlar? İstediklerini yapabilirler mi?

- Elbette, diye Muhammed Bey yanıtladı. Sizin gibi onlar da benim konuğum. Geldiklerinde sizin de arkadan geleceğinizi söylediler. Son derecede sevindim. Onur yeri size ayrıldı. Benim yanımda.

Tuzaklığına tuzaktı ama, tuzağı kuran kendi yandaşlarıymış.

- General! diye Nestor L'Hôte beni görünce bağırdı, beni yalnız bırakmayacağınızdan emindim.

Sendeleye sendeleye yanıma geldi.

- General...Ev sahibimizi gücendirmemek gerekiyordu. Süleyman dedi ki, seferimizi engellemek bu adamın elindeymiş. Ben de kendimi feda ettim ve sizi buraya çektim, her şey tatlıya bağlandı.

- Ya Profesör Raddi?

- O, benim peşimden geldi. Geri göndermek istedim ama, bir Müslüman eğlencesi görmeye can atıyormuş. Floransa'da karısıyla yaşamı öyle pek tatlı değilmiş.

Saygıdeğer profesöre ne sorulursa sorulsun, yanıt verecek durumda değildi. Körkütük sarhoştı. Sadece, elden ele dolaşan büyük içki testisini yanında oturan kimseye geçirmekle yetiniyordu. Testiyi alan içiyordu. Böylesine tatlı, bir o derecede de zararlı bir alkollü içkiden tiksindiğim halde, ben de dudaklarımı ıslatmak zorunda kaldım. Boşalır boşalmaz, Muhammed bey yeniden doldurtuyordu. Kendisi başına diktikçe büyük yudumlar alıyordu. Tüttürdüğü çubuk da çok uzundu. Birden merhamete gelip tüm suçlular için af

ilân ediverdi, evinin önünde toplanmış fakirlere para dağıttı.

Yirmi kaptan fazla yemek vardı. Çeşitli koyun eti yemekleri, kavun, hamsi, salata. Ellerimizi altın iplikle işlenmiş peşkirlerle siliyorduk. Gecenin önemli sanat olayı, iki erkek hanendeydi. Biri, yetmiş yaşında bir Rumdu.

Bize yumuşak aşk şarkıları okudu. Öteki, seksenini aşmış bir Araptı. Uzun, geleneksel bir hava tutturdu. Bittiğinde, konukların çoğu uyuya kalmıştı. Uyandırma işini gür sesiyle *Marseillaise* söyleyen Nestor L'Hôte yüklendi.

Ulusal marşımızın ardından, o sırada moda olan ufak bir şarkı kitabındaki, Portici'nin *La Muette*¹⁵ adlı kitabındaki öz-gürlük şarkılarını söyledi. Beyin sarayında pek duyulmamış bu havalar şöyle böyle bir coşku yarattı.

Eğlenti bütün gece sürdü. Güneş doğduğunda hâlâ uyanık olan bir Muhammed Bey bir de bendim. Aldığı onca alkole karşın, bey, kendine egemendi. Elleri titremiyordu, gözlerindeki parıltı ayık birinin parıltısıydı.

- Sizi günlerce yanımda tutmak isterdim, Champollion. Burada bulunmanız, Tanrı'nın bir lutfu.

Neden eğlenmeyi sürdürmeyesiniz?

- Benim bir görevim var, beyim. O görevi yerine getirmeyi sürdüreceğim.

- Eski taşları görmek, biliyorum... Bizim dağı araştırın. Taş dolu orada! Hizmetinize yüz kişi vereyim. Her gün sayısız sepetler dolusu taş getirsinler size!

- Teşekkür ederim, ama...

- Siz eski, üzerinde ne olduğu anlaşılamayan işaretler bulunan taşları arıyorsunuz, değil mi? Ne işe yapıyor onlar?

Mutluluk, Champollion, mutluluk insanın arkadaşlarıyla eğlenmesi, birlikte yiyip içmesidir, müzik dinlemesi, ölülerin anısını yaşatmasıdır. Zaman gelir insan ölür, bu sefer de arkadaşları onun anısını yaşatırlar.

15 Av kulübesi. (ç.n.)

Bu sözlerdeki içtenlik bana dokunmuştu.

- Uzun bir dostluktan iyi hiçbir şey yoktur, Champollion. Dostluğun tadını çıkarmasını bilmeli. Her saniyesini tadabilmeli. Taşlarınızı, bir daha dönmemesine yok olmuş o dünyayı unutursunuz. Yararsız tehlikelere atmayın kendinizi. Gerçek barışı seçin. Benim minik sultanlığımın, hiç değişmeyen, hep kendisi kalan bu güneşin, insan tutkularına aldırmayan Nil'in barışını.

Bey beni zor bir durumda bırakıyordu. Bana önerdiği şey, kuşkusuz, çok değerli bir şeydi. Zamanın akışını durdurmam, tutkularımdan vazgeçip ırmağa bakan bir taşın üzerine oturmam, o taşla birlikte yaşlanmam yeterdi.

- Haklısınız, beyim. Fakat galiba ben kaderim karşısında özgür değilim.

Muhammed Bey kalktı.

- Gelin, Champollion.

Uyuyan insanların üzerinden aşarak beyaz konaktan çıktık. Kıyıya kadar yürüdük. Hafif bir rüzgâr gecenin yorgunluğunu silip götürdü.

- Kaderinden kurtulamayacak biri gibi konuşuyorsunuz, Champollion. Sadece tek bir yol, sadece tek bir sevgi tanıyan insanlar gibi.

- Firavunların Mısır'ı, dedim, tüm tanrılardan daha güçlü, bütün sevgilerden daha sevecen, bütün dostluklardan daha canlıdır. Onun gizemleri karşısında, ne siz ne ben, en ufak bir öneme sahip değiliz.

Bir ılıgın ağacının tepesinden kül rengi bir çavuşkuşu havalanıp güneşte uçtu, gitti.

- Gidin o halde, Champollion. Beyin kalın sesinde heyecan seziyordu. Fakat şunu alın da, gidin.

Kırmızı akikten çok güzel bir halka uzatıyordu.¹⁶

- Bu yüzük sizi korusun. Yolunuzu da değiştirmeyin, kardeşim.

¹⁶ Louvre Müzesi'nde saklanmaktadır.

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Birkaç saat sonra kaderin çok acımasız olduğu ortaya çıkacaktı. Ölümler yargıcı ve iyilerin öbür dünya yollarında dolaşmalarına olanak veren dönüşümler ustası Osiris'in krallığı olan kutsal Abüdos sitesini göreceğim için sevinliyordum.

Doğa başka yolda bir karar vermiş. O yıl, ırmaktaki su yükselmesi, bizler gibi kent dışını sadece zevk için seyredenlerin gözünde, olağanüstü güzellikeydi.

Zavallı fellahlar içinse durum aynı olamazdı. Taşan ırmak birkaç hasadı birden yok ettiğinden, adamlar açlıktan ölmek için, Paşa'nın bir sonraki ekimin tohumluğu olacak diye bıraktığı buğdayı yiyeceklerdi. Bütünöyle Nil suları altında kalmış köyler gördük. Güneşte kurutulmuş balçıktan yapılan zavallı kulübeler o sulara dayanamazdı. Birçok yerde sular bir tepeden ötekine kadar uzanıyordu. Su altında kalmamış en yüksek noktalarda, toprak dolu küfeler taşıyan kadın, erkek, çocuk fellahları görüyorduk. O toprakla, azgın bir ırmağa karşı, üç dört parmak yüksekliğinde setler yapıp evlerini, ellerinde azık ne kaldıysa onu kurtarmaya çalışacaklardı. Üzücü bir görünömdü, içim karardı.

Eski Abüdos'u uzaktan, geminin en yüksek noktasından, kamaranın tepesinde ayakta durarak selamladım. Osiris diyarında ölüm benim varlığını kabul etmiyordu. Saatim gelmemiş gibi, beni uzaklara itiyordu. Halbuki keşiflerimin temelinde bulunan yazıtlardan birinin kökeni bu kutsal yerdir.

Elbette, Abüdos'ta hiyeroglif yazılı başka tabletler bulunması gerekirdi. Onlardan kutsal dilin anlaşılmasına yardım edecek anahtarlar sağlanabilirdi. O dilin henüz gizini çözemediğim son zenginliklerinin anahtarı bir adamın, Peygamberin, elindeydi; o da burada bu yakıcı güneşin altında bir yerde saklanıyordu.

*

Girge'ye serin bir sabah vakti vardık. Nil'in suları kuzey rüzgârı altında çırpınıyordu. Memlûk sultanlarının zamanında bir dereceye kadar parlak bir dönem geçirmiş, sonradan sönükleşmiş olan bu kent, Aziz Georgius'un kenti, ırmağın bir dirseğinde kurulmuştur. Yüksek bir yalıyarın dibinde ezilmiş gibi görülür. Pek çok kuş vardı. Balıkçıl, kuzgun, atmaca görüyordum.

Rıhtımda birtakım insanlar toplanmıştı. Yüksek sesle ve coşkulu tartışmalar duyuluyordu. Muhtar, adamlardan birkaçına sertçe bir şeyler söyledikten sonra bana döndü ve Anastazi için kazı yapan adamın beni görmek istediğini söyledi.

- Anastazi'ye kazı yapan mı? Şaşırmıştım. Nerede kazı yapıyormuş?

- Bilmiyorum.

Drovetti'nin adamı somurtmuştu. Bu çağrıdan hoşlanmamışa benziyordu.

- Adam neredeymiş?

- Saint-Georges Rahipleri manastırında, diye yanıtladı Muhtar.

- L'Hôte benimle gelecek dedim.

- Ben de, dedi Peder Bidant. Madem ki, sonunda gerçek dini bütünlerle karşılaşma olanağı doğdu, benim de bulunmam zorunlu.

- Nasıl isterseniz, diye razı oldum.

Manastırın yolu pek rahatsız bir yolmuş. Oraya varmak için insanın çıkıkla epeyce bir yükseklığe çekilmesi gerekiyor. Keşişler, Arapların bin türlü eziyetinden kurtulmak için başka çare bulamamışlar.

Girge Koptlarının kilisesi ve manastırı can çekişiyordu. Konukevinin köyün öteki evlerinden ayırt edilir bir yanı yoktu. Vakıa adamlar yoksulluk andı içmişlerdi ama, bunun uygulamasını, aklın almayacağı kadar ileri götürmek zorundaydılar. Üç dört rahip kalmıştı, mahzen kadar loş kilisede, sıkıntı içindeki bu üç dört rahibin yaşamından rahat ve neşe çoktan çıkıp gitmişti. Siyah kaftan giyiyor, siyah sarık sarıyorlardı; bu giyinme biçimi rahip olduklarını belli etmiyordu.

- Tanrım, ne yoksulluk, ne de pis koku bu! Öfkeyle karışık şaşkınlığını böyle dile getiren Peder Bidant'dı.

Papazın yargısına katılan L'Hôte eşikte beklemeyi uygun buldu. Bense kararlı bir biçimde içeriye girdim; çünkü ayağa kalkarak beni selamlayan adamı tanımıştım. Lady Redgrave'i korkutan çıplak yüzücüydü.

- Anastazi'nin kazılarını yaparım, dedi. Kopt dilinde yani L'Hôte'un da Bidant'ın da anlamadığı bir dilde konuşuyordu. Size vereceğim önemli bir belge var. Kardeşlerimin bundan haberi yok. Onlar bize hıyanet edemezler. Arapçadan başka dil bilmezler. Yakında bu manastır yok olacak. Bu akşam Kenah'da buluşalım. Sizi zâr'a götürmelerini söyleyin.

Başka bir açıklama yapmadan bir kez daha eğildi ve girdi sonu gelmez gibi görünen bir uyuşukluk içinde duran öteki keşişlerin yanında, nemli duvara dayandı.

- Ne dedi size? Peder Bidant soruyordu.

- Kazılar hiçbir sonuç vermemiş, dedim. Devam etmek için hiçbir olanağı da yokmuş.

- Din adamlarını açlıktan öldüren, gerçek inancı dışlayan zavallı ülke, diye yakındı.

Gün geçtikçe daha çok Mısırlı oluyordum. Artık ülkeyle aramda hiçbir set, hiçbir ayırıcı perde kalmamıştı. Göğü benim göğüm, toprağı benim toprağıym olmuştı. Yumuşacık bir sihir Avrupalı niteliğimi, Fransız alışkanlıklarımı çözüyor, dağıtıyordu. Düşüncem, şafak vakti fışkırmaları, günbatımındaki dinginlikleriyle, Nil'in akışıyla uyumlu işliyordu.

- Düş mü görüyorsunuz, Mösyö Champollion?

Lady Redgrave yanıma öylesine nazıkçe oturmuştu ki, varlığını duymamıştım. Uzun, beyaz, neredeyse saydam bir tünik giymişti. Yaseminli iyi bir parfüm kokuyordu. Tahta bir sırada yan yanaydık, kıyıda küçük bir oğlanın eşek sırtında ağır ağır gidişine bakıyorduk.

- Ateşkes yapacak mıyız?

- Savaşta mısınız ki, Mösyö Champollion?

Sakalımı sıvazladım.

- Ta başından beri, dedim. Budalalara, yalancılara karşı savaştayım. Belki savaşı daha başından yitirdim, ama vazgeçmiyorum. O budalalar, o yalancılar gitmiş, Firavunların Mısır'ı kalmıştır, değil mi?

- Neden Mısır zihninizi böylesine kavramış? Aynı derecede görkemli başka felsefeler, başka kültürler olduğunu düşünmüyor musunuz? Firavunların kendinizi içine hapsettiğiniz kalesinden kurtulup Hindistan'ın, İran'ın öğretilerine eğilmelisiniz!

- Yaptım, Lady Ophelia. Yıllar oluyor, Hindistan, İran ve Çin dinlerini inceledim. O uygarlıkların dillerini öğrendim. Hattâ oldukça iyi kullandığım eski Farsçanın bir sözlüğünü yazmaya başlamıştım. Uzun zaman, Çin ile Mısır arasında sıkı bir bağ bulunduğunu, bu iki büyük toplumun hiyerogliflerinin aynı kaynaktan geldiğini sandım. Yanılmışım. Fakat

Hindistan, İran ve Çin beni derin biçimde kendilerine çektiler. Hattâ beni öylesine sarstılar ki, neredeyse Mısır'a duyduğum sevgi zayıflıyordu. Fakat sonunda, her zamanki gibi, Mısır baskın çıktı. Yaptığım karşılaştırmalar hep ondan yana sonuç verdi. Hiyeroglifler dünyanın en güzel dilidir. Firavunların düşüncesi, en eksiksiz, en tutarlı ve en aydınlık düşüncedir. Ben o düşünceye, bir çocuğun annesine koştuğu gibi yönelirim. O düşünceye hizmet etmek görevim, ama bu görev bana ağır gelmiyor. Bir zevk benim için. İnancımı benden sonrakilere aktarmak için ölünceye dek tek başıma yol almak zorunda kalsam da, gam yemem.

- Yaşamda böylesine yalnız mısınız?

- Hayır, bir ağabeyim var. Jacques-Joseph. Hep bana yardım etmiş, beni yüreklendirmiş, düştüğüm zor durumlardan kurtarmıştır. Bugün burada olmamı ona borçluyum. Yüz kez vazgeçecek gibi oldum, yüz kez beni çalışmamı sürdürmem gerektiğine inandırdı. Çok zaman önce bana gösterdi ki, o, benim. Hiçbir zaman iki ayrı insan olmayacağız. Ayrılık gününün geleceğini düşünmek bile istemiyorum. Aramızda herhangi bir düşünce ayrılığı bulunması olanaksız.

Böyle bir şey olması için, benim nankör biri olmam gerekir. Bugünkü yaşamım da, geçmişim de, nankörlük etmeyeceğimi gösterir.

Mısır'da devm dedikleri türdeki palmiyelerin sıklaşmasından Kena kentine yaklaştığımız anlaşılıyordu. İnce uzun gövdeleri dallara ayrılıyor, onların ucunda yapraklar yelpaze gibi açılıyordu. Cevizleri ördek yumurtası büyüklüğündeydi.

Fellahlar tatlı bir macuna benzeyen meyveyi yiyip yaprakları kulübelerinin üstünü örtmekte kullanıyorlardı.

- Ya siz, Lady Ophelia, siz tek başınıza mısınız?

Yanıt alamadım. Gitmişti.

*

Kena'da çömlekçilik yapılmış. Kentte birçok çömlekçi fırını vardı, her yer her boyda çanak çömlek doluydu. Evlerin çatıları, güvercinlikler hep çömlekten yapılmıştı. Tekne sayısı epeyce yüksek bir donanmacıla başka kentlere de çömlek gönderiliyordu.

Kentin güvenli olmadığını ileri sürerek arkadaşlarıma gemide kalmalarını rica ettim. Yerel yöneticiden resmi bir görüşme isteyeceğimden sadece Süleyman'ın yardımına gereksinimim olduğunu söyledim.

Kena sokaklarında yol aldıkça çok güzel şeyler gördük. Her evin önünde çanak çömlekten tepelikler yükseliyordu. Bazılarını peçesiz, güler yüzlü, bizi elleriyle selamlayan kadınlar sandalye olarak kullanıyorlardı. Çıplak ayaklıydılar, kara giymişlerdi, kollarında ağır, gümüş bilezikler görölüyordu. Bu büyük zenginlik, öteberi kırıklarının, çöp yığınlarının ortasında parlıyordu.

Bu cana yakın kadınlar Kena'nın servetini üzerlerinde taşıyorlar ve böylece egemen konumlarını gösteriyorlardı. Süleyman zâr'ın nerede olduğunu onlardan birine sordu. Bilgiyi alınca, beni dar ve dolambaçlı bir sokağa soktu, sıvaları dökülmüş evlerin önünden geçtik. Pis koku neredeyse dayanılmaz derecedeydi.

Karşımıza yaşlı, şişman ve eli palalı bir adam dikildi.

- Nereyi arıyorsunuz?

- Zâr, diye yanıt verdi Süleyman.

Adam, yıkık görünümlü bir evin alçak kapısını gösterip geçmemize izin verdi. O açıklıktan emekleyerek süzülebiilmek için çömlek kırıklarını ve çöpleri iki yana açmamız gerekti.

Çok karanlık bir odaya girdik. İnsanı tedirgin edici bir şeyler kıpırdıyordu. Karanlığa gözümüzü alıştıarak oturduk. İğrenç bir yendi. Toprak duvarlardan nem sızıyordu. Dört

köşeye çürümüş ot konulmuştu. Dipte dümbelek çalan beş tane kadın oturuyordu.

Birdenbire bir adam ayağa kalktı, kendi çevresinde dönüp yere düştü. Ağzından köpükler geliyordu. Yaşlı bir kadın adamı kendine doğru çekti. Kadın erkek, yirmiden fazla kimse vardı içerde.

- Bunların hepsi hastadır, diye Süleyman açıkladı. Zâr'a şifa bulmaya gelirler.

Şeytan çarpmıştır bunları. Bunları ancak sihir iyileştirebilir.

Soluk soluğa kalmış şişman bir adam sıkıntıyla kapıdan geçti, sonra ayağa kalkıp hemen bize doğru geldi.

- Hoş geldiniz, dedi.

Dümbelek sesi kesildi.

- Kımıldamayın, dedi adam. Eğer şeytanınız içinize fazla işlememişse, korkup kaçacaktır.

Adam eliyle bir işaret yaptı, çalgı yeniden başladı. Uzun boylu, bir deri bir kemik bir kadın odanın ortasına doğru çıkıp güya şehvetli bir raksa başladı. Dişsiz ağzını açıp orada bulunanlara acınacak biçimde gülümsedi.

Seyirciler ayaklarını yere vurdular.

Bir hasta birden vecde gelip yerde yuvarlanmaya başladı. Çalgıcılar, adamın sıçrayışlarına uymaya çalışıyorlardı.

Tabip, yani şişman adam, eğildi, hastanın yüzünü ellerinin arasına aldı. Makamla uzun bir şeyler söyledi ama dümbelekler adamın şarkısını bastırıyordu. Sabırla uğraşıp hastayı gözü açık uyuttu. Adamın kasılmaları duruldu.

Tabip hastanın başının üzerine nemli bir bez örttü ve o başı sağa sola, öne arkaya, sanki adamın vücudundan ayırmak niyetindeymiş gibi döndürmeye başladı. Bezi çektiğinde hasta gözlerini açtı, yuvalarından oynamış akından başka bir yeri kalmamış gözlerini. Tabip, acayip bir şiddetle tedaviye girişti. Hastanın kulaklarını buruyor, alnına vuruyor, kolunu

bacağını çekiştiriyor, büküyordu. Atılıp bu işkenceyi durdurmak istedim, fakat Süleyman engelledi. Daha kötüsü gelecekmış. Tabip hastayı yüzü koyun yere yatırdı, kendi dizini adamın omurgasına bastırdı ve başını kendine doğru, sanki zavallının belini kırmaya kararlıymış gibi, çekti. Dehşete kapılmıştım, başımı çevirdim.

İç paralayan bir çığlık yükseldi, Süleyman'ın sol kolunu sıktım.

- Her şey yolunda, diye mırıldandı.

Cesaretimi toplayıp yeniden o acıklı sahneye baktığımda, cin çarpmış adamın kalkıp yerine döndüğünü gördüm. Tabip, iki tane peçeli kadının yardımıyla, odanın ortasına tah-tadan yapılmış, küçük ve üzerinde yanan mumlar bulunan bir mihrapçıkla bir ödağacı ocağı getirdi. Ödağacı, hemen odanın kokusunu düzeltti. Çalgıcı kadınlar, dümbeleklerini bırakıp ayini yöneten adamın çevresinde halka oldular. Adam anlaşılmaz bir şeyler söyleyip duruyordu.

Arada birkaç tane Mısır tanrısının adını seçer gibi oldum. Dişsiz kadın gözleri bağlı bir kara koyun getirdi ortaya. Hayvanı o zamana kadar bir gerginin altında saklı tutmuşlar. Tabip, zavallicığın boynuna uzun bıçağını dayadığında bir şey yapamamanın verdiği öfkeden gözlerime yaşlar doldu. Biraz sonra kurbanın kanı o ufak mihrabın üzerinden akmaya başladı. Aynı anda da, cinleri kovmak için söylenen dualar yükseldi.

Kurban kesildiğini görünce topluca vecde geldiler. Hastaların çoğu, çılgın gibi tepiniyor, birbirlerini itip kakıyor ya da dövünüyorlardı.

Sırtımı toprak duvara dayamış, bakıyordum. Tabibin koyun kanını kendi üstüne başına serptiğini, hayvanın leşini havaya fırlattığını, sonra hastalara diz çöktürdüğünü gördüm. Kollarını havaya kaldırdı, cin çarpmış hastaları tek tek işaret ederek bilinmeyen birtakım güçlere bir şeyler sordu.

İyileşsinler diye, birine gümüş bir halka verilecekmiş, bir başkasına bir harmaniye, birikine bir miktar et...

Karışıklık, gürültü arasında yanıma biri gelip oturmuş. Bana randevu veren Kopt keşişi.

- Şunu alın, dedi çok alçak sesle. Uzattığı, üzeri hiyerogliflerle dolu tahta bir levhacıktı. Peygamber gönderdi.

- Peygamber mi? diye sıçradım. Burada mı o?

- Güneye gitti. Siz oyalanmayın. Bunlar tehlikeli olabilirler. Aralarında gerçekten deli olanlar vardır.

Cinlilerin birçoğu dudaklarını kurban kanına daldırıyordu. Birbirlerini kızdırıyor, karşılıklı sövmelere başlıyorlardı. Dört ayak üstünde sürünerek odadan çıktık. Dışarının açık havası çok iyi geldi. Kopt keşişi:

- Şu taşın üzerine birkaç kuruş bırakın, dedi. Tabibin ücreti.

*

Keşişin verdiği levhacığı gemiye döndüğümde inceledim. Çok tozluysa. Özenle temizlemek zorunda kaldım. Kral adları içeren kartuşlar ortaya çıktı. Çizim biçemi bana epeyce eski göründü.

Büyük bir coşku içindeydim.

En eski hanedanların krallarının adlarını veren bir listeymiş. Mısır uygarlığının kökenleri üzerine yeni bir ışık düşüren paha biçilmez bir belgeydi. İşaretlerin birçoğu bilmediğim şeylerdi. İyice inandım ki, Peygamber bende eksik olan birtakım öğeleri tanıyordu. Herhalde, bunlar ona sözlü gelenekle aktarılmış olmalıydı ve onun ölümünden sonra da yok olup gidecek şeylerdi.

Kamaramın kapısı birden gürültüyle açıldı. Peder Bidant göründü. Yüzü kıpkırmızıydı. Çok öfkeliydi.

- Böyle bir şey kabul edilemez, Champollion! Onun bunun ağzında dolaşanlardan öğrendiğime göre, şeytan işi törenlere katılmışsınız!

Karşımda Engizisyonun baş rahibi vardı sanki ve beni üzerinde günahkârların yakıldığı odun yığınına göndermek üzereydi.

- Abartmayalım, Peder... Biraz din dışına kaçan bir törene, o da zorunlu olarak, katıldım.

- Ne amaçla?

- Bu olağanüstü belge için. Tableti uzattım.

- Bu iğrenç şey ne bakımdan böylesine değerli olabiliyor-muş?

- Tarihin ve düşüncenin kaynaklarına götürüyor, Peder.

Papaz mosmor oldu.

- Korkunç günahlara giriyorsunuz! diye bağırdı. Tek bir tarih vardır, o da Kutsal Kitabın öğrettiği tarihtir! Gerisi yalandan başka bir şey değildir! Sahte bilimden vazgeçin, Champollion ve tövbe edin.

Yanıt olarak yalnızca gülümsedim, papaz da çileden çıktı.

- Sizden önce başkaları da Hıristiyan dinini yıkmaya çalıştılar! Tanrıya şükürler olsun, hepsi başarısız oldu, siz de başarısız olacaksınız!

Ayağa kalkıp birkaç adım attım.

- Sıkıntılarınızı anlıyorum, Peder, ama bu belgelere ne diyorsunuz? Doğmakta olan şu bilimi, ejiptolojiyi yani mısırbilimini ne yapıyorsunuz?

- Ejiptoloji diye bir şey yok, olamaz da! Mısır, ölmüştür, kesinlikle ölmüştür, onu canlandıramazsınız. Hiyerogliflerin hiçbir anlamı yoktur. Hiyeroglif dediğiniz, şeytan işi, yok olması gereken işaretler. Bu levhacığы yok edin, Champollion. Tanrının indinde hiçbir değeri yok.

Hemen karşılığını yapıştırdım.

- Hiç değilse bir anı kalsın bana... Bu belge, inancınız için o derecede mi tehlikeli?

O an bana öyle geldi ki, Peder Bidant'ın alevli bakışında öyle din kardeşliğinden filan eser yoktu pek. Alnında ter damlaları birikmişti.

- Seferinizin ne getirip ne götüreceğini fark etmiyorsunuz, Champollion, dedi. Sesi dinginleşmişti, neredeyse yumuşak bir tınısı vardı. Yayınlamaya başladığınızdan beri Kili-se sizin çalışmalarınızı yakından izliyor. Elbette eski Mısır, Vatikan'ın varlığını tehdit etmiyor ama, en ufak bir tehlikeyi göze almamız bile aptallık olur. Kâfirler ve paganlar çevremizi almış. Onların davasına hizmet edecek her şey, belgesel değeri ne olursa olsun yok edilmeli.

Bilim, inanca karşı çıktığında, şeytan işi olur. Siz de, her şeye gücü yeten Tanrıya karşı gelerseniz, şeytanın temsilcisi olmuş olursunuz. Canınızın istediğince gözlemleyin, inceleyin, fakat dilinizi tutun. Bırakın, Mısır da, onun şeytan anıtları da kumların altında kalsınlar. Bu kendini beğenmiş uygarlık ve tanrıları, Tanrı öyle istediği için battı. Tanrının isteklerine karşı çıkmayalım ve saygıdeğer tek bilim diye Kutsal Kitabı belleyelim.

- Ben sizin dininizin kurallarına göre yetiştirildim, Peder, fakat o din, çoğu zaman bana iki yüzlü ve yalancı gelmiştir. Aldırmıyorum. İnsanlar neye inanmak istiyorlarsa ona inan-sınlar. Kader, öyle bir şey varsa eğer, bana bir görev vermiş: Firavunların Mısır'ını -biz o Mısır'ın mirasçısıyız- onu yeniden yaşatmak. İlkçağda Doğu âleminde Kutsal Kitap gibi pek çok metin ortaya çıkmış. Tek tanrıya inanma, Hristiyanlığın doğuşundan önce de vardı.

O tek tanrı, çeşitli tanrısal biçimler altında gösterilirdi. Mısır'ın tarihi Kutsal Kitabıkinden çok daha gerilere gider. İşte yakında ispatlayacağım gerçekler bunlar.

Peder Bidant haç çıkardı. Yüzü son derecede solmuştu.

- Siz şeytandan da betersiniz, Champollion. Siz İsa düşmanı Deccal'sınız.

Yine gülümsedim.

- Beni fazlasıyla onurlandırılıyorsunuz. Olsam olsam, doğduğu topraklara dönüp oraya saygılarını sunmak isteyen bir eski Mısırlıyım. Bu ulusun başından geçenleri, kendi kişisel geçmişim gibi yaşadım. Onlar benim kanım, canım. Firavunların inancına katılıyorum, onların insanı insan yapma, Tanrının onuruna tapınaklar dikme isteğini paylaşıyorum.

Papaz geri çekildi, dehşete kapılmıştı.

- Oğlum, aklınızı yitiriyorsunuz siz! Şeytanın pençelerine düşmüşsünüz!

- Dünya hiyeroglifleri çözebildiği zaman, Peder, bir toplumun algılayabileceği en üst düzeydeki tinselliği görebilecek. O gün, evet, geleneklerimiz, inançlarımız yeniden tartışılacak.

Beklemediğim bir çeviklikle papaz levhanın üzerine atılıp kırmak istedi. Kendimi tutamayıp adamla yabanıl bir dövüşe giriştim ve elinden o değerli belgeyi kurtardım.

- Çıkın dışarı! diye bağırdım. Öfkemden titriyordum.

Peder Bidant işaret parmağını tehditle bana doğru uzattı.

- Artık, Champollion, dedi, karşınıza düşman olarak Tanrıyı aldınız.

*

Kena'dan daha fazla bir şey ummuyordum. Niyetim, bir an önce o kentten ayrılıp Peygamberin peşinden gitmekti, bir yandan da, gemi ırmakta yol alırken notlarımın yardımıyla levhacığı inceleyecektim. Fakat Rosellini, oraya pek uzak olmayan bir yerde, Maabde'de, timsah mumyaları dolu bir yeraltı gömütlüğü olduğunu haber verdi. Belki ucuza alabileceğimiz papirüsler de bulabilirmişiz. İçimdeki doymak

bilmez kazı adamı hevesini uyandırarak alalecele üç kişilik bir sefer düzenledi. Kendisinden başka Nestor L'Hôte da gelecekti.

Uzaktan yaklaşan bir gezgin, önce Maabde'nin gözetme kulesiyle karşılaşyordu. Köylülerin pek konuksever davranmadıklarını görünce epeyce şaşırdık. Asık yüzlüydüler. Hattâ aralarından birkaçı bizi görünce kaçtı ya da evine kapandı. Gömütlüğün yerini bize sarışın bir yeniyetme oğlan gösterdi.

Yeraltı gömütlüğüne bir tepenin doruğundan giriliyordu. L'Hôte, tepeye her zamanki çevikliğiyle tırmanıp bize mezar odası gibi bir yere ineceğimizi haber verdi. Tehlikeli bir iniş değilmiş. Darca bir aralıktan girip sıcak ve tozlu bir oda-ya vardık. Reçine ile tutkal karışımı kötü bir koku vardı. Meşalelerimiz zor yanıyordu.

Zeminin üzerinde ya da pek derin olmayan deliklerde timsah ölüsü kalıntıları gördük. Bir bölümü hâlâ sargılıydı. Papirüs yoktu.

- General, diye bağırarak Nestor L'Hôte uyardı, korkunç bir şey. Durun orada.

Ayaklarının dibinde yine bir ölü, ama kafası kırılmış bir insan ölüsü yatıyordu. Anastazi'nin kazılarını yapan, bana Peygamberin levhacığını veren Kopt keşişinin cesedi.

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

- Buraya nasıl girdiniz? diye öfkeyle sordum kamaramda dolaşan Lady Ophelia Redgrave'e.

- Rosellini'nin yardımıyla, Mösyö Champollion. Böyle kapanıp kalamazsınız.

- Kendime göre nedenlerim var.

- O nedenlerin neler olduğunu biliyorum. Rosellini ile L'Hôte gördüğünüz korkunç şeyi anlattılar.

- Sandığınızdan daha korkunç. Sadaka verdiğiniz zavallı Kopt keşişiydi. Anastazi'nin hizmetindeki adam. Rakip çete, Drovetti'ninkiler, ortadan kaldırmışlar.

- Elinizde hiçbir kanıt yok. Yerel bir hesaplaşma olabilir.

- Tahminim doğruysa, savaş başladı demektir. Hepimiz tehlikedeyiz. Sizleri büyük tehlikelere atmaya hakkım yok.

- Artık çocuk değiliz, Champollion. Bir araya gelelim. Birlikte karar verelim. Herkes kendi sorumluluğunu üstlen-sin.

Tatlı ve güzel İngiliz kadının gösterdiği bu direnç, hoşuma gitmiyor değildi.

- Bu seferin başkanı benim, Lady Ophelia, dedim. Yetke-mi kimseyle paylaşma niyetinde değilim.

- Kendi kendinden kuşkulanan bir başkan, dedi alaycı bir tutumla yelpazelenirken. Cepheye gideceğine yalnızlığına çekilen bir başkan.

Onuruma dokunmuştu. Bileğinden kavrayıp arkasına yüzünü sakladığı yelpazeyi yana çektim.

- Yanılıyorsunuz, Lady Ophelia. Bir anlık bir düşkünlük geçirdim, doğru. Beni yeniden yüreklendirdiğiniz için sağ olun. Bana elçilik edin, olur mu? Arkadaşlarıma sorun bakalım; Drovetti'nin aşağılık adamlarınca kovalanmamıza karşın, bu serüveni sürdürmeyi istiyorlar mı? İşi öldürmeye kadar vardırabilen kiralık katiller. İçlerinden vazgeçmek isteyen olursa, gelip benimle burada görüşsün.

- Bu görevi beğendim, Jean-François. Hemen işe koyuluyorum.

Bir saat sonra kamaramdan çıktım.

Kimse vazgeçmemişti.

*

Denderah'ya¹⁷ vardığımızda, vakit gece olmuştu. Ay ortalığı çok güzel aydınlatıyordu. Hesaplarıma göre tapınaklara ancak bir saatlik uzaklıktaydık. Kim oraya koşma isteğine dayanabilirdi ki? Çarçabuk akşam yemeğini yiyip hemen yola çıktık. Yalnızdık, rehberimiz yoktu. Başlarımızı beyaz bor-nozlarımızla sarmıştık, tepeden tırnağa silahlıydık. Tar-lar-lar-dan içeri daldık. Kahramanca ilerliyorduk. Heyecanımızı, sabırsızlığımızı bastırmak için en yeni operalardan marşlar söylüyorduk. Fakat hiçbir şey bulamadık; yolumuzu yitirmekten korkuyorduk. Bir palmye korusunu geçtik, sonra yüksek otları, dikenli ağaççıkları, çalıları geride bıraktık.

Boş, ıssız, sonu yok gibi bir ovaya vardık.

Geri mi dönecektik? Olacak şey değil. Tapınakların yanında bir yerde bulundukları kesindi. Onların dost varlıklarını yakınımnda duyuyordum.

17 Ar.Yunit Tentore; Yun.Tentrys; İng.Dandara. Luksor'un 60 km kuzeyinde antik kent. (ç.n.)

Lady Ophelia hep birlikte avazımız çıktıkınca ulumamızı önerdi. Orada olduğumuzu belli etmek için. Aldığımız tek yanıt, başıboş köpeklerin havlamaları oldu. Her zaman coşkulu olan L'Hôte bundan hoşlandı ve ulumayı sürdürdüm istedi. Gece cinlerinden korktuğu filan yoktu.

Taşlı bir yolun dönemecinde, bir akasya altında uyuyan bir Fellah gördük. Üzerinde kara partallar vardı. Tam bir canlı cenaze, yürüyen mummyaydı. Arkasına bakmadan kaçmaya kalktıysa da L'Hôte yakaladı. Adamın ödü patlamıştı, sorularımızı titreye titreye dinledi, kutsal yerlere kadar yol göstermeyi kabul etti.

Kupkuru adamcık bizi bir Bedevi kabilenin adamları sanmıştı. Bir Avrupalı çıksa, o da hiç duraksamadan, bizi Char treux rahiplerinin savaşçı birliği sanırdı. Fellah bize yolumuzu gösterdi ve sonunda isteye isteye yürüyüşe katıldı. İyi rehberlik etti, biz de karşılığını verdik.

Sıkı yürüyüşle iki saat gittikten sonra, Denderah tapınağı göründü.

Orada, tanrısal aydınlığın altındaki büyük sütunlu giriş insana olağanüstü duygular veriyordu. İnsan bunu algılayabiliyor ama, anlatması olanaksız. Tanrısal iyilikle görkemin, hem de en üst derecede olmak üzere, birleşmesi bu. Parlak ay ışığında daha da koyu görülen karanlıklara dalmış dev sütunlar üzerinde, tanımlanamaz bir dinginlik ve gizemli bir büyü egemendi.

L'Hôte içeride kuru otlarla bir ateş yaktı. Herkes sevinçle bir çığlık attı. Hepimiz coşkuluyduk. Birbirimizle kucaklaşıyorduk. Hayran olunacak kadar iyi korunmuş bir tapınakla karşılaşmanın, binlerce yıl Mısırlı rahiplerin yaşamış oldukları o içe yönelik derin düşünceler ve dualarla dolu saatleri yaşamının taşkınlığına kapılmıştık.

Peder Bidant bile büyülenmişti.

Denderah tapınağının içinde, kendimizden geçmiş gibi,

iki saat kaldık. Elimizdeki solgun ışıkla büyük salonlarda oradan oraya koşup yazıtlarda anlatılan sahneleri çözmeye çalışıyorduk.

- Geceyi burada geçirmeliyiz. Bu, Rosellini'nin önerisiydi.

- Olmaz. İnceleme yapmak için gerekli malzeme yok elimizde. Doğru yoldan gemilere gidelim, sonra da elden geldiğince çabuk buraya dönelim.

Arkadaşlarım, kafaları düşlerle dolu, arka arkaya sıralanıp, Nil'e doğru yola çıktılar. En geride elimde bir meşaleyle ben yürüyordum.

Arkamda bir gölge belirdi. Kılıcımı çektim.

- Bir kadından mı korkuyorsunuz, Champollion?

Meşalenin sarı ışığı Lady Redgrave'in ince yüzünde oynatıyordu.

- Arkada kalmayın, Lady Ophelia. Tehlikeli olabilir. Belki ortalıkta serseriler dolaşıyordur.

- Korkmuyorum onlardan, dedi başını göğe çevirerek. Artık hiçbir şeyden korkmuyorum. Siz bana yaşamımın en önemli anını dolu dolu yaşattınız. Şu tapınağın içinde, tanrısal varlıkların huzurunda, gözlerimizin önündekinden daha somut başka bir dünyanın gerçekliğini duydum. Beni buraya siz getirdiniz, Jean-François Champollion. Gerçekte kim olursanız olun, bunu hiç unutmayacağım.

Ona bir şeyler sormak, bu garip sözlerin anlamını öğrenmek, kendimle ilgili belirsizliği açıklığa kavuşturmak isterdim ama, Lady Redgrave, kafilenin ortasını bulmuştu bile.

*

Plan çıkarmak, metinleri ve sahneleri kopya etmek için gerekli donanımı alıp, sabah yedide tapınağa döndük. Ay ışığı altında göz alıcı olan tapınak, güneş ışınları tüm ayrıntıları gösterirken daha görkemliydi. O aydınlıkta görebildim

ki, yapı bir mimarlık başyapıtıymış, fakat İlkçağ yontucularının tanrısal ellerinin ortaya koyduğuna oranla daha kötü bir biçimle yapılmış heykellerle kaplıydı. Dendera'nın kabartmaları, bir gerileme döneminin yapıtlarıydı. Yıldızlara parlaklığını veren sevinç tanrıçası *Hathor*'a adanmış olan tapınak, hiç değilse bizim gördüğümüz durumuyla, Ptolemaioslar döneminde başlamış, Roma imparatorları döneminde bitirilmişti.

Hattâ, kartuşların içindeki kral adları yardımıyla çıkarabildiğime göre, yapımına önemli katkıda bulunan üç hükümdar, Kleopatra, Küçük Sezar¹⁸ ve Augustus'muş. Yontu sanatında bozukluk vardı ama, rakamlara dayandığı için daha az değişir bir sanat olan mimarlık eskimemiş, Mısır tanrılarına ve yüzyılların beğenisine layık kalmıştı.

Durup girişin dev sütunlarına baktık. Bunlar gerçekte çok büyük birer müzik âletiydi, tanrıça *Hathor*'un dört çehresiyle taçlandırılmış *seistron*¹⁹ görüyorduk. Tapınağa kabul edilen seçkinler, bunları çalıp yeryüzünün dört köşesine tanrısal titreşimler yollarlarmış. Bana sanki tapınak tümüyle, ruhlarımız ve vücutlarımız üzerinde etki yapan bir çınlayışlar demetiymiş gibi geldi. Aralarında bağnaz Hristiyanlar da bulunan yakıp yıkıcı yabancılar, ne yazık ki, sanki sevgi tanrıçası inançlarını bozacakmış gibi, onun birçok resmini kırıp hırpalamışlardı. Ölenleri öteki dünyanın kıyısında o tanrıça karşıladığına göre, bunu yapanların pek iyi kabul gördüklerini sanmam.

Benim inancım odur ki, bu dünyada yaptıklarımız, görünmeyen âlemde uzantısını bulacaktır. Her kim ki bir şeyi yıkar, o da yıkılacaktır.

- Bana bir kürek verin ve başımdan çekilin. Bu isteği öne

18 Jül Sezar ile Kleopatra'nın oğlu:XV.Ptolemaios. Fran. Césarion, İng. Caesarion (ç.n.)

19 Lat. sistrum; Fr. Sistre. Eski Mısır'da tapınç törenlerinde kullanılmış vurmali bir çalgı. (ç.n.)

süren, Nestor L'Hôte'tu. Tapınak yarısına kadar kuma gömülü! Sütunların yarısı görülmüyor. Bir de tümü ortaya çıktı-ğında, kim bilir ne güzel olacaktır!

Kumun varlığı, gerçekten de, Denderah'ın yararına olmuştu. Kabartmalarının çoğu kum altında kaldığından ikonoklastlara yani insan resmini günah sayanlara karşı korunmuştu. Kumı kaldırmaya girişmek ve yapıya başlangıçtaki görkemini yeniden kazandırmak gerekiyordu.

Yanımda Rosellini, tapınağın içinde girişe en uzak noktaya doğru yürüdüm. Gizemli ortamda adım adım ilerliyor, gözlerimi yukarı kaldırıp tavandaki astrolojik tablolara, gök haritalarına, uzayın tanrısal varlıklarının resimlerine bakmaktan da geri durmuyordum.

- Ne büyük bir iş bizi bekliyor, hocam! Bu dev kitabı kopyalayıp dilimize çevirmek için onlarca yıl çalışmak gerekecek.

- Anlamak için gerekecek süre, ondan da uzun, Rosellini. Napolyon'un sözlerinin anlamını şimdi kavırıyorum.

- Demek, Napolyon'un kendisini gördünüz?

- Evet, Grenoble'da, Elba Adasından dönüşünde. Ağabeyim kâtipliğini yapıyordu. Görüşmeyi o ayarladı. İmparator anayasaya bağlı birlikleri kabulü sırasında, kalabalık arasından beni fark etti ve Kopt dili sözlüğümü bastırmaya söz verdi. Hattâ Kopt dilinin bugünkü Mısır'ın resmi dili olmasını istiyormuş. Napolyon Mısır'a vurulmuştu. Üzerinde bir muska taşımış, piramitlerin sihrinin kendisini koruduğuna inanıyordu. Eski Mısırlıların çok büyük, şaşılacak bilgilere sahip olduğuna inanmıştı. O, Mısır'ı biliyordu. Bense Mısır'ı düşünüyordum.

Partial giysili Fellah, becerikli rehberimiz, yanıma yaklaşip bana çok güzel başka bir şey göstereceğini söyledi. Zemindeki büyük taşlardan birini kaldırıncı kilise mahzeni gibi bir yere götüren dar bir yol açıldı. Meşale ışığında mahzenin

duvarlarına baktığımda tinsel altın yapımından söz eden olağandışı çizimler, sayılar gördüm. Tavanındaki astrolojiden sonra, tapınağın gözlerden uzak temelinde de simya karşıma çıkıyordu. Bu kutsal bilgilere yalnızca firavun erişebilirdi.

İnsanın nasıl ışığa dönüştüğünü açıklayan o simgelerle, çanak, terbiye edilmiş yılan, şahin kafasıyla büyülenmiş gibi toz toprağın içinde oturmuştuk.

- Peygamber dedikleri adamla hiç karşılaştın mı? diye sordum.

- Allah'tan başka tanrı yoktur ve onun habercisi Muhammet'tir, diye yanıt verdi.

- Uzun boylu, sivri ak sakallı biri, diye üsteledim. Altın topuzlu uzun bir bastonla gezer. Eskilerin işaretlerini, sayılarını anlar.

Fellah başını eğip dizlerine dayadı. Uzun uzun düşündü.

- Ona benzer biri, iki ay önce buraya geldi. Ben kendisini görmedim. Fakat, dediklerine göre, tapınağın çatısının altında bütün bir gece geçirmiş.

-Çıkıp gittiğini görmüşler mi?

- Bir fulka²⁰ binip Tebai'ye doğru yollanmış.

Yukarı çıkan dar bir dehlize girdim. Duvarlarda sonu görünmez bir yürüyüş dizisinde yol alan rahiplerin resimleri vardı. Oradan ben de Denderah tapınağının çatısına çıktım. Çevrede gördüklerimin güzelliği anında başımı döndürdü. Kırklar, Nil, çöldeki tepeler, katıksız bir dinginlik görünümü yaratıyordu. Tapınak, o dinginliğin tam ortasındaydı. Eski Mısırlıların "vakit rahipleri" dedikleri astrologlar hünerlerini gelip burada öğrenirlermiş.

Günbatımının renkleri taşlara sıcak, yaldızlı bir ışık vermeye başlamıştı.

Lady Redgrave çatının köşelerinden birinde oturmuş, gözlerini üzerinde kanatlarını germiş bir kara leyleğin süzülüşü

20 Fulka, Fr.felouque <filika. Nil'de kullanılan bir kayak türü. (ç.n.)

bir palmiyeliğe çevirmişti. Şapkasını çıkarmıştı. Mısır'a geldiğinde o kadar beyaz olan teni şimdi güneşten yanmıştı. Bu da kendisine doğulu bir çekicilik veriyordu. Sarı bluzu, siyah etekliyle, hiç bu kadar güzel olmamıştı.

Sevgi tanrıçasının tapınağı Denderah bu gizemli, çehresi kusursuz, yumuşaklığı altında tutku gizli olan kadında somutlaşmıyor muydu? Güneş ufka doğru alçalırken o benim için, olanaksız, ama yine de varlığı iyice duyulan bir mutluluğun somut imgesi değil miydi?

Çok ağır bir hareketle başını çevirdi.

- Burada olduğunuzu biliyordum, Jean-François. Gelin, yanıma oturun.

- Lady Ophelia, şunu sormak istiyordum...

- Susun. Daha sonra konuşuruz. Elinizi verin.

Gün batımı kıpkırmızı olmuştu. Güneşin palmiyelerin yeşili üzerinde oynayan son ışıkları tarlaları turuncu bir örtüyle kapladı.

Uzaklarda bir flüt çalınıyordu.

*

Denderah'a tek bir gün ayırmak...ne büyük saygısızlık ediyorduk! Fakat yolumuza devam etmemiz de gerekliydi. Tebai'ye varmalıydık. Herhalde Peygamber oraya sığınmış olacaktı. Kamaramda, çalışma masamın üzerine son araştırmalarımı kaydettiğim defterlerimi yaymıştım. Elbette hiyeroglifleri okumaya başlamıştım ama, harfleri yeni söken birinin, sözcükleri ara sıra, tümceleri ise çok seyrek çıkarabilmesi gibi, ben de el yordamıyla ilerliyordum. Hepsini birleştirip tutarlı bir anlama varabileceğim yolu hâlâ elime geçirememiştim.

Düşüncelerim ölümle yaşam arasında gidip geliyordu. Mısır'a hareketimden önce aldığım iki mektuptan birinde

ölümle tehdit edilmiştim, ötekinde bana yaşam vaat edilmişti. Ne var ki, biz güneye doğru indikçe, bu mektupların gizleri de çözülmeye başlamıştı. Her ne kadar Abdürrezzak ortadan kaybolduysa, Muhtar silik ve boyun eğen uşağı oynuyorsa da, Drovetti'nin ve efendisi Paşa'nın gölgesi hep üzerimizde geziniyordu. Fakat, Luksor Kardeşlerinin olumlu sihri de vardı. Beni her türlü umudun ötesine götüren bir yolculuğun doruk noktası olan o tapınaklar ülkesi Mısır vardı. O, gerçek yaşamdı, yenilenen yaşamdı, hazinelerin en değerlisiydi.

Bütün kentlerin en eskisi olan, delikanlılığımdan beri düşlerimin yöneldiği Tebai bana ne gösterecekti? İlkçağ dünyasının en geniş ve en ünlü başkentinden ne kalmıştı acaba?

Kapım vuruluyordu. Açtım.

Profesör Raddi bir görüşme istiyordu. Hemen kabul ettim. Yatağımın ve oraya saçılmış birkaç kâğıdın üzerine otururken:

- Yolculuğumuzun başından beri konuşma fırsatımız olmadı, diye söze başladı. Şunu söylemek isterim ki, topladığım taşlardan ve onlardan alacağımı sandığım bilimsel sonuçlardan çok hoşnudum.

- Pek sevindim, Profesör! Yalnızlığınıza öylesine bağlısınız ki, sizi araştırmalarınızda rahatsız etmek istemedim.

- Eksik olmayın, Champollion. Dediğiniz gibi, insanlarla pek sıkı fıkı olmam. Öyle ilişkiler beni sıkıyor. Taşlar bana daha çok şey söylüyor. Ayrıca, onlar bana gözlem becerisi de vermiştir.

- Ne demek istiyorsunuz?

Profesör Raddi, sanki ben yokmuşum gibi, dümdüz önüne bakıyordu.

- Sizin çevrenizde sadece dostlar yok.

Sesi belli belirsiz duyuluyordu.

- Profesör, ya çok fazla şey açığa vuruyorsunuz ya da hiç

anlam çıkarılamayacak kadar az şey söylediniz! Böyle derken kimi suçluyorsunuz?

- Basit bilimsel gözlemler. Sanıyor musunuz ki, Rosellini size bağlı bir öğrencinizdir?

- Bundan eminim. Tümöyle içtendir ve bağlıdır. Elbette, birtakım kusurları var. Herhalde pazarlıkla, mal almakla fazla vakit geçiriyor. Fakat keşif ve öğrenme isteğinden kuşku lanılamaz.

Raddi buruşmuş elbisesini eliyle düzlerken başını salladı.

- İnsan hem çok akıllı hem saf olabiliyor, diye içini çekti. Bahse girerim ki, size hıyanet edecektir. Peki ya o sizin Nestor L'Hôte? Onun amacı ne?

- Çok değişik bir serüvene katılıp çizimci, ressam becerisini dışa vurmak, diye sertçe bir biçimde verdim yanıtımı. Bu, sizce yeterince soylu bir amaç değil mi?

- Öğrenci Rosellini, öğretmeninin yerini almaktan, yürekli asker L'Hôte da generalliğe yükselmekten başka bir şey düşünmüyor. Zarif Lady Redgrave'e gelince, Tanrı bilir onun neler yapabileceğini. Casusluğuna casus, ama aynı zamanda aşık bir kadın. Gönlüne estiği gibi yıkabilir de, yaratabilir de... Umarım, olaylar sizin lehinize gelişir. Benim o talihim olmadı. Madam Raddi en korkunç çeşidinden bir kaplandır. Kendisiyle evlenmeyi reddetmem gerekirdi ama, cesaret edemedim. Bana hep korku vermiştir. Hep o haklı çıkar. Yirmi yıldan beri ilk kez, ancak bu uzak ülkede, bir eğlenceye katıldım. Öyle ki neredeyse mineralojiyi unutuyordum. İşte bu nedenle Avrupa'ya dönmeyeceğim. Orada fazlasıyla kural, fazlasıyla baskı ve dırdır var.

Çölde kimseye hesap vermem gerekmiyor. Çölle art düşüncesiz konuşuyorum. O da bana asal olan neyse o yanıtı veriyor. Neden bu ülkeye vurgun olduğunuzu biliyorum, Champollion. Bu ülke sihirli. Başka bir dünyaya ait. Keza siz de dönmeyeceksiniz.

Uzun süre bir şey söylemedim. Raddi sağ elime bakıyordu.

- Çok güzel bir akik yüzük var parmağınızda. Bakabilir miyim?

- Kusura bakmayın, Profesör. Çıkaramam.

- Ya? Demek, siz de tılsıma inanıyorsunuz. Sihir dedim ya, size. Çölle kıyaslayınca, şimdi bilim bana ölçüleriyle, rakamlarıyla öyle gülünç, öyle çocukça geliyor ki...Kendinizi koruyun, Champollion. Felakete karşı, korunmadan başka yol yoktur.

- Niçin Peder Bidant'dan söz etmediniz?

Profesörün alnı kııştı. Canı sıkkın, ayağa kalkıp kapıyı açtı. Kamaradan çıkmak üzereyken durdu.

- Siz benim tanışma mutluluğuna erdiğim en büyük dahisiniz, Champollion. Kaderiniz sizi yönetiyor, siz ona karşı hiçbir şey yapamazsınız. Yine de, unutmayın ki, insanoğlu, sırtında din adamı giysisi de olsa, yırtıcı hayvanların en yırtıcısıdır.

*

İki gündür rüzgâr ters esiyor ve o kutsal yere, Tebai'ye girmemizi engelliyordu. Bu ad, bu kent beni öylesine büyülemiş ki, arkadaşlarıma olan tutumum çok kötüleşiyordu. Durmaksızın eski gezginlerin planlarını, haritalarını, betimlemelerini inceliyordum. Birden aklıma bir şey geldi ve güverteye fırladım. Aradığım kimse orada değildi. Kıyıda, bir akasyanın gölgesinde nargile tütürüyordu. Ona doğru öylesine bir kararlılıkla ve büyük adımlarla ilerledim ki, adam korktu.

- Muhtar, sen daha önce Tebai'ye gelmiş miydin?

- Yo... hayır, sanmam.

- Yalan söylüyorsun, buraya Drovetti ile kaç kez geldiniz?
- Ne zaman onun için gerekli oldumsa.
- Sana anıtları kırıp yıkman için buyruk verdi mi?
- O, hayır... o, anıtlara çok saygılıdır. Fakat biz burada hepimiz Paşa'nın sadık kullarıyız.

Sırtımdan buz gibi bir ürperme geçti.

- Paşa ne istedi?

- Tebai eski anıtlarla doludur. Paşa bunlardan birkaçının yıkılıp şeker imalathaneleri ve pamuk iplikhaneleri yapılmasının uygun olduğu kanısındaydı.

Adamı omuzlarından yakaladım.

- Kaç mabet yıkıldı?

- On on iki tane. Belki daha fazla.

- Belki daha fazla, diye tekrarladım. Ruhumun derinliklerine kadar sarsılmıştım.

Tebai anıtlarına tümenden ilgisiz olan bu heriften uzaklaştım. Yeniden nargilesini tüttürmeye başlamıştı. Bir yandan da gözünün kuyruğuyla beni inceliyordu.

Rüzgâr kırbaç gibi yüzüme çarptı.

Rüzgâr!

Sonunda bize Tebai'nin yolunu açan rüzgâr.

*

Yukarı Mısır'ın göğü insanın karşılaşılabileceği en nefis gökyüzüdür. Güneş tanrı orada saltık egemendir, öylesine duru bir mavi renk yaratabilir ki, insanın gözleri o maviliğin içinde zevkten boğulur.

Kıyılarda, Nil'in getirip bıraktığı zenginlik, kara, yağlı ve hafif bir verimli toprak, humus görülür. Çölden gelen rüzgârlar kuru bir sıcaklık yayar. Bu sıcaklıktan alınan izlenim, fırından ekmek çekilirken duyulan sıcaklıkla karşılaştırılabilir.

Bakmaktan kendimi alamadığım bu görünüm, sabırsızlığımı azaltmıyordu. Gemi rıhtıma yaklaşmaktaydı. Tebai görünmeye başlamıştı.

- Durmayıp yolumuza gitmemiz belki daha yerinde olur. Bunu yanımda duran Süleyman söylüyordu.

Kardeşim olduğunu ileri süren bu adama öfkeli bir şaşkınlıkla baktım.

- Tebai'yi atlamak mı? Çıldırдың mı sen, Süleyman?

- Solunuzdaki yüksek ağaca bakın.

Dev bir firavunciniri, kıyının bir kesimine gölge veriyordu. Yapraklardan oluşan çatısı neredeyse yere değecekti. Herhalde çok sıcak havalarda iyi sığınak yerine geçerci.

- Ağaç görkemli ama...

- İyi bakın.

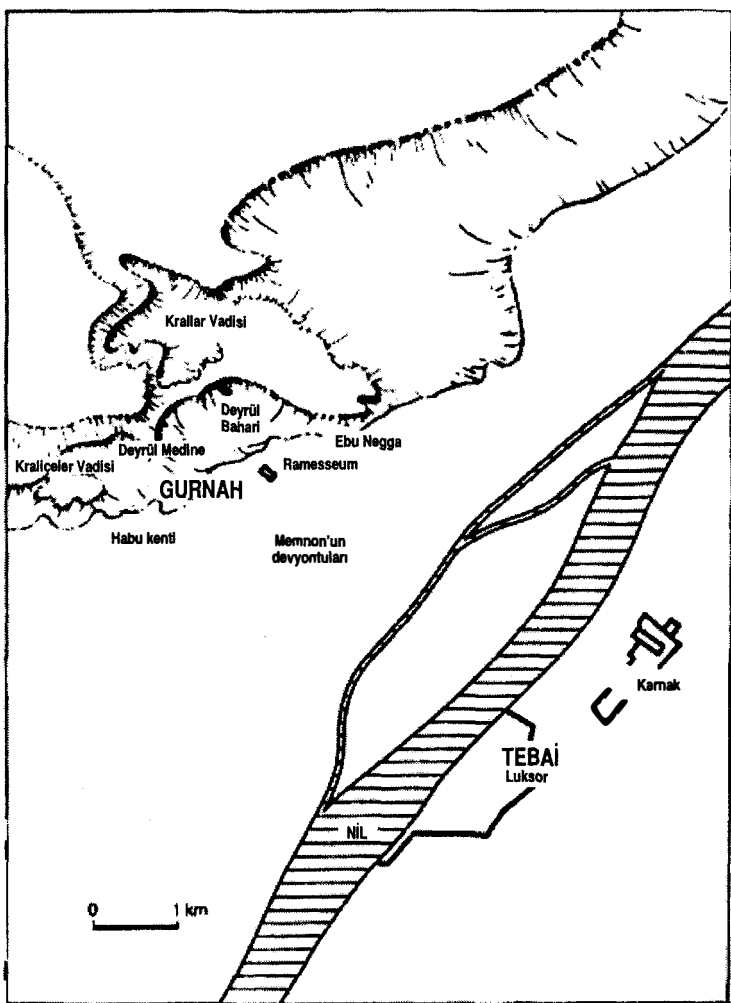
Aramızda epeyce bir uzaklık vardı ama, ağaçların altından uzanan, fakat yere değmeyen ayaklar seçer gibi oldum.

- Asılan adamlar, dedi Süleyman. Paşa'nın hoşuna gitmedikleri için idam edilmiş suçsuzlar. Baş kesilenler de var. Yanılıp da Mehmet Ali'nin zorbalığına karşı koymuş üç yüzden fazla kurban. Diyorlar ki, bu kimselere öldürülmeden önce sorulan soruların birkaçı da Peygamberle, saklandığı yerle ilgiliymiş. Hâlâ Tebai'yi görmek istiyor musunuz?

Yumruklarımı sıktım. Kararı verecek kişi sadece bendim. Herhalde getireceği olumlu olumsuz sonuçları tartmam, tehlikeleri göz önüne almam, düşünmem gerekirdi.

Ben ise yalnızca içimden yükselen ve tutumumu belirleyen sesi dinledim.

- Tebai bizi bekliyor, Süleyman.

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

Gemilerimizin ikisi de Luksor tapınağı önünde demir atmıştı. Kırlangıçlar günün ilk saatlerinde çıkan meltemde dans ediyorlardı. Uzakta, doğudaki dağın sivri noktaları kızıl-laştı. Önce sarı bir şerit oluştu, sonra tüm gökyüzü alev aldı.

Arkasından güneş çıktı, Nil'i, oradan oraya atlayan parıltılarla tüm kırları uyandırıp tutuşturdu.

Tanrı Amon, uçsuz bucaksız Tebai topraklarında canlılara büyük bir yer ayırmış. İyi sulanan, yemyeşil ve ufak bölümlere ayrılmış tarlalar, bol hasat, palmiye koruları, bütün bunlar canlılar içindi. Gün doğumuyla birlikte, insanlar ve hayvanlar günlük işlerine koyulmaya hazırlanıyorlardı. Evlerin önünde çıplak çocuklar bez bebeklerle oynuyorlardı. Irmağın kıyısında şadufların ilk gıcırıltıları duyuluyordu. Kadınlar su getirmek üzere yola çıkıyorlardı.

Eşekler ve develer, dingin adımlarla ağır yüklerle dönecekleri ekin yerlerine yollanmaya başlamıştı.

Tatlı havayı tam bir oburlukla içime çekiyordum. İnsanın vücudunun her parçasına ışık işleyen bu çok güzel iklim hiçbir sözcükle anlatılamaz. O gün de, ötekiler gibi, güneşle, Nil ile, tapınaklar ve insanların çalışmalarıyla dolu bir gün olacaktı. Yaşamla ölümün bir kez daha kardeş olmayı kabul edecekleri eksiksiz bir gün.

Karşımda Luksor yükseliyordu. Çok büyük, tanrısal bir saray. Önünde iki tane pembe granitten kusursuz bir işçilikle

kesilmiş dikilitaş. Onların yanı başında, göğüslerine kadar gömülü, iki dev yonttu. Büyük Ramses'in sanatını hemen tanıdım. Yapı, Nil'in tehdidi altında. Korumak için harekete geçilmezse, yakında suların saldırısına uğrayacak ve temelinden sarsılacak.

Yerlilerin bu onurlu geçmişi saygısı pek az. Ören yerlerinin üzerine, sütun başlıkları arasında evler kurmuşlar, onları birbirlerinden ayırmak için pişmiş topraktan duvarlar çıkmışlar. Güvercini, tavuğu, hepsi, taştan lotus çiçeklerinin hizasında oynuyor. Köpekler kabartmaların arasında koşuyor, haşere tersleri o canım tanrısal resimleri kaplamış. Kuleli kapının sağ kesimi güvercinliklerle tümenden tıkanmış. Bir zamanlar kusursuz çizgilere sahip bir tapınak olan bu yerin önünde şimdi develer çökmüş, her biri sahibinin bir türlü arkası gelmeyen alışverişlerinin sonuca bağlanmasını bekliyor.

Tapınağın içi daha da büyük yıkıma uğratılmıştı.

Tavuk kebabı fırınları, çocuk yuvaları, bir Türk kaptanın evi, bir Hristiyan kilisesinin kalıntıları, hattâ bir de cami vardı ve anıtın büyük bir kesimini gözlerden saklıyordu.

Lukso, Mısır tapınaklarının en çok saygısızlığa uğramış, en çok hırpalanmışıydı.

Tebai konusunda gereğinden çok düşe kapılmakla iyi etmemişim, yürekler acısı durumunu görmekle yıkıldım. İşle lekelenmiş bir sütunun arkasına gizlenip ağladım.

Öyle üzgün durumda düşüncelere dalmam, belki saatlerce sürdü. Gelip orada beni bulabilen, Nestor L'Hôte oldu. Acımı gizleyip onu dingin bir yüzle karşılayabildim.

- Çabuk gelin, general, dikilitaşlarınızı kurtarabileceğim.
- Nasıl bir mucizeyle?
- Dikilitaşlara yaslanmış kerpiç kulübeleri yıkmak yetecek.

L'Hôte'un gözlerinde coşkun bir parıltı vardı.

- Böyle bir şey yapmanızı yasaklarım.

- Nedenmiş?

- Birçok fakir aileyi başını sokacak damdan yoksun bırakmış oluruz.

Buna hakkımız yok.

Nestor kararımı anlamıyor, karşımda dikilmiş duruyordu. Disiplinli bir asker olduğu için karşı gelmedi. Fakat sezdim ki, bana duyduğu dostluk, önemli ölçüde zedelendi.

- Ben de çizim yapmakla yetinirim, dedi.

- Hiç durmadan yapın, diye öğütledim. Mimarlık ve kaptarmalar en iyi biçimde. Hiç değilse bunu kurtarmalı.

Gün hep çalışmakla geçti. Çeşitli yerlerde notlar aldım. Çok büyük bir kazı kampanyası düşlüyordum. Fakirlere zarar vermeden tapınağı o münasebetsiz partallarından kurtaracak bir kampanya. Ellerin altındaki harikalara karşı insanların böylesine bilinçsiz davranışlarına isyan ediyordum. Şöylesine yüzeysel bir inceleme gösterdi ki, Luksor tanrısallığının, yani Firavunun, Mısır'ın efendisi Tanrı ile insan arasında bir aracı olmak üzere tanrılar tarafından oluşturulmasının gizini açıklamaktaydı. Onun bunun çöpleri altında boğulmuş durumda olan bu yüce açıklamalar yeniden doğabilecek miydi?

Çok kirli olan Luksor'u geçmişteki güzelliğini anımsatan görkemi içinde ancak akşam görebildim. Duvarlar ve sütunlar sıcak renklere büründü. Günbatımının turuncu örtüsü, çalıları, taş toprak yığınlarını, yoksul evleri silip o taştan devin üzerini kapladı. Kümeslerdeki gıdıklamalar sustu. Yerlilerin ören yerindeki gidiş gelişleri kesildi, yemeklerini hazırlamaya kulübelerine girdiler. Rosellini ile L'Hôte da gemiye dönmüşlerdi.

Tapınakta yalnızdım. Tanrılarla insanların ışıklı bir neşe içinde birleştikleri koskoca bir eğlenti salonundaydım. Yine de Profesör Raddi'nin söylediklerinden doğan tasaları bir türlü kafamdan atamıyordum. Gerçekten, çevremde yalnızca

hainler, beceriksizler ve kıskanç insanlar mı vardı benim? Hangisi düşmanın hizmetindeydi? Bana karşı nasıl bir şey tasarlamıştı, tasarısını nasıl uygulamaya koymak niyetindeydi? Peki ya Profesör Raddi, yalancıların en beceriklisi o olmaz mıydı? Uğur yüzüğümü ele geçirmeye kalkmamış mıydı?

Tapınağın ortasında, onun güzelliğiyle dinginliğe ermiş olarak Grenoble'dan hareketimden beri aldığım yolu ölçüyordum. Arkeolojik bir serüvenden başka bir şey olmaması gereken bu bilimsel sefer, kinler, tutkular uyandırmış, beni hazırlanmadığım bir çatışmaya sürüklemişti. Mısır'ın saltık güçlü paşasının, acımasız Drovetti'nin ve onların yağmacı ve katil çetelerinin yolunu kesmiştim, geri basmaya hiç niyetim olmadığı için de bu adamların düşmanı konumundaydım. Bu adamlar, Mısır'ı yağma etmeyi, onu daha keşfedilmeden yıkıma uğratmayı akıllarına koymuşlardı. Herhalde, en kötü şeyleri yapmaya hazırlanıyorlardı. Onların gözünde ben bir saman çöpünden başka bir şey değildim.

Fakat, Fransa yönetiminin gönderdiği bir saman çöpu. Daha kısa süre önce kendisine karşı bunca savaşım verdiğim o yönetimin...

-Geçmişiniz içinizden çıkmıyor, değil mi?

Lady Ophelia Redgrave hafif ve sessiz adımlarla yaklaşmış, arkamda ayakta duruyordu.

- Bu taşlar, kuşkusuz, gün gelecek, tüm güzellikleriyle ortaya çıkacaklar. Bunu duyuyorum.

- Bilginler fazlasıyla aptal, fazlasıyla yüreksiz...

- Meslektaşlarınıza pek nazik davranmamışsınız. Dayım sizden, ters huylu, rakiplerini aptallık ve yetersizlikle suçlayan biri diye söz ederdi.

- Haksız değilmiş. Fransız bilginleri bir tanısanız... Quatremère de Quincy'ler, Raoul Rochette'ler ya da Silvestre de Sacy'ler... Bunlar, Mısır uygarlığının önemini kavramaktan

aciz kimselerdir. Kendini beğenmiş, kafaları neye alıştıysa onun içine saplanıp kalmış, her türlü yeni buluşa düşman, çapsız kentsoylular. Onları sınamak isterdim; ağabeyimin Grenoble'da benim için düzenlediği o ufak kitaplıkta gece gündüz çalışınlar da bakayım. Topu topu iki odamız vardı, kitapla dolu iki oda. Durmadan da kitap alır ve yutar gibi okurduk. Jacques-Joseph bana dilbilgisi, Latince, Yunanca ve İbranice öğretti. Ben de onun öğrettiklerini Aramca ve Koptça ile tamamladım.

Batan güneşin renkleri tapınağın içine yayılmıştı.

Işığın yumuşaklığı, başlayan gecenin ılıklığı, tanrıları te-dirgin etmemek için alçak sesle konuşan bizleri, iki suç orta-ğı gibi birbirimize yaklaştırmıştı.

- Dayım diyor ki, siz hiçbir şey keşfetmemişsiniz, sahteci-nin biriymişsiniz.

- Young yalancıdır ve kıskançtır! diye parlayıverdim. Ben hiyerogliflerin taşıdığı tutarlı anlamı daha 14 Eylül 1822'de çıkarabildim. Ağabeyime "Çözümledim!" demişim, arkasın-dan üç gün kendimi bilmeden yatmışım.

Daha önce, sözüm ona bilginlerden birine, o çevirmen olacak Sacy'ye göndermek istediğimiz birkaç çözüm ilkesini ağabeyime yazdıracak vakit bulmuştum. Jacques-Joseph'i o mıymıntıyı bırakıp Dacier'ye bir özet göndermeye razı et-miştim.

Dacier, ağabeyimi pek beğenirdi. Ne yazık ki...

- Ne yazık ki?

- Kimse keşfimden bir şey anlamadı. Ben cumhuriyetçi olduğum, üstelik düşüncelerimi hiç saklamadığım için, Gre-noble'daki kürsümünden uzaklaştırıldım. Ağabeyim beni Pa-ris'te Mazarin sokağındaki evine aldı, bana güvenip çocukla-rının eğitimi işini verdi. O görev pek hoşuma gitmiyordu, açık söyleyeyim. Fakat, para ve kalacak yer sorunu olma-dan araştırmalarımı sürdürme olanağı veriyordu.

Mısır akşamlarının sessizliği başka hiçbir şeyle karşılaştıramaz. İnsanlar susmuştur, kırlar yavaşça uykuya dalar. Tapınaklar sonsuzlukla konuşan taştan bilgelere benzerler. Birbirine karışan anılarımın uyandırdığı sıkıntıyı Luksor'un dinginliği hafifletiyordu. Lady Redgrave, günah çıkartan papaz gibi soruyor, ben de isteğine uyup anlatıyordum. Yaşamımda zaten talih bana pek gülmemiştir, bir de o zor dönemler, onları hiçbir zaman anmamıştım.

Talihli tek yönüm, Mısır'dan söz ettirme, her uygarlığın kaynağında bulunan o güçlü sesi işittirme yolundaki sarsılmaz bir istence sahip olmamdır.

- Sizi polis tutuklamamış mıydı? diye Lady Redgrave kuşkuyla bir sesle sordu.

- Tutuklanmamıştım ama, sürgün cezası almıştım. Bundan ötürü de övünç duyarım. Beyaz Terrör²¹ sırasında ağabeyimle ben Figeac'ta oturmaya mahkûm edildik. Orada bin türlü tatsızlıkla karşılaştık. Mahkeme, kötü niyetine karşın, aleyhimizde hiçbir somut kanıt bulamadı. Bugün bütün bunlar gülünç geliyor. Gerçekten önem verdiğim tek anım, Grenoble lisesinin yatakhaneğinde tek bir mtımın ışığı altında geceler boyu gizli gizli süren çalışmalarımıdır.

Yunan ve Latin yazarları çevirirdim. Arkadaşlarım uyurlarken ben yalnızdım. Daha o zamandan, metinlerle, düşüncelerle, sessizlikten ve ölümden çekip çıkardığım sözlerle ben yalnız başımaydım.

- Geliniz, dedi Lady Redgrave, gezinmek istiyor canım.

Luksor'un o incecik çizgili kabartmaları, zor fark ediliyordu. Hızla gece oluyordu, tapınağı parlak bir ay ışığı aydınlatmaya başlamıştı. El ele kutsal kayığın olduğu yere kadar gittik. Tanrı Amon halka görüldüğünde bu kayığı rahipler taşırlarmış.

21 Terreur blanche. Fransa'da Kralcıların iki kez (1795 ve 1815) uyguladıkları yıldırma eylemleri. Champollion ikincisinden söz ediyor. (ç.n.)

Biz iki solgun gölge, şimdi, Yaradanın huzurundaki dinsel evlenme töreninde firavunun kraliçe gelinle birleştiği kutsal yerdeydik. Bu birleşme, duvarlardaki hiyerogliflerle hep canlı kalmış, hiç eskimemişti. Biri çıkıp hiyerogliflere bakarsa, canlanıyorlardı.

O gece bana öyle geldi ki, Luksor tapınağı aşkla parlıyordu.

*

- Uyanın! Uyanın, rica ederim!

Kabalık etmeden, fakat kesin bir kararlılıkla, beni böyle sarsan Süleyman'dı. Kamaramın ikinci anahtarı bir tek onda dururdu. Birkaç saniyede kendime geldim. Pek kısa bir süre uyumuş, o arada düşümde çok büyük kazı yerleri, kumlardan kurtarılmış tapınaklar, onarılmış kabartmalar görmüştüm. Tüm Mısır'ı yeniden kuruyordum.

- Ne oluyor, Süleyman?

- Mehmet Ali, Mısır'ın o her şeyi elinde tutan paşası Mehmet Ali Tebai'ye geldi.

Fırlayıverdim. Uyku muyku kalmamıştı.

- Süleyman, bana bir görüşme ayarla.

*

Mehmet Ali'nin yerleştiği yer, pencerelerinin yarısı örülmüş, geniş bir konaktı. Beni öğle üzeri kabul etti. Çevresinde, saray adamlarından nargile tütürüp yeşil çay içen birçok kimse vardı. Kendisi ampir biçeminde bir koltuğa oturmuştu. Hizmetkârlardan birinin az önce ıtırlar sürdüğü uzun beyaz sakalını sıvazlıyordu.

- Sizi gördüğüme pek sevindim, Champollion. Yolculuğunuz, umduğunuz olumlu sonuçları veriyor mu?

Tahtla arama terbiyenin gerektirdiğince uzaklık koyarak saygıyla eğildim.

- Tanrı sizden razı olsun, Paşa Hazretleri, bana bu görüşmeyi lütfettiğiniz için.

Paşa buyruk verdi, bana ballı çörekler ve çay getirdiler. Hiç acele etmeden yiyordum. Konuşmaya başlamak için ağırdan alıyordum, çünkü çok tehlikeli bir girişime atılmak üzereydim. Galiba zorbayı yenecek bir yol bulmuştum, ben bunu yaparken adamın şatafatına da herhangi bir zarar gelmeyecekti. Fakat bir de girişimim başarısızlığa uğrarsa, serüvenimin sonu gelmiş demektir.

- Paşa Hazretleri, sağlığınız çok iyi görünüyor.

- Son derecede iyiyim, Champollion. Hiçbir zaman görevlerimi yerine getirmekte ve halkımın gönenci ve mutluluğu için çalışmakta böylesine kararlı olmamışımdır. Ülkemin sınaileşmesi en ivedi görev. Eski anıtların bazılarının saklanması gereğinin, elbette, bilincindeyim. Fakat, önce bugüne uğraşmak zorundayım.

Uyarı açıktı. Mehmet Ali, kendi buyruğu üzerine yıkılmış yapıların sözünü etmemi yasaklıyordu.

- Kim sizi bunun için eleştirebilir, Paşa Hazretleri? Yolculuğum sırasında, kendisine o kadar bağlı olduğum Mısır halkının durumunu görme fırsatım oldu. O halk için ne yapılsa azdır.

Paşa benden bir karşı koyma bekliyordu, ağızımdan öyle bir şey çıkmadı.

O keskin sezgisiyle, başka bir noktadan saldırı gelmesini bekliyordu.

- Yolculuğunuzda hiçbir önemli olay çıkmadı mı, Champollion?

- Birkaç ani ölümle karşılaştık ama, hiçbirini doğrudan doğruya benimle ilgili değildi. Başka herhangi bir yerde olduğu gibi, Mısır'da da, insanların tutkuları, bazen en sert biçimde

dışa vuruluyor. Sanırım, çıkar çatışmalarıydı.

Fakat ben ejiptologum, zaptiye değilim. Olayların arkasında gizleneni öğrenmeye ne isteğim ne olanağım var. Beni yalnızca arkeoloji ilgilendirir.

Paşa'nın insanın içine işleyen bakışları tek bir noktaya bakıyordu. Mısır'ın egemeni, sözlerimi teker teker tartıyordu. Kolay kandırılacak adam olmadığımı biliyordu. Böyle ölçülü davranmamı beklemiyordu, hoşuna gitmişti.

Bu tutumum onun çıkarlarına güven verirdi. Beni öldürmeye kalkmış olan çavuşu Abdürrezzak hakkında tek söz etmemiştim. İkimiz de o zebellanın adını anmak niyetinde değildik.

- Seferinizi sürdürmek istiyorsanız, Champollion, ne bakımdan size yardımcı olabilirim? Fransa'nın değerli bir temsilcisine bir yardımda bulunmak hoşuma gider.

Çayımı ufak yudumlarla içerken sanki bir dilekte bulunmuşum gibi, bir süre düşündüm. Gerçekten, hazırladığım konuşmayı, sözcüklerin üzerinde tökezlemeyeyim diye, bölük bölük içimden yineliyordum.

Sesim biraz titreyerek paşanın fethine giriştim.

- Paşa Hazretleri, İngilizlerin kendilerine armağan olarak verdiğiniz bir İskenderiye dikilitaşını ülkelerine götürmeyi reddettikleri doğru mu? Bahane diye de üç yüz bin franklık bir yol yapılması gerektiğini ileri sürmüşler.

Paşa bozulmuştu. Başını eğerek olumlu yanıt verdi.

- Elbette, diye sürdürdüm konuşmamı, yeni limanda bir yükleme rıhtımına kadar böyle bir yol zorunlu. Fakat Mısır Paşası'nın armağanını geri çevirmek de ağır, bağışlanamaz bir yanlış.

Mehmet Ali istifini bozmamaya çalışıyordu ama, belli belirsiz bir oh çektiğini fark ettim.

- O paraya, Paşa Hazretleri, ben size daha iyi bir şey önerebilirim. Elbette, sizin desteğinizi almak koşuluyla.

- Devam edin, diye buyurdu. Merâklanmıştı.
- Becerikli İngiliz mühendisin aklına üç yüz bin franklık bir yol döşemek gelip de hükümetini, onun etkisi altında olarak da bizimkini, zavallı İskenderiye dikilitaşlarından soğutmasına pek memnun oldum. Tebai'deki dikilitaşları gördükten sonra İskenderiye'ninkilere adeta acıyorum. Benim daha güçlü, daha gösterişli bir fikrim var. İngiltere'nin hor gördüğünü Fransa coşkuyla kabul eder. Paris'e bir dikilitaş gerek. Paşa Hazretleri, bizim kamusal anıt dediğimiz şeyler, aslında kadınların süslenme odalarının eşyasından öteye gitmeyen şeyler. Her biri, ancak Geç İmparatorluk zavallılıklarını yakından taklit eden mimarlarımıza göre. İşte gözler önüne bu çapta bir anıt koyup ulusumuzu o rûküşlüklerden uzaklaştırmak hiç de fena olmaz. Ne derlerse desinler, ululuk, hep hacmi büyükle birlikte gidecektir, başka türlüsü olmaz. Sadece büyük hacimler, insanın zihnine ve gözlerine seslenebilir.

Luksor'un tek bir sütunu, kendi başına, Louvre'un avlusuna bakan dört cepheden daha anlamlıdır. Yeni Köprü girişindeki toprak sekiye oturtulacak bir Mısır dev yontusu Lomot'ununkinin²² boyutlarında üç alay dolusu atlı heykelin etkisinden daha anlamlı olur. Bizim başkent asık yüzlüdür. Çağdaş sanat, sanatı öldürdü. Paris, barbarlık çağına girdi. Burada, çağının en büyük fatihi olan Ramses'in onuruna yapılmış dikilitaşları görünce düşündüm ki, onlardan biri Mısır ile Fransa'yı birbirine bağlayan sarsılmaz dostluğu kusursuz biçimde somutlaştırabilir.

Artık Paşa şaşkınlığını gizlemiyordu.

- Yani ne öneriyorsunuz, Mösyö Champollion?

- Luksor tapınağındaki iki dikilitaştan birinin, girişin sağına düşenin, Paris'e taşınmasını üç yüz bin franka çıkarabileceğimden eminim. Ulusumun onuru, sonsuza kadar size

22 IV. Henry'nin at üzerindeki heykeli.

teşekkür borçlu olacaktır, Paşa Hazretleri.

- Şaşırtıcı bir istek ve akıl almaz bir girişim. Herhalde o koca yekpare taşı üçe bölmek gerekecektir.

- Ya tüm olarak gider ya da hiç gitmez, Paşa Hazretleri. Dikilitaşın Fransa toprağı üzerinde olanca gücüyle pırıldaması için, olduğu gibi kalması gerekir. Taşıma işi de, kesinlikle öyle masa başı bilginine değil, ancak mimar ya da makinist, uygulama nedir bilen birine verilirse başarılı olur.

Mısır sanatının en eksiksiz başyapıtlarından birini, her gün yabancı insanların kirlettiğı, yakında değerinden çok şey yitirecek olan bir tanesini kurtarmanın tek yolu buydu.

Mehmet Ali şaşırmıştı, sakalını sıvazladı, ayağına kalktı, sert bir sesle saray adamlarına çıkıp gitmelerini söyledi. Konuşmaya başlamak için yalnız kalmamızı bekledi.

- Çok faal adamsınız, Champollion. Siz gelmeden önce, Mısır unutulmuş, kendi halinde yaşıyordu. Korkarım, çağdaş düzey yolunda ağır ağır ilerlemesi gereken bu ülkeye gereğinden fazla telaşlandırıcı bir ilgi uyandıracaksınız siz.

- Paşa Hazretleri, Mısır ülkesinin varlık nedeni, getirdiğı tinsel ileti değil midir?

- Siz tapınaklar, yontular, tanrılar görüyorsunuz. Benim gözümdeyse fabrikalar, makineler, barajlar var. İkimiz amansız bir savaşımın taraflarıyız. Hakkımızdaki yargıyı yalnız bizden sonraki kuşaklar verebilecektir.

Paşa açık bir pencerenin önünde durdu, bana arkasını döndü. Onun için görüşme bitmişti.

Benim için, hayır.

- Düşüncelerinizin arasına giriyorum, beni bağışlayın. Fakat tasarımıla ilgili yanıtınızı duymadım.

Mısır'ın egemeni, kıpırdamadan granit gibi duruyordu. Uzun saniyeler boyunca, sesinin hiç çıkmayacağını sandım.

- Dikilitaşınız Paris'i güzelleştirecek, Champollion.

Başarımdan sarhoşa dönmüştüm. Sonunda Tebai'nin yüreği, tanrıların efendisi Amon-Rê'nin sarayı Karnak ile aramdaki son adımı da atmaya cesaret ettim.

Yüzyıllar boyu evrene egemen olmuş yüz kapılı Tebai, Karnak. Orada beni ne bekliyordu? Asurluların, Hristiyanların ve Arapların yakıp yıkmalarından geriye ne kalmıştı acaba? Karnak da Luksor'un düştüğü acıklı durumda mıydı?

Daha uzun süre dayanamayıp güneşin altında hızlı adımlarla yürüdüm. Bir eşekçi götürmeyi önerdi, seve seve kabul ettim. Hemen vardık. Kıydan ayrılp içerilere yönelirken eşekçi gururla "El Karnak!" dediğinde gözlerimi kapadım.

Acaba yaşamımın en büyük sevincini mi tadacaktım yoksa en büyük düş kırıklığıyla mı karşılaşacaktım?

Sonunda gözlerimi açtım.

Karnak. Karşımda, sonsuz, insanüstü Karnak yükseliyordu.

Orada, firavunların görkemini yani insanların tasarlayıp yaptıkları en büyük şeyi gördüm. Çevremdekilerle karşılaştığında, Tebai'de görmüş olduğum her şey, pek zavallı geldi. Hiçbir şeyi betimleyecek değilim. Çünkü ya dile getireceğim sözcükler böyle nesnelerden söz ederken söylenmesi gerekenin ancak binde biri olacaktır ya da şöyle böyle en renksizinden bir taslak çizsem bile beni coşkudan ne söylediğini bilmeyen biri, hattâ deli sanacaklardır. Şunu eklemek yeter: Mısırlıların dışında ne eski ne yeni hiçbir kavim mimarlık sanatını böylesine yüksek, böylesine geniş, böylesine büyük bir ölçüde kavramamıştır. İnsan boyu olsa olsa beş kadem sekiz parmağa varırken onlar, Mısırlılar, yüz kadem yüksekliğinde insanlar tasarlayabilmişlerdir. Avrupa'da ancak kemerli kapılarımızın üzerine çıkabilen düş gücü, Karnak'taki sütunlu salonun, o dev çiçekler ormanının, taş pencereden süzülen

cennet ışığının aydınlattığı insanötesi âlemin önünde durup yüz kırk tane sütunun dibine güçsüzce yığıliveriyor. Bu hari-kulade tapınakta İmparatorluğun şanını yapmış firavunların çoğunun portrelerini seyrettim. Mısır, onun sütunlarında ve duvarlarının üzerinde ruhun gücünü sergilemiş, maddeye tinsel bir nitelik vermeyi başarmıştı.

Karnak da, Mısır'ı ancak yabancı bir toprak diye gören Arap istilacıların adamsendeciliğinden zarar görmüştü. Yıkılmış dev yontular, kaldırılması gereken kum tepecikleri, çökmek üzere olan kapı kirişleri, tapınakların içinde yerlilerin barınakları. Fakat zamanın ve insanların bu saldırıları karşısında İlkçağ adamlarının dehası yenilmemişti. Karnak, devli-ğiyle, başta insan budalalığı olmak üzere, afetlerin hepsine karşı koyabilecek güçteydi.

Tanrılar beni dünyada en kutsal olan şeyin orta yerine getirmişti. Gördüklerim bana yaşamın aptallıklarını ve aşağılıklarını unutturdu.

*

- Hocam... Buradaymışsınız!

Kamaramın kapısını kilitlemeyi unutmuşum; Rosellini açıp da beni üzerinde kâğıtlar yığılı masamın başında görünce şaşırmıştı.

Karnak'ta onlarca sayfa yazmıştım. Akşam olurken İsis'e dönünce hemen saltanatlarından herhangi bir eser kalmış kralların kronolojisi konusunda bir deneme yazmaya koyulmuştum. Peygamber, elinde bulunan ve kendisine kuşaktan kuşağa sözlü aktarma yoluyla ulaşan öğeleri verdiği gün, bir dilbilgisi, bir sözlük ve Mısır uygarlığının genel bir tarihini yazmaya tam hazır olacaktım.

- Sizi her yerde aradık, hocam. Çok endişeliydik. Hasta olmayasınız?

- Sağlığım gayet iyi. Bu iklim bana çok uygun geliyor. Paris'tekinden çok daha iyiyim. Bugün çok çalıştım. Umarım, siz de öyle yapmışsınızdır.

Rosellini'nin gücüne gitmiş gibiydi.

- Kusura bakmayın ama, bugün canınız sıkkın galiba.

- Doğru, dedim kalemimi fırlatırken. Hattâ öfkeliyim.

- Benim yüzümden mi?

- Hiç de değil. Tüm Fransa yüzünden. Yakınlarım ya da dostlarım olduklarını öne sürenler yüzünden. Yola çıktığımızdan beri onlardan tek bir haber alamadım. En ufak mektup gelmedi.

- Posta zorlukları, herhalde.

- Yalan söylemeye çalışmayın, Rosellini. Biliyorum ki, sizler İskenderiye'den postalanmış mektuplar aldınız. L'Hôte, Bidant, Raddi, hepiniz, hepiniz haber aldınız. Bir ben alamadım.

- Drovetti, sizinle ilgili haberleri, sıkıntılarınızı uzatmak için, durduruyor olmalı. O kötü adama oh dedirtmeyin.

Demek yalnızdım, yapayalnız. Fakat eski Mısır'ın ruhu her saat daha fazla olmak üzere içime doluyordu. Avrupa ve geçmişimle olan bağlarım da birbiri arkası sıra kopuyordu. İçimden hiç üzülmek gelmiyordu buna. Geçmişi bir kum rüzgârına kapılmış boş şeyler düzeyine indiren Karnak, yazgımın doruğuna oturmuştu. Geri dönmesi olanaksız bir noktayı aşmıştım.

L'Hôte'un tedirgin yüzü Rosellini'nin arkasında belirdi.

- General, kötü bir haberim var. Rıhtımda Abdürrezzak'ı gördüm. Önce benzettim sandım ama, gözlem yapmaya öylesine alışmışım ki, adını seslendim. Dönüp baktı, sonra kaçtı. Lukсор'daki resmi makamlara bildirmeli.

- Yararı olmaz, dedim. Abdürrezzak, Paşa'nın hizmetinde. Paşa kendi adamı hakkında dava açılmasını önler.

Güneşin batışını İsis'in güvertesinden seyretmek istiyordum ki, kırmızı ipekten akşam elbisesi giymiş, üç sıra inci takmış, görkemli bir Lady Redgrave ile burun buruna geldim. Çok göz alıcıydı, onu böyle hangi keşiş görse, adama yalnızlık andını bozdururdu.

- Yazık ki, sizi bilimsel çalışmalarınızdan ayırmak zorundayım, dedi baş eğmeyeceği belli birinin sesiyle.

- Hangi nedenle?

Eleştirel bir gözle beni süzüyordu.

- Çölün en ücra köşesinden gelen bir araştırmacı gezgine benziyorsunuz. Konuklarınızı tavlama için biraz süslenip püslenmeniz iyi olurdu.

- Kimseyi tavlama zorunda değilim, Lady Redgrave. Biraz hava almaya çıktım şu güverteye. Birazdan kamarama dönüyorum. Firavunların dökümünü yapmak, öyle resmi bir yemekten daha önemli görünüyor bana.

- Bu yemekten kaçamayacaksınız.

- Neden acaba?

- Luksor'un en ileri gelen kişileri çağrılı. Sofranızsa şu anda kıyıda kurulu.

Hemen doğru mu diye bakmaya seğirtiyordum ki, Lady Redgrave önüme geçti.

- Bu kılıkta olmaz, Mösyö Champollion!

*

Hepimizin oturacağı uzun sofa, dört tane kazık üzerine gerilmiş bezden bir gerginin altına kurulmuştu. Tatlı bir esinti, günün yorgunluklarını unutturup akşama sihirli bir hava veriyordu. Çok iyi bir ev sahibesi olarak davranan Lady

Redgrave, her gün kullandığımız gaz lambalarımızı çiçeklerle süslemişti.

Konuklarımızın düzeyi konusunda beni aldatmamış. Bir Türk ağa vardı. Gurna başkomutanıymış. Bu tapınakta ve Ramesseumda²³ buyruk verme hakkına sahip olan Medine-Habu beldesi şeyhi, vardı. Önünde Mısır krallarının eski sarayının sütunları arasında yaşayan herkesin secdeye kapandığı Karnak şeyhi de gelmişti. Bu adamlar, küçük insanlardan bir orduya ve küçük zanaatlara egemendiler. Onların onayı olmadan Tebai'de adım atılamazdı.

Açık söylemek gerekirse, sohbet havadan sudan laflar etmekle, karşılıklı yüze gülücü sözlerle geçti. Düzenli aralıklarla *Ente tayib?* sorusuna *Tayibin* diye yanıt verdim durdum. Nasılsın? İyiyim. O zaman konuklarımın yüzleri içten gülüyordu. Kendilerine bol bol nargile ve kahve sundum. Süleyman, şeytana pabucu ters giydiren birtakım kimseleri konu alan gülünç fıkralar anlattı. Armağanlara boğulduk: Bir koyun sürüsü, elli kadar tavuk. Bu canlı armağanlar Lady Redgrave'in pek hoşuna gitti. İyi iae çıkmıştı.

Kendisine bir savaş üstünlüğü sağlayabilecek miktarda barut armağan ettiğimiz Karnak şeyhi, bana büyük tapınakta çalıştırmak üzere epeyce işçi verdi. Lady Redgrave hakkında da pek nazik şeyler söylerken "zevceniz" dedi.

Yanlışını düzeltmem gerekirdi ama, konuğun dediğini hemen bozmak, Mısır'ın nezaket kuralları uyarınca ayıp bir şeydir.

Lady Ophelia gülümsüyordu.

*

23 II. Ramses'in anıt mezarına geçen yüzyılda Fransızların verdiği ad. Bugün de Anglosaksonlarca kullanılmaktadır.(ç.n.)

Hemen ertesi sabah, içim umut dolu, sanki Amon'un o uçsuz bucaksız mülkü benim olmuş gibi, yeniden Karnak'a gittim. Şeyhin vaat ettiği Fellahlar beni girişteki kapıkulenin arkasındaki büyük avluda bekliyorlardı. Rosellini'yi bir yanıma, L'Hôte'u öteki yanıma aldım, işçilere coşkulu bir konuşma yaptım. Başlarında bir ustabaşı vardı. Ücretlerini günde yarım kuruş olarak saptadı. Kazı işi hemen başladı. Toprakta heykeller çıkarılacağını düşündükçe Rosellini merâktan yerinde duramıyordu. L'Hôte, çizimlerini bırakıp kendini adamları yönetme işine verdiği için mutluydu.

Süleyman'a Timsah²⁴ dedikleri birini bulmasını tembihlemiştim. Bulmuş, getirdi. Timsah, Fransa başkonsolosu Drovetti'nin kişisel kazılarını yapan adamdı. Ayrıca, orada Fransa resmi makamlarını temsil ediyordu. Kısa boylu, tıknaz biriydi. Dar bir alnı, iri elleri vardı. Gözlerini zor açıyordu.

- Selamünaleyküm, Timsah. Başkonsolos, geleceğimi sana bildirmiş miydi?

- Evet.

- Kazıya başlamak için gerekli parayı sana teslim etti mi?

- Bekliyorum.

- Yani? Şimdi sende hiçbir şey yok mu?

- Bekliyorum, diye yineledi.

- Ne zamana gelir? diye hırçınlaştım.

- Yarın...Belki öbür gün.

- Yarın olacak. Bu işten doğrudan doğruya seni sorumlu tutuyorum.

Timsah eğilip selamladı, ağır adımlarla uzaklaştı.

- İşçilerin parasını bu akşam nasıl ödeyeceğiz? diye sordu Rosellini. Tedirgindi.

- Benim kendi paramla.

*

24 Metnin aslında Türkçe.

Gün, birbirini izleyen şaşkınlıklar ve hayran olunacak bulgularla dolu geçti. Mısır dikilitaşlarının en yükseğini ölçtürdüm. Genç bir Nübyeli, o taş bir iğneye benzer doruğa üzerine urgan dolanmış bir kazık yardımıyla erişebildi.

O tırmanırken, ustabaşı diz çökmüş, Allah'a dua ediyor, işçiler Kurandan ayetler okuyorlardı. Başka bir yerde sütunların kaidelerini ortaya çıkarmak için yer kazılıyor, bir başkasında toprağın içinden geç dönem bronzları kurtarılıyordu. Bir tapınaktan ötekine, bir eğlenti salonundan tapınağın en kutsal noktasına, koçlar yolundan tonozlu geçide uçar gibi koşup duruyordum. Kanak'ı dişlemiş, onu paralayarak yiyordum. O yapı yerinin hiçbir zaman kapanmadığına, destanının sonuna kadar, yapı ustalarının yapı kurduklarına, güzelleştirdiklerine, geliştirdiklerine iyice inanmıştım. Bugün ben o ustaların değersiz bir ardılıydım ve Mısır'ın bu kutsal vücudunu, ruhla elin yaratılarını aynı deha içinde verdikleri o vücudu yeniden canlandırmaya hazırdım.

Tavanı sütunlar üzerinde tutturulmuş salonun sütunlarından biri üzerinde oyulmuş bir sunu sahnesini kopya ediyordum, o sırada ustabaşı geldi. Çok heyecanlı olduğu düzensiz hareketlerinden anlaşıyordu. Adamın arkasından Sethi şapeline kadar koştum. Şapelin önünde pek tatsız bir sahneye karşılaştım. L'Hôte ve Peder Bidant sille tokat birbirlerine girişmişlerdi. Şaplaklar savuran papaz baskın durumda görünüyordu. L'Hôte ise yüzünü koruyarak gerilemek zorunda kalmıştı.

- Derhal kesin! diye araya girdim. Sesim öylesine güçlü çıkmıştı ki, dövüş anında bitti. Çıldırınız mı, Peder? Ya siz, L'Hôte, yakışır mı bu?

- Bidant büyük suçlu, general.

- L'Hôte kaçığın biri, diye papaz karşı saldırıya geçiyordu. Ben bir duvarın alt kesimini incelerken saldırdı.

- İncelemiyordu, diye L'Hôte karşı koydu. Hırpalıyordu.

Eline bir taş almış, resimleri silmeye çalışıyordu!

Kavga konusu neymiş diye bakınca, dokunaklı bir sahne gördüm: Annesinin kucağında oturmuş çocuk firavun. Peder Bidant'ın niyetini anladım.

- Kucağında İsa ile Meryem Ana. Onları düşündünüz, değil mi? Ortaçağ ressamlarına örnek olmuş olan bu Mısır örgesini yok etmek istediniz. Hristiyanlıktan önce böyle bir tanrısal doğum temasının var olmuş olması sizin için pek rahatsız edici bir şey. Çatışmanızın yararı yok, Peder. Kabul etmek zorundasınız ki, Hristiyanlık bu topraklar üzerinde doğmuştur ve simgelerini Mısır'ın en eski dağarcığından sağlamıştır!

- Günaha giriyorsunuz! diye öfkeyle bağırırdı papaz, sonra da cüppesindeki tozları silkeleyerek bulunduğumuz kutsal yerden çıkıp gitti.

Karnak beni büyülüyordu. Uyku gereksinimi duymuyordum. Yemek de pek az yiyordum. Artık tehlike bile aklımdan çıkmıştı. Bana sanki hep burada yaşamışım, bu yollarda gidip gelmişim, bu salonlara girip çıkmışım gibi geliyordu.

Lady Redgrave gemiden ayrılıp Luksor'da konforlu bir eve yerleşmişti. Çevresinde koşuşan hizmetkârlar vardı. Aramıza yeniden aşılmaz bir sınır girmiş oluyordu. Peder Bidant kamarasına kapanmış, yemeklerini oraya getirtiyordu.

Profesör Raddi, açılır kapanır sandalyesini kıyıya, suyun hemen kenarına atıyor, saatlerce hiçbir şey iştmeden, kimseyi görmeden öyle oturuyordu. *L'Hôte* ile *Rosellini*, böylesine dayanıklı olduğuma şaşıyorlar, ama güçlerinin en son sınırına kadar bana yardımcı oluyorlardı. Avrupa'nın soğuk ve sisli havalarında her zaman bir sıkıntı konusu olan sağlığım, Mısır'ın güneşinin altında düzeliyordu. Yerin içinde vücudu yenileyen tanrısal güçler vardı.

Neden yapı yapanların böylesine büyük taşları kaldırabildiklerini ve böylesine dev ölçülerde yapı yapabildiklerini

anlıyordum. Onlar, tapınağın yapı yerinin kendilerine sunduğu doğaüstü bir güçle donatılmışlardı.

Bu anıtlar geçmişe ait değildi. Dünyanın ilk sabahındaki gibi dingin olan bunlar, bilincimizin şimdiki zamanıydı, başı ve sonu bulunmayan şimdiki zamanı. Tebai benim evrenimin merkezine dönüşmüş, kaderimin hem ışık içinde hem gizemlere bürünmüş olarak gerçekleştiği yer olmuştu. Karnak kazısını yapmaya bıraksalardı beni, buradan bir yere kıpırdamazdım. Hattâ Peygamberi de, hiyeroglifleri de unutturdum. İşçilerin en gösterişsiz olmakla, yaşamımın sonuna kadar kumları, tozları kaldırmakla yetinirdim.

Yeniden canlanmış bir Karnak düşü kurarken uyuya kalmışım.

*

Amon'un tapınağının güneyinde, Mut tapınağı sınırları içinde bir kaynaşma vardı. Ana tanrıçanın olan bu mevkii, sabahın çiğ aydınlığındaki o garipliği içinde gördüm: Dağınık taş bloklar, yabancı otlar, yeni ay biçiminde bir kutsal göl.

L'Hôte'un çevresinde birçok fellah toplanmıştı. L'Hôte'un kazması yanındaydı, yüzyıllardır sessizce unutulmaya bırakılmış bu ücra yere onsuz gelmemişti. Gizli hazinelerle dolu bu düzlüğün çekiciliğine kendimi kapıp koyuverirdim ama, baktım ki, L'Hôte düşman bir kalabalığın orta yerinde çırpınıyor. Hemen yardımına koşmam gerekti.

Birkaç işçiyi kenara çektim, elindeki kısa bir sopayı havaya kaldırmış Karnak şeyhine:

- Ne oluyor? diye sordum.

- Bakın, dedi L'Hôte, -gösterdiği yerde bir delikten yarı yarıya görünen bir aslan-tanrıça heykelinin kara kafası vardı-, fellahlar bunun şeytan olduğuna inanmışlar. Topraktan

çıkarmadan önce yüzünü kırmak istiyorlar. Uğursuzluk getirmiş.

- Haklı adamlar! Haklılar! Böyle bağırın, elindeki haçı herkesin başının üzerinden kaldırıp gösteren Peder Bidadant'dı. Şu kahrolası heykeli yeniden kuma gömmeli.

Rosellini papazı susturdu. Fakat Karnak şeyhinin surati hâlâ asıktı ve düşmancaydı. Adamlarının önünde gerilemeyi göze alamazdı.

- Büyü var, dedi. Bu dişi aslan boğazımıza atılacaktır. Dün, Kenah'da insan etine göz koymuş balıklar, yüzen adamlara saldırıp cinsel organlarını yemiş. Ahmim'de çocuklar bir yılanı doğramışlar, o saat, hayvan parçalarını birleştirip bütünleşmiş ve çocukları sokmuş. Bir büyü var. Nazara geldik biz.

Şeyh, içinde böyle Mısır mitolojisinden izler taşıyan daha pek çok masal anlatabilirdi. Ona firavunları korumakla görevli yılan Uraeus ya da cinsel organı bir balık tarafından yutulmuş Osiris'in mitosu konusunda bir şeyler anlatacak zamanım yoktu.

- Ben büyüyü çözebilirim, dedim. Büyüden korkmam.

Şeyh merâklanmıştı. Sopasıyla iki tane fellahı uzaklaştırdı.

- Kanıtla, bakalım.

Çömeldim. Elime bir âlet filan almadan biraz toprak süpürüp ateş bakışlı aslan-tanrıça Sehmet'in ciddi yüzünü tümünden ortaya çıkardım. Firavunun görünür ve görünmez düşmanlarını yok etmekle, tabiplere hünerlerini öğretmekle görevli Sehmet'in.

Aslanın güçlü alnını ellerimin arasında tuttum. Çevremde bir ürküntü mırıltısı yükseldi.

- Bakın, tanrıça beni kabulleniyor. Ne uğursuzluk getirecek ne hastalık.

Dakikalarca o durumda kaldım. Fellahların hepsi korkunç

aslan tarafından paralanmamı bekliyordu. Fakat, uğursuzluk dedikleri şey bana dokunmadı. Adamların dudaklarında gülümsemeler belirdi. Bir işçi çalışmaya başladı. Sonra bir ikincisi, bir üçüncüsü. Öğle vakti olduğunda, onca güçlülükle onca görkemi kendinde birleştirmiş Sehmet'in ağır heykeli, hayran bakışlarımızın karşısında, layık olduğu yerdeydi.

Rosellini coşkusu tutamıyordu. Elleri titriyordu.

- Ne oluyorsunuz, İppolito?

- Şeyhin karşısındaki bakışlarınız, hocam, bakışlarınız ve davranışlarınız. Sizi hiçbir zaman böylesine kararlı, böylesine de şiddetli görmemiştim. Bana öyle geldi ki, bütün o Arap kalabalığıyla dövüşeceksiniz, şu yontuyu kurtarmak için her şeye hazırsınız.

- Evet, Mısır'ı canımı dişime takıp savunacağım. Beş yaşımdayken dişim tırnağım savaşıma başlamıştı; bu, o günden beri de hep aynı güçte sürüp gitti. Anımsıyorum. Pek zavallı bir evin önünden geçiyordum. Kapıya dayanmış, şapkasını uzatmış bir dilenci duruyordu. Tam adamın şapkasına biraz bozukluk atacaktım ki, devrimci parti büyüklerinden biri, kör dilenciye yolu tıkıyor diye bastonuyla vurdu. Hemen hödügün üstüne atıldım, bastonu kavrayıp o kötü adama boyun eğmemesi, tersine onu dövmesi için yalvarmaya başladım. Pis jakoben kahkahayla güldü, anneme hemen yumurcağının dişini tırnağını törpülemesini öğütledi. Yoksa o işi ilerde başkaları yaparmış. Gerçekten de, daha sonraları, başkaları benim adalet isteğimi yok etmeye kalkıştılar. Beceremediler. Hiç kimse beceremeyecektir.

Daha fazla orada oyalanmadım, çünkü büyük bir sıkıntım vardı. Süleyman epey önce yanımda olmalıydı. Bana Tim-sahı daha önce getirememişse, öğle vakti, kuleli girişte buluşacaktık.

Kardeşim her zamanki soğukkanlı, ağır tutumunu yitirmişti.

- Timsahı bulmak olanaksız. Yok ortada.
- Bekle beni burada.

Karnak şeyhiyle kısa ama güçlü bir konuşma, okkalı bir bahış, aradığım bilgiyi sağladı. Timsah, Karnak kasabasında bir kadının evinde saklanıyormuş. Az sonra Drovetti'nin kazıcısıyla karşı karşıyaydık.

- Niçin saklanıyordun? diye sert bir sesle sordum.
- Dinleniyordum.
- İşçilerin parası için söz verilmiş para nerede?
- Gelmedi.
- Ne zaman elime geçecek?
- Bilmiyorum.
- Konsolosla nasıl ilişkiye geçersin?
- O bana haberciler gönderir.
- Her gün mü? Her hafta mı?
- Belli olmaz. Ne zaman gerekli görürse. Uzun zamandır haberci gelmedi. Mevsim yolculuğa elverişli değil.

Timsah gözlerini kapalı tutuyordu. Sorularım adamı etkilememişti. Hem Drovetti hem Paşa tarafından korunduğu için kendini sarsılmaz hissediyordu.

Yararsız konuşmayı orada kestim.

*

Dört gün geçti. Zaman azalıyordu. Parasızlıktan kazıları durdurmak zorunda kalmıştım. Drovetti'nin kazıcısına hiç bir haber gelmemişti. Ben tasarımda direndikçe geleceği de yoktu. Demek ki, Paris'ten hareketimden önce dolaşan söylentiler doğruymuş: Drovetti, benim arkeolojik yerleri inceleyip onları yeniden değerlendirmeme her türlü yoldan karşı koyacaktı.

Oralardan gelip geçen biri olmakla yetinmem gerekiyordu.

Büyük üzüntüler içinde, Luksor rıhtımında dolaşıyordum. Günbatımı kızarıyordu. Az sonra Nil batan güneşin bin türlü rengiyle yanmaya başlayacaktı. Tebai oracıkta, elimi uzatsam tutacağım kadar yakınımdaydı da ben ondan, beni ve eski Mısırlıları mahvetmeye yeminli bir şeytanın yüzünden, vazgeçmek zorundaydım.

Ölüer kıyısını seyre diyordum ki, birden adamın biri üstüme hücum etti ve beni ırmağa itti.

ON ALTINCI BÖLÜM

L'Hôte olmasaydı, sersemleyip Nil'i boylamış olacaktım. Kılıcını çektiği gibi bana saldıran adamın üstüne yürüdü. Adam kaçmaya kalktı, L'Hôte bacaklarına atılıp herifi yere düşürdü, sırtına çıkıp yüzükoyun yere yapıştırdı.

Beriki debelendi ama, yenildiğini kabullenmek zorunda kaldı. L'Hôte adamın başını da yüzünü de görmemize engel olan sarığını çekip çıkardı.

Abdürrezzak! Paşa'nın zaptiyesi bir kez daha beni ortadan kaldırmaya girişmişti.

- Emirlerini kimden alıyorsun sen? diye sordum.

Çavuş gözlerini gökyüzüne çevirdi.

- Yanıt ver, diye Nestor L'Hôte parladı, yoksa boynunu kırarım senin ha!

Tehdidi Arapçaya çevirdim. Arkadaşımın içten gelen öfkesi Abdürrezzak'ın ödünü patlatmıştı. Sonunda dili dolaşarak konuştu.

- Sizi öldürmem için bana buyruk veren... Peygamber buyruk verdi.

Afallamıştım.

- Neden?

- Bilmiyorum.

- Nerede kendisi? Tebai'de mi saklanıyor?

- Güneye gitti.

Ne zaman?

- İki gün oluyor. Tebai'ye geri dönebilmesi için ona sizin ölüm haberinizi ulaştıracaktım.

- Gözüme görünme Abdürrezzak. Bir daha yoluma çıkmayasın. Yoksa arkadaşlarım ve ben bir daha kılıçlarımıza söz geçiremeyiz.

L'Hôte'a da herifin kaçmasına izin vermesini söyledim.

- Neden alıp da Paşa'ya götürmüyoruz?

- Doğruyu söylemişse, bırakmamız daha yerinde olur. Peygambere haber verecektir. O da niyetinin suya düşmesinden çok etkilenecektir.

Adamı pek yakından izliyoruz. Sonunda bulacağız ve neden benim ölümümü istediğini anlayacağız.

Bir saate kadar her şey hazır olsun. Güneye doğru yola çıkacağız.

*

Her iki gemi de Luksor rıhtımından uzaklaşıyordu. Champollion ile heyetinin üyeleri, rüzgârın yardımıyla kısa sürede Yeni İmparatorluk firavunlarının değerli başkentinden ayrıldılar.

Fransa başkonsolosu Drovetti, gemilerin hareketini seyrettiği pencereden çekildi. Türk tütünüyle hazırlanmış çini çubuğunu yaktı, büyük zevkle bir Bordeaux şarabı içti.

Abdürrezzak, Konsolosun karargâh diye kullandığı geniş salonun bir köşesinde oturmuş, ayetler okuyordu. Drovetti kendi kendine;

- Mükemmel, diye mırıldandı. Madem ki, Tebai'den ayrıldı, biz güvenlik içinde devam edebiliriz.

Paşa'nın çavuşu kalktı. Drovetti çavuştan çekinirdi, çünkü Mehmet Ali bu kuşkucu adamın dediklerine önem verirdi.

- Gerekli tedbirleri almayı unutma. Champollion, yolculuğunun en tehlikeli kesimine başlıyor. Belki doğa bize yardım

eder. Şimdiye kadar güneyde pek çok kaza olmuştur.

Ortağımız, sonunda, şu Tanrının belası seferin ta ortasında becerisini gösterme fırsatını bulacaktır.

*

Karnak'tan uzaklaşmak bana pek zor geldi. Kendi kendime oraya utkuyu kazanmış, taşları konuşturabileceğimden, sonsuza dek yaşayacak Mısır'ı yeniden konuşturabileceğimden emin olarak dönmeye söz verdim. Karada geçen o günlerden sonra, bizi hangi yeni ufukların beklediğini bilmeyen arkadaşlarım da gemi yolculuğunu sürdürmeye açık bir merâkla bakıyorlardı.

Kendi hazırlamış olduğum arkeolojik haritaları inceleyerek ilk durağımızın El Kab olmasına karar verdim. Bu çok eski sitede en uzak geçmiş dönemlerden kalıntılar bulacağımı umuyordum. Esna²⁵ kenti hizasına yaklaşırken, rüzgâr ve gece bu tasarıları bozdu. İrmakta yol alışımızı yöneten reis²⁶, durmamızı uygun buluyordu. Bunun üzerine ağır gemilerimizden kayıklara geçtik ve biraz daha güneyde Contra-Latopolis mevkiine gitmek üzere yelken açtım.

Benim yanımda sadece L'Hôte ve Rosellini vardı. Karaya ilk atlayan Rosellini oldu.

Kirli ve yırtık bir cellaba giymiş iri yarı bir adam ona doğru koştu. Yüksek sesle pek anlaşılmayan bir şeyler söylüyordu. Rosellini benim yardımımı istedi. Baktım ki, adamın dişleri yok. Söylediklerinden bir şey anlaşılmasa ondanmış. Dediklerinden çıkarabildiğim kadarı beni öylesine afallattı ki, neredeyse bayılıyordum. En ufak tepkimi fark etmeye alışkın olan L'Hôte solgunluğumu görüp bir şey olduğunu anlamış.

- Ne anlatıyor bu haydut, general? Size sövdü mü?

25 Esna ya da İsna. Eski Latopolis.(ç.n.)

26 Metnin aslında Türkçe.

- Çok daha kötü dostum, çok daha kötü.

Soluğum kesiliyordu. Arkadaşlarımla bir yere oturmak zorunda kaldım.

Dişsiz Arap beni öyle perişan görünce pek şaşırmıştı.

- Konuşun, hocam, diye Rosellini üsteliyordu.

Sözleri ağzımdan çıkarabilmek için epeyce çaba göstermem gerekti.

- Burada on iki gün öncesine kadar büyük bir tapınak varmış. Paşa'nın işçileri tümünden yıkmışlar. Taşların bir bölümünü imalathane yapımında, bir bölümünü Nil'e kayıp gitmesin diye Esna rıhtımını desteklemekte kullanmışlar.

L'Hôte da, Rosellini de beni rahatlatacak bir yanıt bulamadılar. Biliyorlardı ki, Mısır anıtlarının isteyerek yok edilmesi, bana dayanılmaz acılar verirdi. Hiçbir şey beni avutamıyordu.

Kuzeyden esen soğuk rüzgâr, şakaklarımı dondurdu. Titriyordum.

- Esna'ya dönelim, dedim. Ağlayacak gibiydim.

*

Bizi başka bir felaket bekliyormuş.

İsis su almış, kıyıda karaya oturmuştu. Neyse ki, kıyıya yaklaştığı nokta pek derin değilmiş de, batmamış. Yine de gemiyi boşaltmamız, su giren yeri onarmamız gerekti. Erzakımız ıslanmıştı. Tuzumuz, şekerimiz ve mısır unumuzu yitirmiştik.

L'Hôte'u ilk kez böyle yenik görüyordum.

- Kötü işaret, general. Güney bize yaramadı.

- Tam tersine, dedim. Biz ırmağın ortasında seyrederken gemi su alsaydı karşılaşmış olacağımız tehlikenin yanında bu durum pek önemsiz kalıyor. Kesinlikle batardık. Yani büyük tanrı Amon'a şükürler olsun.

Kendimi bile şaşırtan bu iyimserliğim başkalarına da geçti.

- Haklısınız, general! Mısırlı tanrıların alanındaıyız. Kaderimizi onlara bırakalım.

Bu yeni coşku az sonra kalabalık ve gürültücü bir birliğin gelişile duruldu. Tüfekli, uzun tabancalı, kılıklı ve mızraklı adamlardı gelenler. Başlarında dev gibi, bıyıklı ve itici görünümlü biri vardı. Arkadaşlarıma gemilerde kalmaları yolunda buyruk verdim. Arada Lady Ophelia'ya gözüm ilişti. Geniş kenarlı eflatun şapkası yüzünün hemen tümünü saklıyordu. Hiçbir şaşkınlık, korku belirtisi göstermiyordu.

Dingin adımlarla bizi çevreleyenlerin komutanına doğru yürüdüm. Kendisi ve ailesi için hayır dualarımı dile getirdikten sonra, benim önemsiz ama, herkesin bildiği gibi, Paşa'nın lütfuna mazhar olmuş heyetime karşı bu güç gösterisinin nedenlerini sordum.

Aksilik peşimizi bırakmıyordu. Güzel konuşmadan anlamayan kalın kafalı birine çatmışız. Tek yanıtı, hem de karşılık dinlemeyecek bir biçimde, "Beni izleyiniz." oldu. Bir deveye binmemi söylediler, hayvanın sırtından L'Hôte'a endişelenmemesi yolunda bir işaret yaptım.

Üç yüz kadem kadar ileride, Nil kıyısında büyük bir konağa götürüldüm. Kumandan, üzeri yaldızlı kocaman bir tabancayla tehdit ederek beni şiş göbek bir ağanın önüne itti. Kendisi de onu eğilerek selamladı.

- Ben İbrahim Beyim, dedi ağa. Esna kenti ve çevresi benden sorulur. Siz Rus musunuz?

- Değilim, beyim. Adım Champollion. Fransızım.

- Ya Russanız? Ya yalan söylüyorsanız? Dün, Kahire'de Rusların İstanbul üzerine yürüdükleri ve ordumuzun savaşa hazırlandığı söyleniyordu. Saltık güçlü efendimiz Paşa, taşraya casusların sızmasından kuşkuluyor. Valilerinin bu casusları tutuklayıp idam etmelerini istiyor.

Çevremde düşmanca bakışlardan başka bir şey yoktu.

- Paşa benim Mısır'da eski anıtları incelemek için yolculuklar yapmama izin verdi, dedim sesimi yükseltmeden. Tek görevim budur.

İbrahim Bey ellerini karnının üzerine koydu.

- Size inanmıyorum. Kim bu eski taşlarla ilgilenebilir ki?

- Güven belgelerim gemide. Onlara bakmanız yeter.

Ağa hoşnutsuz biçimde yüzünü buruşturdu.

- Oraya kadar kim gidecek. Yorgunum ben. Paşa benden bir Rus casusu ortaya çıkarmamı istedi. Ben de onun dediğini yapacağım elbette. Kim olursanız olun, benim işime yararsınız.

Kumandan ve erlerinden birçoğu çevremi aldılar. Gerekirse zor kullanmaya hazırıldılar.

- Bana dokunamazsınız! diye öfkeyle bağırdım. Zavallı bir silah olarak da sağ elimi kaldırmışım bu arada.

Kumandan kılıcını çekti, sözümü geri aldırmaya kararlıydı.

- Açılın! diye İbrahim Bey birden adamlarına bağırdı. Siz, Champollion, gelin buraya!

Sağ elimi büyük bir dikkatle inceledi. Yüzünde pek büyük bir şaşkınlık okunuyordu.

- Parmağınızdaki bu yüzük nereden geliyor?

- Beni Hasan eyaletinin valisi Muhammed Bey vermişti.

Ağanın etli dudakları geniş bir gülümsemeyle yayıldı.

- O benim sevgili kardeşimdir, dedi ve demesiyle beni öyle sıkı kucakladı ki, soluğumu kesecekti az kalsın. Kardeşimin dostları benim kardeşimdir!

Sevgi gösterileri pek yeğin ve pek canlı oldu. Esna ağası, bu dünyada olduğu gibi ahrette de bana destek olacağına yemin ediyordu. Yaşlılığında bana gösterişli armağanlar verecekmiş, cennette bana yanında bir yer ayıracakmış.

Ben de bu olumlu durumdan yararlandım ve kendisini öylesine üzen Rus casusları sorunda biraz açıklama istedim. Sorunun ciddi olduğunu söyledi. Hattâ bir gün önce, çetin çatışmaların geçtiği Kahire'ye girilemeyecek sanmışlar.

Neyse ki, bu yanlış haberler serap gibi uçup yitmiş.

- Madem ki eski taşları seviyorsunuz, dedi Bey, bende size verecek taş var.

Bir yandan dost bir işçi ordusu gemilerimizin onarımını tamamlar ve birçok uşak, heyetimin üyelerine lezzetli yemekler taşırlarken, ben de, tanrılar böyle kısmet etmiş diye, merâkla Esna tapınağına doğru yollandım.

Ne büyük bir şaşkınlık beni bekliyordu. O gürültülü, tozlu kasabanın tam orta yerinde, orta büyüklükte, hemen tümüyle kum altında kalmış bir yapı! Üstelik pamuk deposu yapmışlar. Bu, bir süre daha onu yıkılmaktan korurdu.

Tapınak, hele dışından, Nil'in balçığıyla pürtüklü biçimde sıvanmıştı. Pronaosun²⁷ ilk birkaç sıra sütunlarının arasında bulunan boşluk da çamurdan bir duvarla örülmüştü. Öyle ki, kabartmaları daha yakından görebilmem için çalışmamda merdiven ve şamdan kullanmam zorunlu oldu. Tapınağın orta kesimine girebilmek için girişteki çöpleri bir kenara çekmek ve yukarıdan aşağıya inmek gerekiyordu. İçeri girdikten sonra, hasır üstünde uyuyanlara, başka bir dinin gizemleri için kurulmuş bu yerde Kuran okuyanlara çarpma-maya çalışılacaktı. Bu eski kutsal yer, işi çömlekçi tornasında tüm canlı varlıkları biçimlendirmek olan koç tanrı Hnum'a adanmıştı. Anlayabildiğim kadarıyla, kabartmalar, bilgelere, tüm zanaatların temelinde bulunan bu yaratış sürecini öğretiyordu.

İki sütun başlığı arasına dayanmış olan merdiven gıcırda-dı. Biri iniyordu. Bir papaz cüppesi eteği göründü. Peder

27 Pronaos ya da narthex. Bir tapınağın önde bulunan kesimi. (ç.n.)

Bidant, büyük sıkıntıyla, gırtlığına kadar gömülü, tapınağa giriyordu.

- Korkutucu bir şey, dedi beni elimde şamdanla görünce. İnsan kendini şeytanın inine girdim sanıyor.

- Korkmayın, Peder. Benden ve birkaç imansızdan başka kimse yok.

- Garip bir yer, dedi, tedirgin biçimde çevreyi gözlerken.

- Çevresindeki bu kılıftan kurtarılsa parlak dönemde başlamış ve Roma imparatorlarınca bitirilmiş bir tapınağa benzer belki. Burada yaşamın ortaya çıkışı konusunda şaşırtıcı metinler var.

- Dinimize uygun bilgiler mi? diye Peder Bidant sıkıntıyla sordu.

- Ne yazık ki, uygun değil, diye itiraf ettim. Bu metinler, anlayabildiğimce, yetkisini başka yaratıcı güçlere aktaran bir tanrısal varlıktan söz ediyor. Onun adına davranacak ve Tanrı ile insan arasında yer alan bir şeyler.

Eskilerin “cin” dedikleri ve karşısında Hristiyanlığın bunca savaşım verdiği şeyler.

Kırbaç gibi bir yanıt bekliyordum ama papaz toprağa gömülü salonun içinde oradan oraya gezinmekle yetindi.

-Sizinle öyle sert konuşmakla haksızlık ettim, Champollion. Ölçüyü kaçıran bir öfkeye kapılmıştım. Dini bütün birine yakışmaz o yaptığım. Beni bağışlamanızı diliyorum. Beni anlamak gerek. Sıcak bir yandan, ağır yiyecekler bir yandan. Yolculuk yoruyor, güzel ülkemizden onca uzak olmanın verdiği gerginlik var, hep kâfirlerle burun buruna geliyoruz. Zor kaldırabileceğim birer ağırlık olan bütün bunlar, beni o güçsüzlük ve hoşgörüsüzlük taşkınlığına itti.

Çok duygulanmıştım. Peder Bidant'ın içten davranışı, geçmişteki takışmalarımızı siliveriyordu.

- Benim de kınanacak tutumlarım oldu, Peder. Eski Mısırlılara karşı bir şey söylendi mi, kanım başıma çıkıyor. Beni

Hristiyan dininin yeminli düşmanı gibi görmeyiniz. Ben sadece o dinin özgün olmadığına, köklerini daha eski ve daha yaygın bir inançtan aldığına inanıyorum. O eski inanç yarın insanlık için yeni bir ışık olacaktır.

Peder Bidant, parmağını kabartmalardan birinin üzerinde gezdiriyor, ama bunu sanki o tanrısal resimlerde onu tehlikeye atacak bir büyü varmış gibi çekinerek yapıyordu.

- Elbette bu yolda ben sizi izleyemem, Champollion. Fakat girişiminizi saygıyla karşılıyor ve anlamaya çalışıyorum. Kabul edin ki, benim görevim, sizin gerçek inanç yollarından sapmanızı önlemektir.

- Peder, sizi firavunların dinine getirmeye çabalayacağım.

Papazın yüzünde babacan bir gülümseme belirdi.

- En ufak umudunuz olmasın! Fakat, biliminizin yolunda çok çalışmayı sürdürün.

Peder Bidant tapınaktan çıktı. Hakkında yanılmışım. Böyle bir serüvene hazırlıksız ve Doğuyu görünce yönünü yöresini şaşırılmış, dürüst bir adam. Hoşgörüsü, aramızda kalıcı ve derin bir barışın kurulması için en iyi araç olacaktı.

*

Sonunda ben de Esna tapınağından çıktığımda hava karmıştı. İçeride, duvarlarda gözlerimin önüne serilen felsefenin genişliği karşısında şaşkın, vakit kavramını yitirmişim. Şaşkın ve kızgındım, çünkü hâlâ anlar gibi olduğum fakat tümüyle sökemediğim hiyerogliflere rastlıyordum.

Dışarıda neşeli bir hareketlilik vardı. Küçük bir meydana Çingene kızları çadırlarını kurmuşlardı. Babaları, hepsi hayvan satıcısıydı, kızlarını kim daha çok verirse ona satmakta duraksamıyorlardı. Kızlar, sırtlarında siyah yelek, beyaz etekle, karınları açıkta, boyunlarında ağır sedef gerdanlıklar oynayıp şarkı söylemeye başladılar. Onların tiz seslerine flüt,

klarnet ve lavta eşlik ediyordu. Bu baygın müzik etkisini hemen gösterdi. Tat alarak dinlemediği bu müzik, yine de insanı çekiyor, sıcak gecede yayılarak vücudun en ufak tellerine işliyordu.

Pek ince devinimlerle kalçalarını sallayan çok güzel bir rakkase vardı. Yeleğinin altındaki çıplak göğsü, her deviniminde kıpır kıpırdı. Güneşten yanmış dümdüz karnı, sanki bağımsız bir yaşama sahip gibiydi. İncecik ayak bilekleri top-rağın üzerinde şaşırtıcı bir kıvraklıkla titriyor, zıplıyordu.

- Hayat kadınlarına mı merâk sardınız?

Lady Redgrave'in sesini duyunca sıçradım. Siyah bir pantolon, koyu renk bir bluz giymiş, o güzel saçlarını topuz yapıp bir bandın içine gizlemiş, erkek çocuklara dönmüştü. Loşlukta pekâlâ delikanlı sanılabilirdi. Alaycı bir sesle:

- Bir bilim adamı için şaşırtıcı bir uğraş, dedi. Meğer ki, o adam gerçek uğraşı konusunda yalan söylesin ve Fransızlar hesabına çalışan bir casustan başka bir şey olmasın.

O neşe ve gevşeme ortamında bir kavgaya girişmeye hiç niyetim yoktu.

- Burası bir hanımefendinin gezintiye çıkacağı yer değil, Lady Redgrave. Bu kalabalığın içine girmeniz, çok tehlikeli olabilir.

- Neden beni yalnız bırakıyorsunuz, Jean-François? Sizi kızdırdım mı?

- Casus denmesi insana hoş gelmez... Fakat asıl siz beni kararlı biçimde uzağınızda tutuyorsunuz!

- Fesat düşünüyorsunuz, ejiptolog bey. Bilimsel kesinlik-ten böyle uzak oluş, size yakışmıyor.

- Akşam öyle tatlı, seyrettiğimiz şey öyle hoş ve siz öyle çekicisiniz ki, beni öfkeliendiremeyeceksiniz, Lady Ophelia. Şu dansların ve şarkıların tadını çıkarın. Daha sonra konuşuruz.

- Yarın... Hep yarın! Siz rakkaselerinizle kalın, ben gemiye dönüyorum.

Nasıl tutabilirdim? Yanımda kalmaya nasıl razı edebilirdim? O güzel Çingene kızı tehlikeli bir cambazlık hareketi yaparken, Lady Redgrave gitmişti bile.

*

Gün doğacağına yakın döndüğümde, *İsis*'in burnuna ür-kütücü bir nesne yerleştirilmiş olduğunu gördüm. Hatırı sayılır büyüklükte bir top!

Bir fincan sıcak çayla bekleyen L'Hôte, topun İbrahim Bey tarafından güvenliğimizi sağlamak için gönderilmiş bir armağan olduğunu söyledi. Uzun süre ortalıkta görünmeyişimden tedirgin olmadığını da ekledi. Çünkü ben tapınakta çalışırken çevreyi Türk askerleri sarmış, sonra da Çingenele-rin eğlencesinde beni uzaktan izlemişler. Komutanları geceyi bizim gemide geçirmiş, ben gelmeden önce de çekilip gitmiş.

El Kab'a hareket ettik. İlkçağdaki adı Neheb olan bu kentte bizi yağmur karşıladı. Bardaktan boşanırcasına yağı-yordu. Gök gürültüleri, şimşekler eksik değildi. Yani, Herodotos'un kral Psammetik²⁸ zamanındaki yolculuğunda dedi-ği gibi biz de "Yukarı Mısır'da bulunduğumuz sırada yağmur yağdı." diyebileceğiz.

El Kab kentinden hâlâ ayakta kalmış kesimi ve içinde ta-pınakların ve kutsal yapıların yer aldığı ikinci sur içini coş-kuyla gezdim. Her şeyi hem gündüz, hem de elime bir fener olarak gece inceledim. Ayakta kalmış tek bir sütun yoktu. Yabanıl herifler, birkaç ay önce iki ön tapınaktan ne kaldıysa

28 Psammetik adını taşıyan üç firavundan sonuncusu İ.Ö.525 yılında altı ay süreyle saltanat sürmüştür. Herodotos'un ise İ.Ö.484-425 yılları arasında yaşadığı sanılmaktadır. (ç.n.)

hepsini ve kentin dışındaki bozulmamış olan tapınağı yıkmışlar. Yıkmalarının nedeni de rıhtım ve başka birtakım yararlı yapıları onarmakmış. Yıkanların unuttukları ve üzerinde biraz yontu işi kalmış olan taşları teker teker incelemem gerekti. Kutsal bir âlem yok oluyordu. Orada burada büyük firavunların, Tutmosis'ler, Amenofis'ler ya da Ramses'lerin adlarını içeren kartuşlar, burada benim gelişimden bir süre önce yok olmuş birtakım başyapıtlar yükseldiğini gösteriyordu. Mısır'a acele gelmekte haksız mıymışım?

Tek tesellim Lady Redgrave'den geldi. Eski kente yakın bir tepeyi araştırmaya gitmişti. Sevinçle bana seslendi. L'Hôte ve Rosellini ile birlikte yanına vardığımızda:

- Acayip bir mezar var, dedi. Sütun sütun metinden başka bir şeyi yok.

İncelemek için, bir dizimi yere koydum. Genel anlamını çıkardığımdan, artık bu işaretlere iyice alışmıştım. Yazıt, yüksek rütbeli bir askere, firavunun gemi adamlarının başı Ahmosis'e aitti. Yine Ahmosis adını taşıyan bir hükümdarın saltanatı sırasında, birliklerinin başına geçmiş ve Libya'dan gelen istilacı Hüksos'ları Mısır'dan sürüp çıkarmış. Bu kurtuluş savaşının sonunda, Tebai imparatorluğun yeni başkenti olmuş, parlayıp gelişmişti.

İşte bu yazıt, o savaşla ilgili olanların en uzununu ve en çok bilgi sağlayanıydı. Bu komutanla aramızda yüzyıllar vardı ama, ben ona coşkulu bir yakınlık duyuyor ve keşke aramızda olsaydı da bugünkü barbarları Mısır'dan sürüp çıkarsaydı diye esef ediyordum.

Muhtar ile Süleyman, ben çalışırken gelip Profesör Rad-di'nin ortadan yok olduğunu haber verdiler. Bir köylü görmüş, genç bir kadınla birlikte köye giriyormuş. Süleyman çok korktuğunu saklamıyordu. Bizim mineraloji bilgini yerli bir kadını baştan çıkarmayı aklına koyduysa, büyük patırtı çıkar, düşüncesindeydi.

Köye koştum. Heyetimin üyelerinden birinin tehlikede olduğunu öğrenmek, beni çok tedirgin etmişti. Sevgili hiyerogliflerimle bile avunamazdım.

Elli kadar kulübe vardı, sanki güneşten ve sıcaktan korunmak ister gibi, hepsi sıkışık düzende birbirlerine abanmıştı. Birkaç çocuğun gülüşmesinden kulübelerden birinde yabancı birinin bulunduğunu anladık. İçeride Profesör Raddi, hasır üzerinde yatan bir kız çocuğunun üzerine eğilmiş, çocuğun yüzünün üzerinde bir sicim sallıyordu, sicimin ucuna maden bir para tutturulmuştu.

- Hiç gürültü etmeyin, Champollion. Çocuğun ateşi var. Kendi yöntemimle iyileştireceğimi umuyorum.

Elimizden bir şey gelmiyor, Profesörün sağaltım çalışmasına kuşku içinde bakıyorduk. Bizim heyette tansıklar yaratan birinin bulunduğunu işitmiş olan anneyle babanın gözleri umutla parlıyordu. Konutları tam bir yoksulluk içindeydi. Tek zenginlikleri, annenin harıl harıl ovduğu iki tane kalaylı legendi.

Bekleyiş dolu bir saat geçti. Sicimin ucundaki para hâlâ sallanıyordu. Küçük kız birbirini tutmayan şeyler mırıldanıyordu. Sonra uyuşukluktan çıktı, doğruldu, kendisini kucağına alan annesini tanıdı.

- Sanırım, başardım. Profesör Raddi böyle söylerken alındaki teri siliyordu.

- Nasıl yaptınız?

- Bizim ailede biraz üfürükçülük vardır. Unutmuştum. Burada anımsadım. İnsanın her gün kent yaşamı içinde, çalışma odasına kapanıp da kendinden başka kimseyi ilgilendirmeyen birtakım şeyleri araştırmak zorunda olmaması ne rahatmış meğer. Çalışmamayı öğreniyorum, Champollion!

- Anneyle baba, profesörü kutlayıp teşekkür edince o da onlara tam İtalyan usulü coşkunca kucaklamalarla karşılık verdi. Ben de bundan yararlanıp küçük kıza:

- Az önce Peygamberden söz ediyordun, dedim. Tanır mısın onu?
- Ondan korkuyorum. Bana nazar etti.
- Senin köyünde mi oturuyor?
- Hayır ama, bir hafta önce buraya geldi.
- Nereye gittiğini biliyor musun?
- Edfu'ya gidecekmiş, öyle dedi. İyi ki çıkıp gitti.

ON YEDİNCİ BÖLÜM

Edfu²⁹ tapınağının çok büyük kapıkulesinin önüne koşuyla vardığımızda vakit sabah erkendi. O çok büyük boyutlarıyla daha uzaktan bizi etkilemişti. Ne var ki, o zamana kadar gördüklerimiz içinde en az bozularak kalmış tapınak olan bu büyük ve etkileyici yapının yarından fazlası kumla örtülüydü.

Tepemizde yetmiş beş kadem yükselen sütunlar, ayaklarımızın altında da en az kırk kadem derinliğe iniyordu.

Firavunun özel koruyucusu olan tanrı Horus'un büyük tapınağı, kir pas içinde, yoksul bir köye dönmüştü. Varlıklarıyla o kutsal yere saygısızlık ettiklerinin farkında olmayan felahlar, gelip ailece yerleşmişlerdi. Hiçbir esef duymadan tapınağın çatısında oturuyorlardı. Oraya erişebilmek için kulübelerin arasından geçtik, sonra kaba saba basamaklardan bir merdivene vardık. Bu düzensiz yığıntıların altında gizli kalmış o geniş alanı, sütunlu salonun önündeki büyük avluyu, kabartmalarla, çoğunu da çıkartamadığım metinlerle süslü geniş odaları düşümde canlandırmaya çalışıyordum. Her yer insan kaynıyordu. Tavuklarının, ineklerinin, köpeklerinin, eşeklerinin arasında yaşayan insanlar. Bol börtü böcek içinde insanlar. İğrenç yığıntılar üzerinde yürüyorduk; saçak silmelerinin, sütun başlıklarının üzerinde sırtını tanrıça

29 Edfu, İdfu, Apollinopolis Magna, Ceba adlarının hepsi ayrı zamanlarda ve ayrı kökenli arkeologlarca kullanılmıştır.(ç.n.)

Hathor'un ya da tanrı Horus'un yüzüne dayamış uyuyan yerlileri kaldırmak zorundaydık. Adamlar, tanrılara aldırış etmeden yiyip içiyorlar, çubuklarını tıttırıyorlardı.

Bu tapınak eskilerin uyguladıkları bilgilerin ve tüm evrenin birer özetiydi. Bir gün tümüyle aydınlığa kavuşmasını diletiğim bu yerlerde, bir zamanlar yıldızlar bilimi, bitkibilim, tıp, sihir, maden bilimi, simya, coğrafya dersleri verilmişti.

Kapıkulenin içinde bulunan odalara giriyorduk ki, Nestor L'Hôte, birden bağırdı. Napolyon'un Mısır seferi sırasında buranın muhafız alayı askerlerince kışla diye kullanıldığını anlamıştı. El Ariş anlaşmasından sonra yüz kadar er burada unutulmuş, çevre köylere sığınmış, sonra yeniden bu konak yerine dönmüştü. Döndüklerinde, duvarlara adlarını yazmışlar, onlara birtakım ölüm tarihleri eklenmişti, Fransa'nın bir köşesini kendilerine anımsatan sivri damlı yel değirmenleri kazımışlardı, gördüğümüz buydu. Bu erlerden en sona kalanlar bir zaman kendisine karşı çarpıştıkları üniformayı giyip Memlûk olmuşlardı.

- Masallardaki gibi bir yer, dedi yanı başımda tapınağı gezen Peder Bidant.

- Gerçekten de, kendisini boğan çöp ve kum yığınınan kurtarılsa masal gibi olabilirdi.

- Boğan ve yıkılmaktan koruyan, diye düzeltti Rosellini.

Derin bir umarsızlık duygusu içimi kapladı. Tapınakları kurtarmak için onları gömmek ve bu yüzden sonsuza kadar gözlerden gizlemek mi gerekiyordu? Böyle yapılması, onları başka bir çeşit ölüme, ağır, sinsi bir yok olmaya mahkûm etmek demek değil miydi? Mısır, üzerine bir örtü gibi kapanmış olan bu yabanılıktan kurtarılamayacak mıydı?

Birtakım yönetim sorunları beni bu düşüncelerimden ayırdı. Muhtar gelip beni köyün öteki ucundaki bir askeri büroya götürdü. İzin belgelerimi görmek istiyorlarmış.

Benimle alay ediyor sandım. Çünkü beni neredeyse yıkılacak iki tuğla duvar arasına sıkışmış, önüne bir perde gerili kör kapı gibi bir yere getirmişti. Bunun benzeri ve yine önü perdeyle örtülü başka kör kapılar da görünce nasıl bir şeyle karşılaşacağımı merâk ediyorum ki, bizimkinin perdesi açıldı. İçeride sarıklı bir adam, bir taşın üzerine oturmuş, elinde bir tomar kirli kâğıt tutuyordu. Büro dedikleri orasıymış.

- İzin belgeleriniz! dedi saldırgan bir sesle.

Doğrudan doğruya yanıt vereceğime, öyle yapmam hakaret sayılırdı, bir dizi gönül okşayıcı sözlerle giriştim. Benimle konuşmakla beni onurlandıran bu büyük devlet görevlisinin önem ve yeterliği konusunda birçok şey söyledim.

Özenle seçmiş olmama karşın, adam o süslü sözcüklere kanmadı. Kalkıp başka bir hücrenin perdesini kaldırdı, orası da kâğıt doluydu. Uzun meslek yıllarının edindirdiği beceriyle olsa gerek, aradan sararmış bir belge çıkarıp gözüme soktu. 1650 tarihli ve Edfu topraklarında yabancıların dolaşmasını yasaklayan yerel bir yasaydı. Şaşırmıştım. Yasaya karşı çıkanlar için ağır hapis cezası öngörülüyordu. Adama bu hükümlerin artık geçerliğini yitirdiğini söylemem yararsız ve tehlikeli olurdu.

Herif, yabancılara duyduğu nefreti saklamıyor, üstünlük onda bulunduğu için de kasılıyordu. Önümde tek çözüm yolu vardı: Yabancı olmadığımı ona ispatlamak.

Tutumumu değiştirip, Arapçamın her hecesini bastıra bastıra, şayet kimliğimden ve unvanlarımdan kuşkulandırmaya kalkarsa dünyada da ahrette de iki elimin yakasında olacağını adama söyledim. Öfkelenmiş gibi de yapıyordum.

Beklemediği bu tepki adamı korkuttu. Pek kötü şeyler yapabileceğimi sezmişti. Aceleyle ve beceriksizce kâğıtlarını toplamaya başladı. Birden içime garip bir esin geldi.

- Beni böyle rahatsız etmeni sana kim buyurdu? diye sordum.

Dudaklarını büzüp durdu.

- Peygamber, değil mi? Sen onun hizmetindesin, değil mi?

Susması, yeterli bir yanıttı. Öfkeyle, kukla herifin perdesini çekip çıkıtm.

*

Kenti yukarıdan gören bir tepede, bir kulübeden bakan iki adam bu sahneyi izlemişlerdi.

- Champollion pes etmiyor, diye mırıldandı Abdürrezzak

- Zaten biz de o salak zaptiyeden fazla bir şey beklemiyorduk ki, diye Drovetti yanıtladı. Herif dışındaki azıcık zehri akıttı. Champollion'un kafasına yeni bir tedirginlik soktu. Duyarlı adamdır. Sonunda korkutup bıkkınlık verebileceğiz.

*

Yola çıkışımız, Nestor L'Hôte'un yüzünden gecikti. Zavalcılık, mezbelelikten ortaya çıkardığı bir sütun başlığının çizimini yapmak için tapınağın çatısı üzerinde kurulmuş kulübelerden birine girmiş. Tüm vücudunu sivilceler, kızartılar basmış. Dayanılmaz bir kaşıntıya uğramıştı, Nil'e girip uzun uzun yıkandı.

Gemilerimiz Nil vadisinin en şaşırtıcı yerlerinden birine ulaştı. İki çölün birleştiği buraya Cebel Silsile yani sıra dağlar diyorlar. Burada ırmak, sarı kumtaşından iki tane tepenin arasındaki dar bir geçitte akıyor. Bir zaman, bu iki masifin arasında bir zincir gerili olduğu ve o zincirin Nil'in akışını kestiği yolunda bir söylence varmış. İki kıyıda da İlkçağda kumtaşı çıkarılmış. Eğer yolcu taş ocaklarından geçerken bu açık müzeleri meydana getirmek için ne kadar çok taş

çıkarıldığına ve her an karşılaştığı oyulup boşalmış o geniş ocak yerlerine dikkat ederse, ilerinin başyapıtlarına ilk biçimini verme uğruna kan ve ter döken işçileri düşünüp ürküntüyle şaşkına döner. Çok geniş yarıklar ve hâlâ görülen kahlınlardan anlaşılabilir ki, taş ocağı çalışmaları binlerce yıl sürmüştür ve o çalışmalar Mısır'ın anıtlarının büyük bölümünde kullanılan malzemeyi sağlamıştır. Burada bize Luk-sor'un, Deyrül Bahari'nin, Karnak'ın bloklarının tek tek içinden çıktığı dağın böğrüne giriyormuşuz gibi geldi.

Profesör Raddi adeta kendinden geçmişti. Hiçbir zaman böylesine iyi cins kumtaşını hem de bu bollukta görme fırsatı olmamış. Bu noktada hızlı ve gümbürtülü akan Nil'in sesini dinleyip uzun yıllar tek ufuk diye bu büyük yapı yerini bilen ustaların, kalfaların, taşçıların, ocakçıların, rençperlerin sesini düşünüyorduk. Profesör Raddi bir blokun önünde çömelmiş;

- İnanasım gelmiyor, dedi. Yaşamımda gördüğüm en güzel laboratuvar burası. Eski zamanın mühendisleri burada. Buradalar, duyuyorum onları! Bu taşların onlar için hiçbir gizi yoktu, taşların içini, en ince damarına kadar biliyormuş onlar.

Avuçlarının içini dokundurup iyisini kötüsünden ayırt edebiliyorlarmış. Buradalar, sonsuza dek; yok olamazlar.

L'Hôte ile Rosellini, şaşkınlıklarını tutuyorlardı. Yalnız bakışları, mineraloji bilginini yarı deli gözüyle gördüklerini belli ediyordu.

- Güneş fazla yakıcı, dedi Rosellini, beynimizi sulandırıyor. Tebai'ye dönsek iyi ederiz.

Profesör Raddi'nin tepkisi inanılmaz şiddette oldu. Yurttaşına öyle bir tokat attı ki, adamı yere serdi.

- Böyle zırvalayamazsınız! Siz bu yerlere layık değilsiniz. Ya susarsınız ya çıkıp gidersiniz!

L'Hôte bilginin üstüne atılmak istediye de, Lady Redgrave araya girip engelledi.

- Yangına körükle gitmenin gereği yok. Soğukkanlılığınızı elden bırakmayın, Mösyö L'Hôte.

Afallamış, donup kalmış durumdaki Rosellini, bana dönüp yalvarır gibi baktı. L'Hôte benden buyruk bekliyordu. Verebilecek durumda değildim. Bu çatışma beni tam bir şaşkınlığa düşürmüştü. Ufacık topluluğumuz çözülüyordu, dostluğun yerini nefret alıyordu. Kendisinin yol açtığı bu olumsuz durumun farkında bile olmayan Profesör Raddi, ağır adımlarla uzaklaşmış, büyütecini çıkarıp birtakım az bulunur örnekleri daha yakından incelemeye koyulmuştu.

- General, dedi L'Hôte, izin verin de şu densizin haddini bildireyim.

Başımla olmaz diye işaret ettim. Öfkesinden kuduran çizimci, yerden ufak bir kumtaşı parçası alıp uzaklara fırlattı, sonra gidip ötede bir yerde oturdu.

Rosellini'nin yerden kalkmasına Muhtar yardım etmişti. Dövüşçülükle hiç ilgisi olmayan İtalyan öğrencim, öyle birden kendini toparlayamıyordu.

- Neden? Neden Profesör Raddi bana vurdu?

- Sorumlu olduğunuzu kabul edin. Yanıt Lady Redgrave'den gelmişti. Adamın sevgisiyle alay ettiniz, o da tepkisini gösterdi. İlk çarpışmada pes etmenize bakarsak, ejiptolojinin geleceği pek parlak olmasa gerek!

İppolito Rosellini yerinden sıçradı.

- Hocam, bu kadın bir şeytan! Durmadan casus gibi bizi gözetliyor. En amansız düşmanımızın adamı! Neden ona güveniyorsunuz? Neden kovmuyorsunuz şu kadını? Yarın öbür gün sırtımızdan hançerler bizi!

Muhtar sırtıyordu. Çekişmelerimiz hoşuna gitmişti.

- Beni yalnız bırakın, dedim.

*

Maskeler düşmüştü. Cebel Silsile ocakları, yol arkadaşları-
rımın gerçek yapılarını ortaya koymuştu. Profesör Raddi
bencildi, kendi görüşlerinin içine kapanmıştı, Nestor L'Hôte
intikamcı ve hoşgörüsüz, Rosellini korkak ve karakersiz ki-
şilerdi, Lady Redgrave buyruk vermekten hoşlanan kaskatı
bir kadındı. Neyse ki, Peder Bidant, kardeşlik dokumuzun
böyle paralanmasına tanık olmamıştı. Gemide, *Hathor*'day-
dı. Ona gidip günah çıkarmak istedim bir an, sonra burunda
oturan Süleyman gözümün önüne geldi, vazgeçtim. Hangi
günahlarımı anlatıp içimi boşaltacaktım? Ben kendi kendim-
den sıyrılıp benliğimi Mısır'a, onun en ufak taşlara işlemiş
tinselliğine sunmamış mıydım?

O sihirli taş ocaklarında çalışmak bana dinginliğimi yeni-
den kazandırdı. Ptolemaioslar ve Romalılar dönemlerinden
kalma onca yontu ile yorulmuş gözlerim, firavunların parlak
döneminin güzel kabartmalarını görmekten büyük tat duyu-
yordu. Burada on sekizinci hanedan krallarından ve onların
yapı ustalarından pek çok iz var. Benim sevgili Ramses'im,
onun insandan kaçır somurtkan babası Sethi, oğlu Merenp-
tah kayanın içine sonsuza dek kalacak ufak tapınaklar oy-
durmuşlardı. Bunlarda, her şeyin aslı olan suyu evrende do-
laştıran cennet ırmağıyla özdeşleşmiş tanrı Nil'e övgüler gö-
rülüyordu. Nil'in burada onurlandırılması pek doğal, çünkü
önünü kesen kumtaşı dağlarını yarıdıktan sonra, sanki bura-
da yeniden doğuyor gibi. Metinler tümüyle çözüldükten son-
ra, Mısırlıların enerji konusunda çok ileri bir bilgisi olduğu
görülecek. İster yıldızlarınsa ister insanınsa olsun, enerji alış
verişinin yaşamın sürdürülmesini sağladığını biliyorlardı.
Dünyamızı, bir titreşimler okyanusu tarafından çevrelenmiş
olarak düşünüyorlardı; yaratıcı güçler bu okyanusun içinde
biçimleniyordu. Her varlığı sonsuza dek yenilenen ve arala-
rında birbirini etkileyen bir dalgalar demeti olarak görüyor-
lardı.

Bu taş ocakları, o tatsız olay bir yana bırakılırsa, bizi yolculuğumuzu sürdürmeye yeniden yüreklendirdi. Ocaklar, dünyanın genç oluşunun, başka bir yaşam kurma isteğinin somutlaşmış kanıtıydı. Cebel Silsile, insanların bir arada bulundukları yerde tapınak da olması gerektiğini, o yerin hep bir yapı yeri olacağını öğretiyordu.

Dinginliğimi ancak yalnızlıkta ve taşlarla konuşarak yeneden bulabildim. Görevimin ne olduğunu açıkça görebiliyordum: Topluluğumuzu birleştirmeliydim.

*

İki gün boyunca Kom Ombo çifte tapınağını taş taş inceledik. Bu çifte tapınağın bir bölümü şahin tanrı Horus'a, öteki bölümü timsah tanrı Sobek'e adanmıştı. Böylece hava ögesiyle su ögesi simyanın inceliğinde birleşmiş oluyordu. Mevki, çok güzeldi. Tapınağın orta kesimi Nil'i tepeden seyreten bir dam köşkü gibiydi. Günbatımı, yapıyı yaldızlı ışıklarla süslüyor, geç dönem yontularının düşük niteliğini ortadan kaldırıyor, geçmişin parlaklığını veriyordu.

Peder Bidant kamarasına kapanmış, vaktini dua etmekle geçiriyordu. Küs duran Nestor L'Hôte biraz isteksizce fakat dikkatle kendisine gösterdiğim kabartmaların çizimini yapıyordu. Sıkıntılı ve tedirgin Rosellini kamarasından çıkmıyordu. Lady Redgrave, Nil'e bakan yüksek düzlükte Milton'un Yitik Cennet kitabını okuyordu. Süleyman, Muhtar'ın görünmeyen düşmanlarımızla ilişkiye geçmesinden kuşkulunarak onu sürekli gözetim altında tutuyordu.

Yol arkadaşlarımdan hangisi Paşa ve Başkonsolos hesabına hıyanet ediyordu? Bir yandan sahte bir dostluk gösterip bir yandan tarihi ve insanların düşüncesini derinlemesine değiştireceğinden emin olduğum keşifleri boğmaya kalkışacak kadar iki yüzlü olabilen hangisiydi?

Gün be gün şuna inancım kuvvetleniyordu ki, Mısır, Mısır'dan fazla bir şeydi. Bilimleri doğurmuş, felsefelerin en derinini biçimlendirmiş, tapınakların en gelişmişlerini dikmişti. Dünyanın yüreği burada atıyordu. Tinsel devrim buradan çıkacak ve insanların tanrılarla yeniden iletişim kurmalarına olanak sağlayacaktı. İşte bu nedenle, bana neye mal olursa olsun, o kutsal dili, cennet gücünün kullanma kılavuzunu veren o yaratılış sözcüklerini çözmeyi başarmak zorundaydım. Mısırlıların bilgelikten başka bir şeye tutkuları yoktu.

Bilgelik, bir inançla değil, evreni tanıyarak elde ediliyordu.

Işık yüzyıllarınca biçimlendirilmiş bu taşlar yalnızca varlıklarıyla bile ruhu yükseltiyordu. O kadar beklediğim yolculuk, varlığın ta yüreğine yapılan bir dinsel ziyarete dönüşüyordu. Kendini bilen tek bir kimse var mıdır ki, her tapınağın asal olandan, temel olandan söz ettiği bu ülkede yabancılık çeksin? Nil'e yükseklerden bakan bu tepede oturmuş, ilk kez kendi yaşamımın da yukarısına çıkmıştım. Tüm yoksulluğu, tüm gülünecek durumu içinde gözüme görünüyordu yaşamım. Devlerin en lezzetli yemekleri sundukları uçsuz bucaksız bir şölen yerinde bir şeyler yemeğe çabalayan bir karıncadan başka bir şey değildim. Fakat çalışkan, inatçı, doymak bilmeyen, boyuyla bosuyla ölçülemeyecek denli güçlü bir karınca. Kader bana bir insanın düşleyebileceği armağanların en güzelini vermişti. Yeryüzünde cenneti görmüş, yaşarken cennete girmiştım. O cennetten bencilce yararlanmak, aşâğılıkların en kötüsü olurdu. İsis'in örtüsünü kaldırdığımda gördüğüm gerçeklikleri başkalarına aktarmam, durmaksızın çalışmam, yorgunluğa bakmamam gerekiyordu.

Güneş, ırmağın gümüş harelerini altına döndürerek ufka doğru alçalmaya başlamıştı. Bu saatler bana bir armağan gibi geliyordu. Mısırlıların "doygunluk" dedikleri işte buydu.

Her şey bir dinginliğe bürünüyordu. Suyun yüzünde kırışıklıklar yaratan kuzey meltemine ıtırlar sinmişti. İnsan, susması gerektiğini sezerek bir şey söylemeden kalıyordu. Manzara insanın bakışlarını dolduruyor, düşüncelerini yeşil ve turuncu bir okyanusta eritiyor, arılığı bozan şeyleri siliyordu.

Sütunlar arasında bir gölge ilerliyordu.

Muhtar'mış. Pek yaklaşmayarak saygıyla biraz uzağımda durdu.

- Aradığınız adam burada, dedi gizemli bir biçimde.

- Kim söyledi sana?

- Doğuda haberler hızlı yol alır. Kimin aktardığını kimse bilmez. Peygamber köyde, bir tacirin evinde saklanıyor.

- Ya sana inanmazsam?

- Sizi nasıl inandırabilirim? Ben, alt tarafı, zavallı bir aracıyım. Size yolu göstermemi istiyorsanız, iki eşek bizi bekliyor.

Muhtar beni bir tuzağa mı çekiyordu? Düşmanlarımın hizmetkârı olan bu adam, bir art düşüncesi olmadan bana yardım edebilir miydi? Peygamberin burada bulunduğunu açığa vurmada kimden öğüt isteyebilirdim? Tehlikeyi tek başıma göğüslemem gerekiyordu.

- Düş önüme, Muhtar.

*

Kom Ombo'daki gece pazarının en hareketli zamanıydı. Açıktaki satış yerlerinde kalabalık kaynaşıp duruyordu. Eşeklerimiz, sarsılmayan bir sabırla, tahıl dolu sandıkların arasından kendilerine bir yol açıyor, sakaları bir kenara itiyor, develerden kaçınıyor, bez yaygıların üzerindeki fıstıkların üzerine basıyorlardı. Peçesiz fellah kadınları biz geçerken merâkla baktılar. Yiyecek alıyorlar, giysi pazarlığı ediyorlardı. Birçoğu da bir falcının çevresinde toplanmıştı. Bir tanesi tavuk

verip soğan almak istiyordu. Bir kasap, iki genç adamın tu-
tuştığı kavgaya hiç aldırmadan, koyun kesiyordu. Bir yer-
den bakla aşırış yumurcaklar, çaldıklarını o güzel dişleriyle
çğniyorlardı.

Mal sergileri birçok gaz lambasıyla aydınlanmıştı.

Eşek, yıkık dökük bir evin önünde durdu. Girişte kapı ye-
rine palmye dalları vardı. Muhtar:

- Sizi içeride bekliyorlar, dedi.

İkircikliydım. Heyetin üyelerinden hiçbiri geldiğim yeri
bilmiyordu.

Muhtar, put gibi durmuş, bana bakıyordu. Yüzünden her-
hangi bir duygu tepkisi çıkaramıyordum. Geri dönsem, bir
daha onarılamaz bir yenilgiye uğramış olacaktım. Artık bu
ülkede kimse yüzüme bakmazdı. Herkes, “general”in, “Mı-
sırlı”nın, Fransa yönetiminin gönderdiği adamın bir ödle-
k olduğunu öğrenirdi.

Arkamı dönüp güneşin son ışıklarına hoşça kalın dedik-
ten sonra, daha fazla kararsızlık göstermeyip toprak eşiği
aştım ve eve girdim.

İçerisi kapkaranlıktı. Korkudan karnıma ağrılar girmişti.
Zayıf bir ışık odayı aydınlattı. En dipte peçeli bir Arap kadını
duruyordu. Üstünde kırmızı bir bluzla mavi ipekten bir şal-
var vardı. Varlıklı bir hanım.

- Kimsiniz? Beni neden buraya getirttiniz?

- Siz kendiniz kimsiniz? Soru Arapça sorulmuştu ve peçe
sesi boğuyordu.

- Eski Mısır'ın zenginliklerini ortaya çıkarmak ve kurtar-
makla Fransa tarafından görevlendirilmiş Champollion.

- Şatafatlı bildirilerinizi Paşa'ya saklayın, dedi. Gerçekten
kimsiniz?

Birden zihnimde bir şey aydınlandı.

- Açın şu peçeyi, yoksa ben açarım.

Bir adım ilerledim.

Tutumumdan dediğimi yapacağımı anladı.

Yüzünü gizleyen ince kumaşı ağır ağır kaldırdı.

- Lady Ophelia... Bu oyuna ne gerek var?

- Oyun değil, Jean-François. Sizinle konuşmam gerekiyordu. Yanımızda herhangi bir düşman bulunmadan ve Süleyman'dan uzak olarak.

- Heyetimizin tüm üyelerini düşman mı kabul ediyorsunuz?

- Nasıl siz ülkenizin hizmetindeyseniz, ben de kendi ülkenin hizmetindeyim. Ben de bir görevi yerine getiriyorum. Beni biraz seviyorsanız, bana gerçek niyetlerinizi söyleyiniz.

- Bütün bu maskaralığa...

- Mısır'a sizin kadar uyabildiğimi ispatladığım için memnunum. Bu ülkenin dilini de biliyorum, âdetlerini de.

- Hele Muhtar'ı... Herhalde efendisi Drovetti'yi de biliyorsunuzdur.

- Niye saklayayım? Evet, başkonsolos dostumdur. Evet, Paşa da beni kabul etti ve düşüncelerimi dinledi. Bu böyledir diye, bu adamlar suçlu mu? Adamlara gerçek değerlerini veriyorum diye ben fena bir kadın mıyım? Sizin önyargılarınız var, Champollion. Mısır'a egemen olan kimseler, sizin sandığınız kadar şeytan değiller.

- Mısır anıtlarını yıktırtmadıklarına beni inandırmaya mı kalkacaksınız?

Omuzlarıyla öfkesini belli eder bir hareket yaptı.

- Durmadan hakarete uğramış arkeolog rolü oynamayın, Jean-François! Siz Fransa'ya onur kazandırmak için çalışıyorsunuz, ben İngiltere'ye. Hepsi bu. Ayrı cephelerde olsak da aynı işi yapıyoruz. Görev, hayranlığa, ... ve sevgiye engel değildir.

- Lady Ophelia, ben casus değilim. Bu yanıtı ne söylediyimi bilir bir sesle vermiştim. Fransa beni bilimsel çalışmayla

görevlendirdi, evet doğru, fakat bu yolculuk tüm umutlarımı aştı. Meğer beni burada çok büyük gizler bekliyormuş.

Lady Redgrave gülümsedi.

- Deha sahibisiniz, Jean-François! Bilgin kişiliğiniz eksiksiz. Hiyerogliflere olan tutkunuzdan artık hemen hiç kuşkulanmıyorum. Oyunculuk yetenekleriniz olağandışı.

- Yanıldığınızı size nasıl kabul ettireyim? Sadece ejiptolog olduğuma, başka bir şey olmadığımı sizi nasıl inandırayım, bilmem ki?

Peçesini yeniden örttü.

- Ben de gizlerimi saklamayı bilirim, dedi yumuşacık bir sesle. O gizleri size açmak en çok istediğim şeydi... şayet siz içten davransaydınız.

Doğulu güzel sultan hafifçe raks eder gibi yaklaştı. En ufak bir hareket yaptığının farkında olmaksızın kollarıma aldım. Dudakları dudaklarıma yaklaştı. Cildi yasemin kokuyordu.

- Hayır, dedim kadını iterek, sevdiğiniz ben değilim. Kendi yarattığınız bir hayali seviyordunuz. Önce sözüme güvenin, tümünden güvenin! Yoksa, ikimiz de ayrı ayrı sessizliklerimizin içinde kalırız.

Suçlayan ve kızgın açık yeşil gözlerini yüreğime saplıyordu.

ON SEKİZİNCİ BÖLÜM

Öğle sıcağında, parlak güneşin altında Asvvan'a doğru yol alıyorduk. Manzara değişiyor, yumuşuyordu. Palmiyeler, firavunincirleri, akasyalar, ılgınağaçları, yeşil baltalıklar kıyıları güzelleştiriyordu. Orada burada, kubbesiyle, tek minaresiyle ufak camiler, renklerin arasına bir beyazlık katıyordu. Köyler önce gördüklerimizden daha zengin, daha güler yüzlüydü. Asvvan dolayları yeni bir âleme girdiğimizi belli ediyordu. Kumtaşının yerini granit almıştı. Kaynaştığını gördüğümüz halkın içinde, Fellahlar, Türkler, Bışariler, Nübyeliler, Habeşiler, Sudanlılar karıştı. Pazarlardaki tezgâhlarda işlenmemiş fil dişi, hurma, kauçuk, aslan kaplan postları, baharat yığılıydı.

Uzaklara bakılırsa Nil'in önünü ağaçlardan, çıplak kayalardan, çorak tepelerden bir tepenin kestiği görülüyordu. Bunlar, insana Mısır'ın orada son bulduğu, Nil'in kaynağının pek yakında bir yerde olduğu sanısını veriyordu.

Arkadaşlarım, Nil vadisinin çorak yolundan çıkışta bu geniş vahayı görünce büyülenmişlerdi. Hemen Fil Adasına³⁰ gidip parlak döneme ait iki ünlü tapınağı incelemek istedim. Yine çok üzücü şeylerle karşılaştım. Tapınaklar birkaç yıl

30 Eski Mısırlıların Yeb dedikleri bu ada için Batılılar, çok eski dönemlerden beri, Yunanlıların Nübye'den getirilen fildişlerinin pazarlandığı yer olmasından ötürü koydukları "Elephantine" adını kullanmışlardır. Bugünkü adı: Cezi-re Asvvan. (ç.n.)

önce yıkılmış. Sadece yerleri kalmıştı. Büyük İskender'in oğlu İskender'e adanmış yıkık bir kapı, bir de eski bir surun üzerine hiyeroglifle kazılmış tapınç belgeleriyle yetinmek zorunda kaldım. Bunlardan başka, dağınık durumda olmak üzere, firavunlardan kalmış, sonra Roma yapılarında malzeme olarak kullanılmış kalıntılar gördüm. Adadaki bekçilerden birinin söylediğini duyunca iyice öfkelen dim. İlkçağ tapınaklarının taşlarını Paşa'nın yeni sarayına ve yeni bir kışlaya kullanmışlar. Kızgınlığımı gören Nestor l'Hôte, hiç sesini çıkarmadan harıl harıl çizim yapıyordu.

Üzüntülü uyuşukluğumu üzerimden sıyıran Rosellini oldu.

- Gelin, hocam, diye rica ediyordu. Galiba gölgeliksiz çeşmeyi buldum.

Öğrencim pek coşkuluydu. İnsana mitoslardan kalma gibi gelen bu yerde, haziran gündönümünde güneşin ışıkları yere dikey iniyordu.

Mısırlılar, pek becerikli hesaplarla, burada Yerkürenin çemberini doğru olarak ölçmüşlerdi.

Gölgeliksiz çeşme, bir kuyuya benziyordu. Bir dizi basamağın sonunda ırmağa açılan bir çeşit nilometreydi³¹. Basamakları yosun tutmuştu. Rosellini kaydı ve bir yanının üzerine külçe gibi düştü. Yardım ettim, kalktı fakat daha ileri gitmek istemedi. Bir kez daha düşmekten korkuyordu. Bana gelince, ben eski taşlarla karşılaşır karşılaşmaz delikanlılığımın güç ve gözü pekliğini buluyorum. Benden önce kim bilir ne kadar çok rahibin indiği bu eski yapıya büyük bir tat alarak daldım.

Işığı alması için yapılmış kuyunun içinde uzun süre alacakaranlıkta bekledim. İçerideki serinlik yorgunluğu silip götürüyordu. Zaman duruyordu. Elbette, Lady Ophelia ile küsmemizden beri kendimi daha yalnız hissediyordum.

31 Nilometre. Nil ırmağı ile arasında geçişme bulunan ve iç çeperi, ırmağın suyunun ne kadar yükseldiğini belli edecek biçimde derecelendirilmiş kuyu. (ç.n.)

Fakat bu yalnızlığımın içinden güneşler gelip geçiyor, Mısır'daki günlerimi onlar aydınlatıyordu. Güneye doğru yol aldıkça, çok büyük, ülkenin kendisi kadar büyük bir tapınağın odalarını geziyormuşum gibi geliyordu. Daha yolculuğumun başında sezmiştim ki, Mısır'ın tümünü görmek gerekliydi. Güneyin kapısına, Asvan'a vardığımda, gördüğüm doğa, gördüğüm tapınaklar içime dolmuş durumdaydı. Mısır'a duyduğum susuzluk her saniye artıyordu.

Merdivenleri çıkmak üzere döndüğüm an yılanı gördüm.

Kuyruğunun üzerinde dikilmiş, boş gözlerle bana bakıyordu, atılmaya hazırdı.

Ne gerileyebiliyor, ne ilerleyebiliyordum. Yılan ne kadar hareketsizse benim de onun kadar hareketsiz kalmam gerekiyordu. Ölüm şu sürüngenin biçiminde karşıma çıkmıştı ve -şışılacak şey- içimde hiçbir korku uyandırmıyordu.

Araştırmalarım sırasında birçok tanrıça-yılan hakkında bilgiler edinmiştim. Örneğin, kralın önüne dikilip de kötü güçleri onun yolundan uzaklaştıran ülke koruyucusu kobra, ya hiyeroglif alfabesinde ana harf olan öteki sürüngenler? Gerçekten Mısırlı dedikleri adamsam, canlı bir hiyerogliften niye korkacakmışım?

Böyle düşünerek bir basamak çıktım. Yılana bakmayı sürdürüyordum. Daha çok dikildi. Çıktım, çok ağır adımlarla çıkıyordum. Sol bacağım, ufak yassı kafasının iki üç kadem yanından geçti. Arkamdan da saldırabilirdi. Hızlanmadım.

Bir basamak, bir basamak daha, aydınlığı yeniden gördüm. Gün ışığı bana hiçbir zaman böylesine sevimli gelmemiştir.

*

Asvan'ın en ünlü şeyi, tüm ülkenin en renklisi, en hareketlisi olan çarşısıdır. Girişte, buğday, danı, pirinç yığınları

gördük. Bunlara bekçilik edecek fellahlar büyük şemsiyelerin altında bol entarilerinin içinde kıvrılıp uyumuşlardı. Çıplak çocuklar, çevrelerinde uçuşan sineklerle oraya buraya koşuyorlardı. Yerde, tozun içinde değnekle bir şeyler çizip fal bakanların pek çok müşterisi vardı. Uzun boylu kör bir falcıyı, Sudanlı biriydi, bunca safdili işleteceğinden hoşnut, gülerken yakaladım.

Süleyman'a:

- Beni neden buraya getirdin? diye sordum.

- Kardeşlerimizden biri bizim hakkımızda çok tedirgin edici haberler verdi bana. Derneğimizin tüm üyeleri Mısır'dan ayrılmış. Drovetti, Luksor Kardeşlerinin yönetime baş kaldırmak üzere bir araya gelmiş kimseler olduğu yolunda Paşa'ya birçok rapor vermiş. Paşa da kimseye bir şey sızdırmadan, bildiği yöntemlerle dernek üyelerini ortadan kaldırmaya karar vermiş. Sizden çok kuşkulaniyormuş. Hâlâ görevinizin resmi niteliğinin koruması altındasınız ama, ne zamana kadar? Vakit yitirmeden Kahire'ye dönmeli ve sağlık sorunlarınızı ileri sürüp ülkenize geri gönderilmenizi istemelisiniz. Bu yolculuğu sürdürmeniz, belki yaşamınıza mal olacak bir düşüncesizlik olur.

Yorgun, üstleri tozlu develerden oluşan bir kervanın tıka-dığı dar bir sokaktan geçtik. Hayvanlar, devede kuşu yumurtası, fildişi, hayvan derisi, kösele, davul, dümbelek gibi yüklerinin ağırlığı altında soluyorlardı. Kervanın başını çeken eşeğin sırtındaki yaşlı adamın bacakları öylesine uzundu ki, ayakları neredeyse yere değecekti. Açık havada pişen yiyeceklerden yükselen çeşitli baharatın birbirine karıştığı kokular insanın başını döndürüyordu.

- Paşa'nın kolluk güçleri seni mimlemişler mi, Süleyman?

- Bilmiyorum.

- Gerçekten bilmiyor musun, yoksa bana söylemek mi istemiyorsun?

Susuyordu.

- Sen benden çok daha fazla tehlikedesin, Süleyman. Aylar bizim heyetten. Saklan.

- Sizi koruyacağıma söz verdim. Sözümden dönmeyeceğim. Işık sadece bulunduğumuz dar sokağın üzerine gerili tentedeki delikten üzerimize parlak pullarla dökülüyordu. Toprak ıslaktı. Çömelmış birtakım adamlar nargile tütürüyorlardı, mısır yiyen, bakla yiyen başkaları da vardı. Nübyeli bir küçük kız, çırılçıplak, yalnızca boynundaki kolye, ayak bileklerindeki halhallerle gelip beni kolumdan çekti, sonra gülererek kaçtı.

- Ben de, Süleyman, kararımdan dönmeyeceğim. Tüm yaşamıma bu yolculuğu bekledim. Bu benim varlığımın amacı, varlığımı bütünleyen şey. Tehlikeler ne olursa olsun, sonuna kadar gideceğim. Beni bundan alıkoymak için beni yok etmeleri gerekecektir. Mutlu öleceksem, ölümüm bu topraklarda olacak demektir.

- Gördüğünüz ve algıladığınızı başkalarına aktarmak zorunda olduğunuzu unutuyorsunuz, Kardeşim. Artık kendiniz için yaşamak hakkına sahip değilsiniz.

- Hiçbir şey unutmuyorum. Henüz Nübye'yi tanıımıyorum. Tebai'yi ancak şöyle bir görebildim. Peygamberi yakalayamadım. Çalışmam bitmedikçe, hiyeroglifleri gerektiğince çözemedikçe, ciddi hiçbir şey aktaramayacağım.

- Şu dükkâna girelim, dedi Süleyman. Birden tedirginleşmişti. İzliyorlar bizi.

Dükkâncı tıknaz ve saçsız bir adamdı. Bizi yerlere kadar eğilerek selamladı, sonra birçok süslü sözcükle mallarının olağanüstü niteliğini övdü. Oklarının, yaylarının, hançer, gürz, kırbaç, halı, nargile, sarık, nesi varsa hepsinin ünü dünyayı tutmuşmuş. Adamın kendisi tek başına bir çarşıya bedeldi. Dükkânın diplerinde bir yerde bir örtü bulup pazarlık etmeye başladık. Bir saat sonra dışarı çıkabildik.

Süleyman kalabalığı gözden geçirdi. Mavi boyalı bir tahta kepengi tıklattırken:

- Bir kahve içelim, dedi.

Kepengin iki kanadı birden açıldı.

Arkasında kör kapı gibi bir kovuk vardı. Orada da buruşuk yüzlü, yaşlı bir Arap oturuyordu. Önündeki cezveden dumanlar çıkıyordu. Bize birer fincan kahve verdi.

- Güvendeyiz, diye Süleyman gözetiminin sonucunu bildirdi. Hiç değilse bir süre için. Kararlılığınızı anlıyorum, fakat akla yakın bir şey mi bu yaptığınız?

- Bu yolculuk akla yakın bir şey mi? Mısır'ı sessizlikten, karanlıklardan çekip kurtarmayı istemek akla yakın mı? Bu öne sürdüğün kanıt, bana düşüncemi değiştirtmez, Süleyman. Çekingenliğin, sakınmanın sırası geçti. Karşıtlarımızı hızlı davranmakla alt edeceğiz.

- Size fikir değiştirmek pek zor, olanaksızın karşısında bile böylesiniz.

- Drovetti'nin Nübye'de adamları var mıdır?

- Sanmam. O bölgede Paşa'nın kolluk gücü de hemen hiç yoktur. Korkacaklarımız, yağmacılar ve hainler.

- Drovetti'nin aramıza kimi yerleştirdiğini bulup çıkarabilirdin mi?

Süleyman bir yudum kahve aldı.

- Kesinlik görmeden suçlamak, alçaklık olur. İnsanın ağzından çıkan söz, bir daha silinmez. Hayır, kim olduğunu çıkaramadım.

Süleyman'ı zorlamak doğru olmazdı. Biraz daha açılmasını beklerken ben de o lezzetli kahveden içtim.

- Öğrenciniz, İppolito Rosellini garip bir adam. Sinsi, ikiyüzlü bakışları var. Size abartılı bir saygı gösteriyor. İyi niyetli bir öğrenci böyle davranmaz.

- Kınayacağın, elle tutulur bir şeyini gördün mü?

- Açık yanlışlara düşmeyecek kadar kurnaz. Bununla birlikte, Anastazi'nin kazı görevlisi Kopt keşişin cesedinin bulunduğu nekropole sizi o götürmüştü. Nilometrenin yerini size gösteren de oydu. Yılanın sizi karşıladığı nilometre.

Ya birinci cinayeti düzenleyen, ikinciye hazırlayan Rosellini ise?

Güneşliksiz çeşme olayını Süleyman'dan gizlememiştim. Rosellini ile ilgili birtakım olumsuz düşünceler zihnimden geçiyordu, ürküntüyle kafamdan uzaklaştırdım.

- Rosellini hain değildir.

- Siz yine de bölgenin en tehlikeli yerine gitmekten kaçının.

- Yani?

- Taş ocaklarına gitmeyin.

- Granit ocaklarına mı? O düşünüyordum yerlere gitmeyeceğim? Süleyman, sen benim Kardeşimsin. Beni böyle bir zevkten yoksun bırakamazsın.

Süleyman başını salladı, cesareti kırılmıştı.

- Böyle yanıt vereceğinizden korkuyordum zaten, dedi. Bari Rosellini'nin davranışlarına dikkat edin. Sizi ocaklara çağırırsa, bir tuzak olabileceğini düşünün.

*

Akşam yemeğinde havamız pek tatsızdı. Lady Redgrave rahatsızmış, yemeğini kamerasında yiyecekmiş. Peder Biddant oruçluydu. Yolculuğun başından beri topladığı mineraleri incelemeye girişmiş olan Profesör Raddi bir yumurta atıştırıp bir bardak şarap içmiş ve çalışmasına dönmüştü. Muhtar ile Süleyman, hizmetkârların bölümünde akşam yemeğini peksimet ve baklayla geçiriyorlardı.

L'Hôte'un yüzü gülmüyordu. Rosellini iştahla kızarmış tavuk yiyordu.

- Nestor, bu asık yüz neye?

- Memleket hasreti, general. Burası fazlasıyla sıcak, fazlasıyla çöl, fazlasıyla toz. Düşlerimde yeşil kırlar, yağmurlar, bulutlar görüyorum. Sisli sabahların çiy ile ıslanmış otlarını, ocaktaki ateşi, sıcak su kesesi konulup ısıtılmış yataklarda büzüldüğümüz soğuk geceleri anımsıyorum.

Ben de okulun buz gibi yatakhanelerini, ince yağmur altındaki sokakları, günler, haftalar, aylar boyu güneş yüzü göstermeyen Paris göğünün kurşuni örtülere büründüğünü anımsıyordum. Donmuş parmaklar, nezleler, bronşitler, ağrıyan kollar, bacaklar, kapalı gökyüzünün verdiği umutsuzluk, hepsi belleğimdediydi. Ne var ki, ben bunların hasretini çekmiyordum.

- General, nereye gittiğimizi bana söylemeniz gerekir. Sizi izlemeye her zaman hazırım ama, beni nereye götürdüğünüzü de bilmek isterim. Tebai'ye mi dönüyoruz yoksa güneye inişimizi sürdürecektir miyiz?

- Gerçeği saklamak âdetim değildir, Nestor. Sizden benimle Doğuya gelmenizi istediğim zaman, amacımı söylemiştim. Tebai'ye ve ta en güneye. Nil'in boyunca güneye. Nübye'nin kapılarındayız. Devam ediyoruz.

Rosellini söze karıştı.

- Filae'nin³² tapınağını görmeden Asvvan'dan ayrılmayalım. Eskilerin dediğine göre, orası bir harikaymış.

- Demek ki, güzel resimler göreceğiz, dedi sevinçle L'Hôte. Öneriyi beğenmişti.

- Unutmamamız gereken bir yer daha var. Bilimsel değeri yüksek bir yer.

- Neresi?

- Taş ocakları, hocam.

32 Eski Mısırlıların "sınır" anlamına gelen P-aaleg dedikleri adanın Yunanca adı. Bugün: Cezire Filah.(ç.n.)

Asvvan ile Filae arasındaki taş ocakları bir buçuk fersah-tan daha uzun bir yol üzerinde sıralanmıştı. Hareketli ve hamarat eşekler, bizi yalnız kendilerinin bildiği ve yıkık dökük Müslüman türbelerinin arasından kıvrılan patikalardan geçirip bir granit kayaları okyanusuna götürdüler. Kayaların arasında, karmakarışık durumda olmak üzere naoslar³³, dikme taşlar, sütunlar, bitirilmemiş yontular bulunuyordu. Bu yapıtlar taşın niteliğinin iyi olmaması nedeniyle bırakılmıştı. III. Amenofis'in bir dev yontusu, kaya içinde kotarılıp sonra gözlerini ve ağzını açtırmak üzere heykeltıraşların çalıştıkları "altın ev"e götürebilmek için fazlalıkları atılmış, ama ovaya giden bir yolun üzerinde bırakılmıştı. Heykelin yalnız kalça kesimi bile iki adam boyundaydı. En olağanüstü parça, en az doksan kadem uzunluğunda bir dikilitaşı. Yatar durumdaydı, içinde oyulduğu kayadan daha tümüyle ayrılmamıştı.

Yakından inceleyince gördüm ki, böylesine dev büyüklükte blokları ayırabilmek için, ocakçılar çıkarılacak kesimin sınırlarını belirleyen yarıkları altıya altı parmak ölçüsünde taşçı kalemiyle açmışlar. Bir bölümü on parmak derinliğe kadar varan bu yarıkların içine tahtadan sivri köşeli parçalar oturuyor, sonra tahtaları ıslatıyorlarmış. Islatılan tahta şişince graniti çatlatıyor, taşçı ustasına da parlatılmaya hazır kütleler bırakıyormuş.

Yerlerde kayayı küçültüp cilalamakta kullanılan kalemlerden gördüğümüz oldu.

Dağılmıştık. Bu mineral dünyanın, daha iş başlamadan taşları en ufak damarına kadar tanıyan, yapının neresine oturtulacağını bilen dahilerin varlığının hâlâ hissedildiği bu bölgenin her birimiz ayrı bir kesimini hayranlıkla inceliyorduk.

33 Bir Mısır tapınağında tanrının yontusunu barındıran hücre. (ç.n.)

Bu yeni cennette gözleri kamaşmış Profesör Raddi, titiz bir özenle en seçkinlerinden granit örnekleri seçiyordu. Bunları yerden kaldırma ve taşıma işinde L'Hôte ile Muhtar'ı çalıştırıyordu. Tutkusunun böyle tazelenmesi içimi rahat ettirdi. İlk aşkına dönen Profesör, bir süre içine düşmüş olduğu yaşam bıkkınlığından sıyrılıyordu.

Peder Bidant, Lady Redgrave ile derin sohbete dalmıştı. Güneşin altında, çok büyük boyutlarda bir pembe granit blokunun üzerine oturmuşlardı. Süleyman ortalarda görünmüyordu. Biraz ötedeki bir dikme taşın hiyeroglif yazılarını incelemek istedim, oraya doğru yürürken baktım ki, yanımda Rosellini'den başkası kalmamış.

Her zamanki ayrıntı düşkünlüğüyle harıl harıl not alıyordu.

- Şuna bakın, dedim bir dizimi yere dayayarak. Eğik bir düzlemin izleri. Granit parçalarını merdaneler ve kızaklarla kaydırırlarmış. Suların alçaldığı mevsimde iskeleye kadar böyle götürülürmüş bloklar. Dülgerler taşların altına çok büyük sallar yaparmış, sular yükseldiğinde salla taşı birlikte kaldırmış. Tüm Mısır'a bunlar böylece taşınırmış. Herhalde, dev heykellerin bir bölümü, bir kez yukarı kaldırıldıktan sonra, suya batıyor olmalıydı.

Böylece ağırlığın en az üçte biri azalıyordu. Ne akıl almaz yer, İppolito... Mısırlılar yalnızca ocaktan taş çıkarmayı, cılamayı, yontmayı bilmekle kalmamışlar, aynı zamanda düzenleme, iş dağıtımını dehasına sahipmişler, kutsal olan her şeyi tüm ülke ölçeğinde yaratabilmişler.

Öğrencimin yüzü gülmüyordu. Sanki söylediklerim hoşuna gitmemiş gibiydi.

- Bütün bunları nereden düşünüyorsunuz, hocam?

- Düşlemiyorum, İppolito, görüyorum. Sizinle konuşurken sanki o sahneleri yaşıyor gibiyim. Bunları doğrulayacak belgeleri de bulacağız.

Rosellini elinde taşçı çekici olarak kullanılmış siyah bir taş tutuyordu.

- Ya yanılıyorsanız? Ya eski Mısırlılar, bugünküler gibi barbardan öteye bir şey değilseler?

Öğrencime ürküntüyle ve şaşkınlıkla bakıyordum. Gözlerim bulandı. Kolunu kaldırmış gibi geldi.

Sanki bana vuracaktı.

- Herhalde iyi işitemedim, İppolito... Gördüklerimizden, duyduklarımızdan sonra, nasıl...

Kol, saldırgan bir hareket yapar gibi oldu. Kıpırdamıyordum. Kendisine güvendiğim bir adamın hıyanetini kabullenmekten ölmeyi yeğlerdim.

Birden Rosellini'nin gözlerindeki anlatım değişti. Sanki arkamda bir şeyin varlığını duymuş gibiydi, korku gelip içine oturdu adamın. Eli açıldı. Sivri taş yere düştü.

- Beni bağışlayın, hocam... Bir an saçmaladım. Sıcaktır. Şu dikmedeki metni yazıvereyim. Fazla yormayın kendinizi. Siz bize öyle gereklisiniz ki...

Konuşacak durumda değildim. Düş mü görmüştüm? Öğrencim beni öldürmeyi mi tasarlamıştı? Bu, olsa olsa korkunç bir karabasandı. Zaten besbelli. Madem ki, niyetinden kendi kendine vazgeçti, öyle bir niyetin hiç olmadığını düşünebiliriz.

Taş ocaklarındaki hafif hava ve yakıcı güneş bu üzücü anları unutturuverdi.

Rosellini ile birlikte bulunduğumuz yerin yukarılarında bir tepede, yüzü bir yargıcınki kadar ciddi Süleyman'ı gördüğümde titredim.

*

Muhtar üzgün bir tavır takındı.

- Kesinlikle olanaksız, diye yineliyordu. *İsis* ve *Hathor* şelaleyi aşamazlar.

Benim kâğıtlarım ve Rosellini'nin satın aldığı küçük heykellerle her gün gittikçe daha çok dolup taşan kamarama kabul edilmesinden etkilenmiş Muhtar, Drovetti'nin uşağı, yalandan canı sıkılarak bana Mısır yönetiminin buyruklarını aktarmaktaydı.

- Ne çözüm önerirsin? diye sordum. İş tatlıya bağlamak istiyordum.

- Allah'ın istemediği şeyi kullar yapamaz ki.

- Pekâlâ. Şelalenin ötesinde bizi Nübye'ye götürebilecek başka tekneler yok mu?

- Belki... Fakat *Hathor*'u da *İsis*'i de boşaltmak, heyetin malzemesini Filae'nin karşısındaki iskeleye kadar deve sırtında taşımak gerekecek.

Pek hoşuma gitmişti. Gülerек:

- Peki, dedim, boşaltalım.

*

Kutsal ada, baş tanrıçanın yurdu Filae'de beni kötü bir şey bekliyormuş: Sol ayağıma gelen bir yel, yürütmüyordu. Sağduyu dinlenmemi gerektirirdi ama, *İsis*'in tapınağına bunca yaklaşmışken oturup kalabilir miydim?

Süleyman'ın desteğiyle bindiğim eşeğin sırtında araların-da hiyeroglifli yazıtlar yükselen pembe granit ocaklarını aş-tım. Nil'in öteki yakasına kayıkla geçtikten sonra dört kişi bana yardım etti, altısı da onları yüreklendiriyordu.

Çünkü yokuş neredeyse yere dik çıkan bir eğimdeydi. Beni omuzlarına alıp ufak bir tapınağın tepesine çıkardılar. Orada bana eski Roma yapıları içinde bir oda hazırlamışlar-dı. Hapishane gibi bir yerdi o yapılar ama, çok sağlıklıydı ve rüzgâr almıyordu.

Adanın toprağı pek çorakmış. Kıyılarını granit kayalar koruyordu. Böylesine sıkışık bir yerde görülebilecek en güzel

örenler topluluğuyla karşılaştık. Birkaç palmiye, yabanıl ot-
lar, turunculu sarılı çiçekler insana sanki serinlik varmış izle-
nimini veriyordu.

Peder Bidant üzerime eğilip

- Ağrınız çok mu? diye sordu.

- Tapınağı dolaşmam gerekirken beni buraya mıhlayacak
kadar.

- Kolunuza girmemi ister misiniz?

- Sevinirim, peder. Birkaç adım atarsam açılırım.

Dış kapikulenin orta geçidine kadar zorlukla gidebildik.
Baktık ki, Nestor L'Hôte bir yazıta bakıp bakıp ağlıyor. Me-
râklandım. Birden hiyeroglifleri tümünden çözdü sandım. Onu
böylesine coşturanın ne olduğunu görünce yanıldığımı anla-
dım.

- Okuyun, general, okuyun! Ne güzel bir anı!

Fransız Cumhuriyetinin VI. Yılı, 13 Messidor günü, Bonaparte komutasında bir Fransız ordusu İskenderi-ye'ye çıkmıştır. Ordu, yirmi günde Memlûkları piramitle-re doğru kovalamış, birinci tümenin komutanı Desaix, Şelalelere VII yılı 13 Ventôse³⁴ günü vârararak onları daha öteye püskürtmüştür.

Duygulanmışım ama, çizimciyi yurtsever coşkusuyla baş başa bırakıp büyük tapınağın sayısız kabartmalarını inceleme-ye başladım. Oraları İsis'e aitti ve yaşamı o büyük tanrıça tarafından yeterince temiz, lekesiz bulunan seçkinlerden başkasının erişemeyeceği bir tapınca ve gizlere ayrılmış bir yerdi. O seçkinler burada Hristiyanlıktan sonra V. yüzyıla kadar yaşamış ve ancak kendilerine yapılan kötülükler ve baskılarla buradan kovulmuşlardı.

Mısırlıların diktikleri en son anıtta, tanrısallığın hiçbir biçimi bulunmadığını anladım. Bu halkın din dizgesi çok eski

34 Fransa'da Devrimin dördüncü yılında 24 Ekim 1793 te uygulanmasına başlan-mış ve 1 Ocak 1806 da bırakılmış Cumhuriyet takviminin yıl ve ayları. (ç.n.)

zamanlardan beri son derecede salt ve kesin biçimde, öylesine bir bütünlük, parçaları arasında öylesine bir tutarlılık gösteriyordu ki, Yunanlıların ve Romalıların egemenliği burada hiçbir yeniliğe yol açmamıştı. Ptolemaios'ların ve Sesar'ların gerek Nübye'de gerek Mısır'da yaptığı, Perslerin oraları ele geçirdiklerinde yakıp yıktıklarını yeniden kurmaktan, eskiden var olan tapınakları yerlerine eski yerlerine ve aynı tanrılara adayarak yeniden yüceltmekten başka bir şey değildi. Ateşli sözlerle anlattığım bu kutsallık konusu, dediklerimi dikkatle dinlemesine karşın, Peder Bidant'ı inandırmadı.

- Benim inancım bana yeter, Champollion. Eski düşlerle zihninizi yormasanız, iyi olur. Siz çevrenizdekilere karşı gözünüzü dört açmaya bakın.

Canımın acısı artıverdi.

- Dokundurduğunuz nedir, peder?

- Nestor L'Hôte değişik bir adam. Suya düşmesi, uydurma değil miydi? Yolculuğun başından beri ona güvensizlik duyuyorum. İki üç kez ne idüğü belirsiz Araplarla gördüm. Herhalde Drovetti'nin, Paşa'nın kötü işlerde kullandıkları birtakım herifler olacak. Pek korkuyorum, bize bir hainlik etmesin.

Papazın söylediklerinden etkilenmiştim, L'Hôte'un davranışı ne zaman suçlu olduğunu belli etti, diye bir şeyler anımsamaya çalışıyordum ama ayağımın ağrısı, düşünmemi engelliyordu.

- Fazlasıyla safsınız, Champollion. Sanır mısınız ki, L'Hôte gibi bir adam, yalnızca resim çizme zevki için böylesine tehlikeli bir serüvene atılır? Çıkırı düşünün siz. Dünyayı çıkarlar yönetiyor. Bu L'Hôte da başkalarından daha iyi biri değil ki. Sizi ispiyonlasın diye adama para verdilerse, iş daha Fransa'da tezgâhlanmış demektir. Yaptırtan da Drovetti'den başkası olamaz.

- Beni adanın güney batısına, sütunlu salonun kapısına götürün.

- Neden orayı istiyorsunuz?

- Bir anı, peder, sadece bir anı.

Peder Bidant bu konuda açılmayacağını anlamıştı. Elime bir taşbaskısı geçmiş olan küçük bir dikilitaşı görme umunda olduğumu ona söylemek istemiyordum. O taşbaskısı, bir kartuşu tanıyıp içinde Kleopatra'nın adını hem de kendi düşündüğüm biçimde bulmama olanak vermişti. O değerli kanıt, hiyerogliflerin anlaşılması yolunda önemli bir aşama kazandırmıştı. Aslı ile karşılaştırmam çok gerekliydi. Karşılaştırma belki de, ben nereye gitsem oradan kaçan o başımın belası Peygamber olmadan da tek başıma başarmam olanağını verecekti bana.

Dikilitaş yoktu ama, Lady Ophelia Redgrave oradaydı. Bol, beyaz omuzlarını açıkta bırakan bir pamukluya sarılmıştı. Güneşe alışık olduğundan şapka giymemişti. Çözükle bırakıldığı bakır rengi saçları onu yeterince koruyor olmalıydı.

- Sizin o dikilitaş, şimdi British Museum'da, Mösyö Champollion. Dayımın çalışmalarına gerekliydi. İyi durumda geldi.

Kırıcı olmak isteyen bir sesi vardı. Vuruşunun öldürücü olması niyetindeydi. Fakat bakışları başka türlü konuşuyordu.

Peder Bidant kavga çıksın istemiyordu, beni uzaklaştırdı.

- En güney noktaya inmekten kaçınalım ve elden geldince tez olarak Kahire'ye dönelim, dedi. Bu ülke korkutucu bir yer. Hepimizi öldürecek.

- Tanrı göstermesin, peder. Gerçekten, ben de bu serüveni sürdürmeli mi diye ikircikli kalıyorum.

- Demek, sonunda akıl yoluna geleceksiniz?

- Lady Redgrave verilecek tek kararın ne olduğunu bana gösterdi. Şu dikilitaşı bulamayışımız, yerinde doğrulamak

istediğim ilk sezgilerime yol açan öteki izi sürmeye zorluyor beni.

- Başka bir dikilitaş mı?
- Bütün bir tapınak.
- Tebai'de mi?
- Hayır, peder. En güneyde, gittiğimiz yerde.

Hemen dönüp yatmadım. Büyük tapınağın, önüne kayıkların yanaştığı merdivene açılan galerisinde dolaşacak kadar güç bulmuştum kendimde. Güneş yakıcı olmasına karşın, orası serin ve dinlendiriciydi. Sütunların hepsinin başlığı birbirinden ayrıydı. İşleniş incelikleri gözü okşuyordu. Tanrıçanın gülümseyişi taşa kazılmıştı.

*

Ateşim öyle yüksekti ki, sayıklamışım. Lady Ophelia'nın çehresi, ölmüş Osiris'in tohumunu alarak Horus'u, kardeşi ve babasının katili olan Seth'in bozduğu adalet ve düzeni yeniden kuracak Horus'u doğuran tanrıça İsis'in çehresiyle birbirlerine karışıyordu. Filae'nin kabartmaları çevremde dönüyor, bana İsis'in gerçek doğasını gösteriyorlardı. O, tanrıların önceden saptadığı yolu izleyerek yaratan Doğaydı. Büyük tanrıça sırasıyla Hathor'a, Horus'un tapınağına, gökyüzünün güleryüzüne, yıldızların dansının sonsuz şenliğine, ışığın anasına ve süt anasına dönüşüyordu. Öte dünyanın ekinleri olgunlaştıran, tarlaları yeşerten gülümseyişi, hem aynı hem öteki olan İsis ve Hathor. Aynı kadın, hiç değişmeyen, göklerdeki sevgi.

- Hocam, hocam! Başardım!

Rosellini'nin bağırışları beni düşümden ayırdı. Yatağımda doğruldum.

- Hocam, bir naos! Olduğu gibi, bütün bir naos! Tapınağın yer altındaki odalarında buldum. Sudan ucuza kapattım.

Tüm Mısır'ın eksiksiz olan tek naosu bu!

Rosellini, tapınağın en kutsal parçasını bulmuştu. Yalnızca firavunun bakabileceği tanrı heykelini içeren o yekpare yapıtın ayrıntılı bir betimlemesine girişti.

- Bir de size... Fransa'dan gelmiş bir mektup getirdim.

- Verin hemen!

Ağabeyim Jacques-Joseph'in imzasıyla dört sayfadan uzun bir mektup. Daha önce yazdığı mektuplardan söz ediyordu. Ne yazık ki, hepsi yitip gitmiş olmalıydı. Bana Paris'in soğuğundan, yağmurlardan, sisten söz ediyor, mutluluk diliyor, ejiptoloji bilimini kuracak, firavunların tinselliğini yeniden dünyaya getirecek olan daha pek çok şey bulmamı diliyordu. Sağlığımın Fransa'dakinden çok daha iyi olduğunu tahmin ediyormuş. Pek çok not düzenleyeceğimden emin olduğunu ve onları okumak için sabırsızlandığını yazıyordu. En sonunda da kötü bir haber veriyordu. Üzüldüm. Akademi üyeliğine adaylığım bir kez daha geri çevrilmişti. Resmi bilim çevresindeki ünüm hep geriliyormuş.

İftiralar yelken açmış, gidiyormuş.

Bunlardan etkilenme, ileriye güven diye yazıyordu.

- Acıktım, dedim öğrencime. İyileşmemi kutlamak için, bana adamakılı bir yemek hazırlayın.

*

Hepimiz birarada, şelale yakınında bir kır eğlencesi düzenlemiş, oradaki tek ağaç olan bir santın gölgesinde -sant ağacı dikenini çok bir mimoza çeşididir- Nil'in kıyı kayalarına karşı oturmuştuk. Irmağın hışırtısı bana bizim Alplerdeki sellerimizi anımsatıyordu. Bulunduğumuz yerin görkemi, insan tutkularından etkilenmeyen taşların katıksız dingiliği bize de bir suskunluk getirmişti. Bir sınırı aşmaya hazırlanıyorduk ve bu olayın önemini bilincindeydik.

Sonra, beni graniti kıpkırmızı Biggeh kayalığına çıkarmalarını söyledim. Yaşama yeniden dönen Osiris'in anısı vardı orada. Yakınlarda bir yerde, Nil kör kayalar arasından kendine bir yol buluyor, taştan kanallar açıyordu.

Sular o kanallardan şen sıçramalarla geçiyordu. Şelalenin güçlü sesi kulaklarımızı doldurmuştu. Çırılçıplak Nübyeliler, birer demet saz almışlar, can simidi gibi önlerinde sürerek yüzüyorlardı. İçlerinden biri, aramızda bir hanım bulunmasına aldırmadan bize doğru geldi, bir tapınağın yıkıntılarının çevresindeki kulübelere dönüşen köyünde çay içmeye çağırıyordu.

Osiris'in canlanmasını beklerken burada oturmak, burada kalmak istiyordum. Bu ıssız yerde insana zor dayanılıyordu.

Nestor l'Hôte düşüncelerimin arasına girdi.

- Tam olarak neye karar verdiniz, general? Birtakım sözler dönüyor. Yok sizin sağlığınızdı, yok tehlikelerdi. Bilmem gerek benim.

- Devam ediyoruz. En güneye inmemiz bizi düş kırıklığına uğratmayacaktır.

*

- İşte yeni donanmamız, dedi Muhtar uşak tutumunu takınarak.

Şelalenin ötesindeki bu filotillada bir amiral gemisi vardı. Bu, Fransız bandırası üzerine Toskana dukalığının bandırasını çekmiş *dahabiye* tipinde bir tekneydi. İki tane Fransız bandıralı, iki tane de Toskana bandıralı kayık vardı. Bir kayık iase ve başka gereksinimimizi taşıyacaktı. Sonuncu kayıkta da silahlı kuvvetler, yani Muhtarla birkaç tane polis köpeği çeşidinden herif yolculuk edecekti. Amiral gemisine dostumuz İbrahim Beyin armağanı üçlük top yerleştirilmişti.

Bu *dahabiye* epeyce büyük bir gemiydi. Her birimizin bir yatak odasıyla bir banyosu vardı. Ortak kullanılacak yerler, bir yemek salonu ile iki divanla bir piyanosu olan oturma salonuydu.

- Geminin burun kesimini görmek istiyorum, dedim.

- Adet değildir.

- Adetmiş, değilmiş, bana vız gelir. Heyetimin üyelerinin yaşamı söz konusu. Nasıl bir gemiyle yolculuk edeceklerini bilmek zorundayım.

- Genellikle yolcular oraya gitmezler.

- Ben sıradan bir yolcu değilim. Yolumdan çekilin.

Muhtar pes etti. Aynı anda, bir tayfa elinde bir levhayla suya daldı. Omurganın altına, dümenin yakınına bir yere çivilenecekmiş, fren görevindeymiş.

Geminin burnunda bir mutfak, onun arkasında bir Latin yelkeni çekilmiş kalın, kısa bir direk çok büyük bir serene bağlanmıştı. Mutfağın yakınında ufacık pencereci bir kamara vardı, içeriden tekdüze bir müzik sesi geliyordu.

İçeri girdim. Davul zurna çalan on on iki tayfa sıkışık durumda oturuyorlardı. Harmaniyelerine sarılmış birkaçı da yere uzanmıştı, eski püskü giysi yığınlarına benziyorlardı. Tek zenginlikleri şeflerinin oturacağı bir hasır koltuktu. Adamlar kir pas içinde, dayanılmaz bir yoksulluk içinde yaşıyorlardı.

- Bu denizcilere kalacakları doğru dürüst bir yer verilmesini istiyorum, dedim peşimden hiç ayrılmayan Muhtar'a.

- Olamaz.

Aalışkanlıklarını değiştirirseniz, çalışmak istemezler.

Bu kamara onlara ait. Kendi elleriyle yaptılar. Her birinin orada kendi yeri bellidir. Buradan çıkarırsanız onları, haka-reş etmiş olursunuz, baş kaldırırılar.

Öne sürdüğü nedenleri kabullenmek zorunda kaldım. İnsanlara istemedikleri halde iyilik etmeye kalkmak, aptallık

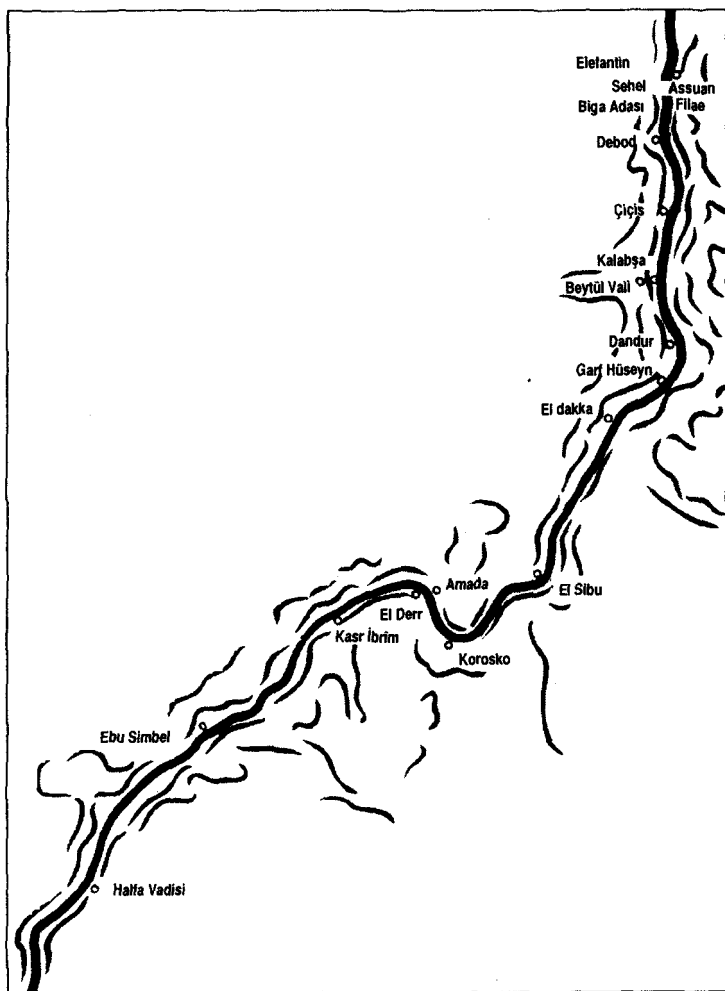
olurdu. Tepeden bakma konusunda unutmayacak bir ders almıştım.

Güverteye çıktığımda inanılmaz bir görüntüyle karşılaştım. Sefere bir kayık daha eklenmişti. Yolculuğun başından beri topladığı sayısız taş örneğini yığmış olan Profesör Raddi'nin kayığı. Çok ağır olduğundan her an batabilirdi.

Üstelik profesör on kadar Nübyeli delikanlıyı haşlayarak seksen kademden yüksek bir palmiyeyi taşıtmaya çalışıyordu! Uzun süre uğraştıktan sonra kendisini bu tasarısından vazgeçirebildim. Yine de kayık bizim sefere katıldı ve Raddi kaya içine oyulmuş mağaralara benzer kamarasına yerleşti.

*

Sabah erken saatte, Filae'nin mavi göğü altında, Mısır'dan ayrılıp Nübye'ye hareket ettik. Işıқта uçuşan kırlangıçlar yola çıkışımızı selamlıyorlardı. Rüzgâr yol alışımızı hızlandıracak yönden esiyordu. Önümüze de bir çift yaban kazı düşmüştü. İlkçağ adamlarının gözünde bu yaban kazları, öldükten sonra dirilmenin piri Osiris ile buluşmak üzere cennete uçan iki ruhun simgesiydiler. Tanrılar bana bundan daha güzel bir işaret verebilir miydi?

ON DOKUZUNCU BÖLÜM

İnsan kendini soğuktan korudu mu sıcaktan da koruyormuş meğer. Sırtımda fanılalar, kürkler, kalın bir bornoz, bir de palto, gece gündüz kılıgım değişmiyordu. Arkadaşlarım da çok geçmeden aynı biçimde giyinmeye başladılar.

Dönence çizgisini aştığımızdan beri güneş batar batmaz soğuktan titremeye başlıyorduk.

Debod, Kertasi, Taffah, Kalabşa, Dakka... Nübye'nin tapınakları gözlerimin önünde sırlanmışlardı. Sfenksli yollarını, kapıkulelerini, krallarının dev heykellerini görüyordum. Kalabşa'da o zamana kadar bilmediğim bir tanrılar kuşağının varlığını öğrendim. Bu, tüm tanrısal özlerin çıktığı ve bir araya geldiği nokta olan Amon'un çeşitli biçimleri dizinini tamamlıyordu. Yüce ve birincil Varlık Amon-Rê, kendi kendisinin babası olduğu için "anasının kocası"ydı, yani tanrıça Mut'un kocası ve özünde kadın bölümü gizliydi; bu demek ki, özü hem erkek hem dişiydi.

Mısır'ın tüm öteki tanrıları, bu iki ana kaynağın biçimlerinden başka bir şey değildir. Elbette o biçimler, ayrı açılardan ve birbirinden değişik ilişkiler altında bakarak görülmektedir. Hepsi yalnızca büyük Varlığın birer duru soyutlamasıdır. Bu ikincil, üçüncül biçimler, göklerden yeryüzüne inen ve insan biçiminde bedenleşen kesintisiz bir zincir oluştururlar. Bedenleşmelerin sonuncusu, firavunun koruyucusu ve örnek aldığı varlık Horus'unkidir.

Nübye hem güzeldi hem bana çok şey veriyordu. Gözlerimi eskisinden çok açmamı, eskilerin ışığına, maddeciliğin yaratılmasından önce yer almış bir evrene yapılan o yolculuğa alışmamı sağlıyordu.

23 Aralık günü Aşağı Nübye'nin başkenti Derr'e vardığımızda önüme başka bir tasa çıktı: Vakit yitirmeden gerekli miktarda ekmek pişirtmek. Süleyman, fırın kullanma iznimizi almak için oranın Osmanlı kadısını aramaya gitti.

Ben *dahabiyenin* burnunda çalgıcıları dinlerken, köye doğru gölge gibi süzülen iki kişi fark ettim: Nestor L'Hôte ile Profesör Raddi. Profesör sonunda İtalyan kostümünü bırakmış, doğulu giysiler içindeydi. Neden böyle saklanıyorlardı?

Tedirginleşmiştim. Rosellini'nin kamerasına baktım. Kimse yoktu. Öğleden sonra tayfalardan hiçbirini öğrencimi görmemişti.

Güneş batma törenine hazırlanıyordu. Kuşkulu olaylar örülüyor gibiydi. İçimde bir yürek sıkıntısıyla, Peder Biddant'ın kapısını tıklattım. Yanıt alamadım. Kabalığı göze alıp içeri girdim. Dua sandalyesi, haç, İncil, düzenli toplanmış bir yatak, her şey yerli yerindeydi, fakat papaz ortalarda yoktu. İrmaktaki yolculuğumuzun yükümlüsü reise sordum ondan da bir sonuç alamadım. Kala kala Lady Redgrave'e baş vurmak kalıyordu. Belki ne dolaplar döndüğünden haberi vardı. Meğer ki, çözmeye çalıştığım numarayı düzenleyen asıl o olmasın.

Fakat Lady Redgrave, kimse görmeden *dahabiyeden* çıkıp gitmiş.

Arkadaşlarımla tayfaların dikkatini çekmeden böyle kayıplara karışmaları olacak şey değildi. Tayfalar bana yalan söylüyorlardı. Sanki omuzlarıma kurşun yüklenmişti. Kendimi örümcek ağına tutulup boşu boşuna çırpınan bir böceğe benzetiyordum. Gemide mi kalsam, kaçsam mı? Nereye

kaçarım? Yardım isteyeyim, ama nasıl bir yardım?

Uzun boylu, kupkuru, kaskatı Osmanlı memurunun gelişi, içimdeki bu ikileme bir son verdi. Yanında on kadar Nübeyli vardı. Üzerlerinde giysi olarak sadece sazdan birer etek, ellerinde de birer kargı bulunuyordu. *Dahabiyeye* çıktılar. Adam eğilip selam verdi.

- Lütfen benimle geliniz.

- Hangi gerekçeyle?

- Size herhangi bir açıklama yapmak zorunda değilim.

Benim yetkem altında bulunuyorsunuz.

Kapan hızla kapanıyordu üzerime. Arkadaşlarım ya tutuklanmışlardı ya da bana hıyanet etmişlerdi. Hele bir de aralarından ikisinin kaçı...

- Ben Fransa tarafından görevlendirildim. Beni ancak Paşa'nın imzaladığı bir belgeyle tutuklayabilirsiniz.

- Ben Paşa'nın resmi temsilcisiyim, dedi adam. Onun adına hareket ediyorum, bana belge melge gerekmez!

Bu uzak Nübye'de, hangi mahkemeye baş vurabilirdim? Son sığınağım, benim o zavallı bilgin onurumdu. Nice korkarsam korkayım, belli etmemem gerekiyordu.

Bu adamlara tabansızlığımı göstermem, üstlenmiş olduğum göreve yakışmazdı.

İşte, Osmanlı memurunun peşinden yola düştüm. *Dahabiyenin* tayfalarından hiçbir kıpırdamadı. İyice düzenlenmiş bir tuzak karşısındaydım. Son ana kadar hiçbir şeyi fark etmemişim.

Tozlu bir keçi yolundan köye doğru gitmeye başladık. Yoksul kulübelerden hiçbir ses gelmiyordu. En ufak bir çocuk gülüşü bile duyulmuyordu.

Yerleşim yerinin merkezine çıkan bu yolda tek kişiye rastlamadık.

Ötede bir ateş.

- Yürüyün, dedi Türk.

Duraksıyordum. İlk adımı atar atmaz iki küreğimin arasına mızrak yiyeceğimden emindim. Yine de cesarete benzer bir şeyler toparlayıp yürümeye başladım.

Biraz ilerledim ilerlemedim, büyük bir gürültüyle yerime mihlandım. Her yönden yerliler çıkmış, beni çevreliyorlardı. Nübye dilinde bir şarkıya başladılar. Tek sözcük anlamıyordum.

Çember aralandı, önünde sarıklı, eli meşaleli, etkileyici görünümde bir Türkün bulunduğu bir alay yaklaşmaya başladı. Acaba nasıl bir vahşi törenin kurbanı olacaktım?

Birden bir kahkaha kopardım. İçimde birikmiş korkuyu dışarı atan koskoca bir kahkaha. En önde Nestor L'Hôte'u görmüştüm. Arkasından Rosellini, Profesör Raddi, Süleyman, Muhtar geliyorlardı. Bir peçeli rakkase vardı. Sarı saçlıydı. Lady Redgrave'in ta kendisi. Bir de cüppeli papaz! Sonradan kadıyla *dahabiye*nin tayfaları da geldiler. Aşağı Nübye'nin tüm nüfusu oradaydı.

- Peki, neden? diye L'Hôte'a sordum.

- Unutmuş olabilir misiniz, general? Bugün 23 Aralık. Otuz sekizinci yaş gününüzü kutluyoruz!

*

Bornozun şu iyiliği var ki, insan gözyaşlarını saklamak istediğinde başlığını gözlerine kadar indirebiliyor. Yaşamımın en duygulandığım o doğum günü eğlentisinde bol bol gülmüdü, şarkılar söylendi, danslar edildi. Peder Bidant bile, vakit gece yarısını geçtikten sonra, din adamı kasıntılığından biraz sıyrılıp Nestor L'Hôte'un açık şakalarına kulak vermeye, iki genç Nübyeli rakkasenin göbek atmasını beğenerek seyretmeye başlamıştı.

Rosellini'nin dediğine göre, arkadaşlarımla benim onuruma büyük bir eğlenti yapmak istediklerini öğrendiğinde

yerel yönetici saçını başını yoluyormuş neredeyse. Bölge öylesine yoksuldu ki, ne taze et, ne sebze bulunabilirdi.

Hattâ sıradan çörek pişirmek için basbayağı bir fırın bile yokmuş. Lady Ophelia bizim sınırlı şölenimize onur vermesini rica edip adamcağızın onurunu kurtarmış. Sofrada As-yut'ta aldığımız bisküvileri ve Avrupa'dan getirdiğimiz konserve-leri yedik.

Yiyeceklerin zengin olup olmamasının hiçbir önemi yoktu. Yüreğimizdeki zenginlik anlatmakla bitirilemezdi.

*

Şamali rüzgârı öyle güçlü esiyordu ki, Nil'in öfkesini kabartıyor, fırtınalar çıkarıyordu. Dalgalar kıyıları dövüyordu. Güneş beyazımsı bulutların arkasında kalmıştı. Rüzgâr kum sütunları yükseltiyordu. Fakat hiçbir şey, bizim amiral gemisiyle peşindekileri açlık ülkesinden geçip yolculuğumun başında varış noktası olarak saptadığım Ebu Simbel'e doğru ilerlemekten alıkoyamadı. Akıntıya karşı kürek çekmek, kıyından halatla kendimizi yedeğe almak, ırmağın orta yerindeki kayalardan kaçınmak, zıt akıntılarla boğuşmak zorunda kaldığımız zamanlar oldu.

İçimdeki tutku dışarıya öylesine yansıyor-
du ki, çevremdekilerde hiçbir umutsuzluk izi belirmedi. Büyük Ramses'in büyük tapınağında iki şey bulmayı umuyordum. Biri, hiyerogliflerin çözümü için geliştirdiğim sistemin doğrulanması, öteki de Peygamberle karşılaşmamız. Adam benimle çatışacak mı, yardım mı edecek, bu iş orada olacaktı, başka hiçbir yerde değil. Neden bu açık gerçekliği kabul etmemiştim? Sezgilerime destek olan kral adı, Ramses adıydı.

Ondan söz eden yazıt Ebu Simbel'den gelmişti. Kader benim belirli bir şey için, belirli bir yerde bulunmamı istemişti.

İşte ben de o buluşma yerine bir delikanlı coşkusuyla gidiyordum.

Dahabiyede yaşamın tatlı yönleri yok değildi. Herkesin kendine ait bir bölümü vardı. Bizleri birbirimize yaklaştıran, içten konuşmaların yapılmasına fırsat bulunan sofraya başıydı. Peder Bidant bize nasıl papaz olduğunu, çeşitli zamanlarda Roma'ya gidip kalışlarını anlattı. Bu kâfirler ülkesindeki yolculuğu Tanrının bir sınaması olarak kabullenmişti. L'Hôte heyetin tüm üyelerinin resmini yaparak çizimci hünerlerini bize gösterdi. Rosellini, Torino müzesinin geleceği konusunda, kotarmayı umduğu değerli eşya ve başyapıt koleksiyonu konusunda iyimser tahminler yürüttü. Profesör Raddi, yirmi yıldan uzun bir süreden beri yazmakta olduğu yerküre tarihini, aşırı bilgince sözcükler kullanarak bize tanıttı. Lady Ophelia Londra'da geçen çocukluğundan, İngiltere'de taşrada yaptığı gezilerden, Thomas Young'un gözetimindeki sıkı okul yıllarından, Doğu toplumlarına beslediği sevgiden söz etti.

Gecenin serinliği rahat uyumamızı sağlıyordu. Sonunda fırtına dinip de gün doğarken dağların tepelerinden altın bir ışık fışkırdığında, dingin bir kıyı görebildik. Kadın erkek çıplak köylüler, bostan dolaplarının suladığı tarlalarda çalışıyorlardı. Nübyeli genç kadınların, uzaktan uzağa cennetteki Havva Anamızı andıran bir tazeliği, temiz bir güzelliği vardı. Derileri pırıl pırıl öküzler, Nil suyuyla dolu kovaları yukarı çıkaran bir tekerleği ağır bir düzenle döndürüyordu. Kıyıda birbirine yakın birkaç palmyenin altında bir anne bebeğini emziriyordu.

Bunca güzellik, bunca dinginlik karşısında serseme dönmüştüm. Burada insan Tanrıyla barışıktı. Doğa insana düşman değildi. Yalnızca ondan gerekli özveriyi bekliyordu, bekliyordu ki, sonra yine ona bir güneş yaşamı sunabilsin.

- General! Bakın, karşı kıyıya bakın!

Yüksek bir yalıyara dayanmış çok büyük bir kum tepesinden dev başlar çıkmıştı. Bunlar kralların dev heykellerinin yüzleriydi. Oturan heykel mi, ayakta heykel mi oldukları belli olmuyordu.

Bir tapınağın eteklerine yanaştığımızda saat yediydi. Tapınağın Hathor'a ait olduğunu çıkarmıştım. Tanrıça burada II. Ramses'in sevgili karısı Nefertari'nin dış görünüşünü almıştı. Kocasının yanında kraliçenin de çok büyük heykelleri görülmekteydi. Bu iki tapınağı, kralın ve kraliçenin tapınaklarını böyle ilk yapıldığı durumuyla görünce adeta kendimden geçmiştim. Doğrudan doğruya kayaya oyulmuş bu yapılar, madde dışında tinselliğin doğuşunu, taşın ruhunu dile getiren ışıık gücünü anlatıyordu.

Kopt dilindeki çevirisi bana 14 Eylül 1822 günü Mısır yazılarının kapısını açmış olan yazıt nerede saklıydı? O yazıt beni öylesine coşturmuştu ki, birlikte oturduğumuz küçük dairede ağabeyime koşmuş, kendimi tutamayıp "Buldum!" diye bağırışmışım. Arkasından da bayılmışım.

Birden sol dizimde çok şiddetli bir acı duydum. Soluğum kesildi. Ayakta duramadım, yere yıkıldım. .

*

- Ne oldu? diye sordum üzerime eğilmiş Peder Bidant'ı tanıyınca. Neredeyim?

- Ciddi bir gut krizi³⁵ geldi. Kamaranıza taşıdık.

- Muşamba yakınız var mı?

- Evet var.

- Getirin. Bir de havlu.

İlaçlı muşamba, bir de havluyla örtülürse, gut ağrısını çok iyi alır. Hastalığıma sabırla katlanıp üç gün yatakta yatmak

35 Gut sözcüğü bu yüzyılın başlarına kadar birden çok ağrılı hastalık için kullanılırdı. Champollion'un kinin gut siatik olduğu düşünülebilir. (ç.n.)

zorunda olduğumdan, o süreden bir hiyeroglif sözlüğüne başlamak ve “Tanrı Ptah’ın kararnamesi” başlığını koyduğum bir metni çevirmek için yararlanmaya karar verdim. Metni, Ramses’in tapınağındaki büyük salondan çıkarılmış bir kalıpta bulmuştum. Yavaş yavaş çözebiliyordum. Tümceler neredeyse kendiliğinden birbirine bağlanıyordu.

Tanrıların diline gün geçtikçe daha çok alışıyordum. Hiyeroglifleri okuyup yazmada tek öğretmenim, metinlerin kendisi ve firavunların topağının büyüydü.

Rosellini ve L’Hôte her akşam bana o günün bitirilmiş işi hakkında bilgi veriyorlardı. İkisi de olaylar canlandıran kabartmaları kopya ediyordu. Kabartmaların bir bölümünde gözü okşayan renkler kalmış, bir bölümüyse ne yazık ki solmaya başlamıştı. Şu hastalık belasından ne zaman sıyrılıp da yatağa çivilenip kalmaktan kurtulacağım diye sabırsızlanıyordum.

Vakit gece yarısını geçmişti. *Dahabiyede* tam bir sessizlik vardı. Herkes yorucu bir gün geçirmiş, uyuyordu. Sözlüğüm neredeyse kendi başına, sanki içimden gelen bir ses yazdırıyormuş gibi ilerliyordu. Uyumuyordum. Hastalığım hafiflemeye başlamıştı.

Kamaramın kapısı yavaşça açıldı. Lady Redgrave göründü. Eflatun satenden, en ince İngiliz zevkiyle dikilmiş elbisesi, omuzlarını açıkta bırakıyordu. Eşikte durdu, yüzü bir mumun titreyen ışığında belli belirsiz aydınlanıyordu.

- Uyanık mısınız, Jean-François? diye mırıldandı. Böylesine genç bir sesi olduğunu bilmiyordum.

- Yaklaşın, Lady Ophelia yatağın ayak ucunda bir koltuk var. Hasır koltuğu istemedi, yatağımın üzerine, sol bacağımın yanına oturdu.

- Savaşımıza kesin bir son veremez miyiz? dedi. Dünyanın bir ucunda, uygarlığın unuttuğu bu yerde kaybolmuşuz. Mutlu olmaya çalışsak, olmaz mı?

Bu sihirbazın sesini duymamak için istediğim kadar kulaklarımı tıkayayım, yine de beni büyülüyordu. Ne ad vereceğimi bilemediğim bu güçsüzlüğüme kıızıyordum ama, nasıl karşı koymalıyım?

- Mutlu olmak diyorsunuz. Mutlu olmamız için birbirimize güvenmemiz gerekir, Lady Ophelia.

- Ben size erkek kimliğinizle güveniyorum, Jean-François. Fransa'nın hizmetindeki casusa güvenmiyorum.

- Ben casus değilim ve burada artık Fransa yok. Yalnızca, Nübye, tapınaklar, Nil var. Cennetin bir yansıması ve biz varız.

Gülümsedi.

- Size inanmak isterim. Fakat siz ve ben görevimizin köleleriyiz. Dayım beni uyarmıştı. Siz çok zeki ve çok kurnaz bir adammışsınız.

- Rica ederim, yardım edin de kalkayım.

Koluna dayanarak çalışma masama gittim. Üzerinde Rosellini'nin koyduğu kâğıtlarım vardı.

- Bütün bunları inceleyin, dedim. Şu bir sözlük taslağı, bunlar metin çevirileri, Paris'teyken tasarladığım varsayımların doğrulanması, hiyerogliflerden sahne rölöveleri... Bunlar bir casusun işi mi yoksa bir ejiptologun işi mi?

Yumuşaklıkla, fakat kararlı biçimde beni yeniden yatağıma yatmaya zorladı.

- Bilgin Bey, hiyeroglifleri yalnız siz okuyabildiğinize göre, kendinizden başkasını inandıramazsınız.

- Gelecek, yanlış yolda olmadığımı size ispatlayacaktır.

Lady Redgrave sağ elimi ellerinin arasına aldı.

- Bu üzücü oyunu bırakalım, Jean-François. Giriştiğiniz şeye bağlılığınızı anlıyorum. Siz de benimkini anlayınız. Yurdunu sevmek, onun büyüklüğünü istemek, soylu duygulardır. Belki de birbirimizin karşısı değiliz. Hedefimiz herhalde aynı. Çabalarımızı birleştirelim. Fakat içten davranmak koşuluyla.

Beni seviyorsanız, görevinizin gerçek amacını bana söylersiniz. O zaman ben de size... her şeyi verebilirim.

- Size yalan söyleyebilirdim, dedim boğazım tıkanarak. Fakat kendi gözümde alçalmak istemiyorum. Hayır, Ophelia, ben casus değilim. Evet, doğru, bu seferi düzenleme olanağını bana Fransa verdi ama, yalnızca eski Mısırlıların izinden gideyim diye.

Kalktı, birden tepeden bakan biri oluvermişti. Geri geri kamaranın kapısına kadar gitti.

- Madem ki öyle, Jean-François, size iyi geceler.

Ancak şafak sökerken dalmışım. Birkaç dakika uyumuştum ki, kapım hızlı hızlı vuruldu.

- Açın! Hemen açın! Böyle avazı çıktığı kadar bağırın Profesör Raddi'ydi.

Uykulu sesimle

- İtiverin kapıyı, dedim.

Kasırga gibi bir şey üzerime atıldı.

- Champollion, felaket! Korkunç bir şey oldu! Ne diyeceğimi bilemiyorum. Akıl almaz bir musibet bu!

Böyle bir süre, abartılı sözcükler sıraladı, durdu. Bitirinceye kadar bekleyip öfkesinin nedenini sordum.

- Torbalarım... Mineral örneklerini doldurduğum torbalarım yok olmuş!

- Nereye koymuştunuz?

- Ön güvertede tente altındaydı. Kendi kayığımda yer kalmamıştı. Bir araştırma açmak gerek.

- Reis bana gelsin.

Araştırma son derecede kolay yürüdü. Kaptana sorunca hemen suçluyu tuttu, getirdi. Siskacık biriydi.

- Profesör Raddi'nin koleksiyonunu ne yaptın? diye sordum.

Soruyu anlamadı. Torbalardan söz ettim.

- İçi taş dolu torbalar mı? Suyu attım. Taş bu; her yerde bulunur.

Mineraloji hakkında en ufak bilgisi olmayan o zavallıya nasıl bir günah işlediğini anlatmak olanaksızdı. Profesörcüğe araştırmamanın sonucunu bildirmeden önce tayfayı yerine gönderdim.

Raddi yıkıldı. Adam gözümün önünde birkaç saniyede on yıl yaşlandı.

- Ebu Simbel'den ayrılıyorum, dedi. Kahire'ye çıkacağım. Taş taş koleksiyonumu yeniden düzeceğim.

- Profesör, acınızı paylaşıyorum. Gelin, bu karardan vazgeçin, yalvarırım size. Yolculuğunuzun sonunu getirecek gücü bulamayabilirsiniz. Siz Nübye mineralojisini ele alın. Bugüne kadar kimse bu konuya eğilmemiştir.

- Yeryüzünün tarihini yazmak için o örneklerim gerek bana. Onlar olmazsa, mahvolurum.

- Büro işinden vazgeçmek istemiyor muydunuz, Profesör? Çöle ve sessizliğe vurulmamış mıydınız?

Raddi başını öne eğdi, utanıyordu.

- Doğru... Ama yapıtım var, şimdiye kadar hiç kimse girişmediğince geniş bir yapıt bu. Düşünsenize, Champollion! Mineraller aracılığıyla anlatılan bir dünya tarihi! Mısır'ın granitleri, kumtaşları, kaymaktaşları, kireçtaşları bana dayanağım kesin noktalar sağlayacaktı.

- Profesör, burada toplayacağınız pek zengin malzeme var. Hiç durmadan sıkı sıkıya çalışın. İnsanın sıkıntısı nice ağır olursa olsun, gidermenin en iyi yolu çalışmaktır. Yitirdiklerinizi dönüşte kuzeye çıkarken yeniden bulabilirsiniz.

Dediklerimi öyle inanarak söylemiştim ki, Raddi sarsıldı. Tasarılarından vazgeçip bizden ayrılmamaya karar verdi.

Kamaramdan çıktığı zaman bitkin durumdaydım ama, küçük topluluğumuzun birliğini, her ne kadar o topluluk gittikçe daha bozuluyor gibi gelse de bana, kurtarmış olduğum

için mutluydum. Lady Redgrave uzlaşmaz bir düşman durumuna geliyordu. Rosellini, saygılı tutumuna karşın, ara sıra hırs ve kıskançlığını belli ediyordu. L'Hôte, disiplinli tutumunu elden bırakmıyordu ama, yavaş yavaş bu serüvenden usanmaya başlamıştı. Profesör Raddi, kaderin azizliğine uğruyordu. Peki, bunlardan hangisi bana hıyanete karar vermiş olabilirdi? Tek olumlu nokta, Peder Bidant'daki değişiklikti. Artık umudu kesmiş olduğum bir hoşgörü yolunu tutmuştu.

Kadere boyun eğmeyi hep reddetmiştim. Yine yadsıyordum. Yeniden güç bulmak için gençlik iksirime yani bir Mısır tapınağına gereksinimim vardı. O ise, birkaç adım ötemde duruyordu, hem de çok güzel bir tapınak.

Kalktım, hastalığımı ve acımı unutmuştum.

*

Ebu Simbel büyük tapınağı, Tebai'den geri kalmayan görkem ve güzellikteydi. Onu yapmak için gerçekleştirilmiş taş çıkarma işlemi, insanın düş gücünü zorluyor. Cepheyi bekleyen dev Büyük Ramses heykellerinin yüzündeki gülümseme, Mısır taşçı ustalarının kaleminden çıkmış en temiz, en katıksız başyapıtlardan biri. O gülümseme, hem dinginlik hem kudret, hem tanrısal hem insansal, hem öte dünya hem bu dünya.

Keşke elimde bir sihirli değnek olsaydı da, bir dokunuşta bu dev heykelleri Ebu Simbel'den XIV. Louis alanına aktarabilseydim. Mısır sanatını hor görenleri nasıl da bir anda inandırmış olurdu.

Buz gibi esen rüzgâra karşın, Süleyman'la Nestor L'Hôte'un kollarına girerek tapınağın orta kesimine gittim. Zaten Nübyeliler, içeri girilecek deliğe çıkılabilmesi için direkler ve kalaslar uzatmışlardı. Tayfalar, bu derme çatma,

yıkılmak üzere olan düzeneğe destekler koydular. Dar geçitten içeriye kumları iki yana süpürdükten sonra girilebiliyordu.

Mucize gibi bir şey oldu. Ağrım dindi, bacaklarımı rahatça kullanır oldum. Üzerimdekilerin hemen tümünü çıkardım. Bir tek Arap gömleğimle uzun bez donum kaldı. Yüzükoyun sürünerek aslında en az yirmi beş kadem yüksekliğinde olması gereken bir kapının tıkanma yüzünden ufacık kalmış deliğinden girdim. Fırın ağzında duruyorum sandım. Tapınağın içine iyice girince elli iki Réaumur derecesinde bir sıcakla karşılaştım. Toprağın altındaki bu şaşırtıcı yeri, Rossellini, L'Hôte ve Süleyman'la birlikte, ellerimizde birer mumla gezdik.

Birinci salon, sekiz ayak üzerine oturtulmuştu. Bu ayakların her birine Büyük Ramses'in otuz kademlik bir dev heykeli sırtını dayamıştı. Duvarlarda firavunun Afrika'daki fetihlerini gösterir bir dizi tarihsel izlekli kabartma dolanıyordu. Hele birtakım doğal büyüklükte verilmiş Nübyeli ve zenci esirlerle birlikte gösterilen savaş arabasının yer aldığı sahne çok güzel ve çok etkileyiciydi. Öteki salonlar, on altı tane salon vardı, dinsel izlekli ve çok ilginç özellikler taşıyan kabartmalarla doluydu.

Tapınağın ana salonunu süsleyen tüm kabartmaların büyük ve renkli çizimlerini yapmaya karar verdik. Cephesini kumlar hemen tümüyle örttüğü için artık bir yeraltı tapınağı olmuş olan bu yapıdaki sıcaklığın iyice ısıtılmış bir hamamın kine eş olduğunu, oraya ancak yarı çıplak girmek gerektiğini, insanın vücudunun sürekli ter içinde kaldığını, gözlere ter kaçtığını, zaten tephirhane gibi ısıtılmış bu yerin neminden ıslanmış kâğıtların üzerine bir de çalışanın terinin damladığını öğrenirlerse, herhalde bu koşullara göğüs gerip yorgunluktan bitkin düşünceye, bacaklar vücudu taşımayı reddedinceye kadar çalışan heyetin cesaretine hayran olurlar.

Burada her şey dev boyutlarda. Bizim giriştiğimiz ve sonucunu herkesin dikkatini çekecek olan iş de öyle. Burayı tanıyan herkes bilir, büyük tapınakta tek bir hiyeroglifi çizmek için ne güçlükler yenmek gerektiğini. Fakat, böylesine görkemli yapıtların karşısında kim kendi çalışmasından söz edebilir? Yorgunluğum da acılarım da geçmişti. Bir yapı merdiveninin tepesine tünemiş, metin kopya ediyor, baskı alıyordum. Aldığımı gerçeğiyle yüz kez karşılaştırıyordum. Herhangi bir yanlışa düşmemek için, metinler daha sonra, yol yordamınca hazırlanmış çizimlerin üzerine aktarılacaktı.

Ramses'in yine Ramses adını taşıyan bir tanrıya sunuda bulunduğu bir portresini gördüm. İnceleyince işlevinin ne olduğunu anladım. Hükümdarın kendi kendine tapındığını sandan aldanmış olur. Hem yüreğinde taşıdığı hem yeryüzündeki temsilcisi olduğu tanrısal güneşi, kendi simgesel kişiliği aracılığıyla, yüceltiyordu.

Kabartmaların hepsini gördükten sonra biraz açıkta soluk almak isteği duyduk. Sakınarak, özenle fınır girişi gibi yere döndük. İki fanila yelek, bir yün bornoz giydim. Yukarı çıkar çıkmaz Süleyman paltomu sıkıca giydirdi.

Dışarıdaki dev heykellerden birinin dibine oturdum. Heykelin baldırı kuzey rüzgârını tutuyordu, orada yarım saat dinlendim. Sonra kayığıma dönüp iki saat yatağımda yattım. Bu ilk deneme ziyaretinden çıkardığıma göre, tapınağın içinde hiçbir solunum zorluğu çekmeksizin iki buçuk üç saat kalınabilirdi. Yalnızca eklemlerde bir güçsüzlük duyuluyordu.

O hamam gibi yer, hepimizin küçük ya da büyük rahatsızlıklarına iyi gelmişti. Bunun üzerine tapınakta kalma süresini kendim için en az üç saate çıkarmaya karar verdim. L'Hôte ile Rosellini'nin, solukları kesilmesin diye, iki saatten fazla kalmalarını istemiyordum.

Ebu Simbel büyük tapınağı firavunlar hakkında öğrettiklerinin dışında bana büyük bir iyilikte daha bulundu: Gut hastalığımdan kurtardı.

*

Süleyman'a Lady Redgrave'i çağırttım. Geldiğinde, ben Küçük Ebu Simbel tapınağının önünde ve çevrelerinde çocuklarıyla hükümdar ve karısını gösteren altı dev yontuya karşı düşüncelere dalmıştım. Gau adlı bir ressamı karşı çok öfkeliydim. Onun tarafından yapılmış resimlerinin düşük niteliği nedeniyle bu yapıtlar hor görülüyordu.

Ben de bunları onun resimlerinden tanıdığımı sanırdım. Yayınlamak küstahlığında bulunduğu resimlerde, onca ince, onca zarif bu heykelleri şişko çömleklere, lök gibi mutfak sobalarına benzettiği için adama kızıyordum.

- Ne istemiştiniz? Soruyu soran Lady Ophelia pembe muslinden bir elbise giymişti.

Güneşten korunmak için turuncu bir şemsiye açmıştı ve kendini Londra salonlarında sanan, ufak adımlarla yürüyen, yapmacıklı bir sosyete kadını gibi salınıyordu.

- Bakınız...Şu tapınağa bakınız, Lady Redgrave. Biliyor musunuz kimin için yapılmış? Kraliçe Nefertari. Ramses'in her şeyden çok sevdiği karısı. Adam buraya devletin baş mimarını getirtmiş, dünyanın en hareketli şantiyesini kurdurmuş ve sonsuza dek kalacak bir taşta sevdâ şiirlerinin en sevecenini, en soylusunu silinmeyecek biçimde yazmış. Bir firavun yücelttiği kadına bundan daha güzel bir armağan verebilir miydi?

Lady Ophelia şemsiyesini eğdi. Tapınağa doğru birkaç adım attı ve orada, geniş düzlüğün ortasında tek başına durdu.

*

Ebu Simbel'deki küçük tapınak bana Mısır uygarlığının Doğunun öteki uygarlıklarından temelde ne kadar ayrıldığını ispatladı. Bunu şundan ötürü söylüyorum: Bir topluluğun

gerçek kültür düzeyi, ancak kadınların toplumsal örgütlenme içindeki durumuna göre değerlendirilebilir. Firavunlar zamanında, kadın, tinsel olsun maddesel olsun, en yüksek işlevleri yerine getirirdi. Devlet başkanı olabilirdi, tapınağın gizlerini öğrenebilirdi. Kişisel mal mülk edinebilirdi. Dilediği kişiye mallarını miras bırakabilirdi. Kadının konumu en yüksek konumlardandı; bizler bunu daha sık aklımıza getirip örnek alsak iyi olur. Sözlük, dilbilgisi gibi ivedi ve zorunlu işler bittiğinde eski Mısır'daki kadını ele alacağım bir kitap yazacağım. Lady Redgrave de benim casus olmadığımı, yaşamımın bir aydınlık uygarlığının onurunu dile getirmeye adanmış olduğunu anladığı gün, belki o zaman, o kitabımı okur ve tat alır.

Çalışma, bozulmayan bir uyum içinde sürdürülüyordu. Ebu Simbel insanı birden ve sürekli olarak mutlu eden bir yer. Doğadan ağır kanlı olan Nübyeliler çalışmalara isteye isteye katıldılar. Bulgular, bulguları izliyordu.

Örneğin, Ramses'in Nübye'yi ülkesinin topraklarına tam olarak kattığını, Nübye'nin imparatorluğun bir eyaleti olduğunu ispatlayan bir dikme taş buldum. Bazı anıtlara erişmek öylesine güçtü ki, metinleri tehlikeli konumlarda kopyalamak zorunda kalıyordum. Örneğin bir sandalda ayakta duruyor, dürbünle bakıp kayalara kazınmış her bir hiyeroglifi ayrı seçmeye çalışıyordum.

Akşamları, Nübyelilerle birlikte fakirce, yağsız bir yemek yiyorduk. Bize kendimiz de birer köylü olmuşuz gibi geliyordu. Kentlerde yaşadığımız zamanı, oranın günlük işlerini, gürültüsünü, geliş gidişlerini unutmuştuk.

Güneş başlatıyordu bu uyumu, gökyüzü renkleri, tapınak da sonsuzluk duygusunu veriyordu. İçimize somut olarak aldıklarımızın pek önemi yoktu. Paylaşılan dostluğun tadıyla, yavan peksimetlerimiz en özenli yemeklerden daha lezzetli geliyordu.

Çoğu zaman bir ateşin çevresine oturup ihtiyar bir körün tatlı tatlı anlattığı uzun masalları dinliyorduk. Masallarda korkutucu bir dişi aslan vardı. Hep aynı aslan. Güneş tanrı, bu dişi aslanı insanlığı yok etmekle görevlendirmiş, çünkü insanlar ışığa hıyanet etmişler, yaşamı kirletmişlermiş. Tanrıça Hathor, bu can alma hırsını hafifletmek üzere araya girip birkaç seçkini kurtarmış. İşte çöle kaçmış olanlar' bu seçkinlermiş.

*

O akşam köyün muhtarı gelmemişti. Bayram yemeğimize, baklayla arpa karışımı bir şey, başlamamıştık, onu bekliyorduk. Genel hava törensel, neredeyse gergin denecek gibiydi. Kimse konuşmayı göze alamıyordu. Az sonra ateşin çırtısından başka bir şey duyulmaz olduktan sonra köyün muhtarı görüldü. Yanında değişik biri vardı. Mavi entarisinin üzerine beyaz üstlük giymiş uzun boylu, genç bir zenci. Adamın başındaki dikkatimi çekti. Birçok bukle bir araya gelip bir peruka oluşturmuştu. Mısır kabartmalarında görülen soyluların başındakine benzettim. Üstelik, Mısır'da konuşun şölene ıtırılar sürünüp katılması âdet olduğundan geçmişle geleceği birleştiren bu perukadan çok hoş kokular geliyordu. Delikanlı bir yandan rüba'p'çalarak benim onuruma bir şarkı söyledi. Şarkıda benden *güçlü bir hükümdarın gönderdiği büyük bir general* diye söz ediliyordu. Genç adamın tekdüze ve insanı büyüleyen bir usulde söyleyen ahenkli sesi hepimize bir esriklik verdi.

Bana kahve sunan köy muhtarı gülerek:

- Siz çok uzaklardan geldiniz, dedi. Tanrının dostu olduğunuz için aramızda bulunuyorsunuz. Bundan böyle, köyümüz size açıktır. İstedığınız zaman gelirsiniz. Toprağımıza ayak bastığınız anda biz bayram ederiz. Evimde kalırsınız,

aynı çatı altında uyuruz, ekmeğimizi paylaşıyoruz. Tanrının takdiri budur.

Çok duygulanmıştım.

Dolgun kalçalı Nübyeli bir kadın iki çocuk getirdi. Adam:

- Bunlar çocuklarım, dedi. Üzerlerinden duanızı eksik etmeyin. Ben köyümden çıkmam ama, belki onlar bir gün size gelirler. Onları evinize kabul edersiniz, sizde de onlar geldiği zaman bayram edilir.

Pek utanıp sıkılmıştım ama, adama söz verdim, öyle yaparım diye. Bu iki küçük Nübyelinin bizim ihtiyar Avrupa'mızda böyle bir kabul görmeyeceklerinden, ne yazık ki, emindim. Avrupa'da ailelerin çoğu eski âdetleri unutmuştu.

Yaşamım gözüme saçma, adeta yararsız görünüyordu. Burada, duyguların ve usun ötesinde bir dinginlik tadıyordum. Avrupa'dayken Mısır düştü öteye bir şey değildi. Ülkenin en güneyindeki bu köydeyse, Mısır demek, sonsuzluk demektir. Bende yararsız olanı, yüzeysel olanı yok ediyordu. Yaşamım mı? Yaşı olmayan, kişisel geçmişi olmayan, içinde ölüm tohumu bulunmayan bu taşların karşısında benim yaşamımın ne önemi olabilirdi ki? O taşları sevmek, onlara saygı beslemek yetmiyor. Onları yalnızca zihin yoluyla tanımak olanaksız. Onlarla özdeşleşmek, taşa dönüşmek, onların yüreğinin içine girmek... İşte en imrenilecek yaşam biçimi bu değil mi?

*

Sabahleyin beni köyün muhtarı çağırmıştı. İlle bize iki tane değişik armağan vermek istiyormuş. Bunlardan biri bir karacaydı. Nestor hemen "Pierre" diye ad taktı hayvana. İkincisi kocaman bir Kurdufan kedisi. Bunların karşılığını, denk bir armağan görünümü altında, cömertçe ödedik.

Ayrıca, bizleri çok hoşnut etmiş olan şarkıcı için de epeyce bir para verdim.

Bir yerden gürültülü kahkahalar geliyordu. Dikkatimi çekti, baktım. Profesör Raddi küçük, sarı bir köpeklerle bir manda satın almak istiyormuş. Pazarlık için hayvanların bağırıışlarını taklit etmekten başka yol bulamamış.

Çevresindeki çocukları onca içten güldüren oymuş. Kendisini bu alışverişten vazgeçirdim ama, çocuklar da pek üzül-düler.

Amiral gemisine dönünce, kâğıtlarımı yerleştirmek ve tapınağa gitmeden önce sözlüğe biraz daha çalışmak için kamarama girdim. Masamın iyice görülecek bir yerinde, üzerinde Arapça şunlar yazılı bir kâğıt duruyordu:

“Peygamber Ebu-Simbel’den ayrıldı. Sizi Nil üzerinde bekliyor.”

Şaşkınlığım ancak geçiyordu ki, güvertede bir patırtı, bir koşuşma koptu. Ben oraya fırlayınca kadar, iş mayna olmuş. Reisin dediğine göre, aşçılarından biri Lady Redgrave’in odasını karıştırırken Reis üstüne gitmiş.

Beriki buna vurmuş, itmiş ve kaçmış ama peşine birçok tayfa düşmüştü.

Sorunu önemsiz bir şey sanmıştım ama, pek heyecanlı bir tayfa gelip kaptanına demiş ki, aşçı büyük Ramses tapınağına sığınmış ve tutuklamaya kalkarsanız, kabartmaları kırarım diye tehdit ediyormuş. Benim gitmem zorunluydu.

O başarıların bir kaçığın elinde paralanacağını duyunca, hiç vakit yitirmedim.

Merkez kesimin girişinde birçok tayfa, ellerinde sopalarla duruyordu. Kaçağı dövmeye kararlıydılar. Fakat adamın tehditleri duyulmaz olmuştu. Nestor L’Hôte’un yaktığı meşaleyi elime alıp tedbirli davranmam için verilen öğütlere kulak

asmaksızın hemen açıklıktan içeri daldım.

Ön oda ve büyük salon sessizdi ve kimse yoktu. Şöyle bir bakınca o değer biçilemez kabartmalarına bir şey olmadığını gördüm. Orta kesimin kapkaranlık olan öteki ucuna koştum. Dört tanrı heykelinin önünde uzanmış biri vardı.

Meşaleyi kaldırınca boynunun kırılmış olduğunu gördüm. Adam heykellerden birinin dizine çarpıp sendelemiş, düşüp boynunu kırmıştı.

Sahte aşçı, bildik biriymiş.

Paşa'nın hafiyesi Abdürrezzak, aşağılık yaşamını, Mısır tanrılarının lanetine uğrayarak tamamlamıştı.

YIRMİNCİ BÖLÜM

Abdürrezzak köyün mezarlığına gömüldü. Kısa ve gösterişsiz tören, resmi makamların temsilcisi sıfatıyla Muhtar'ın gözetiminde yapılmıştı. *Dahabiyeye* binerken Muhtar'a:

- Bu zavallının adı neydi? diye sordum.

- Siluf diye biri. *Reis* ilk bu seferde işe almış. Allah cezasını verdi işte.

Yani Muhtar, iş arkadaşının kimliğini söylememe yolunu seçmekle, onu bir kez daha öldürmüş oluyordu. Ben bir şey söylemeyince, içi rahat etti galiba.

Herhalde cesede pek yakından bakmadığımı sanıyordu, yutturdum diye düşünüyor olmalıydı. Arkadaşlarıma gelince, onlar cesedi görememişlerdi.

Nübye, Abdürrezzak'a verilmiş aşağılık göreve bir nokta koyup onun hakkından gelmişti. Bana bu işte, çağlar ötesinden koruyucu elini bana uzatan Ramses'in yardımı var gibi geldi.

*

Günlerdir Süleyman'la tek sözcük konuşmamıştım. O, hiç ara vermeden heyetin üyelerini gözetim altında tutuyordu. Vadi Halfa'ya doğru yol almakta olan gemimizin arka kesimine çekildik. Ebu Simbel'de kaza sonucu ölen aşçının

Abdürrezzak'ın ta kendisi olduğunu söyledim. Bunu öğrenince Süleyman şaşırdı ve bir şey söylemeksizin kaldı.

- Demek ki, Nübye'ye kadar bizi izlemişler.

- Peşimizi bırakacaklarını mı umuyordun?

- Bu bölge sadece Paşa ile Drovetti'yi ilgilendirir. Efendilerinin Abdürrezzak'a güveni çoktu. Sıradan bir zaptiye değildi. Gittiğiniz her yerde sizi izleme kararı alması, sizin çok değerli ya da çok tehlikeli bir kimse olduğunuzu gösteriyor.

- Adamcağız öldü, Süleyman. Daha ne tehlike gelir bize?

- Safılık etmeyiniz, Kardeşim. Muhtar var ya. Bir de onun yanında her an bizi gözetleyen bir hain var. Sizin yanı başınızda Paşa'nın gölgesi dolaşıyor ve bir yanlış adım atmanızı bekliyor. Tedirginim... Gittikçe daha tedirginim.

- Şuna ne dersin?

Peygamberden söz eden o bilmece gibi yazıyı gösterdim.

- O adam konusunda kesin bir şey elde edilemez. İnsan, rüzgârı tutar, onu tutamaz. Neredeyse diyeceğim ki, bu adamı Drovetti uydurdu, yolumuzu yitirelim, yanlış yerlere sapalım diye.

- Öyle bir adam var, Süleyman, seziyorum. Onunla karşı karşıya gelmem gerek.

- Peki, bu satırları kim yazmış olabilir? Yandaş biri mi, karşıt mı?

- Aramızda Arapça bilen kim? Sen, bir de Lady Redgrave.

Süleyman gülümsedi.

- Reisi unutmayın. Mürettebattan birtakım kişileri de. Hepsi sıradan tayfa mı bu adamların? Abdürrezzak pekâlâ aşçı diye aldırabilmiş kendini.

- Kadere bırakalım. Her an yürek sıkıntısı çekmek, kuşku içinde yaşamak istemiyorum ben.

*

30 Aralık günü Vadi Halfa'ya vardık. Burayla Herkül sütunlarımızın bulunduğu ikinci şelalenin arası yarım saat. Nil'in doğu kıyısında, tarlaların yanı başında birkaç tane kerpiç ev var. Palmiyeler ve firavunincirleri görülüyor.

Sayıları çok olmayan sıska bir Nübyeli topluluğu sıkıntıyla yaşamını sürdürmeye çalışıyor. Şelale, bir dizi adacıktan oluşan granitten bir engel. Adacıklardan bazısının üzerinde çalılıklar, bodur ağaçlar var. Suyun yüzünde hep sivri kaya uçları görülüyor. Ötede, ırmağın ortasında küçük bir adanın üzerinde Buhen kalesinin duvarları yükseliyor. Bu Mısır kalesinden beriye zencilerin geçmesine izin verilmezmiş. Büyük coşku içindeydim. Gözlerimi bu son sınırdan alamıyordum. Yolculuğumu başarıyla tamamlamıştım. Nil'in aşabildiği o engelin ötesine geçecek değildim.

Ötede, önemli olduğunu pek sanmadığım yapıtlar vardı, onları görmeyecektim. Onları görmek için, gemilerimizden vazgeçmemiz, zorlukla deve bulup, deve sırtında o çöllere düşmemiz gerekliydi. Açlıktan ölmek de vardı. Yirmi dört kişiye, en azından on kişilik yiyecek bulmak gerekirdi, azıkları mızsa şimdiden kıtlaşmıştı. Bizi kurtaran Asvvan'da aldığımız peksimetlerdi.

Yani dimdik inen yolumu burada kesip geriye dönmem gerekiyordu. Şelaleleri geçemeyen *dahabiye* ile kayıklar burunlarını Mısır'a çevirdi. Dönüş haberi yayılır, manevralara girilirken, ben de Süleyman'la birlikte Ebu Sir tepelerine tırmanıyordum. Oradan öfkeli ırmağı, dalgaların kıyı setleri üzerine çarpmasını, Afrika göklerinin mavimsi renklerinde yitip giden ufku seyrettik.

İnsan, burada artık hiçbir şeydi. Ancak susup da kendinin geçici bir konuk olduğunu duyabilirdi. İnsanın içinde ırmağın, güneşin, kayaların sesi yükseliyordu. Bir anda insan, zekâ sandığı şeyden ötürü böbürlenmesini bırakıveriyordu.

Burundan ayrılırken gördüm ki, Süleyman bir kayaya

benim adımı kazınmış; böylece serüvenimizden ve onu başlatmış olan kişiden bir iz bırakmış oluyordu. Jean-François Champollion, kaderin elinde bir oyuncaktan, yitip gitmiş bir uygarlığın peşinde, görünmeyeni araştıran, çocukluğundan beri içinden çıkmamış o yoğun ateşi dile getirecek bir tutku adamından, başka neydi ki...

Ondan hiçbir şey kalmayacaktı, olsa olsa şelalenin ıssızlığında unutulup kalmış bir kayaya kazınmış bir ad kalırdı.

*

Bir top sesi Nübye göğünün dinginliğini bozdu, bir pelikan sürüsünü büyük kanat çırpışlarıyla havalandırdı. Lady Redgrave *dahabiye*nin burnunda duruyordu. Topu ateşleme komutunu o vermişti.

Bu, güneye son selamımızdı. Tayfalar bir veda şarkısı söylemeye başladılar. Öylesine coşkuyla duygulandım ki, dosyalarımda altı yüzden fazla resim olmasına karşın, gerçek işim o gün başlıyor gibi geldi bana. Fakat daha yapılacak pek çok şey vardı, neredeyse ürküyordum. Aylar boyu Nübye'yi araştırmak, yıllarca Tebai'de kalmak isterdim. Her tapınakta oturmalıyım, onun kendine özgü niteliklerini duyup, içerisinde yaşamalıyım.

Fakat şimdi, sanki vaktim sayılıymış gibi, kafamın içini bir yürek sıkıntısı kemiriyordu.

*

- Yolda oyalanmayalım, general. Nestor L'Hôte, korkuyla karışık bir şaşkınlığa kapılmıştı. Yiyecek içecek kayıgımıza bir baktım. Aziğimiz korkulacak gibi azalıyor. İnceleme yerlerinde fazla vakit geçirirsek, açlıktan ölebiliriz.

Köyler de bizi besleyemeyecek kadar fakir.

Başımla onayladım. L'Hôte bu saptamasını heyet üyelerinin önünde yapmıştı, öyle ki artık sorunun ağırlığını bilmeyen kalmamıştı. Böylece, sorumluluğu tümüyle yükleniyordum. Sadık ressamımın bu davranışı gücüme gitti. Mısır'dan usanmışa benziyordu. Ülke de çalışma da artık onu çekmiyordu. Dönüşümü hızlandırmak için her yola baş vurmaya hazırdı.

- Hiçbir tehlikeye girmeyeceğiz, dedim. Araştırmalarımızı zorunlu olanla sınırlandıracağım.

- Fakat, Mısır birkaç öğün yemeğe değer. Bu karşı koyuş Peder Bidant'dan gelmişti. Bilim uğruna biraz zayıflayalım.

Beklemediğim bu yandaşa katılanlar oldu. Rosellini ile Lady Redgrave de aynı doğrultuda konuştular. Yalnız kaldığını gören Nestor L'Hôte kamaranın bir köşesine çekilip kollarını kavuşturdu; onaylamadığını sessiz kalarak belli etme yolunu seçmişti.

- Gevezelikle vakit yitirmeyelim, dedim. Kazıya çıksak daha iyi olacak.

Küçük donanmamızı İlkçağ'dan kalma Beheni mevkiinde durdurdum. Burada, varlıkları daha önceki gezginlerce bildirilmiş olan iki dikme taşı bulacağıma güveniyordum ama, koskoca bir çölle, acınacak bir ören yeri kalmış sadece.

Kum her şeyi örtmüştü. Yenilgiyi kabullenmedim. Tayfaları yardıma hazır görünce, birkaç takım oluşturdum. Adamlar benim gösterdiğim yerleri kazıp kumları süpürdüler.

Talih yüzüme güldü. Süleyman'ın yardımıyla Ramses'lerin birincisinden kalma gösterişli bir dikme taşı ortaya çıkardım. Rosellini, gözleri istekle parıldayarak koştu, geldi.

- Bu, bir başyapıt, dedi hemen. Louvre çok kismetli. Ne yapalım, İtalya da talihi küssün.

Canı sıkın uzaklaştı. Kumlar altında ikinci dikme taşın bulunduğunu bildiğimiz kesime bir coşkuyla atıldı. Fakat çabalar sonuçsuz kaldı. Akşam, yorgun ve umudumuz kırılmış

bir durumda amiral gemisine döndük. Tasa çehrelere yansıyor. Çünkü o bulunamayan anıtın Mısır tarihinin iyice yerine oturtulmasında büyük önemi olacağını arkadaşlarıma anlatmıştım. Onca ter boşuna dökülmüş oluyordu. Erlerimi ertesi gün için yeniden canlandırabileceğim kuşkuluydu.

Yürekliliklerini hafife almışım. Daha şafakta, iş yerimizdeydik. Rosellini kazı yerinin ayrıntılı bir planını hazırlamıştı, oradan eli boş dönmemeye kararlıydık. Süleyman, artık âdet edindiği şeyi yaptı, bir kayaya heyet başkanının adını kazıdı; bir yandan da bana göz kulak olmaktan geri durmuyordu. Kimse görevden kaçmıyordu. Ayağına bir pantolon geçirmiş Lady Redgrave de ötekilerden geri kalmıyordu. Peder Bidant sırtındaki cüppeye aldırıyor, kazı yapan herhangi bir kimse gibi çömelip belki değerli bir şey çıkar diye kumları süpürüyordu.

Öğle vakti olduğunda, hâlâ yenik durumdaydık. Arkadaşlarım gelip birer birer oturdular, bacaklar sızlıyor, alınlar yanıyor, soluklar zorlanıyordu. Benim biraz gücüm kalmış. Öğrencimin çizdiği sınırların dışına çıktım, delice sevdiğim bu çölde bir süre tek başıma dolaşmak istiyordum. Biraz daha, biraz daha derken, ordumdan, savaş yapmayan ordumdan uzaklaşmışım, tâ ki sol ayağım ince kumdan ucu çıkmış sert bir şeye çarpıncaya kadar. Hemen çömeldim, yüreğim çarpıyordu. Hızla kumları iki yana açıp bir İlkçağ dikmesinin yuvarlak tepesine benzettiğim şeyi ortaya çıkardım. Anlatılmaz bir mutlulukla sarsıldım. Sesostris anıtıyla karşı karşıya bulunuyordum. Hemen arkadaşlarımı çağırdım. Rosellini en önde, hepsi koşular.

Öğrencimin yüzü bembeyazdı. Dikme taşı parmaklarının ucuyla okşuyordu, üstün niteliğini fark etmişti.

- Ne kadar güzel bir parça... Bunu da Louvre'a mı ayırmak istiyorsunuz, hocam?

- Sen ne dersin?

- Yasa, yasadır. Kazıdan çıkan, kazıyı yapanda kalır.
- Bu yapıtın sizin için değeri başka, İppolito. Onun varlığını ilk saptayan, bir İtalyan gezgindi. Şu halde, sizin hakkınız.

Sevindi mi? Şaşıtı mı? Öfkelenildi mi? Rosellini'nin bakışlarından bir anlam çıkaramıyordum.

- Kabul etmiyorum, hocam. Bu iki anıt bir arada kalmalı. onlar sizindir ve sizin kişiliğinizde, Fransa'ya aittir. İzin verin de inadımdan dönmeyeyim.

Öğrencimi omuzlarından kavradım, kucakladım.

- Tanrı bu cömertliğinizden razı olsun. Aynı zamanda tanrılar da iyiliğinizi değerlendireceklerdir.

Sevincimiz arkadaşlara da geçmişti, hemen kumları açmaya koyulduk. Sesostris dikmesini *dahabiyeye* taşımalarını söyledim.

Yükleme işi Rosellini'nin gözetiminde yürütülürken bizler çölde kaldık. Utkumuzun tadını çıkarıyor, bu utkuyu bize armağan eden güneş tanrı Rê'yi selamlıyorduk.

Peder Bidant bile Mısır'ın güzellikleri karşısında duygulanmıştı.

L'Hôte'a gelince, başarımla coşup bir şarkı tutturmuştu.

Sözüme bağlı kalarak Nil'in yatağı boyunca inmemizi sürdürme yolunda komut verdim. Irmak bizi her saniye Tebai'ye yaklaşıyordu. Akıntı da, kuzey rüzgârı da güçlüydü. Bir daha görmeyeceğimiz yerler, Vadi Halfa ve Nübye, gözden kayboluyordu.

Yaban ördekleri mavi gökte uçuşmaya başladılar. Sudan çıkmış bir manda, kıyıda, kurulanmak için silkinliyordu. İşte o anda Mısır manzarasında saklı olan güzelliği fark ettim. Hem aynı kalıyor hem gün geçtikçe daha büyüleyici oluyordu. Tek değişiklik, Nil'in sularında parıldayan ışığın zayıflayıp güçlenmesindeydi. İnsanoğlu, her an geçmişi uzatan ve

geleceğe bir sonsuzluk üfören bu yeryüzünün ve bu göğün bir konuğuydu.

Tanrıların oluşturduğu bu doğa hem yalnızlık hem kardeşlikti. Benim ruhumu Mısırlılarla çağdaş kılıyor, en önemsiz bir olayın, sandalın geçişi, kuşun ötüşü, yaprakların parıldaışı gibi bir şeyin tadına varmamı sağlıyordu. İnsan kendini unutup o binlerce yıllık yaşamın katıksız yalınlığına giriyordu. O yaşam, parmakların arasından dökülen kum gibi akıp gitmiyor, insanın yüreğini tapınakların yükselişine tanık olmuş bir güneşin sıcaklığı içine alarak genişletiyordu.

Yararsız olan, yitip gidiyordu. Varlık soyunuyor, yalınlaşıyordu. Sınırlılığının bilincine varıyor ve, bu kopuş içinde, umudu yani Mısır'ı değişmez kılan o gizli ateşle kendisi arasındaki bu dile getirilemez birleşmeyi keşfediyordu.

*

Geçmişe duyduğum bu özlemi yenmeye bakarak çalışmaya koyuldum. İki dikme taşın bulunuş koşullarını not ediyor ve taşların niteliklerini yazıyordum. Bunları yaparken kral Sesostris'in adının yazımı konusunda bir kuşkuya düştüm. Her ne kadar ortalık kararmışsa da, vakit yitirmeden o noktayı açıklığa kavuşturmak istedim. Kamaramdan çıkıp *dahabiye*nin burnuna gittim. Reise dikmelerin nereye yerleştirildiğini sordum. Adam sorumu duyunca şaşırdı.

Amiral gemisine o büyüklükte bir yük alınmamış. Tayfaları çağırdı, onlar da reisin dediğini doğruladılar. Yalnız, aralarından biri, azık kayığına bir şey yüklenmesine yardım ettiğini söyledi.

- Kimin kumandasıyla? Öfkeyle sormuştum sorumu.

Dedikleri, Rosellini'ye uyuyordu. Reisi yollayıp çağırttım kendisini. Kamarama kadar getirdi. Bir şey söylemeden yüzüne baktım.

- Ne var hocam? Kötü bir haber mi aldınız?
- Çok kötü, İppolito. Siz de biliyorsunuz o haberi.
- Ben mi? Nasıl?
- Ben savcı değilim. Yanlışınızı itiraf etmek ve düzeltmek size düşer.

- Hangi yanlış? Neyle suçlanıyorum? Hem neden?
- Susun, İppolito. Konuştukça daha çok suç işliyorsunuz. Rosellini başını eğdi. Karşı koymayı bırakmıştı.
- Aptallık ettim, hocam. İçimden gelen pek iğrenç bir dürtüye kapıldım. O iki dikmeyi öyle çok istiyordum ki... Kendim için değil ama, müze için.

- Bunu anlayabilirim, İppolito, fakat yalan söylemiş, aldatmış, güvenimi kötüye kullanmış olmanızı kabul edemem.
- Hayır! diye bağırdı. İtendim! Azık kaygısını görünce, birden öyle esti içimden. Dikmelere sahip olmak için dayanılmaz bir istek. Hiçbir şeyin farkında olmazsınız sandım.

Ağlıyordu, tek gözyaşı dökmeden ağlıyordu. Ağzından söz çıkmıyor, sarsılıyor, soluğu tıkanıyordu. Başını kaldırmadan kamaramdan çıktı, gitti.

*

Filotillamız Serretülgarb'da durduğu zaman, yol arkadaşlarımı çağırdım. Korkudan ödü patlayan Rosellini, L'Hôte'un arkasına gizleniverdi. Herhalde o yaptığı aşağılığı herkesin önünde açığa vuracağını sanıyordu.

- Doğum günümü unuttum ama, dedim, bugünü unutmadım. Hep birlikte yeni yılı kutlayacağız. Bu heyetin başkanı olarak, sizlere birer armağan vermek istedim. Aramızda çıkmış sürtüşmeleri unutmak istiyorum. Bir olalım, sıkı bir kardeşlik içinde olalım. Lady Redgrave, lütfen yaklaşır mısınız?

Süleyman'a lácivert taşından bir kolye ısmarlamıştım, pazırlık edip almış. Güzel casusun boynuna kendi elimle taktım.

Duygulanmıştı, gülümseyerek teşekkür etti, sanırım düşman gülümsemesi değildi yüzündeki.

Rahatlamaya başlamış olan Rosellini'ye bir *uşebti* verdim. Bu, ölen kişinin, seçkinlerden biri olduğunun anlaşılabilir dünyaya geri getirilmesi durumunda, isterse, öteki dünyada tarlasını ekip biçtireceği sihirli bir heykelcikti.

Nestor L'Hôte'un armağanı bir dizi kömürkalem, onların alınca yine tüm Mısır'ın resmini yapma isteği kalktı içinde. Peder Bidant'a azizlerin çektiklerinden söz eden bir Kopt el yazması sundum. Profesör Raddi'ye armağanım bir mineraloji kitabıydı. Ağabeyim Jacques-Joseph kitaplığından çıkarıp bana vermişti.

Sonra geminin burnuna gittim. Reise mürettebatı toplanmasını söylemiştim. Hepsine değerli yardımlarından ötürü ikramiye dağıttım. Çalgıcılar çalgılarını aldı, şen bir şarkı yükseldi.

Heyetimiz coşmuş, neşelenmişti. Kıyıya masalar yerleştirdik. Yakında bir yerden öküzlerin döndürdüğü sulama dolaşının hiç dinmeyen iniltisi geliyordu. Otuz metre yükseklikteki palmyelerin gölgesi altında, serinlikteydik.

Gözlerimi göğe çevirdim. İlk yıldızlar görünmeye başlamıştı. İçinden çıktığı ışığa geri dönmüş firavunların ruhunu taşıyan yıldızlar. Tepemizdeki yüksek ağaçlara bakıyordum. Hem güneşin yakıcılığını alabiliyor hem de yeşil kalabiliyordu bu ağaçlar. Bağdaş kurmuş köylüler, küfe, kafes, sepet yapmak üzere saz örüyorlardı. Sofrada ilk kap olarak şekerli bir özsu bırakan palmye sapları ve taze sürgünlerin ilik kesiminden yapılmış bir püre yedik.

Palmyelerin gölgesindeki sihirli yaşamın şarkısını kim söyleyecek? Irmağın kesilmeyen sesi altında, ölümsüz bir bilgeliğin mirasçısı olan Nübye'de bir kıyıda, duru bir havada yenilen yılbaşı yemeğinin doygunluğunu kim şakiyacak? Şair, ressam ve müzisyen olabilmeyi o anda ne kadar istedim.

Heyecanlıydım, kalkıp kadehimi kaldırdım.

- Seferimizin başarısına içmek istiyorum, dedim.
- Hangi iksiri içeceğiz? diye alayla sordu Nestor L'Hôte.
- İki şişe Saint-Georges şarabını, dedim. Sahnede konuşur gibi etmiştim bu sözü, yaratacağı etkiden pek böbürleniyordum.

Süleyman o zamana kadar bir sandığın dibinde saklanmış olan değerli içkimizi getirdi. Dönence ikliminde biraz tadı dönmüşse de, saygıda kusur etmeden içtik.

“Yaşam, sağlık, güç!” Her firavunun adının arkasından bu dilekte bulunuluyordu. Kendi topluluğumuz için de bunları dilemiş oluyorduk. Bu arada, bir panter postu, devekuşu tüyleri, bir mızrak ve deniz kabukları yüklenmiş uzun boylu bir Nübyeli soframıza yaklaştı. Adam alkışlarla karşılandı. Bu armağanlar dağıtılırken coşkunkluk artık hepimize geçmişti. Palmiye şarabı da neşemizi artırıyordu.

Bana düşen armağan, üzeri çocuklar tarafından resimlenmiş bir devekuşu yumurtasıydı. Tepesi kesilerek kapak durumuna getirilmişti. Sofrada herkesin biraz başı dumanlanmıştı, hep bir ağızdan o sırada moda olan şarkılar söylemeye başladılar. İyi kötü Nübyeliler de katılıyorlardı. Bu arada ben de armağanımı açıp, içine bakayım dedim.

Yumurtanın içine iyice yuvarlanmış bir papirüs koymuşlar. Sessizce çıkardım, kimseye göstermeden bir ağacın altında açtım. Kopt dilinde yazılmıştı. Yazanın yaşlı biri olduğu anlaşıyordu.

Metin “Peygamber” diye imzalanmıştı.

“Şunu bildirmekten övünç duyarım ki, diye yazıyordu, Nil’in ağzından ikinci şelaleye kadar size eşlik ettiğim için, hiyeroglif alfabenizde hiçbir şeyi değiştirmeniz gerekmediğini söyleyebilecek durumdayım. Çözüm yönteminiz doğrudur. Aynı yöntemi Yunan ve Roma dönem-

lerinin Mısır anıtlarına da başarıyla uygulayabilirsiniz. Onlardan da sonra, ve bu çok daha önemlidir, firavunlar döneminin tapınak, saray ve mezarlarının yazıtlarını okuyabilirsiniz. Seferinizle, geleneği bugüne taşımış oldunuz. Hiyerogliflerle ilgili çalışmalarınız evrensel bir kabul görecektir. Tanrıya emanet olun.”

Anahtar. Son anahtar. Hiyeroglif dili, uygarlığın doğumundan son yaşam soluğuna kadar, Eski İmparatorluğun mezarlarından Ptolemaois’ların büyük tapınaklarına kadar genel çatısı bakımından değişmemiştir.

Bir ve bölünmez Mısır. Zamanın ve ölümün yok edemediği kutsal bir dilin yaratıcısı Mısır.

Ve benim çözümüm doğruymuş.

*

Artık dinlenecek vaktimiz kalmamıştı, ayrıca yılbaşı yemeğimiz, ne kadar sade olursa olsun, cılız yedeklerimizi azaltmıştı. Bu nedenlerle, hemen ertesi sabah, girişi Nil’e dik bir yalıyar içine açılan Maşakit mağarasını incelemeye gittik. Hava çok kötüydü. Güçlü bir rüzgâr esiyor, arada fırtınaya dönüştüğü oluyordu. Pek kötü bir baş ağrısı çekmesine karşın, Nestor L’Hôte tırmanmadan geri kalmak istemedi. Onun bu kararlığı, beni de etkiledi.

Düşünmekte büyük zorluk çekiyordum. Peygamberin yazdıkları beni alt üst etmişti. Ne zaman ve nasıl kendisiyle karşılaşmış olabilirim? Neden görüşmeyi reddediyordu? L’Hôte birçok kez tırmanmama yardım etmek için elini uzattı.

Çabalarımızın ödülünü aldık. On sekizinci hanedandan kalma bir ufak tapınak keşfettik. Pazer adında bir soylu tarafından şelalenin tanrıçası karaca boynuzlu çok zarif bir kadın

olan güzel Anukis'e adanmıştı. L'Hôte kabartmaların resimlerini çizdi, ben yazıtları kopya ettim.

Kopya ederken yazıları çözüyordum da. Artık hiyeroglifler benim için ölü dil değildi, dışımda kalmıyordu benim, ana dilim gibi doğallaşmış, içimden gelen bir söylemdi.

Hiyeroglifleri okuyordum.

Birden işaretler gözümün önünde oynayıverdi.

Burgaç gibi dönüyordu hepsi. Göğe yükselen çok büyük bir dalganın içine onlarla birlikte çekildim.

*

Sol yanağımda duyduğum şiddetli bir acıyla kendime geldim.

Nestor L'Hôte bir kez daha tokatladı. Gözlerimi açtım.

- Aman, general! Korktum. Külçe gibi yığılıverdiniz. Yorgunluktan, herhalde.

- Evet, yorgunluk...

- Geç kalmamalıyız...Bakın dışarıya.

Biz kayanın eteğine gelmeden az önce kuzey rüzgârı, gücünü artırıp bir çeşit kasırgaya dönmüştü. L'Hôte elimi bırakmadan beni iniş yoluna kadar sürükledi. Birkaç kez rüzgâr bizi savurup kayaya yapıştırdı. Hattâ dengemi yitirip budaklı bir dala tutundum, dal ağırlığımın altında kırılacaktı.

Kader yüzümüze güldü de, sağ salım kayıklara döndük. Arkadaşlarımız aşırı gözü pekliliğimizden ötürü bizi eleştirdiler. Filotilla yarım saat kadar yol aldı. Akıntının, tersten esen rüzgârı alt etmesi umuluyordu. Ne var ki, kuzey rüzgârı öfkelendi, Nil deniz gibi köpürdü, büyük dalgalar yükseldi. Sonunda kasırga bizi kıyıya yanaşmaya zorladı.

Bizi kaya içine oyulmuş bir tapınak olan Cebel Adda'nın önüne bıraktığı için, kasırganın bize iyiliği dokunmuş oldu. Sığınmak için içeri girince gördük ki, burada Koptlar oturmuş

ve firavunlara ait kabartmaların üzerine Hristiyan örgeleri çizmişler. Peder Bidant şaşırđı, ama hoşnuttu. Hattâ kendisine alışık olduğu kiliseleri anımsatan atlı bir Aziz Georgius'un önünde diz çöktü.

- Sonunda, Champollion, sonunda! Gerçek inançtan anılar bunlar!

- Peder, ben buraya daha eski azizlerle buluşmaya gelmiştim.

Birkaç saniye sonra, azizler azizi bana istediğimi verdi. Gördüğüm şey öylesine acayıptı ki, kahkahayı koyuverdim.

- Koşun, Peder, çabuk gelin! Şaşıracağınız bir gerçeklik var burada!

Papaz, dondu kaldı. Duvarda Hristiyanların koyduğu yalancı mermerin bir bölümü düşmüş, onun altından tapınağın özgün Mısır resimleri çıkmıştı. Bu durumuyla, bir Aziz Petrus bir firavuna saygılarını sunuyordu!

Peder Bidant'a, hiç gülmeden

- Hristiyanlık Mısır'ın önünde eğilirse, dedim, onun tüm büyüklüğünü tanımış demektir.

*

Ay ışığına en güzel çerçeveyi oluşturan gece Nübye'deymiş. Dağları ve çölü mavi renge bürüyor. *Dahabiyeden* inmiş, tek başıma bir Memlûk hisarının ören yerinde yürüyordum. Hisarı yıkanlar, Paşa'nın ordusuydu. Hâlâ kanlı çarpışmaların gürültüsünün duyulduğu bu yıkıntı dünyası beni acılara daldırmıştı. Nübye'den ayrılmak içimi paralıyordu. Tapınakların her biri, her yontulu mağara burada uzun süre kalmaya değer şeylerdi.

Gecenin serinliğinde, yıldızların parıltısında, ruh ve vücut, her türlü koşuşmadan uzak, bir tamlık, tam bir eksiksizlik duyuyor. Kıskaçlıklar, tutkular sönüyor, yerini insan ruhuyla

evrenin bir bütün oluşturduğu ilk dönemlerdeki dinginliğe bırakıyor.

Yakınımda bir yerde taşlar yuvarlandı. Birisi var gibi geldi. Korksam da, peşimden kimin geldiğini öğrenmek istedim. Belki Peygamberdi? Bana yaklaşmak için burayı mı seçmişti acaba? Ayak sesleri yaklaştı. Yıkılmaya hazır bir tuğla sütunun arkasında ağır bir şey yere düştü. Koştum, doğulu giysiler içinde ve yüzünde kan olan bir adamı yerden kaldırdım.

Profesör Raddi.

Mineralojist sersemlemişti. Neyse ki, yarası ürkütücüydü ama, derin değildi. Basit bir kesik. Bir duvar kalıntısının üzerine oturmasına yardım ettim. Biraz soluklansın diye bekledim.

- Champollion... Siz misiniz Champollion? Ah,   l...    ! Bütün gece çölde oradan oraya gittim! Kayaların çevresini dolandım. Kum tepelerine, yamaçlarında kumtaşı parılayan yamaçlara tırmandım. Ay ışığı daha çok parıltatıyor. Sanki elmas gibi. Binlerce topladım, binlerce... Sonra yine yürüdüm. Bir ada gördüm. Adada çok büyük bir kent, sütunlu yapılarıyla, kırmızı beyaz piramitleriyle, bahçeli evleriyle bir kent. Ne güzeldi! Oraya döneceğim. Orada yaşamak istiyorum.

- Biraz dinlenir dinlenmez, birlikte gideriz, dedim.

Koluna girdim. Hiç direnmedi. Ağır ağır *dahabiyeye* gittik. Yatağına yatırdım. Hemen uyudu.

Belki de Profesör Raddi aklını yitirmekteydi. Herhalde açıklanamaz bir çöl olayı olan seraplardan birine rastlamış olmalıydı. Meğer ki, sıradan insanların algılayamadığı o son gerçekliklerden birini görmüş olsun.

*

Ebu Simbel mevkiine varışımız seferin tüm üyeleri için çok büyük bir mutluluk anı oldu. Ramses ile karısının tapınaklarına iyice alışmıştık. O taşlardan yayılan pırıl pırıl neşe, yılbaşı eğlencemizin doğurduğu arkadaşlık uyumunun bir uzantısı oldu.

Hiç istemesem de, çalışmayı hızlandırmak zorundaydım. Azığımız yakında tükenecekti. Başkalarının yaşamını tehlikeye atma düşüncesine bile dayanamazdım.

Bu nedenle, metinlerden ve olay betimlemelerinden aldığımız kopyalarımızın doğruluğunu sınadık, gerekenleri tamamlayıp, düzeltmeler yaptık. Göstermiş olduğumuz özene karşın yanlışlar yaptığımızı, birtakım şeyleri atlamış olduğumuzu gördüm. Her duvarı, her hiyeroglifli sütunu gözden geçirmek için aylar gerekirdi.

Topluluğumuzda tam bir Mısırlı dinginliği iyice yerleşmişti. Her birimiz, uğraştığımız başyapıtlara saygı göstererek sessiz sedasız çalışıyorduk. Peder Bidant duayı bırakmış, çok iyi anlaştığı L'Hôte'a yardım ediyordu.

Lady Redgrave, Rosellini'nin defterlerini tutuyor, ona içecek bir şeyler getiriyordu. Dev heykellerden birinin ayağının üzerinde oturan Profesör Raddi de, yüzü Nil'e dönük, hiç kıpırdamadan yalnızca kendisinin gördüğü manzaraları seyrediyordu.

*

Ebu Simbel'den ayrılmak bana neredeyse dayanılmaz bir acı verdi. Orada geçirdiğim günler ve geceler, yaşamımın en mutlu zamanlarından olacak. 16 Ocak günü, öğleden sonra saat bir dolaylarında kayıklar bayraklarını indirip de Nübyelilerin hep bir ağızdan veda şarkısı söyledikleri kıydan ayrıldığında yüreğim paralandı.

Irmağın ortasına vardığımız zaman, amiral gemisini durdurup son bir kez kraliçenin tapınağına uzun uzun baktım. Sonra dev kitlesi uzaklaştıkça daha büyük görünen büyük tapınağın cephesindeki kocaman heykellere hoşçakalın dedim. Serüvenimin çok önemli bir kesimini bıraktığım burada yitik bir cenneti bulmuştum ben.

Elimde olmadan kendimi buralarda bıraktığım duygusuna kapılıyordum. Görünüşe göre bu çok değerli anıttan bir daha dönmek üzere ayrılıyordum. O, aynı zamanda, böyle bir daha dönmek üzere geri bırakacağım tapınakların ilkiydi.

YIRMI BİRİNCİ BÖLÜM

17 Ocak akşamı, Nübye'nin şimdiki başkenti El-Derr'deydik. Vardıktan az sonra, çok güzel bir ay ışığında o zamana kadar görmediğimiz yükseklikte palmyelerin altında bir yemek yedik. Beni kıyıda yalnız görünce nazik bir biçimde yanıma yaklaşip arkadaşlık eden, hurma rakısı sunan orali yaşlı bir adamla konuşuyordum. Derr tapınağını hangi sultanın yaptırdığını bilip bilmediğini sordum. Hemen, kendisinin onun yapımına yetişmediğini, fakat çevredeki ihtiyarların hepsinin, bu tapınağın İslamlıktan üç bin yıl kadar önce yapıldığını söylediklerini, ama bu büyük yapıyı Fransızların mı, İngilizlerin mi yoksa Rusların mı yaptığını pek iyi bilmediklerini anlattı.

İşte Nübye'de de tarih böyle yazılmış!

Tek başıma gezimi sürdürürken Peder Bidant'a rastladım.

- Canınız sıkılmış gibi, Champollion. Tatsız bir şeyle mi karşılaştınız?

- Hayır, hiç de değil, dedim. Tam tersine, mutluyum. Ancak bu kadar mutlu olabilirdim.

- Şu ünlü çözüm işi, değil mi?

Sezgisinin gücüne şaşıtm. Kendisi de bunu fark etti.

- Raşid taşının³⁶ bulunduğunu öğrendiğinizde dokuz

36 Raşid taşı. Fr: pierre de Rosette, İng: Rosetta stone. Fransız istihkâm subayı Bouchard tarafından 1799 yılında İskenderiye yakınlarında Raşid kasabasında bulunan 114x72 sm boyutlarında, Hiyerogliflerin çözümüne olanak vermiş olan bir yazıt parçası. British Museum'dadır. (ç.n.)

yaşındaydınız, dedi. On üç yaşına geldiğinizde, bir gün hiyeroglifleri okuyacağınıza karar verdiniz. Yirmisinde Grenoble Üniversitesinin İlkçağ uygarlığı kürsüsünü aldınız.

O zamandan beri düşününüzün peşinde gitmekten ve bilim dünyasını amacınıza erişeceğinize inandırmaya çabalamaktan geri durmuyorsunuz.

- Yaşamımı benden iyi biliyorsunuz, dedim. Şaşırmıştım.

- Sorumluluğunu aldığım kimseler konusunda her şeyi bilmem gerekir?

- Sorumluluk mu?

- Evet, Champollion. Kilisenin en yüksek makamları, karanlıklar sizi yutmaya kalkarsa kurtarılmanız görevini bana verdi. O sihirli süslemelerin zihninizi bulandırmasından korkuyorduk.

- Hiyeroglifler, diye karşı çıktım, boş birer süsleme değildir. Bir düşünceyi dile getirir. Belki düşümde ileri gidiyorum ama, sanırım ki, çalışmamın sonuçları tarih ve felsefe incelemeleri için yararsız olmayacaktır. Mısır'ın dili ve yazıları bizim dillerimizden ve bildiğimiz tüm yazı dizgelerinden öylesine değişik ki, düşünce, dil ve sanat tarihinin onlardan hem yeni hem önemli bir takım veriler çıkarmaması olacak şey değil. Tarihçi, Mısır'ın en eski zamanlarında, kuşaklar boyu gelişmemiş bir somut durum bulacaktır; o durum gelişme göstermemiştir, çünkü ondan daha ilerisi olamazdı. Mısır, tüm çağlarında hep kendisidir. Işıklarıyla her zaman büyük ve güçlü.

- Keşfinizin sonuçlarını, şimdiden, Kutsal Kitabın ortaya koyduğu gerçekliklere göre değerlendirebilir misiniz?

- Her şey üzerinde inceden inceye durmak gerekecek, Peder. Mısırlılar İbranilerden önceydiler. Onlara her şeyi öğrettiler. Musa, doğduğu ülkeden ayrılmış Mısırlı biriydi. Yarın, bize Mısır bilgeliğini, insanlığın bugüne kadar tanıdığı

bilgeliklerin en katıksız olanını öğretecek yüzlerce metin okuyacağız. Dünya görüşümüz değişecek.

Papaz başını eğdi, neredeyse çenesi göğsüne değecekti. Anlaşılmayan bir şeyler mırıldandı, sonra tespihini çıkarıp sinirli sinirli tespih çekmeye başladı.

- Dikkatli olun, Champollion, diye öğüt vermekten geri kalmadı uzaklaşırken.

*

Başkent olmasına başkentti de, Derr yine de yoksul evlerin bir araya geldiği irice bir kasabadan başka bir şey değildi. Derrliler, kapılarının önüne kâse, testi, kazan, kaşık, neleri varsa gezginler görsün diye dizmişlerdi.

Bir öncekinden daha doyurucu bir yemek yedik. Soframız köseledendi ve çember biçimi kesilmişti. Üzerine safranlı pilav, soğan, nohut dolu tabaklar dizmişlerdi. Hepimiz iştahla yedik, kıtlık günlerini geride bıraktığımız belliydi.

L'Hôte neşesini, canlılığını yeniden bulmuştu. Bol bol palmiye şarabı içiyordu, epeyce coşmaya başlamıştı.

- General, diye yüksek sesle söze girdi, reisle çok iyi bir şey tasarladık. İppolito'ya da anlattım. Onun da akli yattı. Lady Redgrave de destekliyor. Umarım, siz de hayır demezsiniz.

Tedirginleştim. Çizimcinin konuyu ele alışı en azından gizemliydi. Oturanlar da dikkat kesilmişti.

- Biraz şaşırtıcı bir tasarı, diye sürdürdü konuşmasını. Fakat çok canlı bir anı bırakacaktır. Biraz da tehlikeli ama, tehlikeyi epeyce azaltabileceğiz.

Böyle sözü dolandırması kuşku veriyordu. Konuya gelmesini rica ettim.

- Reise bakılırsa, bu, tek şansımızmış. Dediklerini yaparsak, güvenlikte kalırmışız.

Öfkelenmiştim, kollarımı kavuşturdum.

- Haydi, artık, L'Hôte! Bir türlü ağzınızdan çıkaramadığınız şu acayip şey neymiş?

Birkaç saniye daha duraksadı.

- Büyük bir timsah avı, diye hevesle ilan etti.

*

Şafak sökmeden az önce akasyalar ve palmyelerin çevrelediği evler arasında yalnız başıma gezinti yapmanın tadını çıkarmak istedim. Evlerde oturanlar henüz uyuyorlardı. Sabahın erken saatlerinde havada kuş sesleri vardı.

Bu donuk fakat çok temiz başkentin en güzel süsleri parlak yapraklı, görkemli firavuninciri ağaçlarıydı. Nefis gölgelerinde renkli tuğladan bir cami yapılmıştı.

Yakınında bir de *sebil*³⁷ vardı. Sudan'dan o hiç acelesi olmayan, uzun kervanlarla gelmiş tacirler oraya yerleşiyorlardı. Kadın ve erkek köleleriyle birlikte orada yatıyorlardı. Palmiye vergisi toplayan memur, bir hasır üzerinde uyuyordu. Bir anlık tanığı olduğum bu uyumu bozmamak için gölge gibi sessiz adımlarla geçiyordum.

Kıyıya gittim. Sefer hazırlanıyordu. Reis ile L'Hôte, benim onayım la, *dahabiyeye* ve ondan başka altı tane tekneye el koymuş, kürekçileri, tayfaları, tüfeklerini kuşanmış avcılar yerleştirmişlerdi. Sevimli bir coşku içinde olan L'Hôte, hayvanlara saldırıyı başlatacak olan birinci kayığın burnunda ayakta duruyordu. Akıntı öylesine güçlü, rüzgâr öylesine şiddetliydi ki, teknelerimiz ok gibi fırladı. Kâh *dahabiye* öne geçiyordu kâh L'Hôte'un kayığı.

Tayfalar işi oyuna vurup deli gibi hızlandılar. Peder Biant'ın ödü patlamıştı, gözlerini kapatıyordu. Filotillamızın

37 Metnin aslında Türkçe.

iki kayığı şiddetle çarpıştı. Kürekler kırıldı. Canı yananlar oldu. Mürettebatın ve yolcuların yaşamını tehlikeye atmamak için kaptana yavaşlatma komutu verdim.

L'Hôte büyük coşku içindeydi ve görüş alanına düşecek ilk timsaha ateş etmeye hazırdı. Fakat Nil, umutlarımızı kırarak kadar timsahsızdı. Ne yalan söyleyeyim, ben de vücudunda o yaşam veren sular piri tanrı Sobek'in somutlaştığı canavarlardan birinin sudan çıktığını görmek için merâklanıyordum.

İrmak genişliyordu ama, ufak adalar yol almamızı zorlaştırıyordu. L'Hôte öyle bir sevinç çığlığı kopardı ki, herkes sıçradı. Bir burundaki kumsalda, en kıdemlilerinden birkaç tanesi güneşleniyordu. L'Hôte hemen birini vuracağını sanarak ateş etti. Fakat kurşunlar hayvanların kalın zırhına çarpıp geri döndü. Timsah ürkek hayvanmış, gürültüden huylandılar, hemen koşup ırmağa süzülüverdiler.

Avcıların düş kırıklığı büyüktü. Öfkeden silahlarını boşaltılar.

Süleyman beni itip önüme geçti.

- Burada durmayın. Az önce üzerinize ateş edildi.

*

Derr'e dönüşümüzü, kayıklarımıza koşan kalabalık bir çocuk topluluğu coşkuyla karşıladı. Bu fazla sırnaşık akımı ancak tayfaların biraz kaba biçimde araya girmesi kesebildi. Vakit yitirmeden Amada tapınağına gittik. Süleyman'ın araştırması bir sonuç vermemişti. Epeyce kimse tüfek kullanmıştı. Hattâ birçok avcı aynı anda ateş etmişti.

Tapınak, heyetin tüm üyelerini etkilemişti. Çölün ortasında tek başına, derin sessizlikle çevrelenmiş, hiçbir dış süsü bulunmayan bu parlak dönem tapınağı tam anlamıyla dininliğin simgesiydi.

Süleyman'ın beni kurtardığı saldırının sinirsel sonuçlarını epeyce sonra duyuyordum ki, tam o sırada, tapınağı görmek bana çok iyi geldi.

Amada tapınağı, kum tepelikleri altında kalmış olmasına karşın, hâlâ zamandan dışarı taşan kutsal bir sınır taşıydı. İçerisini görünce büyük üzüntüye kapıldım. Çünkü tapınağı kiliseye çevirmiş olan Koptlar, firavunlar dönemi kabartmalarını çirkin bir alçılamaıyla örtmüşlerdi.

Nübye'deki yolculuğumuzdan beri içimde biriken isteğe o ana kadar direnmişim. Bu kez, dayanamadım. Kanımın çekildiğini seziyordum, L'Hôte'a döndüm.

- Bana bir çekiç getirin.

Arkadaşım dediğimi hemen yaptı. Kimse en ufak bir soru sormayı göze alamıyordu. Hepsi, içimde ne derin bir öfke biriktiğini anlamıştı.

L'Hôte'un uzattığı çekici kavradığım gibi koca bir kaymaktaşı parça indiriverdim. Altından, yapıldığı günkü renklerinden hiçbir şey yitirmemiş pırl pırl bir Mısır kabartması ortaya çıktı.

İşlediğim günahıtan ötürü öfkelenen Peder Bidant beni durdurmak istediye de Rosellini ile L'Hôte yaklaşmasını önlediler. Gücümü ve dikkatimi kullanarak yaptığım işi sürdürdüm. Bu, her şeyden çok, eskilerin dehasına saygı göstermekti. İçimde dingin bir sevinç vardı. O ışık sanatını canlandırırken kendimi de temizliyordum.

*

Amada tapınağında iki gün hiç durmadan çalıştık, İlkçağ figürlerinin çoğunun değerini yeniden ortaya koyabildik; harıl harıl çiziyor ve kopya ediyorduk; Dor biçiminin öncüsü olan sütunlara hayran kaldığımız o iki gün çok iyi geçti. Hi-yeroglif ustası tanrı Thot'un sözlerini artık anlayabiliyordum.

Onun bir söylevini kolayca çevirdim ve çok duygulandım.

El Dakka'ya³⁸ hareket ettiğimizde içim çok şendi. Ama da'dan sonra bir başyapıt bulacağımı umuyordum. Güneş doğarken L'Hôte'la ikimiz koşar adım Dakka kapı kulesine atıldık. Gözüme ilk çarpan hiyerogliften öğrendiğime göre, Thot'a adanmış bir kutsal yerdeydim. Bu kez, kuşum kalmamıştı. Saygısızlık ama, saklamayacağım, bana öyle geldi ki, elinde tanrıların gündelik, sıradan asası *caduceus*³⁹ ile Mısır'ın Merkür'ü, o koca Thot, bana gözünü kırptı.

26 Ocak gününün bir bölümünü küçük Dandur⁴⁰ tapınağına ayırdık. İmparator Augustus döneminden kalma bitmemiş bir yapı olduğu için yeniden yeninin içine düşmüş olduk. Pek büyük değildi ama, beni çok ilgilendirdi, çünkü tümüyle Osiris'in, ölümü yenen Osiris'in insan biçimini aldığı görülüyordu burada. O ölüm ki, uykumda artık gittikçe daha sık karşıma çıkıp bana gülümsüyordu.

Profesör Raddi'nin bir çığlık attığını duyduk. Arkasından bir daha bağırды, bir üçüncü kez.

Tapınaktan çıktık. Mineralojist çocuk gibi sevinliyordu. Orada sesin çok iyi yankılandığını fark etmiş. On bir heceye kadar açık seçik yineleyen bir yankı!

Rosellini de yurttaş kadar coşarak Tasso'nun⁴¹ dizelerini söyleyip yankılandırdı. Dizeler, tayfaların tüfek seslerine karışıyor, onların aldıkları yanıtı da doğal bir büyü, top seslerine ya da gök gürültülerine çeviriyordu.

Ne yazık ki, kismetimde o yumuşak göğü paralayan başka bir gümbürtü varmış. Hiyeroglif sütunlarını not etmek

38 İlkçağda: Pselchis, Pselke. (ç.n.)

39 Ticaret simgesi olarak benimsenmiş ve tacirlerin ve gezginlerin tanrısı Merkür'ün (Utarit) resimlerinde bir sopaya sarılı iki yılanla iki kısa kanat olarak gösterilen belirtge. (ç.n.)

40 İlkçağda: Tutsis(ç.n.)

41 Torquato Tasso, İtalyan şairi.(1544-1595) (ç.n.)

için yeni bir defter gerekti. L'Hôte'u biraz yalnız bırakıp tapınağın dış ölçülerini alan Rosellini'yi aramaya gittim. Bulamayınca yakındaki bir tepeye doğru yürüdüm. Oradan kulağıma bir konuşmadan yankı yoluyla kırık dökük parçalar geliyordu. Lady Redgrave ile Rosellini'nin seslerini tanıdım. Öğrencimin söyledikleri kanımı dondurdu.

- Champollion benden daha büyük bir bilgin değildir, di-yordu. Şimdilik onu buna inandırmak olanaksız. Ondan daha fazla biliyorum ama, ondan aşağı olduğuma inandırıyorum onu. İtalya'ya dönünce büyük bir müzeci olacağım, dünyanın en büyük müzesini kuracağım. Champollion düşler kuran bir adam, idealist biri. Bu bilimsel seferin sonuçlarını değerlendiremeyecek. Ben, yapabilirim. Gelecek kuşaklara da kalacak tek egiptolog ben olacağım. Champollion'u yolumdan uzaklaştırmak zorunda kalsam da, bu, böyle olacak.

Daha fazla bir şey işitmek istemiyordum, yolumu değiştirdim.

*

Nübye'nin parlak gecelerini geride bırakarak Dandur'dan güneye inerken Yengeç dönencesini geçtikten sonra, Beytül Vali'de Güney Haçı takımyıldızına veda ettik. Başka bir dünyaya ait bu yıldızlara bakarken küçüklüğümde bana fen bilgisi dersi veren keşiş Don Calmet'yi andım. Dillere olan yatkınlığımı bana ilk aşılayan o olmuştu. Nil kıyısından bakıp da göğü öğrendiğimiz bu yoğun düşünce ve inceleme anlarında yanımızda olsaydı, kim bilir ne kadar tat alırdı.

Bir el, çok hafifçe, omzuma dokundu.

- Bundan sonra umduğunuz nedir, Jean-François? diye soruyordu Lady Redgrave. Amacınıza ulaşmadınız mı? Hi-yeroglifleri çözmediniz mi?

- Haberler ne de çabuk gidiyormuş... Demek, artık bana inanıyorsunuz

Yanıt vermedi. Dönüp baktım, umut doluydu.

- Eskisinden daha çok değil. İstekleriniz yerine geldiyse neden bu yolculuğu sürdürüyorsunuz?

- Çünkü şimdi okumam gerek! Tebai'yi özümlemeliyim, kutsal kentin ta içine girmeliyim! İşim daha henüz başlıyor, Lady Ophelia...Önümde açılan, bütün bir evren.

- Ya Tebai'ye şu Peygamber dedikleri adamla buluşup öğrendiklerinizi ona aktarmak için dönecekseniz? Ya sizi Drovetti ile son savaşı götürerek olan planı hiç şaşmadan uyguluyorsanız?

Ne diyeceğimi bilemedim. Kiminden hıyanet, kiminden yanlış anlaşılma... Bir ülküyü paylaşmak amma da zor şeymiş.

- Şu gök, dünyanın en güzel göğü, dedi. Neden birbirimize yalan söyleyerek tadını kaçıralım? Neden içimizde bizi harekete geçiren duygulara kendimizi bırakmayalım?

Belki onu kollarıma almam, en ufak sözünün beni allak bullak ettiğini söylemem, güzelliğinin Mısır'ın soylu kadınlarındaki güzellik olduğunu itiraf etmem gerekirdi. Bir korkak gibi davrandım. Kaçtım. Fakat eksiksiz bir güvenle beslenmeyen sevgi istemiyordum ben.

Yalnızlık, kuşkudan iyiydi.

*

Filae'ye yaklaşıyorduk. Kuraklığı arkadaşlarımı usandırmış olan o fakir Nübye'ye hoşça kal deyip yeniden Mısır'a giriyorduk. Mısır'a varınca doğru dürüst bir ekmek yiyeceğimizi umuyorduk. Kahire'de bize birinci sınıf aşçı diye tanıttıkları lokantacının düzeyindeki fırıncımızın her gün bize yedirdiği mayasız gevreklerden daha dayanılır bir ekmek.

Şubatın ilk günü, akşam saat dokuza doğru, önce Nil kıyılarını oluşturan güçlü granit kayaları fark ettik. Sonra Bigge yalıyarları, sonunda da Filae tapınağının güzel kapıkulesi görüldü. İki şelale arasında aklıktan ölmediğimiz için tapınağın tanrıları, Osiris, İsis ve Horus'a şükrettim.

Yıldızlar pırıldıyordu. Trajanos köşkünün yakınında kıyıya çıktığımızda birçok Nübyeli aile bizi sevinç bağırıışlarıyla karşıladı. Zurna ve dümbelek çaldılar, L'Hôte o güzel pes sesiyle müziğe katıldı. Rosellini Lady Redgrave'e kolunu vererek yeniden firavunların toprağına ayak basmak üzere *dahabi*yeden inmesine yardım etti. Süleyman'la Muhtar, amiral gemisine yapılabilecek herhangi bir hırsızlık girişimini caydırmak üzere yan yana girişte duruyorlardı.

Filae kazı yerindeki bekçibaşının ikram ettiği kahveyi içeren birisi pantolonumu çekiştirdi. Eğilip baktım. On yaşlarında bir kız çocuğı. Üzerinde pek güzel bir kırmızı elbise. Herhalde yeni bitmiş bir eğlencede baş rol filan oynamış olacak.

- Benimle geleceksiniz, dedi.

Gülümsedim.

- Nedenmiş o?

Bir iyi düşündü, söyleyeceğı tümceyi iyice anımsamaya çalışıyordu.

- Mösyö Anastazi'nin yakın bir dostu sizi bekliyor.

Anastazi... Adı bile güvencelerin en büyüğü idi. "Yakın bir dost" ancak Luksor Kardeşlerinden biri olabilirdi. Süleyman'a haber veremezdim, çünkü Muhtar onun peşinden hiç ayrılmıyordu.

- Geliyorum arkandan, dedim küçük kıza.

Hızlı yürüyordu, beni adanın öte yanına, bizimkinin neredeyse eşi diyeceğim bir *dahabi*yenin halatla bağlandığı bir yere götürdü. Girişi bekleyen iki tayfa eğilerek yol açtılar. Kızı durdurdular ve eline bir bebek verdiler, çocuk bebeğı hemen kucakladı.

Bir hizmetkâr beni davet sahibinin kamerasına götürdü. Kamara çok zengin döşenmişti, deri koltuklar vardı, bir divan ve maun bir masa konulmuştu. Kitaplık meşdedendi.

Altmış yaşlarında kadar, çok etkileyici bir adam kalktı, geldi. Beyaz bir kostüm giymişti, pipo içiyordu. Derin çizgiler taşıyan yüzünde güneşte çok durmuş olmasının izleri vardı.

- Geldiğiniz için çok mutluyum, Champollion. Adım, Lord Prudhoe.

- Ve Anastazi'nin yakın dostusunuz.

- Ve sizin Kardeşinizim.

Birden kucaklaşıverdik. İkimiz de aynı derecede duygulanmıştık.

- Siz, katılan son üyemiz olacaksınız, Champollion. Mehmet Ali peşimizde. Birer birer bizleri bulup saptıyor. İhbarlar işliyor. Aramızdan çoğu Mısır'dan ayrıldı bile. Bizi devrimci bir dernekle karıştırıyorlar. Ben önce Nübye'de, sonra da Arabistan'da büyük bir araştırma yolculuğuna çıkacağım. Gidip orada, hiçbir zaman benim beklentimi boşa çıkarmamış o güneşlerin altında öleceğim. Bu akşamdan tezi yok, hareket ediyorum. Siz Tebai'ye, evrenin en onurlu yerine dönüyorsunuz. Drovetti ve adamları sizi orada bekliyorlar. Biliniz ki, yaşamınız tehlikededir.

- Heyetimin üyeleri arasında bana hıyanet eden kim?

- Bilmiyorum, Champollion. Şurası kesin ki, her şey sizin Toulon'dan hareketinizden önce düzenlendi. Tebai'de kalmaktan sizi caydırma konusunda hiçbir umut beslemiyorum. Oraya gidip o işi yapmayı öyle uzun zamandır bekliyorsunuz ki, razı etmeye çalışmayacağım bile. Gerek içeride gerek dışarıda, tehdit altında bulunduğunuzun bilincinde olunuz.

Görünürdeki soğukkanlılığımı bozmadımsa da, Lord Prudhoe'nun uyarıları beni sarsıyordu.

- Önümde açılan başka bir yol yok, dedim. Hiyeroglifleri çözdüm.

Bu sözümden sonra uzun bir sessizlik oldu.

- Peygamberle karşılaşmadım, diye konuşmamı sürdürdüm. Fakat kendisinden keşfimin geçerliğini doğrulayan bir mesaj aldım.

- O halde, alacağımız son bir önlem kalıyor: Gizinizi paylaşmak. Böylece, size bir şey olursa, bugüne kadar yalnızca sizin elinizde olan gizleri ben aktaracağım.

Girtlağıma bir şey tıkanı. İlk kez karşılaştığım bu adam benden en değerli hazinemi, yaşamımın özünü kendisine emanet etmemi istiyordu. Güvenimi ileride bana karşı kötüye kullanacak kimselere açılmakla o kadar çok kez ve fazlasıyla safillik etmişim ki... Lord Prudhoe, iç çekişmemi çok iyi çözümleyebilen keskin bakışlarla bakıyor, sabırla piposunu tütürüyordu.

- Bana bir kâğıt verin, dedim. Açıklayacağım, size.

Babacanca gülümsedi.

- Yararsız, Champollion. Güveniniz bana yeter. Nasıl olsa anlayamam. O olağanüstü buluşunuzu, gelecek kuşaklara ancak siz aktarabilirsiniz. Yalnız, ufak bir şey var. Size bir armağan vereceğim.

Kitaplığından eski bir yapıt çıkardı. Yunanlılar döneminde yaşamış Horapollon adında Mısırlı bir rahibin hiyeroglifler konusunda yazdığı bir kitaptı.

- Bu metni okudunuz ama, elimdeki kitapta el yazısıyla eklenmiş birtakım yorumlar var ki, sizin işinize yarayacaktır. Eskilerden birinin elinden çıkmıştır. Yorumu yapanın bilgi bakımından yeterliğine siz karar vereceksiniz.

Derneğimiz, bunu çok gerekli ve kullanımını size bırakılması gereken bir anahtar olarak görüyordu.

Coşkuyla o önemli belgenin üzerine atıldım. Bu, bana çok önemli bir şeyi, hiyeroglif dilinin üçlü anlamını yani

birincisi imlere bağı, ikincisi tinsel, üçüncüsü simgesel olan anlamlarını ortaya çıkarmıştı. Önümde açılan yalnızca bir dil değil, aynı zamanda tümüyle yeni bir felsefeydi, yarın yaratırların en asal olanı diye ortaya çıkacak bir yaşam görüşüydü.

Ellerimin arasında büyük bir düşünce devrimini tutmaktaydım.

Bir Drovetti, birkaç soyguncu çıkıp o devrimin gerçekleşmesini engelleyebilecek miydi? Heyecanlanıp zihnimin karıştığını gören Lord Prudhoe, bana çok güzel bir porto ikram etti.

- Tanrılar sizi onaylıyorsa, Champollion, seferinizin sonuçları ölçülemeyecek kadar iyi olacaktır. Bir bilim kuracaksınız, bir uygarlığı canlandıracaksınız ve, hepsinden önemlisi, yarının insanlarına son derecede gerekli olan bir bilgeliği yeniden dünyaya getireceksiniz.

- Neden benim yanımda kalmıyorsunuz?

- Bizim kuralımız, dünyanın dört köşesine dağılmaktır. Siz kuzeye gidiyorsunuz, ben güneye. Böylesi iyi.

- Şu ünlü Peygamber, sizce, gerçekten var mı? Dost mu, düşman mı?

- Siz ona çok kez kabartmalar üzerinde rastladınız, Champollion! Levent yapılı bir adam, sakallı, elinde bir asa tutar.

Firavunun saray çevresinde önde gelenlerden birine, bu dünyada uyumu egemen kılmakla görevli ev sahiplerinden herhangi birine tıpatıp uyan bir tanımlama değil mi bu?

Çok dikkatsiz davranmışım meğer. Luksor Kardeşleri Derneği, pek yararlı bir tuzak kurmuş bana, böbürlenmemi cezalandıran bir tuzak.

Geçmişimizden ve tasarılarımızdan söz ederek geceyi tamamladık. Ertesi gün diye bir şeyin olduğunu, şafak söküp göğün kızaracağını unutmamışız.

- Veda etmekten hiç hoşlanmam, dedi Lord Prudhoe.

Gecikmek istemiyorum. Sizin de vaktiniz kalmadı. Görüşeceğiz... Başka bir yaşamda.

Lord Prudhoe, hiçbir törenselliğe girişmeden, kamarasından çıkıp *dahabiye*nin burnuna gitti ve kaptana komutlarını verdi. Kıyıda durup geminin rıhtımdan ayrılışına baktım.

Kırmızı elbiseli küçük kız bir akasyanın altında bebeğini göğsüne bastırarak uyuyordu. Uyandırmak istemiyordum ama, sol ayağım bir taşa takıldı. Küçük kız gözlerini ovuşturarak kalktı, kolumu yakaladı.

- Bana armağan getirmedin mi? diye sordu.
- Bunu beğenir misin? diye işlemeli bir mendil uzattım.
- Alıp bebeğini sarmaladı.
- Merâk ettim. Bu cici elbiseyi sana kim aldı?
- Giden gemideki bey. Hani Peygamber dedikleri.

YİRMİ İKİNCİ BÖLÜM

Süleyman'ın Asvvan'da aldığı bilgilere göre, Drovetti o yöreden ayrılalı çok olmuş. Kalmak üzere Tebai'ye gitmiş, orada adamlarının, yapılacak kazı var bahanesiyle, dört bir yana yayıldıkları söyleniyormuş. Ben de hiç vakit yitirmeden oraya gitmeyi isterdim ama, gemilerimizin bakımını yaptırmam gerekiyordu. Nübye serüvenimiz sırasında ne *İsis* ile ne de *Hathor* ile kimse uğraşmamıştı. Arkadaşlarım, bu dinlenme süresinden bol bol uyumak ve doyuncaya kadar yiyip içmek için yararlandılar. Sağlığım çok iyi olduğundan ve bunca başarıdan sonra hiç yorgunluk duymadığımdan bir kez daha İlkçağ tapınaklarından geriye kalmış o zavallı izleri inceliyordum.

8 Şubat günü antik Syene⁴² kentine veda ettik ve o andan başlayarak işlerimiz hep ters gitti.

Ayın 10'u olmuştu ve biz hâlâ olağan bir havada Asvvan'dan dokuz saatte varılması gereken Ombos'a varmamıştık. Üç gündür güçlü bir kuzey rüzgârı esiyor, bizi ufak bir deniz kadar kabarmış Nil'in dalgaları üzerinde döndürüp duruyordu. Büyük zorlukla, önemsiz bir kumtaşı ocağının bulunduğu Melisa yakınlarında kıyıya yanaşıp halat bağlayabildik. Onun dışında sağlığımız yerinde, yürekliyiz ve Tebai'yi baştan sonra araştırmaya, incelemeye hazırız.

42 Asvvan. (ç.n.)

Şimdiden belki yeni bir mektup vardır bana diye seviniyorum. Paris'ten gelen mektupları pek kısa buluyorum. Fransa'dan fersahlarca uzakta bulunduğumu, gecelerin bana uzun gelebileceğini unutuyorlar. Tütün içmekten ya da bu-yot⁴³ oynamaktan başka yapılacak şey yok. Paris'ten gelecek o sevgili mektup ne kadar gerekli. Çok şey istediğim düşünülmesin; şu yazdığım ve ikinci şelaleden gelenler dünyanın en geveze insanları sanılmasın diye artık bitirmek zorunda olduğum yirmi yedi sayfadan sonra çok şey istemeye az çok hakkım var.

Topluluğumuza garip bir uyuşukluk çöktü. Peder Bidant yine dualarına gömüldü. *Hathor*'un güvertesine yerleşen Profesör Raddi, hiç ağzını açmadan Nil'i ve dağları seyrediyor. Rosellini bilimsel notlarını düzene sokuyor.

L'Hôte taslaklarını ve çizimlerini orasından burasından düzeltiyor. Bana gelince, sözlük ve dilbilgisi çalışmalarımdaya ilerliyorum, bir çeşit gözü açık düş görür gibiyim. O düşle-rimde tanrı Thot ile konuşuyorum; Thot kutsal dili daha iyi öğrenmeme yardımcı oluyor.

Yolculuğumuz tökezlemeden ilerliyor. Tebai'ye az yolumuz kaldı.

Yüreklerimiz Tebai'nin o görkemli örenlerini yeniden görmeye can attığı gibi midelerimiz de şenliğe katılıyordu, çünkü benim adıma Luksor'a bir kayık dolusu taze azık gönderildiğini söylüyorlardı. Bu, yine saygıdeğer başkonsolosumuz Drovetti'nin bir armağanıydı, bir an önce yararlanalım diye bakıyorduk. Fakat son derecede şiddetli esen kuzey rüzgârı bizi bütün gece Hermonthis ile Tebai arasında bekletti. Tebai'ye ancak ertesi gün, 8 Martta varabildik.

Gemilerimiz daha esaslı biçimde incelemeye kararlı olduğumuz Luksor tapınağının sütunlarının dibine halat attı. Bu çok güzel tanrısal sarayın durumu ne yazık ki düzelmemişti.

43 La bouillotte, eski bir iskambil oyunu. (ç.n.)

Hâlâ fellah kulübeleri yapıyı tıkayıp boğuyor, en güzel kapı-kulelerini biçimsizleştiriyordu. Bir binbaşının⁴⁴ platforma kabaca tüneyivermiş derme çatma evi de cabası. Bir de, adam çöplerini aşağıya atabilsin diye, kazmayla platformu delmişler. Tapınağın içinde yerleşebileceğimiz rahat ve yeterince temiz bir yer bulamadık. Bu nedenle, tapınak içindeki kopya çıkarma işlerimizi bitirinceye kadar gemileri kullanmak zorundaydık.

Çok düş kırıcı geçmiş birtakım kazılardan sonra Kahire'ye döndüğü öne sürülen Drovetti'nin armağanı yiyecekler, Tebai'ye dönüşümüzü kutladığımız büyük bir şölenle sofraya getirildi. Karşı koydumsa da, Süleyman yiyeceğimiz etleri, sebzeleri ve meyveleri daha önce kendisi tatmak için direndi. Hiçbir şeyin tadını kuşkulu bulmamıştı, ta ki kendini zorlayıp Bordeaux şarabına dudaklarını değdirinceye kadar. Bir dakika sonra karnı ateşler içinde yanmaya başlamıştı.

Profesör Raddi, hemen Süleyman'ı manyetizma ile uyuttu, bu arada bir tayfa da kaynatılmış bir bitkinin acı suyunu getirdi. Süleyman'ın sancısı azaldı ama saatlerce ateşi düşmedi.

- Zehir, diye mırıldanıyordu, zehirdi.

*

Ayın 23'ünde sol kıyıya geçtik ve Yeni İmparatorluk firavunlarının mezarlarının bulunduğu Biladül Mülûk vadisinin yolunu tuttuk. Bu Krallar Vadisi dar, taşlı olduğundan ve yüksekçe dağlarla çevrili, her türlü bitkiden yoksun olduğundan, sıcaklık burada bazen dayanılmaz bir dereceye varıyor. Kervanımız o gün orada konakladı ve şimdi Mısır'da barınılabilecek en iyi yerde barınıyoruz. Ev sahibimizin adı Ramses, bu adı taşıyanların altıncısı.

44 Metnin aslında Türkçe.

Evet, VI. Ramses'in vadiye girişte ikinci mezar olan o görkemli mezarında oturup kalkıyoruz.

Çok iyi durumda kalmış olan bu yeraltı yapısı, rahatça yerleşmemize olanak verecek biçimde hava ve ışık alıyor. İlk üç salonda kalıyoruz. Bunların uzunluğu yetmiş beş adım. Duvarların yüksekliği on beş yirmi kadem var. Tavanlar silme resimle örtülü. Renkli resimler. Boyaları neredeyse ilk parlaklığında. Odadan odaya geçme olmasa, tam sultanlara layık bir konut bu. Yer baştan başa hasır ve saz kaplı. Koruma görevlilerimiz ve hizmetkârlar mezarın girişinde kurulmuş iki çadırdaki yatıp kalkıyorlar. İşte tam bir ölümler ülkesi olan Krallar Vadisindeki yerleşme biçimimiz böyle. Ölümler ülkesi, çünkü ne bir ot görülüyor ortalıkta ne de, çakal ve sırtlan dışında, bir canlı varlık. Onlar da, önceki gece sarayımızdan yüz adım ötede bir yerde, öte berimizi taşıyan eşeği paraladılar.

Bu faciada, neyse ki, Kurdufan kedisiyle L'Hôte'un karacasına bir şey olmadı. Onları daha önce, kendi açılır kapanır yatağını kurduğum lahit odasına yerleştirmiştim. O odada, Firavunun ruhunun yanı başında, çok rahat uyuyordum.

Görkemli yatak odamın girişi bir dahabiyeden getirilmiş bir kapıyla kapatılıyordu.

Geceleri, herkesin uykuya dalmasını bekliyordum. Bu arada mışıl mışıl uyuyan karacayı okşuyordum. Yatanların düzenli soluklarını duyduktan sonra fitili biraz tüten bir lamba yakıp ertesi gün yapılacakları yazıyordum.

Benden komut bekleniyordu. O komutları açık seçik, duraksamaksızın vermeye hazır olmalıydım.

Dışarıda tam denebilecek bir dinginlik vardı. Bunu arada bir çakal ve sırtlan ulumalarının bozduğu oluyordu. Çadırlarına iyice kapanmış işçiler, bu sese alışık olduklarından, uyanmıyorlardı.

En iyi çalışma saatlerimi orada geçirdim. Mısırlıların “sonsuz konut” dedikleri o mezara diri girmiş, çözümlemeye kalkmadan gizlerinin ve simgelerinin tadına varıyordum. Firavunların öğrettikleri, zihin yolundan geçmiyordu, insanın sünger gibi onu içine çekip emmesi, kabartmalarla birlikte, yalnızca asal olandan söz eden bu şaşılasi resimlerin ortasında yaşaması gerekiyordu.

Arkadaşlarımın dinlenmesi beni rahatlatıyordu. Dingin ve gevşemiş durumdaydılar. Bu kutsal duvarlardan çıkan güç, benim için uykuyu neredeyse zorunlu bir şey olmaktan çıkarmıştı. Yazı yazarken, yapılacak işleri düşünürken yorgunluğum çıkıp gidiyordu. Bu zaman parçasının olağandışı niteliğinin bilincindeydim, bu nedenle de en ufak bir kırıntısı boş gitsin istemiyordum. Görevim, arkadaşlarımı ve işçilerimi korumak, erinçlerinin bozulmamasını sağlamaktı. Bana anlatılamaz bir zevk veren, son derecede yüksek bir ödül kabul ettiğim iki şeyden biri, topluluk içinde kalmakla birlikte yalnız yaşayabilmem, öteki, hem geçmişte yaşamışların hem şimdi yaşamakta olup da kumdan bir kefen içindeki Mısır’ı dirençli çalışmalarıyla sıyrıp çıkarmaya başlayanların ruhunda kendi varlığını duymamdı.

Nasıl sabah olduğunu anlamıyordum bile. Kediyle karaca teklifsizce gelip beni düşüncelerimden ayırıyor, ikisi de kendi yönteminde sevgisini gösteriyordu. Rosellini iki ahbap çavuşun açlık numarası yapmalarını yutmuş görünerek ikinci kez karımlarını doyuruyor, bu arada onlara İtalyanca tatlı sözler mırıldanıyordu. Vaktinin büyük bölümünü uykuda geçiren kedi, bu zevkini karacaya da bulaştırmıştı, zaten artık karacanın asıl efendisi oymuş gibi davranıyordu.

Bu iki özel konuğumuz, köylülerin o kral konutumuzun kapısına gelip de bize koyundu, keçiydi, eşek ya da tavuktu, bir şeyler getirmelerinden hoşlanmıyorlardı. Biz de, ne kedinin ne de karacanın görmek bile istemediği bu konukları,

gözlerinin yaşına bakmadan, geri çevirmek zorunda kalıyorduk.

Oturduğumuz yer gün geçtikçe gözüme daha uygun görünüyordu. Merkez bölüme giden hafif eğilimli uzun geçitte, sıcak saatlerde tatlı bir loşluk vardı. İnsan o hoş serinlikte sıkıntısızca çalışabiliyordu. Giysi, silah, azık, neyimiz varsa karmakarışık, L'Hôte'un gözetiminde olmak üzere, yığıldı. Kısa sürede Ramses'in mezarı harami mağarasına döndü. Hepimizde sakal bıyık yerindeydi, doğulu giysilerimiz, belimizde kılıcımızla, önümüze ilk çıkacak yolcunun gırtlığını kesmeye hazır korkunç serüven adamlarına benziyorduk.

Bu yerleşmemizi kutlayalım diye ufak bir toplantı yapmaya karar verdim. Eski bir Bourgogne şarabı içtik. Kadehlerimizi bizi böylesine içtenlikle kabul etmiş olan Ramses'ler hanedanı onuruna kaldırdık. Anastazi'nin Tebai'deki acentesi olan Piccini Efendi de soframızda konuktu. Dolambaçlı olmayan bir neşesi vardı adamın, şenliğimize şenlik kattı.

Bir Napoli fıkrası anlattıktan sonra bana doğru eğildi. Kulağıma:

- Sizden bir şey rica edeceğim, dedi.
- Dinliyorum.
- Kazı yapmak niyetinde misiniz?

Yanıtlamakta ikircikli kaldım. Piccini'nin yumuşak çehresi birden kötülük dolu ve düşmanca geliverdi. Bana kötülük etmek için mi bilgi topluyordu? Drovetti'nin adamıydı da, karşımıza dost görünümü altında mı çıkmıştı? Bari tasarılarımı açıkça söyleyeyim, tepkisini göreyim, içim rahat etsin istedim.

- Doğru, dedim, niyetim var.
- Tam burada mı yoksa her iki kıyı üzerinde mi?
- Her iki kıyı üzerinde.
- Hangi parayla yapacaksınız?

- Vereceğiz dedikleri krediler hâlâ açılmadığına göre, kendi paramla.

- O halde, izin verin, bir ricada bulunayım. Benim çocukları tutmanızı isterim.

Bu ricasını başı eğerek ve titreyen bir sesle söylemişti.

- Çocuklarınız mı? Kaçar yaşındalar?

- Çocuklar dediğim, işçiler. On dört yıldır benimle birlikte kazı yapıyorlar. Onlara yol vermezseniz, içim nasıl rahat edecek...

Koca bir bardak şarap doldurdum adamcağıza.

- İciniz rahat etsin, Mösyö Piccini. Heyetimiz zengin değil ama, olabildiğince çok sayıda işçi alacağız.

Bu işi hemen Rosellini ile bağlayıverdik. Parasal durumumuz, İtalyan kazıcının otuz altı “çocuğu”nu işe almamıza olanak veriyormuş. Ertesi günden tezi yok, Rosellini’nin yönetiminde çalışmaya başlayacaklardı. Piccini’nin gözleri yaşardı. Hangi koşullarda olursa olsun, pratik zekası hep uyanık kalan öğrencim, yapılacak işleri anlatmaya başladı; en çok da disiplin konusu üzerinde duruyordu.

Nestor L’Hôte gelip yanıma oturdu.

- Size çok hoş bir fıkra anlatacağım, dedi. Adamın biri, hocadan öğrendiği bir şeyi eve gelip karısına söylemiş. Öğrendiği şey de şu: Hoca evliliğin kutsallığından, bir takım kutsal yaptırımlar getirdiğinden söz ederken demiş ki, gecenin ilk saatleri kocalık görevini yerine getiren erkek, bir koyun kesmiş kadar sevaba girer. Gecenin orta yerinde bu işi ikinci kez yapan, deve kesmiş kadar sevap kazanırmış Tanrının indinde. Güneş doğarken kutsal birleşmeye üçüncü kez saygılarını sunarsa, bir köle azat etmişle bir tutulurmuş. Hanım, herkes bilir ya, kocasının ruhunun saygınlığından başka bir şey düşünmez, gece olur olmaz “Bir koyun kurban edelim” der. Kocasını bu isteği yerine getirir, sonra da uyur. Ama kadın gece yarısı adamı uyandırır. “Bir deve kurban

edelim” der. Koca bir kez daha buyruğa boyun eğer. Bitkin, uykuya dalar. Gün doğacağına yakın, dini bütün kadın, köle azat etme zamanının geldiğini anımsatınca, adam ellerini uzatıp yalvarır: “Karıcığım, senin kölen benim. Beni azat et, kurbanın olayım!”

Kahkahalar durulduktan sonra, L’Hôte ciddi bir sesle:

- General, dedi, önümüzdeki günlerde bana nasıl bir görev vermeyi düşünüyorsunuz?

- Diri diri kralların mezarlarına gömülüp inceden inceye ele alacağız.

- Bir seçme yaptınız mı?

- En güzelleri.

Artık beni tanımaya başlayan L’Hôte:

- Bu demektir ki, diye sürdürdü konuşmasını, hepsini seçeceğiz. Ne kadar süre güneş ışığından yoksun kalacağımızı hesapladınız?

- Üç ya da dört gün...

- Şuna en azından iki hafta diyelim biz, general, o da hızlı çalışırsak!

L’Hôte niyetimi sezmişti. Yüreklilik gösterip hayır diyemedim. Suratını asıp çekildi ve granitlerin sınıflandırılması konusunda kendi kendine uzun bir konuşma tutturmuş olan Profesör Raddi’yi dinlemeyi yeğ tuttu.

- Sağlığınıza, Champollion! diye seslendi Lady Redgrave. Bakışlarıyla bana meydan okuyordu. Mezarlar vadisinde işiniz rast gitsin!

*

Ertesi gün, daha şafakta, eşeklerden ve bilginlerden oluşan heyetimiz Yeni İmparatorluğun şanlı firavunları için kazılmış kral nekropolüne el koymuş durumdaydı.

Genel görünüm büyüleyiciydi. Çoraklık, dikine kesilmiş

kayalar, paralanma durumunda dağlar. Dağlar paralanma durumunda, çünkü hemen hepsinde ya çok sıcaktan ya da içindeki bir yer göçmesinden ötürü geniş yarıklar açılmış, şişkin karınlarının orasında burasında sanki birer bölümleri yanmış gibi siyah şeritler görülüyor. Bu ölüler vadisine girip çıkan hiçbir canlı hayvan yok. Dört çeşit hayvanı saymıyorum: Ramses'in yerinde bulunduğumuz için ve mutfağımızın kokularına geldikleri için, sinekler, tilkiler, kurtlar ve sırtlanlar var.

Vadinin en uzak kesimine insan eliyle yapılmış ve Mısır yontularından birkaç ufak tefek kalıntı bulunan dar bir açıklıktan giriliyor. Biraz sonra, dağların eteğinde ya da yamaçlarda dört köşe kapılar görülüyor. Bunların bir bölümünün önü tıkalı. Süslemelerin ne olduğunu çözebilmek için yaklaşmak gerekiyor. Hepsi birbirine benzeyen bu kapılardan mezarlara geçiliyor. Her mezarın kapısı ayrı, çünkü vaktiyle, yapıldıklarında birinden ötekine yol yokmuş. Her biri yalıtılmış durumdaymış. Eski ya da yeni çağlarda define, hazine arayıcılarının yıkmalarıyla aralarda zorunlu geçitler açılmış.

Vadinin hiçbir şeyden etkilenmeyen, kıpırdamayan bekçisi, yüksek bir dağ. Bu dağ bir piramitle son buluyor. İnsana neredeyse kesinlikle bu insan elinden çıkmıştır dedirtecek bir piramit. Bana ana piramidi yani tüm kutsal mimarlığın kökeni olan basamaklı Sakara piramidini anımsattı. O doğru, buralara gelen herkesin uyması gereken sessizliğin bekçisi. Taşlaşmış bir doğaya tepeden bakıyor ve öte dünya görünümüne açılış noktasını belirliyor.

Gidip Tebai'nin eski krallarına, onların taş kalemiyle yontulmuş mezarlarında konuk oldum. Oralarda, birinden ötekine geçilen ve her yeri heykellerle, resimlerle örtülü daireleri sabahtan akşama, meşale ışığında, gezdim.

Çoğu, insanı şaşırtacak kadar taptazeydi.

Orada, sanki hiçbir tehlike kalmamış gibi, mutluydum, içim rahattı. Her mezarın kendine özgü bir niteliği vardı.

Her mezar, buralara damgasını vurmuş gizemin bir bölümünü açığa vuruyordu. Zeminin hemen tümünde, dağılmış mumya sargılarının parçaları yayılmıştı. Bu yeraltı saraylarında inceleme işime başlamadan önce, ben de o sargı parçalarının üzerinde oturup düşüncelere daldım. Anlatamayacağım bir coşku içindeydim. Başlangıcı olmayan zamanın sonu olmayan zaman için yarattığı bu Mısır'da ben, kendi vücudumda, yaşamın her parçacığını sarmalayan o bilgeliği algıladım. Bu mezarlar, sanki tanrıların en eskisinin konutuymuş, kaynakların gücünün, onları son sığınak diye seçmiş gücün konutuymuş gibi, bizim görünen dünyamızın dışında kazılmış. O son sığınak, evrenin yüreğinde, ışıklı bir uykuya dalmış olarak insanlığın kaderini gözetimi altında tutuyor.

Bu derin mağaralardan birine ilk kez girdiğimizde, elinde bir şamdanla yanımda bulunan Nestor L'Hôte titremeye başladı ve iki adım geriledi. Yılan, kesik başlı insan ve bıçaklı cin resimlerinden ürkmüştü.

- Daha ileri gitmem, dedi. Cehennem burası.

- Başlangıcındayız, Nestor, başlangıcındayız. Yürüyelim.

Ressamım, korksa da, I.Sethi'nin toprağın derinliklerine dalıp giden kocaman mezarında ilerlemeyi kabul etti. Hemen sonra da bunun ödülünü aldı. Çünkü mum ışığında son derecede güzel sahneler görüyordu. Ağzın açılması, öte dünya kapılarından geçilmesi, ışıklı vücudun yeniden can bulması, seçkin kullara ayrılmış cennetlerin görünümü, altınların, mavilerin, kırmızılardan göz kamaştırması, bütün bunlar, eksiksizlik, salt yetkinlik nedir, bize gösteriyordu. L'Hôte'a hepsinin resmini yapmasını söyledim. Öyle ki, orada ne gördükse, dosyalarımızda tam bir kopyası bulunmalıydı. Daha önce yapılmış ve Mısırlıların dehasına en rezil biçimde saygısızlık eden yayınlara büyük öfke duyuyordum. Mısır Encümeni, Gau ve İngilizler bu büyük ve güzel sahnelerin öyle biçimsiz kopyalarını yayımlamışlardı ki, o adamlara bir meydan dayacağı çekmek yerinde olurdu. L'Hôte'un benim

dediklerime uyduğunu, başka başka dönemlerden anıtların çeşitlilik gösteren gerçek biçimine titizlikle bağlı kaldığını kesinlikle söyleyebilirim. Mezarın dibine geldiğimizde, tavanı süsleyen büyük gökbilimi resminin altında, L'Hôte'a Mısır'a yaptığı hizmetten ötürü coşkuyla teşekkür ettim.

Duygulanmıştı, görevinin öneminin bilincinde olarak, çalışmasını daha çok üzerine düşerek sürdürdü.

- Bu yontular, tapınaklarda gördüklerimizden daha özenli yapılmış, diye yargısını dile getirdi. Fakat neden acaba sanatın en eksiksizini bu sessiz ve karanlık yere kapatmışlar?

- Belki güzellik yalnızca giz içinde geliştilediğinden ötürü öyle yapmışlardır, diye yanıtladım. Burada verilen ders, bizim anladığımız anlamda sanat değil, sonsuzluğun gizi.

L'Hôte bu duvarların her noktasına işlemiş olan büyüye kapılmıştı. İssiz odalar hareketlendi. Kırk yıldan eski resimler biz onlara dikkatle baktıkça canlandı. Her şey, insan aşağılıklarının erişemediği başka bir yaşamı sürüyordu.

- Böyle bir güzelliğe öykünmek olanaksız, diye L'Hôte yakındı. Her şey burada ortaya çıkmış ve bizler bunu ıskalamışız.

- Sanmam, Nestor. Firavunların konutlarına yazarak bize bıraktıkları şey, bir umut iletisi.

Nestor boş lahde kadar yürüdü. Kralın mumyası yok olmuştu. Kalan sadece ruhtu. İri yarı ressam, yüzü titrek bir ışığın altında, define mağarasının önünde durmuş çağdaş bir Alaattin'e benziyordu.

- Doğüstü bir yapıt, dedi. Evet, doğüstü.

Onu düşünceleriyle baş başa bırakıp kralın tanrıça *Hathor* tarafından karşılanışını gösteren bir kabartmanın önüne gittim. Durup baktım. Bu benzersiz başyapıtın bir kopyası, 1828'de Paris'te Belzoni⁴⁵ sergisinde yer almıştı da, kimse

45 Giovanni Battista Belzoni(1778-1823). Mısır'da ilk kazıları yapanlardan bir İtalyan. Sirklerde güç gösterisi yapan biriyken, önce Mısır daha sonra başka Afrika ülkelerinin arkeolojik mevkilerinden İngiltere müzelerine değerli parçalar götürüp satmaya başlamış, bu etkinliklerini iki ciltlik anılarında anlatmıştır. (ç.n.)

aslının kusursuzluğuna inanmamıştı. İşte şimdi, dünyaya duyurmalı ki, Mısır sanatı o zamana kadar yayımlanmış zavallı kopyaların çok ötesindedir.

L'Hôte'u çağırdım.

- Nestor, dedim, bir günah işlemek zorundayım. Mısır'ı Avrupa'da üne ulaştırmak için şu mezarı yaralamak zorundayım. Sanatçı ve dürüst insan niteliğinizle beni bağışlayın.

L'Hôte afallamıştı, hiçbir şey diyemiyordu.

- Testerenizi verin, bana.

Çizimci çoğu zaman cetvel diye kullandığı şeyi getirdi.

İyice sakınarak, gözlerim yaşla dolu, Tebai kral mezarlarının en gelişmiş nitelikte olanına kutsallıkla hiç ilgisi olmayan o testereyi sürtmeyi göze alıp kabartmayı kestim. L'Hôte'a verdim.

- İyice sarın, dedim. Heyecandan titriyordum. Kendimden daha çok önem veriyorum bu kabartmaya. Hiç değilse o, başına bir şey gelmeden Paris'e sağ salım varsın⁴⁶.

*

Öteki Ramses'lerin mezarlarını da bulmak için sabırsızlanıyordum.

III. Ramses'inki daha ilkçağdan beri bir ziyaret yeri olmuştu. Birtakım merâklı aylaklar buralara gelip mezarı kirletmişler. Bugün de rastladığımız benzerleri gibi, resimlerin, kabartmaların üzerine adlarını yazmakla ölümsüzlüğe ereceklerini sanmışlar, yaptıklarıysa, bu yapıtları bozmak, yaralamak olmuş. Mezarda her yüzyıldan pek çok salak örneğine rastlanabiliyordu. Önce her dönemden Mısırlılar gelip kendilerini kaydetmişler, eskiler hiyeratikle, yeniler demotikle yazmışlar⁴⁷,

46 Bu kabartma Louvre müzesinde sergilenmektedir.

47 Hiyeratik (la hiératique) hiyeroglifleri hızlı yazma biçimidir, bu yazı türünde figürler tanınmaz duruma gelir. Adından kutsal nitelikli anlamı çıktığı düşünülebilirse de, hiyeratik dindışı bir yazıdır ve hiçbir zaman tapınak duvarlarında kullanılmamıştır. Demotik (la démotique), yönetsel belgelerde kullanılan yazının geç dönemde benimsenmiş bir biçimidir.

harflerin biçimine bakılırsa bunların arasında çok eski dönemlerin Yunanlılarından bir hayli olması gerekir. Romanos diye böbürlenlen Cumhuriyet dönemi Romalıları, Yunan adları, ilk imparatorlar döneminden Romalılar, geç imparatorluktan adının önüne ya da sonuna üstünlük derecesinde bir sürü sıfat eklemiş Romalılar gelip geçmişler. Bunlara ek olarak pek alttan alan dua metinleriyle Koptlar ve en sonra da bilim sevgisinin, savaşın, ticaretin, kaderin ya da avareliğin yollara düşürüp bu mezarlara uğrattığı Avrupalılar adlarını yazmışlar.

Göreceğim diye en çok sabırsızlandığım, büyük Ramses'in mezarıydı, çünkü beni hiyerogliflerle ilk tanıştıran o olmuştu ve yaptıklarının somut tanıklarına Mısır'ın her yerinde rastlanıyordu.

Daha içeri girer girmez, yarasaların saldırısına uğradım. Elimdeki mumun ışığı ürkütmüştü hayvanları. Her yönde uçuşmaya başladılar. Zaten cılız bir ışık veren mumu söndürecekler diye korktum. Bir tanesi sakalıma asıldı.

Kanatlarına şöyle sertçe vurdum tek bir kez, bıraktı. Bu engeli de aştıktan sonra gözlerimi kamaştıracak bir şey görmeye hazırlanıyordum. Tüm kralların en güçlüsü olan, saltanatı altmış üç yıl süren bu kişi kim bilir nice hazineler biriktirmişti!

Önümde iki yılan kaçtı. İnsanda ürkütücü anılar uyandıran kıvrımlı izleri yerde kaldı. Onlardan korkmuyordum. Bir kaya yarığına kaçan kocaman bir akrep görünce de ürkmedim. Yine de bu korkunç karşılayıcıları görmek, içime pek büyük bir sızı veriyordu, çünkü mezarların en görkemlisine onu tavana kadar dolduran çer çöpten başka bir de bunlar saygısızlık ediyorlardı.

Lahdin olduğu yerin girişi tıkalıydı. İki işçiye oraya girebileceğim bir geçit açmalarını söyledim.

- Gitmeyin oraya, general, diye alıkoymak istiyordu

L'Hôte. Öyle bir şey fazlasıyla tehlikeli olur. O hayvanlardan biri sokabilir. Uzun zamandır oraya yerleşmişler, onların yeri olmuş orası artık. Korkarım, koca Ramses'in kendisini bile dışarı uğratmışlardır.

Öylesine üzücü bir gerçekliği kabul etmek istemiyordum. Boğucu sıcak işçilerin soluğunu kesiyordu. L'Hôte dayanamadı.

- General, siz benimle gelin. Burada durmayın. Görülecek bir şey de kalmamış. Her şey yıkılmış, yok olmuş.

İnat ettim, büyük zorlukla kazılmış olan dar açıklıktan içeri sürünerek kaydım. Düş kırıklığım korkunç oldu. Kalıntılara bakılırsa, mezar çok geniş bir plan üzerine yapılmış ve en seçkin biçimde yontularla süslüymüş. Büyük çapta bir kazı yapılabilseydi, herhalde bu şanlı fatihin lahdi ortaya çıkarılabilirdi. Yazık ki, kralın mumyasının bulunması umudu yok, çünkü hırsızlar, yağmacılar her şeyi kırıp geçirmişler, yok etmişler. Bugün büyük Ramses nerede yatıyor acaba?⁴⁸ Bir gün vücudu bulunabilecek mi? Kader son konutuna çok kötü davranmış. Mezarının içerdiği zenginlikler yok olmuş. Fakat kendisi tapınaklarda yaşıyor ve adı hâlâ tüm Mısır'ı aydınlatıyor.

*

I. Sethi'nin mezarının çevresinde şen bir canlılık vardı. Gidip gelen hizmetkârlar, arka arkaya getirdikleri yemekleri, kapısında İppolito Rosellini'nin Tebai'nin son moda doğulu giysileri içinde durduğu gömütlüğe koyuyorlardı.

Rosellini'nin ilk karşıladığı konuk Profesör Raddi oldu. O gün Avrupalı giysileri içindeydi. Sonra Nestor L'Hôte geldi,

48 Ramses'in mumyası, Deyrül Bahari'de, mezar soyguncularından saklamak için gizlendiği yerde bulunmuş ve 1881 yılında Kahire müzesine taşınmıştır.

sakalını taramış, gür bıyıklarını özenle kırpmişti. Onu cüppesini temizlemiş olan Peder Bidant izledi.

En sonra da altınlı takılarla bezeli nar çiçeği rengi bir gece elbisesi içinde, görkemli Lady Redgrave, benim armağanım olan lacivert taşından gerdanlığı boynunda, göründü.

Konuklarımı tam mezarın merkezine, Süleyman ile Muh-tar'ın masayı kurmuş oldukları yere götürdüm. Beyaz örtülü, ayaklı şamdanlar konulmuş, ortasına boydan boya yasemin dizili güzel bir sofraydı. Kutlama törenimiz neredeyse şanlı ev sahibimize layık denebilirdi.

Konukların her birinin mutlu olduğunu sezerek ben de mutlu oldum. O kusursuz resimlerle büyülenmiş gibiydiler. Bulunduğumuz yerin etkisi altında, bir süre hiçbiri konuşmadı. Böylesine etkileyici bir toplantı odası görmemiştik.

Mısır, gizlerini yalnız kendinin bildiği o ölümsüzlük şölenlerinden birini sunuyordu bize.

Elimde bardağımla ayağa kalktım.

- Belzoni'ye, bu mezarı bulmuş olan adama içiyorum, dedim. O olmasaydı, insanların yeniden karşılaştıkları konutların en güzelinde aşlarımızı paylaşamazdık.

Bana yeni yollar göstermiş olan Luksor Kardeşleri topluluğunu da içimden geçiriyordum.

Süleyman'ın bir yemek getirmesi dikkatleri çekti, değişik bir şey olduğunu söyledim. Herkes tattı...Tattığına da pişman oldu. Bize yabancı olan bir yemeği tanırsınlar, sofraya zevkimize bir şey eklensin istemiştik. Salçası acılı bir timsah yavrusu butuydu. Aksilik şurada ki, hayvanı bir gün önceden avlamışlar. Kokmaya yüz tutmuş. Mide bozukluğundan kaçınamayacağız herhalde, diye düşündüm.

Nestor L'Hôte'un gözetiminde pişirilmiş bir koyun yahni-si, herkesin keyfini yerine getirdi. Bir kez daha ayağa kalktım.

- Topluluğumuzu bir arada görmekten çok mutlu olduğum bu çağrıyı, en sevdiğim kimse onuruna düzenlemiş bulunuyorum.

Şaşırmış ve sorgu dolu bakışlar üzerime çevrildi. Lady Redgrave soluğunu tuttu.

- Kızım Zoraïde'den söz ediyorum. Doğum gününü 1 Martta kutlamam gerekirdi ama, dedim, Nübye'de böyle bir şey yapamazdık, yiyecek içeceğimiz yoktu. Bugün kimseye zararımız dokunmadan istediğimiz kadar yiyebiliriz.

Konuklarımın hepsi birlikte içtenlikle sağlığa kadeh kaldırdılar. Kahire'den gelen bol azık vardı. Kendimizi sıkıntıya sokmak zorunda değildik. L'Hôte'un önderliğinde şen şarkılar söylenmeye başlanırken, Lady Redgrave yanıma geldi.

- Baba olduğunuzu bana söylememiştiniz.

- Dayınızın verdiği bilgiler eksik miymiş, Lady Ophelia?

- O, sizin özel yaşamınızla ilgilenmez. Tek tasası, sizin güvenilebilir ve ciddi bir bilgin olmadığınızı kanıtlamak.

- Onu düş kırıklığına uğrattığım için üzüldüm.

- Karınızdan söz etmediniz, Jean-François.

Bana sergilemesini pek iyi bildiği o sevecenliğiyle bakıyordu; sevecenliği tıpkı gerilmiş bir ağ, ruhunuz onun içine düşmekten başka çare bulamayacak.

- Buradaymış gibi varlığını duyduğum kızımı andım. Bu, size yetmeli.

- Sizi incittiğim için özür dilerim. Fakat bir rakibim olmaması daha iyi olurdu.

Uzaklaştı. O akşam bir daha baş başa kalmadık. Salon-dan salona dolaşıp herkesi güzelliğine hayran bırakmanın yolunu buluyordu.

Şafak söktüğünde şakalarımızı yapmış, anılarımızı anlatmış, umutlarımızı ortaya sermiştik. Yüreğimde küçük bir kızın gülücüğü vardı. Gözlerimi kapayınca, kucağımdaymış gibi geliyordu.

- General, hemen gelin!

Biraz içim geçmişti, hemen silkinip kalktım. L'Hôte çok heyecanlıydı.

- Uykum yoktu, dedi. İşçilerle çalışmaya başladım ve sanıyorum ki, hiç dokunulmamış bir mezar buldum.

Tümünden uyanmıştım. L'Hôte'un coşkusuna ben de katıldım. Mezarın bulunduğu yere koştuk.

Rosellini duymuş, daha önce oraya gelmişti. İşçiler pek sıkışık bir biçimde toplanmışlar, hazinelerden söz ediyorlardı. Masallardaki gibi yağmacılar üzerine atılmak için fırsat kolluyorlarmış. Drovetti'nin adamları da cabası.

Alelacele yapılan bir süpürme işleminden sonra küçük bir mezarın girişi açıldı. Gerçekten de dokunulmamış bir mezar-mış. Çok heyecanlanmıştık.

- General, dedi L'Hôte hevesle, sizden bir şey rica edeceğim. İlk giren ben olmak istiyorum.

- Olacak şey değil, diye Rosellini karşı çıktı. Siz alt tarafı bunların çizimini yapan adamsınız. Seferin bilimsel yöneticileri Champollion ile benim. Arkeolojik bir bulguyu araştırıp derinleştirmeye ancak ikimizin yetkisi var.

- Bir İtalyan bir Fransıza komut veremez, diye kükredi L'Hôte. Dövüş etmeye niyetli görünüyordu.

- Yeter, diye araya girdim. Rosellini siz bu mezarda bulaçığımız nesnelerden yararlanabilirsiniz. Siz de Nestor, içeriye ilk girecek kişi olacaksınız. Bu, sizin en güzel anınız olur. Topluluğumuza öyle çok hizmette bulundunuz ki, bu mutluluğu tatmak, hakkınız.

L'Hôte kazandığı utkudan sonra pek sabredemedi. Girişi eliyle temizledikten sonra, elinde bir mumla, açıklıktan içeri kaydı.

- Ne görüyorsunuz? diye dışarıdan içeriye seslendim.

- Döşeme eşyası, mumyalar, altın maskeli bir erkekle bir kadın. Şurada, ayaklarının dibinde filizlenmiş buğdaylar var. Yem teknesi biçiminde bir yontu varmış, içini boşaltmışlar. Hattâ uzun saplar da görüyorum.

L'Hôte'un arkasından gidince o şaşırtıcı "yeşerten Osi-ris" simgesini tanıdım. Bu tanrının vücudundan yeni bir ya-şam fışkırıyordu, ölmüş, mezarda meydana gelen gizemlerle canlandırılmış tohumun dirilme sonrası yaşamı. Mezardan çok güzel şeyler çıktı: Lahitler, vazolar, heykelcikler. Göste-rişsiz bir şey daha vardı ki, beni öteki şeylerden daha fazla duygulandırdı. Bu, parlak metalden ayna olarak kullanılmış, yuvarlak bir levhaydı. Olduğu gibi kalmıştı. Güneş ışıklarını yansıtıyor, bakarı pırıl pırıl aydınlığa boğuyordu.

Saatlerce coşkulu bir çalışma yaptıktan sonra mezardan çıkarken, kendini beğenmiş bir ses duydum.

- Memnun musunuz, Mösyö Champollion?

Doğulu giysiler içinde, bıyıkları yanaklarına doğru kıvrıl-mış, gür favorili, kapkara bakışlı bir adam beni süzüyordu. Fransa başkonsolosu Bernardino Drovetti.

YİRMİ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

- Mutluyum, sayın başkonsolos! Yalnızca mutlu değil, mutluluktan çıldırdım! Sevinçten çıldırdım! Nübye umutlarıma fazlasıyla yanıt verdi. Tebai'ye gelince, burada insan hiç sonu gelmez bir büyülenme içinde. Size yakında daha esaslı buluşlardan söz edebileceğim. Seferime güven gösterdiğiniz için pişman olmayacaksınız. Bana ayrılan ve hâlâ beklediğim parayla ilgili bir haber aldınız mı?

- Ben de onu söyleyecektim, Mösyö Champollion, çalışmalarınızı durdurmanın zamanı geldi. Kralın bana bildirdiğine göre, Paris'e dönüşünüzün zorunlu olduğu kesin.

- Resmi bir yazı aldınız mı?

- Sözüme güveniniz yok mu? Hakarete uğramış gibi konuşuyordu.

- Elbette güvenim var. Fakat herkesten çok beni ilgilendiren bu belgede hangi sözcüklerin kullanıldığını alındığını görmek isterim. Belleğinden kuşkulanmak gerekir. Kralın mektubunu ne zaman okuyabilirim?

- İskenderiye'de bıraktım. Size birkaç gün daha veriyorum. Ondan sonra toparlanırsınız. Sizi Kahire'de bekleyeceğim. Fransa'ya dönüşünüzün hazırlıklarını orada yaparız.

Bernardino Drovetti, herhangi bir yan t beklemeden, konuşmamızı orta yerinde kesip hızlı hızlı bir grup atlıya doğru

yürüyüp uzaklaştı. Atına atladı ve bir toz bulutu içinde gözden kayboldu.

*

Hacı harmaniyelerimizi atarak kesin olarak yerli giysilerinden yana seçimimizi yapmış, daha rahat biçimde Gurnah'da bir eve yerleşmiştik. Bu ev, o çok güzel I.Sethi tapınağının pek yakınındaydı ve biz kabartmalarla kaplı sütunların günbatımında altına dönüştüğünü görüyorduk. Firavun-inciri ve hurma ağaçlarının sık koruluklarında keçi sürüleri dolaşıyordu. Bize ayrılmış olan kazı evi, Krallar vadisine giden yola bakıyordu. Yeşil tarlaları, çocuk bağırış çığırışları, fellah kulübeleri olan canlılar dünyası ile dünyamızdaki somut görüntüleri tapınaklar ve mezarlar olan öte dünya arasında bulunuyorduk. O yönde tek bir sap ot yoktu, sadece taş ve bir tanrısal güneş.

Gurnah'daki evi, içine girer girmez beğenmiş ve hemen anlamıştım ki, burayı en görkemli şatolardan daha çok sevecektim. Ev, insana iş yapmak, hiç ara vermeden çalışmak, bir şeyler keşfetmek isteği veriyordu. Ölüler kıyısında yükselen bu ev dirilere gülümsüyordu. Güler yüzlü, serin, sessiz evimiz bize ertesi günün çalışması için gerekli gücü veriyordu. Kendisi yoksuldu ama, bizleri birer sultan yapıyordu. Her birimiz, halılar ve yer minderleriyle döşeli gösterişsiz odalarımıza vurulmuştuk.

Beni Drovetti ile konuşurken görmüş olan Rosellini'nin yüzünde tedirginlik vardı. Derme çatma bir iki rafa kitaplar ve notlar yerleştiriyordum, güvensiz adımlarla yaklaştı.

- Hocam, burada ne kadar kalacağız?

- Olabildiğince uzun süre.

- Başkonsolos sinirlenmiş görünüyor. Bize zorla kabul ettireceği bir şeyler mi var?

- Öyle bir şeyden mi kuşkulandınız? diye sordum. Meraklanmıştım.

Rosellini ürktü, geriledi.

- Hiç de değil. Sadece bir izlenim.

- Drovetti'nin komutları olabilir ama, benim de vardır. Siz çalışmaktan ve bilginizi tamamlamaktan başka bir şey düşünmeyiniz, İppolito. Öteki tasaları bana bırakınız.

- Nasıl isterseniz, hocam.

Rosellini odamdan canı sıkın ayrılırken Peder Bidant geldi. Bir görüşme istiyordu.

- Görünüşe göre haberler pek parlak değil.

Şaşırarak baktım.

- Hangi kuşlar söyledi size, Peder?

- Yaa, Champollion! Benim görevim aynı zamanda Tanrının kullarını dinlemek. Bilgiler bana ben istemeden gelir. Sonra... Bir de Muhtar'ın davranışı anlamlı. Sizinle gizlice görüşmek istiyor. Beni bu haberi size getirmekle görevlendirdi.

- Konu neymiş?

- Yalnız size söyleyecekmiş. Bütün gün sizi Ramesseum'da bekleyecek.

*

Büyük Ramses'in yıkılmış tapınağı Ramesseum'un çevresinde bir ilginç ağacı korusu var. Bu tapınak, uğradığı yıkımlara karşın, tüm Tebai'nin en güzel, en görkemli anıtı. Birinci kapıkulede güzel savaş sahneleri görülüyor.

Bunlarda tanrısal ışığın temsilcisi Firavun, kaos ve karanlıklar saltanatına son veriyor. Birinci avlunun en sonunda parçalanmış bir dev heykel var, bu, Mısırlı heykeltıraşların elinden çıkmış en büyük heykel. Tek bir granit bloktan yontulmuş, çehresinde hem güç hem dinginlik okunuyor.

Cilalanması ise düşünölebilecek en yüksek gelişmişlik derecesini aşılıyor. Bu dev kralın ayakta dikilip ufukta doğan güneşe baktığı şanlı çağı anarak elimi uzun uzun heykelin kulsursuz omzunda gezdirdim.

Tavanı otuz kadar sütun üzerine oturtulmuş peristilyumda saygıyla ilerledim. Yunan ve Roma mimarlığının dışında kalan her şeye karşı önyargılı insanlar vardır. İşte bu sütunlar onların en inatçılarını bile ince görkemleriyle büyüler. Büyük Ramses'in pek çok oğlu varmış. Babalarının sürekli dirilmesini kutlamak üzere burada toplanırlarmış. Onların adlarını kopya ediyordum. Peristilyumun arkasında iki tane daha küçük sütunlu salon gördüm. Birincisinin kapıya karşı gelen duvarında, koyu yeşil yaprakları yürek biçimi bir persea ağacının gölgesinde, tahtta oturan Firavunun çok güzel bir resmi bulunuyordu. Kralın kutsal adları oraya kutsal kişilerce kazanmıştı. İkinci salona girdim. Oradaki metinler, salonun saf altınla badanalandığını yazıyordu. Yine aynı yerde giriş kapısının yan dikmelerinin alt kesiminde iki tane acayip yontu gördüm. Elinde palet ve fırça tutan İbis başlı bir Thot ile kutsal kitapların kaleme alıcısı niteliğiyle yine eli paletli tanrıça Seşa.

Bir kitaplığa girdiğimden emindim. Büyük Ramses'in sarayı Ramesseum'un kitaplığı! Burada Mısır kültürünün belli başlı kitapları saklanıyordu. Başka simgeler de vardı: Söz'ü duyan kulak, dünyayı yeniden yaratabilecek göz, konuşmanın tanrısı, sezginin tanrısı. Ancak bazı kişilerin girebildiği bu odada dinsel törenlere, tapınağın korunmasına, yönetilmesine, ayinleri yürütenlerin görevlerine, malların ve tapınç nesnelerinin listelerine, güneşin, ayın ve gezegenlerin hareketlerine, yıldızların çevrimine, yortulara, sihirli kurallara göre yapılmış duvarların konumlarına, şeytan kovmaya, kutsal geminin korunmasına, ölülerin dirilmesi dualarına, simyaya ilişkin ciltler sıralanmış olarak dururdu. Mısır'ın gündelik

yaşamının bağı olduğu tüm kutsal bilim, ileride doğacak bir bilim olan ejiptolojinin araştırmacılarına sonsuz yollar açan kutsal bilim orada toplanmıştı.

Kapılmış gidiyordum, araştırmamı sürdürerek dev heykelin arkasındaki büyük akasyanın ötesine geçtim. Ağaç büyük bir anıtsal kapının kalıntılarını gizliyordu. Kalıntılarda Mısırlılarla Hititleri karşı karşıya getirmiş Kadeş savaşından sahneler vardı. Askerleri tarafından terk edilmiş Ramses'in binlerce karşıtı arasında yalnız kalıp bundan acı çekmesi anlatılıyordu. Tam kendini bırakacağı, uygarlığın barbarlar elinde çökmesini göreceği anda tanrısına yalvarır: "Sen benim babamsın, neden beni bıraktın? Ben seni hiçbir zaman aldatmamıştım." O zaman tansık gerçekleşir. Tanrısının ruhu gökten iner, Ramses'i güçlerin en görkemlisiyle donatır. Firavun, tek başına, savaş arabasında ayakta, düşmanlarının çemberini kırar, onları bölük pörçük edip önüne katar ve Fırat ırmağına sürer, düşmanları ırmakta boğulurlar.

Birtakım gizleri olan bu savaşla büyülenmişim, Hristiyanlığın eski Mısırlıların düşüncesiyle donanmış olarak ortaya çıktığını anlıyordum. Tam o sırada Muhtar'ı unuttuğumu fark ettim. Ramesseum'un büyüüne kapılıp kendimi oranın hep canlı kalmış taşlarına vermiştim.

Muhtar uzakta değilmiş. Büyük akasyanın altında oturmuş, uzun bir çubuk tüttürüyordu. Herhalde ben tapınağı ziyaret ederken gözleriyle beni izlemiş olmalıydı.

Otları biraz açıp yanına oturdum. Otlar bizi iyice gizliyordu.

- Ne söyleyeceksin bana, Muhtar?

- Allah'ın rahmeti büyüktür. İnsana günahını, yanlışını gösterir. Büyük yanlışla düşmüş olan beni de aydınlattı. Özellikle sizin hakkınızda yanlışla düşmüştüm. Efendim, başkonsolos Drovetti, sizi kötü, hırslı, şan şeref tutkusunu doyurmak için her şeyi yapmaya hazır, insanları düşünmez,

hizmetindekileri hor görür biri diye tanıtmıştı. Tam bir çöl çakalı diye. Fakat, bu uzun yolculuk sırasında sizin nasıl oturup kalktığınızı gördüm. Gerçek kimliğinizi tanıdım.

Afallamıştım. Bütün bu laflara ne kadar inanmalıyıldım? Drovetti'nin kahyasının içtenliğine güvenmeli miydim?

- Efendime hayranımdır, diye sürdürdü konuşmasını. Bana bir ev verdi. Aile kurmama olanak sağladı. Bana güvenirdi, ben de ona güvenirdim. Onun için elimi kana buladım, çünkü onun buyruklarının Allah'ın iradesine karşı gelmediğini sanıyordum. Bu kez, iş başka. Siz dürüst bir adamsınız. Dürüstlerin canını almaya ancak Allah karar verebilir. Hiç kimse Allah'ın yerine geçme iddiasında bulunamaz. Allah'ın takdirinden başka bir şeye âlet olamam ben. İşte bu nedenle, ilk kez efendime itaatsizlik ettim. Sizi öldürmeye kalkmadım, keşiflerinizden, tasarılarınızdan, görüştüğünüz kimselerden hiçbir şey dışarı sızdırmadım. Onun önüne yalnızca, sanki hiçbir şey olmuyormuş gibi, sessizliğimi koydum. Fakat, efendim uyanık bir adam olduğu için, yakında benim de ona, onun bana yaptığı gibi, yalan söylediğimi anlayacaktır. Yine de, isterse, ona hizmet etmeyi sürdürürüm. Sizin çevrenizdekiler sadece dostlar değil. Burada bulunmanız öylesine önemli birtakım çıkarlara dokunuyor ki, elden geldiğince çabuk ayrılmanız gerekir Tebai'den. Bana gelince, ben ortadan yok olacağım. Bir daha birbirimizi görmeyeceğiz. Allahaismarladık. Allah sizi muhafaza etsin.

Soru sormama olanak bırakmadan akasyanın gölgesinden ayrılıp Ramesseum'un yıkıntıları arasında gözden kayboldu.

Sırtını yerde yatan dev heykelin alnına dayanmış Süleyman, göze görünmeden, bekçiliğini yapıyordu.

*

Demek ki, Tebai'yi, bana güven veren, beni hayran bırakan, beni kendi gözümde büyüten Tebai'yi incelemem için birkaç günüm kalmıştı. Drovetti'nin ultimatoomunu ciddiye almam gerekiyormuş meğer. Fakat artık vakit yoktu, yapılacak çok şey vardı.

İşçilerin çavuşu Deyrül Bahari mevkiini incelememi öğütlemişti. Arkadaşlarımı kazılarıyla baş başa bırakıp, en uysallarından bir eşek seçtim ve sabah erkenden yola çıktım.

Biçeminin tek örneği olan bu tapınağı görünce insan büyüleniyor! Kum yığını altında ama, yine de kesinlikle çıkarttım ki, yalıyarın dikey duvarına doğru çıkan bir orta rampa payla birbirine bağlı bir dizi teras varmış.

Bu sade ve ışıklı planı tasarlayan yapı ustası, yalıyarın dikey duvarını, kutsallar kutsalının dayanma duvarı diye kullanmış, böylece insanların kurduğu yapıyla Tanrının yarattığı dağı çözülmez biçimde birbirine bağlamış.

İnanılmaz bir incelikle kotarılmış yontularla bezeli bu anıtlarda ağır ağır ve saygıyla ilerliyordum. Kabartmalar öylesine ince, öylesine nazik ki, çözebilmek için üzerlerine güneşin ışığının vurmasını beklemek gerekiyor.

En ufak ayrıntı, en ufak hiyeroglif, tanrıların çehreleri, giysilerinin renkleri, hepsi insanın soluğunu kesen birer başyapıt. Burada Hristiyanların kaba kullanımının bile bozamadığı bir tanrısal dinginlik var. Kim bilir süpürüp temizleyemeyeceğim kumların altında daha ne harikulade şeyler gizlidir burada!⁴⁹

Beni başka bir sürpriz bekliyormuş. Yazıtları okurken eski listelerde adı bulunmayan bir kralın varlığını görünce şaşırdım. O da gerektiği gibi sakallıydı, öteki firavunlardan geri kalan yanı yoktu, fakat onun için kullanılan sözcükler, bir

49 Champollion, kraliçe-firavunun tanrı Amon'a yakılacak günlüğü toplamak üzere tansıklar ülkesi Pount'a gönderdiği heyetin seferini anlatan ünlü kabartmaları görememiştir.

kadın için kullanılacak sözcüklerdi. Sanki söz konusu olan kimse bir kralıçeymiş gibi.

Günün büyük bölümünü bu sorunu incelemekle geçirdim ve şu kesin sonuca vardım ki, Haçepsut adında bir kadın, firavun sanıyla ve bir erkek hükümdarın haklarıyla, ödevleriyle Mısır'ı yönetmişti. Aldığım kopyalarla, Mısır tarihi anlayışımı değiştirmem gerekecekti.

Deyrül Bahari'nin sütunları günbatımında kızıl bir ışığa bulandı. Tanrıça Hathor'un profili, göğün erguvan rengine ve turuncuya dönen maviliğinde iyice belirginleşti. Çehresi, o zamana kadar gördüğüm en güzel en duru çehreydi.

Çizgilerinin yumuşaklığı, onu ışıklarını saçan bir mücevher gibi parlatan taşın ince kesimi, aklımı başımdan almıştı. Gözlerime yaşlar doldu. Bir heykeltıraş, elinin becerisini nasıl uygulamış olmalı ki, bu dünyada o somut âlemden böyle-sine uzak bir güzelliği yeniden yaratabilsin?

Yapının tepesinden, son tapınağa yakın bir yerden bir şarkı yükseldi. Yumuşak bir dille bir şeyh ve genç bir Bedevi kızın sevgisinden söz ediyordu. Öyle bir şarkıydı ki, onda çok eski zamanlardan beri bir ateşin çevresinde kuşaktan kuşağa birbirlerine öyküler aktaran çöl insanların şii du-yuluyordu.

Okuyan ses, kıvrım kıvrımdı, hafifti. Bestenin eğilip bü-külüşleriyle, öykünün öne çıkan anları birbirine uygundu. Şeyh kızı gizlice gözlemiş, çılgınca aşık olmuş. Karacaninkiler gibi ıslıl ıslıl, iri, kara gözlerini, hem dimdik hem esnek boynunu, bir çift nara benzer göğsünü, bal gibi tatlı sözlerini anlatıyordu. Sevda şeyhi yakıp kavuruyormuş. Uykusu dura-ğı kalmamış.

Sevgilisini elde etmek için ne savaşlar vermek zorunday-mış! Rakiplerinden kurtulması, kızın annesini babasını razı etmesi, kalbini çalabilmesi gerekiyormuş. Öykünün sonu iyi geldi. İki genç sevgili, el ele tutuşup kızın babasının çadırına

gidiyorlar, orada evleniyorlardı.

Şarkıyı bitiren ezgiler, günün son ışıklarıyla birlikte söndü, arkasından, o kan rengi güneş, dağların ardında kayboldu. Birkaç saniye boyunca ölümler kıyısı, sonsuz bir sevecenlikle kucaklaşmış altın, kırmızı, erguvan renklerinin binlercesine ayrılan bir ışıktayken yüzerek geceyle gündüz arasında duraksayacaktı.

O büyüleyici sesin kime ait olduğunu öğrenmek istedim. Düzensiz bir biçimde ortalığa yayılmış taş blokların üzerinden aşarken başlığında Hathor'un figürü olan bir sütunun dibinde oturmuş genç bir Bedevi kadını gördüm.

Tiz sesli fakat günün son anlarının dinginliğini hemen hiç bozmayan kısa bir flüt çalıyordu. Üzerinde uzun bir yeşil elbise vardı. Beyaz baş örtüsünü altınlı bir bağla tutturmuştu. Eski, baygın bir hava mırıldanıyordu.

Biraz daha yaklaşıncaya, kadının yüzünü görebildim.

- Lady Redgrave! Ne kadar da kılıktan kılığa girebiliyor-muşsunuz!

Sanki ben hiç yokmuşum gibi flüt çalmasını sürdürüyordu. Kesmem çok fena bir şey olurdu. Çağı belli olmayan o müziğin verdiği sade mutluluğu tadararak son notaların uçup gitmesini bekledim.

Güneşin battığı yöne dalgınca bakarak

- En çok burasını seviyorum, dedi.

Burada tek başına sevgi egemen. Sevgi tanrıçası ötekilerin hepsinden daha dediğim dedikçi değil midir? Bize içimizdeki en gizli beni açıp göstermemizi buyurmaz mı? Ona güvenmeyen, ölümü hak etmiş demektir.

- Sizin durumunuz öyle mi, Lady Ophelia?

- Sizi bekliyordum, Jean-François. Geleceğinizi biliyordum.

- Bana burayı öğütlemesini işçi çavuşuna siz mi söylediniz?

Bu sözü söyler söylemez, gösterdiğim saldırganlığa pişman oldum. Yanıt vermedi, hâlâ ufka bakıyordu.

- Neden bana karınızdan söz etmek istemiyorsunuz?

- Evli misiniz, Lady Redgrave?

Canlı varlıkların tümüne Firavunun her gün sağlamakta görevli bulunduğu yaşam soluğunu getiren kuzey rüzgârı esmeye başlamıştı.

- Evet, evliyim.

- Bana Lord Redgrave'den söz eder misiniz?

- Eksiksiz bir adamdır, malikânesini yönetir, sürekliliğe avına çıkar, Tanrıya ve İngiltere tahtına saygısı sonsuzdur. Söyleyecek başka bir şey yok.

- Mısır'da olduğunuzu biliyor mu?

- Lord Redgrave sıcaktan nefret eder, ben de soğuktan.

Bu, aramızda aşılmaz bir sınır yaratıyor.

- Çocuklarınız var mı?

- Lord Redgrave ve ben tek bir kez karşılaştık. Nikah günümüzde. Her ikimiz de istediğimizi elde etmiştik. O, benim servetimi, ben bir soyluluk sanı ve özgürlüğümü. Yürduma kendi bildiğim gibi hizmet verme ve yolculuklar yapabilme özgürlüğü elde etmiştim. Ya siz, Jean-François, Madam Champollion'dan ne bekliyordunuz? Neden ona sıkı sıkıya bağlı kalıyorsunuz?

Bulunduğu yerden aşağı inip önümde diz çöktü, ellerimi tuttu.

- Neden içinde bulunduğumuz şu andan başka bir şey aramalı, Lady Ophelia? Neden şu mutluluktan, şu tapınak, çevremizdeki şu tanrısal sevgiden fazlasını istemeli yaşamdan?

- Tanrısal bana yetmiyor. Şimdiye kadar korkudan kendi kendimize yalan söyledik. Korkudan, kaçtık. Sevgi, gerçek sevgi bu aldatmacaları bilmez. Bu tapınak sizin için yapılmış. İsterseniz, geçmişinizin gizlerini saklarsınız.

Benim görevim başarısızlıkla sonuçlanacak gibi... Fakat bir arada kalırsak ne önemi var bunun?

Bu tapınak, göğün tanrıçası Hathor'a ait. Bizler burada gelip geçici birer konuğuz. İsteklerimizi buraya kabul ettiremeyiz.

- Peki, olanca bilginizi çöl rüzgârına salıverirseniz. Başkaları gibi birisi olmayı kabul ederseniz.

- Hiçbir şey değişmez, dedim. Bu tapınak, öte dünyanın olarak kalır, biz insanların dünyasında kalırız.

Sert bir hareketle uzaklaştı.

- Siz canavarsınız!

Flütünü kavradı, iki parça edip uzağa fırlattı. Sonra Nil'in bir gümüş tel gibi günün son aydınlığında uzanıp gittiği vadiye doğru koştu.

*

Bu karşılaşmanın hemen ertesinde Rosellini bana, Amenophium'u göstermek istedi. Amenophium, III.Amenophis'in anıtkabridir. Yunanlılar bu firavunu kendi kahramanlık mitoslarındaki Memnon ile aynı kişi gibi görmek istemişler.

III.Amenophis, dünyanın en zengin sitesi Tebai'nin hükümdarlarından en parlak olanıdır. Tapınağının eşsiz güzellikte olması gerekirdi.

Halbuki düş kırıklığı pek acı oldu.

Aşağı yukarı 1800 kadem uzunluğunda bir yer, birbiri arkası sıra olan su taşkınlarının getirdiği çamur, basamaklar meydana getirmiş. Onları da uzun otlar örtmüştü. Fakat yüzeyde ırmağın balçığının henüz tümünden örtmediği birçok noktada hâlâ başkirişler, dev heykel bölümleri, sütun gövdeleri, çok büyük kabartmalardan parçalar görülebiliyor. Bunlar, büsbütün gömülmüşlerden arda kalanlar. Burada en alçakları yirmi kadem yüksekliğinde olan on sekiz tane dev

heykel varmış. Çeşitli maddelerden fakat hepsi yekpare olan bu heykeller kırılmış, orada burada dev kollarına bacaklarına rastlanıyor. Bir bölümü yer düzeyinde, bir bölümü çağdaş kazıcıların çalışmalarında meydana gelen çukurların dibinde. Parçaların üzerinde pek çok Asya kavminin adını okudum. Bunların esir alınan komutanları, dev heykellerin kaidelerini çevreler biçimde gösteriliyordu. Yunanca ve Latince yazıtları işime yaramayacak kadar yeni bulduğum için, onları bırakıp Drovetti'nin verdiği süre bitmeden Tebai'de incelemeye alacağım son yer olan Deyrül Medine'ye gittim.

*

Deyrül Medine'yi uzun zamandır merâk ediyordum. Oradan gelen çeşitli eşya geçmişti elime. Birçoğunu Rosellini, müzesi için satın almıştı. Yanımda o ve L'Hôte vardı. Eşeklerimiz ağır yürüyüşüyle ilerliyorduk. Arkamızdan Süleyman ve bir mezar ya da bir tapınak girişini açmaya hazırlıklı olarak on kadar işçi geliyordu.

L'Hôte eşeğini yanıma sürdü.

- General, siz benden bir şey saklıyorsunuz. Adetiniz değildir. Herhalde pek önemli bir şey olmalı.

- Ne olabilir, Nestor?

- Tehdit. Yeni bir tehdit aldınız. Size karşı bir komplo kuruluyor ama siz aldırmak istemiyorsunuz. Neden benim yardımımı hor görüyorsunuz?

- Çünkü bu dolaplar konusunda hiçbir şey bilmiyorum. Sadece, Drovetti'nin başının altından çıktığını biliyorum, o kadar. Bir de belki Paşa'nın onayı vardır.

- Muhtar nerede?

- Kendi isteğiyle heyetimizi bıraktı. Bir daha görmeyeceğiz.

- Ne yapmak niyetindesiniz?

- Hiçbir şey. Çalışmayı ve kazmayı sürdürmekten başka hiçbir şey. Nübye'de bizi en kötü tehlikeler bekliyordu, oradan sağ salım döndük. Tebai oradan daha tehlikeli olamaz. Güveninizi yitirmeyin, Nestor... Bir de gözünüzü açın.

L'Hôte homurdanarak başını çevirdi ve uzaklaştı.

Sessiz kervanımız dar bir patikadan geçerek ıssız, iki yanında kayalar yükselen sel yatağı gibi bir yere vardı. Orada, çukur bir yerde yapılmış zanaatçı evleri hemen tümüyle kumlar altında kalmıştı. Surla çevrili ufak bir tapınak çöle tepeden bakıyordu. Çölün kenarında bir mimoza vardı, mimozanın bir dalında da bir kuş ötüyordu.

Tapınağın girişinden bakınca, insanın yüreğinin genişleyip de birden ve tertemiz biçimde Tanrıyla karşı karşıya geldiği çölü bir kez daha keşfettim. Varoluşumuzun sıradan niteliği uçup gitti. Yaşamın gizini örten perdenin bir bölümü kalktı sonsuzluğun kum yığınlarına benzer kıpırdamaz kıpır-danışı göründü.

En büyük Mısırlı mimarların temsil edildiği zanaatkârlar tapınağına girerken zihnimde bir perde daha açıldı. Anladım ki, eski Mısır'ın sanatlarının doğanın güzel biçimlerini anlatmak gibi özel bir amacı yokmuş. Onlar, sadece bir düşünce-ler dizisini anlatmaya yöneliktiler ve biçimlerin değil, kişilerin ve nesnelerin anısını sürdüreceklerdi. Dev heykel nasıl bir düşüncenin devinimsiz bir belirtisiyse, küçücük bir nazarlık da bir düşüncenin devinimsiz bir belirtisiydi. Yapılışları ister incelik ister kabalık gösterebilirsin, amaca varılmış olabiliyordu, çünkü o belirtinin içindeki biçimlerin yetkinliği, eksiksizliği pek ikinci derecede bir şeydi. Fakat Yunanistan'da biçim her şeydi. Sanat, orada sanat için üretiliyordu. Mısır'daysa sanat yalnızca düşüncenin resmini yapmanın güçlü bir aracı idi. Mısır mimarlığının en ufak süsünün yalnızca kendinin olan bir anlatımı vardır ve o süs doğrudan doğruya tüm yapının ortaya çıkarılmasına olanak veren düşünceye uygun

düşer. Halbuki Yunan ve Roma tapınaklarının süslemeleri çoğu zaman yalnızca insanın gözüne seslenir, zihin karşısında dilsiz kalır. Bu, bu toplulukların içsel niteliklerinin temelde birbirlerinden ayrı olduğunu gösterir. Yazı ve öykünme yolları Yunanlılarda erken dönemlerde birbirinden ayrılmıştır. Fakat Mısır'da, yazı, çizim, resim ve yontu hep tek bir amaca doğru birlikte yürümüştür. Şayet bu sanatların her birinin özel durumunu, hele ürünlerinin yöneldiği noktaları ele alırsak, bunların yakın bir geçmişte tek bir sanat içinde, tam sanat olan yazının içinde kaynaştığını söylemek doğru olur.

Tapınaklar, Mısır dilindeki adlarının gösterdiği gibi, deyim yerindeyse, öte dünya konutlarının büyük, görkemli örneklerinden başka bir şey değildir. Heykeller, kralların ya da sıradan kişilerin resimleri, kamusal ve özel yaşamın sahnelerini olduğu gibi gösteren kabartmalar, adeta, betimleyici, figürücü harfler sınıfına girer; tanrıların resimleri, soyut düşüncelerin belirtgeleri, benzetmeli anlatımlar içeren süsler ve resimler ve o pek çok hiyeroglif dizisi doğrudan doğruya, bugün asıl yazı denilen şeyin de dayandığı simge ilkesine bağlanmaktaydı.

Mısır, yaşamı yazıyordu.

O, benim yaşamımı yazıyordu.

Öte dünya bana Deyrül Medine tapınağının içinde çok dokunaklı bir sahnede göründü. Ruhun tartılışı sahnesiydi bu. Eski ruhla yüreği özdeşleştirirlermiş ve onu insanın gerçek bilinci diye görürlermiş. İkincil bir dua odasının mum ışığında seyrettiğim dip duvarını büyük yargıç Osiris kaplıyordu. Tahtının ayaklarında maddesel dünyanın simgesi lotus çiçeği açmıştı., üzerinde dört çocuğunun yani dört yönü yöneten ruhların resimleri vardı.

Osiris'in yardımcısı kırk iki tane yargıç, iki sıra dizilmişlerdi. Tahttan daha öne çıkmış durumda, bir oturtmalık üzerinde Kerberosu duruyordu. Mısır Kerberosu üç başlı köpek

değildir, üç ayrı özden, timsah, âslan ve suaygırından oluşur. Koca ağzını açmış, suçlu ruhları tehdit ediyordu. Daha ötede cehennem terazisi görülüyordu. Onun yanında İsis'in at-maca başlı oğlu tanrı Horus ile Osiris'in çakal başlı oğlu tanrı Anübis vardı. Biri terazinin bir kefesine yargılanacak kişinin yüreğini, öteki ikinci kefeye adaletin belirtgesi olan devekuşu tüyünü koyuyordu. Ruhun yazgısını belirleyecek olan teraziyle Osiris'in tahtı arasına tanrısal sözler efendisi tanrı Thot'u oturtmuşlardı.

Bu tanrı-kâtip, ölen Mısırlının yüreğinin sınanması işleminin sonucunu yazıyordu ve raporunu yargıç hükümdara verecekti.

Çevremiz loştu ama, Rosellini yine de rahatsızlığımı fark etti.

- Hocam, kendinizi iyi hissediyor musunuz?
- Beni yalnız bırakın, İppolito.
- Gerçekten bana gereksinim duymuyor musunuz?
- Çıkın dedim size!
- Ne zaman gelip sizi alayım?
- Gurnah'a dönün ve benim için tasalanmayın. Metinleri ve sahneleri kopya edeceğim. Aklıma koydum, her şeyi biteceğim. Ataların seslerini duyabilmem için tam bir sessizlik gerek bana.

*

Zamanın dışındaydım. Beş gün orada, çalışma humması içinde Süleyman'ın gecedan geceye getirdiği yemekleri yiyecek kaldım.

Kendi ölümümle, kendi yargılanmamla karşı karşıya idim. İnsanı "ikinci ölüm"e, varlığın yok olmasına mahkûm eden günahların listesini öğrenmişim, kendi günahlarımı

tanrı Thot'a ve evrensel düzenin bekçisi tanrıça Maat'a sayıp dökmüştüm.

Kimsenin hiçbir şey değiştiremeyeceği bir kaderin mühürlendiği o salondan güçlükle ayrılp hiç dinlenmeden Medinetül Habu tapınağına gittim. Nestor L'Hôte orada Rosellini'nin yönetimi altında genel bir rölöve çıkarıyordu.

Süleyman'a:

- Öğrencim benim yokluğumu nasıl yürüttü? diye sordum.

- İyi ve kötü.

- İyisi?

- İşçileri yönetebildi.

- Peki... Kötüsü?

- Kendini siz sanıyor. Kendini başkan sanıyor. Gerçek yerinden ayrılp gerçeklikten uzaklaşıyor, sonunda sizden nefret edecek.

- Çok sert yargılıyorsun, Süleyman.

- Siz de fazlasıyla hoş görölüsünüz.

Medinetül Habu tapınağı görününce konuşmayı bıraktık. Burası Mısır'ın Karnak'tan sonra en büyük tapınağıdır. Bir kez daha Mısır beni kendine esir etti. Büyük Ramses'in ardılı, tanrı Amon'un sevgili kulu, III. Ramses dev bir yapı yaptırmış, önünde hayran olunacak bir kapıkule ve biçimi başka hiçbirinininkine benzemeyen bir kral köşkü oturtmuş.

Saatlerce coşku içinde yürüyerek anıtlar Mısırı'nın bir özet görünümü olan bu yeni evreni kavramaya çalıştım. Orada, çağlar boyu birbiri arakası sıra yapılmış özel konutların kalıntıları altında hemen hemen gömülmüş durumda çok önemli bir anıtlar topluluğu vardı. Bunlar, titizlikle incelenirse Mısır sanatlarının belli başlı bütün dönemlerdeki durumunu en büyük tarihsel örneklerle gösterir. Aynı yerde en parlak dönem olan on sekizinci hanedandan kalma bir tapınak,

Etiyopyalılar istilası altındaki ilk gerileme döneminin bir yapısı, Perslerin boyunduruğunu kıran hükümdarlardan birinin saltanatı sırasında yapılmış bir ufak tapınak, Yunan hanedanından bir sütunlu giriş, Roma döneminden bir revak, hattâ bir firavun sarayınınken bir zaman bir Hıristiyan kilisesinin çatısına destek olmuş sütunlar birarada görülebiliyor.

Susuzluktan ölüyordum. Birinci büyük avluda oturmuş birkaç Bedevi gördüm. Suları varsa, beni geri çevirmezlerdi. Su Tanrının bir lütfu kabul edildiği için, insanların malı sayılmazdı. Kim su isterse verilirdi.

Birkaç adım yaklaşıncı gördüm ki, bir yılan oynatıcısıyla yardımcılarımı. Yüzü çiçekbozuğundan kalbura dönmüş yaşlı biriydi. Yassı kafalı bir engerek, adamın gövdesine ve boynuna bir dolanıp bir çözülüyordu. Bir sepetin içinden de iki kobra adamın buyruklarına göre dikiliyordu. Yardımcılardan biri bir kadındı, tozlu bir halının üzerine çömelmiş, kucağında bir çocuk tutuyordu.

Bana suyu küçük bir erkek çocuk verdi. Yılan oynatıcısı kobralarını büyülemesini sürdürüyordu, herkes hayvanlara zararsız gözüyle bakıyordu. Yalnız, Süleyman tedirgin görünüyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse, alışık olmadığım bu sahne bana bir büyücülükten çok, yılanı terbiye etme çalışması gibi gelmişti. En ilginç yanı, adamın durmadan alçak sesle yinelediği sihirli sözlerdi. Kobraları ürkütmemeye çaba göstererek adama yaklaşp dediklerini daha iyi anlayabilmek için eğildim. Süleyman da gölgem gibi beni izliyordu.

Tuzak işledi.

Korkan kobralar sepetin içinde sindiler. Fakat engerek, sahibinin boynundan kurtulup son hızla çözüldü. Dona kalmıştım. Gözlerimi kapayıp öldürücü ısırgı bekledim.

Hiçbir şey hissetmedim.

Birkaç kişi birden kaçıyormuş gibi, acele giden ayak sesleri duydum.

Gözlerimi açınca yılan oynatıcısı, yardımcıları, çocuklu kadın, hepsi birden kobraların sepetini bırakmış kaçıyorlardı. Süleyman yüzü koyun yere yapışmış, engereği yüzünden bir karış ötede tutuyordu. Hayvanı boynundan yakalamıştı, o da onun koluna sarılmıştı.

Bağırmadan, etkileyici bir sesle

- Bir sopa bulun, kafasını ezin, dedi.

Bu patırtıyı merâk edip yanımıza gelmiş olan bir Bedevi, kendinden emin, telaşsız, denileni yaptı. Süleyman yerden kalktı, üstünü başını silkeledi.

- Bu çeşit bir tuzak olabileceğinden kuşkulanıyordum, dedi. Yılan oynatıcıları genellikle burada iş tutmazlar. Uzaklaşsak iyi ederiz.

- Yok canım! dedim. Her şeyi incelemeden olamaz. Bu tapınak olağanüstü.

Süleyman razı oldu ve ben Medinetül Habu'nun garip kulesine doğru yollanınca peşimden geldi. Sanırım, burası bir tapınağın çevre duvarları içinde korunarak kalmış tek kral sarayı idi.

*

Krallık konut dairelerine giden merdiveni çıkmak, o kurtulduğum tehlikeden sonra bana tatlı bir zevk gibi geldi. Duvarlarda büyük beceri sahibi bir ressamın yaptığı freskler vardı. Sık papirüs yapraklarının arasında uçuşan kuşların, pembe ve mavi lotus çiçeklerinin, ördeklerin uçuşunun resimlerini yapmıştı. Kralla kraliçe, çocukları ve yakınlarıyla birlikte burada, çok yakındaki tapınağın o hiç azalmayan varlığını duyurduğu kutsallığı da unutmaksızın mutlu günler geçirmişlerdi.

Sonra büyük kapıkulenin içindeki merdiveni tırmandım. Burası, öylesine güven veren bir yerdi ki, firavun hanedanları

son bulduktan çok sonra bile Medinetül Habu, yağmacılar tarafından bir sığınma yeri olarak kullanılmıştı.

Tepeye çıkınca tüm Tebai yöresi ayaklar altında görülüyordu. Doğuda tarlaların yeşili, Nil, Luksor'un sütunları, Karnak'ın dikilitaşları ve kapıkuleleri, kuzeyde Ramesseum, Gournet Muray, Drah Abuel Nagah, Gurnah gibi mahalleleriyle uçsuz bucaksız bir ölüler kenti olan Deyrül Medine, Deyrül Bahari, batıda kraliçeler vadisi ve Libya yalıyarı. Bütün bu evren, içime bir neşe dolduruyor, o neşe beni benden koparıyor, birey niteliğimden çıkarıyordu.

Bunca ışık ve bunca yaşam karşısında ölümden ve geçmişten nasıl söz edilebilirdi? En küçük bir taş blokunun, en ufak çapta bir yontunun bile içine işlemiş bunca sihrin karşısında nasıl duygusuz kalınabilirdi?

Süleyman gelip yanıma oturdu.

- İşte gerçek gerçeklik, dedi. Gözlerimiz bunu ancak zor seçiyor.

- Görsek de çözebilmek gerek, Süleyman, ta yüreğine kadar okumak gerek. Bütün bunlar, öte dünyanın, bizim gerçek yurdumuzu simgesi. Ne algılasam onu aktarmak istiyorum. Başka insanlara da bu yolu izleme olanağını sunmak istiyorum.

Her ikimiz de bir görevin altında ezildiğimizin bilincine varmıştık. Bencil davranıp bu hiçbir şeyle karşılaştıramayacak manzaranın dışında ne varsa unutarak onun tadına varmanın zevkine bıraktık kendimizi.

Güneş batarken tapınaktan çıkıyorduk, çevremizi çocuklar sardı. Hepsi ya üzerinde bok böceği⁵⁰ kabartması olan bir iğne ya bir nazarlık ya da ufak bir heykel satmaya çalışıyordu. Bu malların hepsi, eski Mısır'a özgü güzelliği veremeyecek bir ışikte çırpıştırılıvermiş şeylerdi.

50 Scarabeus(Lat.). Eski Mısır'ın kutsal böceği.(ç.n.)

Küçük bir kız kenarda duruyor, sokulmuyordu. Partallar içinde olmasına karşın, dokunaklı bir çekiciliği vardı. Duru yüzü, tanrıçaların yüzlerine benziyordu. Arkadaşlarının alış verişine ilgisiz kalıyor, elindeki bir şeyle oynuyordu. Satıcıların çemberini aralayıp küçük kızın başının üzerinden baktım.

Elinde çekiştirip durduğu, kurumuş bir mumya eliydi.

Kapıldığım dehşet bir yana, zihnimde bir nokta aydınlandı. O anda neden gerçekten ölüm tehlikesi altında olduğumu anladım.

YİRMİ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Heyetimizin üyelerini Gurnah'daki evimizin oturma odasında topladım. Hepsi, önemli bilgiler vereceğimi anlamıştı.

- Dostlarım, Tebai'den ayrılmam için Fransa başkonsolosu bana pek kısa bir süre tanıdı. Herhalde bu süre artık dolmuştur. Tatsız bir şey olmadı. Herhangi bir resmi yazı gelmedi. Söz verdikleri parayı bekliyorum. Araştırıp incelemek yerleri inceledik. Gelecek yüzyıllarda yapılacak kazılar için bir izlenim saptadık.

- Çok iyi, diye Peder Bidant konuşmayı sonuca bağlamak istedi. Tanrı işimizi rast getirdiğine göre, şeytanı körüklemeyelim. Kahire'ye gidip artık Hristiyan topraklarına dönme hazırlıklarına başlayalım.

- Kimse Drovetti'nin nerede bulunduğunu bilmiyor. Bu saptamayı yapan, Lady Redgrave idi. Hattâ, acaba Mısır'dan ayrıldı mı diyeceği geliyor insanın.

- Onun gibi bir adam kolay kolay yenilgiyi kabullenmez, diye L'Hôte yargısını verdi. Adamı maskara ettiniz, general, öç almaya hazırlanıyordur. Peder Bidant'ın hakkı var. Bunca tehlikeden kurtulduğumuza şükredip yerlerimize dönelim.

- Bu düşünce bana uygun geldi, diye Rosellini onayladı. Edindiğimiz parçaların dökümünü yapmak gerekiyor. Avrupa'dan başka bir yerde derli toplu çalışamayız.

Düşüncesini söylemeyen bir Profesör Raddi kalmıştı. O gün topladıklarını, on kadar kebek yakalamıştı, biraraya

getirmiş, onları dikkatle inceliyordu.

- Dedikleriniz sağduyulu sözler, dedim. Akla uygun, ölçülü sözler. Herhalde sorumluluklarının bilincinde bir heyet başkanı bunları dinler ve sizinle aynı yönde davranırdı. Fakat ben öyle bir yönetici değilim. Akla uygun davranmam, bundan sonra da davranmayacağım. Yerine getirilecek önemli bir görevim daha var benim: Mezarlara dönmek.

Topluluktan öfkeli, oflayıp puflamalar yükseldi. Böyle bir şeyi bekliyordum. Bu çalışma pek kolay olmayacaktı. O kutsal kovuklarda gizli olan güzelliği bulup çıkarabilmek için insanın kendinden birçok şey vermesi, vücudunun acılar çekmesi gerekecekti.

- Neden böylesine inat ediyorsunuz? diye Peder Bidant şaşkınlığını ortaya koydu. Şu mezarlardan bıkmadınız mı? Lady Redgrave ile birlikte iki tanesini gezdim, yetti bana. İnsan havasız kalıyor, sıcaktan bunalıyor. Hareketleri öylesine zorlaşıyor ki, insan kendini mumyalanmış sanacak neredeyse!

- Hele bir de çizimcinin çektiklerini düşünseniz! diye L'Hôte yangına körükle gitti. Sönük bir kandil ışığında çalışırsınız, gözlerinize tozlar dolar, üstelik eğri büğrü çalışmaktan kulunç girer insanın sırtına. Yanlış yapmayayım diye sürekli gerginlik içinde olmak da cabası.

- Haksızlık etmeyin, Nestor! Birlikte sezdiğimiz o iletiyi nasıl unutursunuz? İlk anda kendini kabul ettiren o aşkın kavramları? Bütün o tinsellik, resimlerinin, yontularının altında eski gerçeklikleri saklıyor, bizim yeni olduğunu sandığımız ve bize çok gerekli gerçeklikleri saklıyor. Gizemin anahtarını elde edebilmem için, simgesel dışavurumların tümünü bulup ortaya çıkarmalıyım.

- Hangi gizemden söz ediyorsunuz? Peder Bidant merâklanmıştı.

- Yaşamımızın anlamından.

- Hadi, Champollion... Bu ölü dinin bizim inancımıza herhangi bir bakımdan üstün olabileceğini gerçekten aklınız kesiyor mu sizin?

- Unutmayınız ki, diye Lady Redgrave söze karıştı, Mösyö Champollion'a "Mısırlı" diyorlar.

- Dini bütün bir Hristiyan olduğuna herhalde bir şey demeyeceğiniz Bossuet'nin, dedim Peder Bidant'a, tek düşü Mısır tanrıbilimini inceleyip öğrenmekti. Kısmet bizim günümüzümüş. Kimse beni başladığım bu işin sonuna kadar gitmekten alıkoyamayacak.

- Mısırlı'nın istencine karşı çıkmanın bir yararı yok. Lady Redgrave'in bunu söylerken gizem dolu bir durumu vardı. Onun istenci, bizim hepimizinkilerin toplamından daha güçlü.

Beklemediğim bu destek atışı beni şaşırtmıştı. Lady Ophelia'ya gülümsedim ama, o taş gibi duruyordu.

*

- Yorgunluktan bittim hocam, diyordu Rosellini. Sizinle gelmek isterdim ama, hiç gücüm kalmadı.

- Dinlenin, İppolito, envanterinizi yapmaya da bir an önce başlayın.

Gurnah'daki evden şafak vakti çıktım, herkes uykudaydı. Öğrencim, esneyerek odasına döndü. Bana gelince, enerjim bitip tükenmez gibiydi. Üç dört saat hiyeroglifli düşlerle dolu bir uyku yetiyordu dinlenmeme.

Dışarıda, yanında iki eşekle Nestor L'Hôte beni bekliyordu. Vazgeçmeyen tek serüvenci oydu.

- İlk gideceğimiz mezar hangisi, general?

- Dokuzuncu Ramses'inki.

Böyle geçmiş zaman insanların yavaşlığıyla, güneş ışınlarının yavaş yavaş kapladığı ıssız bir yolda bilgelerin insan

ruhunun aldığı çeşitli biçimler konusunda her şeyi öğrettikleri kutsal bir yere doğru ilerlemekten büyük mutluluk olur mu?

Daha mezara yeni yerleşmiştik ki, L'Hôte korkunç bir öfkeye kapıldı.

- Tanrım, şu hiyeroglif ne sıkıcı şey! Usandırıyor insanı! Hepimize dokundu. Ateş üzerinde yürüyüp de on beş dakikalık ömrü kalmış biri gibiyim. Canıma yetti artık, general. Sizin Mısırınız benim Mısırım değil. Ben yağmur arıyorum, yeşil ve nemli ovalar arıyorum, serinlik istiyorum. Ben gidiyorum.

- Peki nereye gidiyorsunuz, Nestor?

- Fransa'ya. Çizimlerim sizde kalsın. Biraz Hristiyanlığınız kalmışsa, Tanrı sizi korusun, general. Dünyanın en iyi insanısınız, burası kesin, ama acaba diyorum hâlâ onların arasında mı yaşıyorsunuz? Mısırlı... Evet, doğru, o çok eski dönemlerden bir Mısırlı oldunuz.

Kalemlerini, resim kartonlarını kumların üzerine bırakıp eşeğine bindi ve Krallar Vadisinden çıkıp gitti. Arkasında bir toz bulutu yükseliyordu.

Böylece, beni terk ediyordu. Anladım ki, onu bir daha görmeyecektim. Bu adamın dürüstlüğü, taze gücünü, güvenini sevmiştim. Ona karşı hiçbir olumsuz duygu beslemiyordum. Kesinlikle biliyordum ki, beni arkamdan vurmamıştı.

L'Hôte haksız değildi. Mısır bana bu dünyada bir yolcudan başka bir şey olmadığını öğretmişti. Tüm varlıkların geldiği ve ölümün, benim bir kral mezarının derinliklerine gömülürken içine girdiğim ölümün, sınavından geçerlerse yeniden toplanacakları kaynağın ışığını arayan bir yabancıdan başka bir şey değildim.

*

Tam yalnızlık, bana o ana kadar tanımadığım bir zihnimi yoğunlaştırma gücü vermişti. Düşünceler, çeviriler, yorumlar, kendiliklerinden fışkırarak durmaksızın kafamın içine akıyordu. Kendileriyle bir kardeşlik ilişkisi yürüttüğüm tanrısal varlıkların gösterdiği simgesel yoldan sahiden geçiyormuşum gibi hissediyordum, bunun nedeni, mezarın duvarları üzerinde simgelerle, belirtgelerle gösterilen öte dünyaya diri diri girmiş olmamdı.

Yüz kez bilincimi yitirir gibi oldum. Yüz kez de yorgunluğu yendim ve soluksuz kalmayı atlatabildim. Yüz kez ruhun yolculuğunu tamamladım. Pek süsü püsü olmayan bir kapıdan büyük özenle yapılmış yontuların süslediği büyük galerilere ya da koridorlara giriliyor. Bunların büyük bölümünde çok canlı renkler bozulmadan kalmış. Oralardan, dikmeler üzerine oturtulmuş büyük salonlara geçiliyor. Bunların süslemeleri daha da zengin. Sonunda hepsinden daha geniş olan ana salona varılıyor. Buna Mısırlılar “yaldızlı salon” derlermiş. Yaldızlı salonun orta yerinde, çok büyük bir granit lahdin içinde kralın mumyası bulunuyor. Bu mezarların Mısır Encümeni tarafından yayınlanmış planları, bu yeraltı yapılarının ve onları yapmak için gerçekleştirilmiş o çok büyük çekiç ve yontma kalem çalışmasının kapsamı hakkında gerçeğe pek uygun bir fikir vermektedir. Vadilerin hemen hepsi, dağın içinde yürütülmüş bu çalışmalar sonucu ortaya çıkan taş parçalarının yaptığı tepeciklerle dolmuş.

Kral mezarlarının dekorasyonu birbirine uyan parçalardan bir dizge meydana getiriyor. Öyle ki, birinde bulunana, birkaçı dışında hemen tüm ötekilerde de rastlanıyor. Giriş kapısının silmesini süsleyen kabartma, aslında önsözden başka bir şey değil ya da daha doğrusu kendisini izleyenlerin tümünün özeti. Bu, ortasında koç başlı güneş bulunan sarı bir tekerlek levha; batmakta olan güneşin aşağı yarıküreye girişini diz çökmüş ve ona tapınan kral ile birlikte gösteriyor.

Levhanın sağında yani doğuda “kutsal yerin hükümdarı” tanrıça Neftis bulunuyor. Solda yani batıda, tanrının yukarı yarıküredeki yolculuğunun iki ucunda yani güneşin yanında duran tanrıça İsis var. Levhanın içinde büyük bir bokböceği yontusu var, bu, başka yerde olduğu gibi burada da birbirini izleyen yeniden gelişmelerin ya da yeniden doğuşların simgesi. Kral, öte dünyadaki dağın üzerinde diz çökmüş, her iki tanrıçanın da ayakları aynı dağa basıyor.

Bu kompozisyonun genel anlamı, ölmüş kralla ilişkili. Yaşamı boyunca, doğudan batıya yolculuk yapan güneşe benzeyen kralın, Mısır'ın canlandırıcısı, aydınlatıcısı ve tüm Mısırlılara gerekli fiziksel ve anlamsal tüm iyiliklerin kaynağı olması gerekiyordu. İşte bundan ötürü, firavun ölünce, doğal olarak, güneşe benzetilmiştir. Ölen kral nasıl gerek göçlerini sürdürmek gerek öte dünyada oturmak ve evrensel baba olan Amon'un bağrında özüksenmek üzere yeniden doğmak zorundaysa, batan ve karanlık alt yarıküreye giren güneş de doğuda yeniden yaşama dönmek, yukarı dünyaya, bizim oturduğumuz dünyaya ışık ve yaşam vermek üzere o alt yarıküreyi bir baştan bir başa geçmek zorundadır.

Öte dünya ırmağında, her türlü yaşamın temeli olan o birincil sıvı üzerinde yol alan tanrısal kayığın günde on iki saat bir yerden bir yere gitmesiyle yaşamın gizi öğrenilirdi. Örneğin, ilk saat kayık harekete geçer, doğu ruhlarının tapınmalarını sunuşunu kabul eder, ikinci saatin görünüşleri arasında güneşin kardeşi ve düşmanı olan büyük yılan Apofis ortaya çıkar, üçüncü saatte güneş tanrı kutsal bölgeye varır ve yeni değişimlerde içinde yer alacakları vücuda göre ruhların kaderi karara bağlanır, bu noktada mahkemede yerini almış, birbirlerini izleyerek huzuruna gelen insan ruhlarını terazisinde tartan Yaradan görülür. Ruhlardan biri mahkûm edilmiştir. Çakal tanrı Anübis'in beklediği kapıya doğru yol alan ve öte dünya adaletinin belirtgeleri olan maymunların sopa

vuruşları altında yönetilen bir kayığın içinde dünyaya döndürülürken görülür. Suçlu, kocaman bir dişi domuz biçimindedir, altında iri harflerle “pisboğazlık” yazılıdır. Beşinci saatte tanrı, yeryüzündeki yolculuklarının yorgunluğunu çıkarmakta olan sevgili kullarını ziyaret eder. O seçkin kulların başlarında doğru ve erdemli davranışlarının belirtgesi olarak bir devekuşu tüyü vardır. Tanrıya birtakım şeyler sunmaktadırlar ya da yürekleri sevindirebilen o efendinin denetimi altında cennet ağaçlarının meyvelerini dermektedirler. Daha ötede elinde orak tutanlar görülür, bunlar gerçeklik tarlalarını ekip biçmektedirler. Onlarla ilgili şu yazı okunmaktadır: “Bu ruhlar, su alemi yaparlar ve şan alanlarından gelen buğdayları sungu olarak verirler; ellerinde bir orakla hisselerine düşen tarlalarda hasat biçerler” Güneş tanrı onlara şöyle der: “Tahıl tanelerini evlerinize götürünüz, onlardan yararlanınız ve onları tanrılara sununuz.” Son olarak, başka bir yerde de, o seçkin ruhların, her şeyin önünde gelen cennet suyuyla dolmuş büyük bir havuzda gökteki Nil tanrısının denetimi altında yıkandıkları, yüzdükleri, sıçrayıp oynadıklarına tanık olunur. Daha sonraki saatlerde tanrılar Güneşin baş düşmanı yılan Apofis’i alt etmeye çalışırlar. Mızraklarını, kargılarını alırlar ve canavar ırmağın sularını mekân tuttuğu için, ağlarını hazırlarlar.

Hüküm giymiş ruhlar, elleri göğüslerinin üzerinde bağlanmış, başları kesilmiş olarak uzun kabilelerle yürürler. Aralarından birkaçının elleri arkadan bağlanmış ve bağlarından sökülmiş yürekleri yerde sürüklenmektedir.

Kocaman kazanlar içinde, kimisi insan, kimisi kuş görünümünde, diri ruhlar kaynatılmaktadır. Aralarında vücutsuz başlar, vücutsuz yürekler de görülmektedir.

Her bölgede böyle sınanan ruhların yanı başında neden hüküm giydikleri ve hangi cezayı çektikleri okunmaktadır.

“Bu düşman ruhlar, diye yazılıdır, tanrımız ışınlarını tekerleğinden uzağa fırlattığında onu fark etmiyorlar. Artık onlar yeryüzünde oturmuyorlar, bölgelerinden tanrı geçerken sesini duymuyorlar.” Sevgili kulları gösteren resimlerin yanında, karşı karşıya iki duvarın üzerinde şu yazılı: “Büyük tanrının indinde inayeti buldular, şanlı konutlarda, cennet yaşamı sürülen konutlarda oturuyorlar; bu ruhlar yüce Tanrının varlığını tadarken içinden çıktıkları vücutlar da sonsuza dek mezarlarında dinlenecekler.”

İşte bu, Yunanlıların Mısır’a yerleşmesiyle Mısırlı düşüncülerin geliştiklerini sanmakta inat edecek kimselere karşı ileri sürülebilir bin çeşit kanıttan biri. Dediğimi yineliyorum: Mısır, yarattığı en büyük, en arı ve en güzeli yalnızca kendisine borçludur. Sanatların Yunanistan’da kendi kendine öyle yerden bitiverdiğine inananlar kusura bakmasınlar ama, gerçek bambaşka. İlk Mısır kolonileri Attik ve Peloponez yarımada-larında oturan barbarlarla ilk kez ilişkiye girdiklerinde Yunanistan bir uşağın efendisine öykünmesi gibi Mısır’a öykünmüştür. Firavunların uygarlığı olmasaydı, Yunanistan herkesçe kabul edilen güzel sanatlar ülkesi olmazdı.

İşte bu büyük sorun konusundaki kanım ve inancımın bu olduğunu açıkça duyuruyorum. Bu satırları Mısırlıların İsa’nın doğumundan iki bin yıl önce yaptıkları kabartmaların karşısında yazıyorum. Mısır, bizim uygarlığımızın anası, düşüncemizin sahip olduğu en yüksek ve en yaşamsal şeylerin kaynağıdır.

Yeni bir güneş, yeni bir bilincin doğuşunu gösteren büyüleyici bir tabloyu inceliyordum ki, bulunduğum yeraltı boşluğuna inen yokuştan aşağı çakıl taşlarının yuvarlandığını duydum.

Mezara birisi girmişti.

Garip bir duygu yüreğimi paraladı. Tedirgindim ama, herhangi bir korku duymuyordum. Bir yandan yaşamımın

yeterince çalışmadan yarıda kesileceği için tedirginlik, öte yandan ölümden sonra dirilenlere özgü bu yerde öleceğim düşüncesiyle katıksız bir dinginlik duyuyordum. İnsanı kendinden ayırıp evren içinde, yıldızların arasında eriten bunca gerçeği gördükten sonra yaşamdan daha ne beklenebilir? Adımlar, yavaş ve yere oturaklı basan adımlar, yaklaşıyordu. Başka bir dünyadan gelmiş, eli bıçaklı, acımasız birinin çıkıp benden hesap sormasını, günahlarımı sayıp dökmesini bekliyordum.

Hazır olduğumu hissediyordum. Şunu gözlemlemiştim ki, eski Mısırlıların inancı, inanmaya değil, bilgiye dayanıyordu. Tanrılara inanmak hiçbir şeye yaramıyordu. Onları tanımak yani onlara ad vermek, hangi yaratıcı güçle çakiştıklarını bilmek önemliydi. İşte hiyeroglifler, bu bilgiye götüren gücün sözleriydi.

Hangi şeytan ortaya çıkacaktı? Adını söyleyerek onu yenebilecek miydim? Birkaç saniye sonra karşımda olacaktı. Boğazım kurumuş, yüreğimin atışı hızlanmıştı, fakat her ne kadar Drovetti'nin katillerini görür gibi oluyorsam da, dinginliğimi bozmuyordum.

Ürküten konuğum sonunda elinde tuttuğu mumun ışığında göründü.

Peder Bidant'mış.

Tozlu cüppesini silkeleyip duvar kenarındaki taş peykeye oturdu. Alnını kuruladı.

- Ne berbat sıcak! Bu hamamda nasıl solunabiliyorsunuz?

- Bakın, Peder, çevrenize bakın! Cehennemi, arafı, cenneti göreceksiniz! Hristiyanlığın geleceğini bildirdiği şey, burada zaten fazlasıyla varmış!

Çok sert bir tepki bekliyordum ama, papaz mendiliyle terini kurutmayı sürdürdü.

- Benim korktuğum da buydu, Champollion. Bu ve gerisi. Yolculuğumdan önce, Katolikler ve Protestanlar bir noktada

uyuşmuşlardı: Kutsal Kitabın zaman dizini hiçbir zaman bozulmayacaktı. Hıristiyanlığın ortaya koyduğu açıklama tartışılmayacaktı. Hiç kimse, on altıncı Mısır hanedanından önce bir uygarlık izi bulmayacaktı. Böylece Kutsal Kitabın içindeki gerçeklik, tarihsel alandaki gerçeklik dahil, salt ve eksiksiz kalacaktı.

- Bugün size bunun tersini ispatlayabilecek durumdayım, Peder. Kilisenin kabul ettiği zaman dizini doğru değil. Düşüncenin ortaya çıkışı tarihlerini çok gerilere götürmek gerek. Kabul etmek gerekecek ki, Mısır'ın verdiği esin olmasaydı Kutsal Kitap olmazdı.

- Bütün bunları biliyorum, Champollion. Ayrıca şunu da biliyorum ki, sizin buluşlarınız, kendinizin tahmin bile etmediğiniz sarsıntılara neden olacaktır.

- Artık din adamı gibi konuşmuyorsunuz.

- Çünkü ben yalnızca din adamı değilim. Yıllardır Roma'da doğu bilimlerini incelerim, hiyeroglifleri çözmek isteyen öteki bilginlerin olduğu gibi sizin de çalışmalarınızı izlerim. Katolik kilisesi için tedirgin edici bu amaca ilk ulaşanınız siz olacağınızı daha başlangıçta kestirmiştım. Yüzyıllardan beri unutulmuş gizleri örten perdeyi açmanız nenize gerekti?

- Sorunuzun yanıtı bu mezarın duvarlarında, Peder! İnsan ruhunun gizi! İşte Mısırlıların kavradıkları bu!

Bidant başını sallayarak söylediğimi onayladı.

- Daha pek genç bir delikanlıydınız, Mısır'ın en az Hıristiyanlık kadar arı bir tanrısallık kavramına sahip olduğunu söylediniz, sonra da aynı şeyi yazdınız, işte ben o zaman çok tedirgin olmaya başladım. Kimse yeterince önemsemedi ama, bu, inanca karşı meydan okumaydı. Bugünse hiyeroglifleri çözmüş bulunuyorsunuz. Dinin birkaç bin yıllık geçmişinin kapılarını açıyorsunuz, o kapılardan içeri tanrılar, tanrıçalar doluyor.

- Benim o sözüm bir meydan okuma değildi, Peder. Yalın bir gerçeklikti.

- Sözcük oyunlarına kalkmayın, Champollion! Mısırlıların tek bir tanrıya ve ruhun ölmeliğine inandıklarını saptamadınız mı? Yarın, gün gelecek, insan varlığının anlamının öte dünya mahkemesi önünde verilen yargıdan sonra Tanrı ile biraraya gelme olduğunu yazmayacak mısınız?

- Çünkü, gördüğümü kâğıda dökmek benim görevim. Bu, benim bilgin dürüstlüğüme gereği.

- Siz artık ötekiler gibi bir bilgin değilsiniz. Siz Mısırlısiniz.

- Ya siz, Peder, Drovetti'nin hizmetinde bir casus olmaya-sınız?

Peder Bidant bir an alnını kurulamayı kesti, şaşkınlık ve ilgiyle bana baktı.

- Demek bunu da anlamıştınız. Belli ki, benim üstlerimin sandığı kadar bön değilmişsiniz.

- Sizinle ilk karşılaştığım anda içimde uyanan bir sezgi. Muhtar ile benim aramda habercilik etmeniz de sezgimin doğrulanması yolunda bir başlangıç oldu. Buna karşı, emin olduğum bir şey var, o da Nübye'de dile getirdiğiniz içtenlik. Size inandım.

- İnanmakta haklıydınız. Fakat benim baş düşmanım oldunuz, Champollion. Hemen hemen tüm inançlarımı allak bullak ettiniz. Hattâ çılgınlığa kapılıp üzerinize ateş ettiğim zaman az kalsın sizi öldürüyordum. İşte bu nedenledir ki, sizden ve şu Mısır'dan elden geldiğince çabuk uzaklaşmam gerek. Tanrılarınızdan ve dininizden söz edişinizi dinleyecek olursam kim bilir içime yine ne sıkıntılar, ne dertler salarsınız. Şu eski tanrısal varlıklar her ne kadar ölmüşse ve mezarların dibinde kalmışsa da, bazen bizim o tartışılmaz kurallarımızdan daha geçerli değiller mi, diyorum kendi kendime. Champollion? Champollion, beni dinlemiyor musunuz! Champollion!

*

Peder Bidant, zorlana morlana, ahlaya poflaya, Jean-François Champollion'un cansız vücudunu sırtlamış olarak IX. Ramses'in mezarından çıktığında güneş tam tepedeydi.

YİRMİ BEŞİNCİ BÖLÜM

18 Mayıs 1829, Krallar Vadisine bakan tepede oturmuş seni düşünüyorum, Jacques-Joseph ağabeyciğim ve sana bu satırları yazıyorum. Telaşlı, hızlı yazımı başla. Sana söyleyecek pek çok şeyim var, ama vaktim az. Çünkü dünya kadar iş beni bekliyor. IX. Ramses'in mezarında fenalık geçirmiştim, şimdi iyice düzeldim. Beni elleriyle, manyetizmasıyla iyileştirsın diye Profesör Raddi'ye götürən Peder Bidant Mısır'dan ayrıldı. Heyet üyelerinin hiçbirine veda etmeden, büyük bir aceleyle çıkıp gitti.

Haftalar oluyor, dünyada olup bitenlerden haberim yok, ne senden ne öteki sevdiklerimden tek satır almadım. Zor şey, dayanılır gibi değil. Çünkü, her ne kadar felsefeme bağlı kalsam da, her ne kadar insanla ilgili şeylerin boşluğu çevremde koca harflerle gözüme sokulsa da, her ne kadar Tebai denen koca kadavranın görüldüğü bu çorak dağın doruğuna ara sıra çıkıp düşüncelere dalıyorsam da, hâlâ şu zavallı dünyamıza, onun dayanıksız insanlarına hele Akdeniz'in ötesinde... soğuktan titreyenlere çok bağlıyım. Fransa! Sözüünü etmeyelim. Yüreğim şişiyor. Yine de, senden saklamayacağım, ruhum ancak yaşam ve ölümün gizemlerine daldığı Krallar Vadisinde dinlenecektir.

Artık bu sevgili mezarlarımı, bu yenede:ı canlanma konutlarını bırakıp Rosellini'nin yanına gitmem gerekiyor.

Beni öldükten sonra dirilmiş bir adam olarak kabul etmelisin. Günler boyu bu dünyada olup bitenlerin pek dikkate alınmadığı bu yeraltı saraylarında oturanlardan biriydim. Şimdi Gurnah'daki şatomuza gidiyorum. Kerpiçten yapılmış iki katlı, gösterişsiz bir şey, ama yine de hemşehrilerimiz Arapların içine tıklandıkları izbelerle, kovuklarla karşılaştırılırsa olağanüstü bir yer. Fakat ben yalnızca gece kalacağım orada. Güneş doğar doğmaz kalkıp eşeğime bineceğim ve sabahın serinliğini içime çekerken hayvanın ufak adımlarıyla hâlâ kumlar altında olduğunu bildiğim o pek çok mezarı do-laşmaya çıkacağım.

Rosellini beni yorgunluktan bittiğime, vücudumu yıprattığına inandırmaya çalışıyor. Sen böyle sözlere inanma. Hâlâ büyük şeyler yapabileceğimi sana ispatlayacağımı umuyorum.

*

Gurnah'daki karargâh, ileri bir yönetim yetisi olan Rosellini tarafından örgütlenince kapsamı genişlemişti. Butros adında bir tercümanın sultanı altında on on iki kadar hizmetkâr, oranın efendileri olan bizlerin en ufak isteklerimizi yerine getirmek üzere gözümüzün içine bakıyorlardı. Tercüman, asker tavırlı bir kâhya idi. Dört ya da beş Avrupa dilini iyi kötü konuşuyordu ama, o dilleri aklına estiği gibi birbirine karıştırıyordu da. Buyruğu altındakilere hiç acıması yoktu, eline ne geçerse çalmaya hazırды. Çok dalkavuk adamdı. Seçkin yemeklerden, iyi şaraplardan kendine de düşsün diye, mutfağa ve içkilerimizin bulunduğu yere yakın ilgi gösteriyordu. Kendini hiç zora sokmadan başkalarını çalıştırmayı biliyordu. Sizi yorgun gördü mü, içinden tersi geldiği halde, durumunuza sizden çok üzülür gibi davranıyordu. Güler yüzle yalan söylüyordu. Kendisinin saptadığı ahlak sınırları içinde haydutluk ediyordu.

Ben yokken Rosellini katı bir günlük izlenceyi uygulamaya koymuş: Saat 6 da kalkma, 7'den öğleye kadar bilimsel çalışma, saat 2 ye kadar öğle yemeği ve dinlenme, tam 4'e kadar yeniden çalışma.

Bir müze müdürü izlencesinden geri kalır yanı yok. Beni pek rahatsız etmedi. Çalışma biter bitmez şatodan çıkıyor, dışarıda sinek avlayan iki Arabın semerli, dizginli beklettikleri eşeği alıyordum. Hep eskisi kadar tedirgin olan Süleyman'la birlikte, çok zevkli bir şey daha yapıyordum. Tebai nekropolünde canımın istediği gibi dolaşıyor, yüreğimi ruha ait olduğunu artık öğrendiğim o sessiz görünümle dolduruyordum.

Bir akşam, her zamanki dolaşmamdan dönüyordum ki, Profesör Raddi ile Rosellini arasındaki bir yumruklaşmanın üstüne geldim. İkisi birbirinden beceriksiz olduğu için pek öyle canlarını acıtacak durumda değillerdi. Ne var ki, bu çatışma iki bilgine yakışmıyordu. Kararlı biçimde araya girdim.

- Beyler! Aklınızı mı kaçırdınız siz?

- Mösyö Champollion, dedi Profesör Raddi söylev çeker gibi, Rosellini beni bilimsel etkinliğimi yürütmekten alıkoyuyor. Bu davranış kabul edilebilir bir şey değil. Heyetimizin başkanı olmanızdan ötürü size baş vuruyor ve bu ortalık karıştıncıyı cezalandırmanızı istiyorum.

Rosellini öfkesinden kıpkırmızı kesilmişti.

- Profesör aklını oynatmış! diye kükredi. Burayı hayvanat bahçesine çevirmeye kalkmış. Karacamız Pierre ile kedi kendisine yetmiyormuş. Şimdi de bir eşek, bir horoz, bir keçi ile kertenkeleler çıktı başımıza! Bir de, kim bilir nereden bulmuş, bir bebek panter getirmiş, envanter defterimin sayfalarında hayvan tırmıklarını deniyor. Dayanılır şey değil!

- Beyefendi abartıyorlar, diye mineralojist karşı çıktı. Her ne olursa olsun, ben onun yetkesini kabul etmeyeceğim.

- Ya kelebek koleksiyonlarınız, efendim! diye Rosellini

yeni baştan aldı. Böcekler tüm odaları istila etti. Champollion da kendi odasında bir şeyler bulacaktır.

- Bilim her zaman uğrunda ölenlerle ilerlemiştir. Profesör bunu söylerken Rosellini'ye arkasını dönmüştü. Madem öyle, ben de bu berbat evden çıkar giderim, yerlilerin yanına yerleşirim. Koleksiyonlarım, bilgisizliğe, hoşgörüsüzlüğe karşın gelişecektir. Bugünden tezi yok, ahdediyorum, öyle az rastlanır çeşitler bulacağım ki, ağızlarınız açık kalacak.

Elinde kelebek kepçesi, çok ciddi, hükümdarlar gibi salınarak gitti. Ava çıkıyordu. Öfkesi yatışmaya başlayan Rosellini:

- Üzüldüm ama, dedi kusurun birazını yüklenerek, bu adama artık dayanmıyorum.

*

Her akşam, kendisiyle sessiz heyecanları paylaştığım Süleyman'la birlikte yaptığım gezilerden dönünce, Gurnah sarayının "büyük" salonunda Tebai'nin irili ufaklı eşrafını kabul ediyordum. Bu görüşmelere Rosellini yararsız diye karşı çıkıyordu ama, ben çok önem veriyordum. Gurnah'a iki av seferi arasında uyumaya gelen Profesör Raddi de atla kırlarda uzun gezilere çıkan Lady Redgrave de bu kabullerde hâzır bulunmuyorlardı.

Genellikle köy şeyhleri yakınma konularını bana bildiriyor ve daha çok yiyecek içecek ya da üst baş elde edebilmeleri için kendi üstlerindeki yerel makamlar nezdinde aracılık etmemi istiyorlardı. Elimden geldiğince onların çıkarları doğrultusunda girişimde bulunuyor, karşılığında da bana dürüst çalışan işçiler sağlamalarını istiyordum.

Bir kez daha Rosellini'nin düşüncesine karşı çıktım ve benim iş yerimde çalışan işçilerinin ücretini doğrudan kendileri ödesinler diye şeyhlere bir miktar para verdim. Bu küçük

ağalara ufak tefek armağanlar vermede pinti davranmadığım ve kendilerinin çok önemli olduğunun kabul edildiğini görmekten hoşnut kaldıkları için, bu yöntem çok iyi işledi. Gerçekten de önemleri büyüktü, çünkü onların onayı olmadan kazı yapılamazdı. Elbette, dağıtacakları paradan epeyce bir şey ayırıyorlardı kendilerine ama, karşılığında düzen ve güvenlik sağlıyorlardı.

O akşam, günlük işler görüşüldükten sonra, yaşlı, sakallı bir şeyh kalmıştı. Bir saattir, hiç kıpırdamadan ve bir şey söylemeden beni bekliyordu.

- Sizi beklettiğim için özür dilerim, dedim. Bu görüşmenin ötekilere benzemeyeceğini sezmiştim.

- Kabilem de, ben de yüzyıllardır bekliyoruz. Beklemekle geçen bir fazla saat, sonsuzluk karşısında göz açıp kapayıncaya kadar geçen zaman gibi.

Adamda sert bir onur vardı. Konuşma biçimi şaşırtıyordu.

- Kabilenizin adı nedir?

- Ababdeh'lerdenim. Kabilelerin en soylu ve en değerlisidir.

- Tanrı yardımını kabilenin üzerinden eksik etmesin, gönenç içinde tutsun.

Sıkıntımın nedenini anlamıştım. Ababdeh'lerin dili en eski ve en ilginç ağızlardandı. Ancak yüzeysel biçimde öğrenmiştim. Böyle bir konuşma fırsatı çıktığı için şükrediyordum, ne kadar uzarsa o kadar iyi olur diye düşünüyordum.

- Mısır'ı iyi tanıyor musunuz? diye sordu. Bir din mahkemesi yargıcı gibi konuşuyordu.

- Bir kaç ay burada oturmamın ve kırk yıllık sabrın el verdiğince.

- Neden fellahlara yardım ediyorsunuz?

- Çünkü onlar da sizin benim gibi insan ve insanın kendini

herhangi birinden üstün görmesi, fesatların en aşağılık olanıdır.

İnanmaz biçimde yüzünü buruşturdu.

- Bilir misiniz ki, yalancı ve tembeldirler? Çoğu zaman eli açık davranışınızı hor görürler.

- Önemi yok bunun. Ben vicdanımın dediğini yaparım. Bir de, biliyorum ki, Paşa'nın bilmem kaç tane villası hava-gazıyla aydınlatılırken, en son konfor olanaklarından yararlanırken bu adamlar çok yoksul koşullarda yaşıyorlar. Buna dayanamıyorum. Bir devlet başkanının görevi, uyruklarına mutlu ve özgür yaşama olanağını sağlamaktır. Yoksulluk bunu engeller. Yoksulluk uygarlığın düşmanıdır. Firavunun krallığında, ancak tek bir aç insan bile kalmamışsa, eğlenti yapı-lırdı.

- Bunlar tehlikeli sözler, dedi Bedevi.

- Bunlar doğru sözler. Beni susturamazlar.

- Bizim yaşamımız İbrahim Peygamber'den beri değişme-miştir, dedi Bedevi. Çölde yaşarız ve Memlûklar gelinceye kadar da rahatımız yerindeydi. Kabilemiz onlarla savaşmak için kanını akıttı. Mehmet Ali iktidarı eline geçirdiğinde bizi kullandı, desteğimize güvenebildi. Bugün, o idam ettirdikleri kadar acımasız bir zorba. Bize Mısır toprakları üzerinde sığınma hakkı tanıdı, biz ki ta ezelden beri çölün ve rüzgârın oğullarıyız. Fellahların ricalarını hiç gocunmadan dinlediğini-ze göre, belki benim kabileminkileri de dinlersiniz.

Sorun, nazik bir yola giriyordu. Bedeviler şakaya gelmez-lerdi. Onlara göre, verilmiş söz her ne olursa olsun tutulma-lıydı. Karşımdaki adamın soyluluğu, kararımı verdirdi.

Düşündüğümü bakışlarımdan okumuştı.

- Çadırlarımıza gelin, dedi. Size tasarılarımızı orada anla-tayım.

*

Ababdeh kabilesi başkanının çadırına büyük bir sultan gibi kabul edildim. Hiç konuşmayan ama çok hareketli iki genç kız ballı çörekler, hurmalar, incirler, naneli çay getirdiler.

Davet sahibi, konuşmaya başlamadan önce karnımızı doyurmamızı bekledi.

- Memlûklarla savaştık. Yeni zorbayla da savaşacağız.
- Hangi araçlarla? diye sordum yürek sıkıntısıyla.
- Cesaretimizle, kılıçlarımızla ve bize satılacak olan tüfeklerle. Sizin bize satacağınız tüfeklerle.

Soluğum kesilecekti.

- Ama... Ben silah taciri değilim ki!
- Bize başka türlü söylendi.
- Beni böyle suçlamaya cüret eden kim?
- O kişi sizi iyi tanıdığını söylüyor, dedi Bedevi yerinden kalkarken. Çadıra aldığı, Lady Redgrave'di.

Kadın, ateşli, tutkulu bir biçimde hızlıca yanıma geldi.

- Neler bulup çıkardınız, Lady Ophelia?
- Bu adamlar Paşa'ya karşı ayaklanmak istiyorlar, Jean-François. Davaları, haklı dava! Bize, ülkelerimize, onlara vereceğimiz desteğe gereksinimleri var. Artık duraksamayın.

Bedevi de, İngiliz casusu kadın da ciddi bakışlarla beni süzüyorlardı.

- Tam çılgınlık! Ben alt tarafı bir ejiptologum ama, pekâlâ size söyleyebilirim ki, Paşa'nın ordusuyla savaşmaya kalkarsanız, felaketinize koşmuş olursunuz. Hiç acımadan sizi ezer, tüm kabileyi yok eder. Adamın acımasızlığını hafife alıyorsunuz.

Yetkesinin saltık olmasına çok önem veriyor, tahtına yönelik en ufak tehdidi son derecede şiddetli cezalandıracaktır.

- Gerçek yüzünüzü gösterin, diye Lady Redgrave direniyordu. Yüz kez ispatladınız ki, yoksulların, mutsuzların durumu ilgilenirsiniz. Bu insanları terk etmeye hakkınız yok.

Siz de benim gibi yapın, onlara savaşma ve utkuya gitmeleri için gerekli aracı sağlayın!

Öfke basmıştı.

- Demek, göreviniz buymuş sizin, dedim. Paşa'yı devirmek ya da İngitere'ye başvurma zorunda bırakmak için Bedevi kabileleri ayaklandırmak. Elimde olsa bile, sizin bu cürüm tasarınıza ortak olmam ben. Bu aileleri gerçekten koruyan tek şey, çöl. Paşa'nın askerlerinin zorunlu kalmadıkça çıkmadıkları çöl.

Savaş olursa bunları, çoluk çocuk hep birlikte, ölüme göndereceksiniz. Zaten sağlam olmayan bir dengeyi bozup bir karışıklık çıkarmak istiyorsunuz.

Her karışıklık gibi bunda da en zayıflar ezilecektir! Utanılacak bir şey bu!

- Siz korkak bir adamdan başka bir şey değilmişsiniz! diye bağırdı Lady Redgrave. Ben başımın çaresine bakarım.

Ababdeh'lerin başkanının çadırından çıkıp gitti. Başkan, yaşlı bir yazıcı gibi bağdaş kurmuş oturuyordu. Kaderim onun elindeydi. Tek bir sözüyle beni idama gönderebilirdi.

Ellerini çırpıtı.

İki hizmetkâr kız yeniden çay ve tatlı getirdiler.

- Öfkenin yeri ayrı, hoşnutluğun yeri ayrı. Düşüncelerimiz açıklığa kavuştuğuna göre, şu dostluk içkisini tadalım.

Uzun bir sessizlik oldu. Her ne olursa olsun, o sessizliği bozmayacaktım.

- Lady Redgrave çok inandırıcı göründü, dedi sonunda. Sanırım, bizim saflarımızda çarpışır bile. Size beslediği duygular öyle güçlü ki, sizi inandıracağından emindi. Onu acı çekeceği bir bozguna uğrattınız, gururunu kırdınız.

- Size karşı kalleşçe mi davrandım?

- Biz bu ballı çörekleri pek severiz. Babam, babamın babası, onların dedeleri hep bundan yemişlerdir. Akşamları, insanlar sustu mu, çöl şarkıya başlar. İnsana iyi gelir. Tanrının

istenci bu yoldadır. Böyle sürüp gitmesi iyi olur. Mehmet Ali gider, çöl kalır. Bu gerçekliği bana siz anımsattınız. Kabilemin büyük bir çılgınlığa girmesini önlediniz.

Bundan sonra tek sözcük söylenmedi. Gümüş tepside bir tanecik ballı çörek, Allah hakkı, kalınca hizmetkâr kızlar gelip çadır kapısının iki yanında diz çöktüler. Kabile başkanı kalktı.

Görüşme bitmişti. Çadırdan çıkmak üzere eğiliyordum ki, başkan yeniden konuştu.

- Al gülüm ver gülüm. Bizim yaşamız böyle. Ben de size bir bilgi vereceğim. Kaç gün oluyor, Drovetti Tebai'ye döndü. Sizi gözetliyor. Yaşamınıza önem veriyorsanız, çıkıp gidin. Fakat o adamın zarar vermesini önlemek istiyorsanız, *asmalı mezarı* arayın.

*

Firavunlar döneminde Mısır uygarlığı, üzüm asmasına büyük önem vermişti. Eski Mısırlılar, her biri bir hükümdarın adı ve saltanat yılıyla belli edilen önemli şarap çeşitlerine düşkündüler. Tebaili soylularca verilen şöenlerde “Büyük Ramses’in on ikinci yılı” ndan tatmak önemli bir şeydi. İslamlık gelince bağlar sökülüyordu, öyle ki, artık asmalar arasında tek bir mezar bulunamazdı. Ne var ki, bana arattığına göre, Bedevi öyle bir yerin varlığını biliyor olmalıydı. Sorsam daha fazla bilgi vermezdi, çünkü isteyerek beni sınıyordu. Şimdi benim yer bulma becerimi ispatlamam gerekliydi.

Gurnah’daki şatomuzda sıcaklık hemen hiç değişmeden otuz altı dereceydi. Benim sağlığım için çok iyi bir şey. Rossellini ise, ilkbaharın tatlı havasını andıran sabah sıcaklığını ve çoğu zaman öğle ve akşam saatlerinde esen kuzey rüzgârını beğeniyor, fakat yüksek derecede sıcaklıktan rahatsız oluyordu. Dışarıda elli dereceyi geçmesine sık rastlanıyordu.

Bu da öğrencimin her zamanki titizliğiyle kayıtlarını tuttuğu mezar dikmelerini, lahitleri ve heykelleri incelerken çok yorulmasına yol açıyordu.

Yanıma Süleyman'ı alıp dur durak vermeden tüm nekropolü arşınladım. Rastladığımız fellahlara bağlardan üzümünden söz ettik ama bir şey öğrenemedik.

- Böyle hiçbir şeye varamayız, diye düşüncesini belirtti Süleyman. Herhalde söz konusu olan, yeraltında kazılmış, daha sonra yağma edilip kapısı tıkanmış bir yerdir. Bunu a-nımsayacak biri çıkar kesinlikle. O ipucundan yürürüz.

Birçok girişimde bulunduktan, hepsi başarısız çıktıktan sonra, öğrendik ki, Ramesseum'un arkasında, Şeyh Abdül Gurnah'ta yüz on yaşında bir ihtiyar varmış ve kendisi düzenlemeyse bile, çevrede yapılmış tüm kaçak kazılardan haberi olmuş. Adamı Nil kıyısında bulduk. Irmakta, timsah olmadığından emin olduğu bir noktada yüzen çocuklara bakıyordu. Timsahların saldırısı pek çokmuş.

Adamın gücü kuvveti yerindeydi ama, aynı zamanda çok da aksiydi. Biraz dilini çözebilmek için epeyce tütünü gözden çıkarmamız gerekti.

Son derecede yavaş olarak anılarından söz etmeye başladı. Evet, üzüm bağı kalıntıları içeren bir mezar varmış. Şeyh Abdül Gurnah nekropolünün yaklaşık bir planını çizerek bize mezarın yaklaşık yerini gösterdi.

Yaşlı adam biraz yanılmıştı. Sade, süsü olmayan ve içine girilip soyulalı epeyce zaman geçmiş birçok mezarın kapısını süpürdükten sonra, firavun III. Amenofis'in sarayında bahçıvanbaşı olan ve tanrı Amon'a ait yerleri süslemekle görevlendirilen Sennefer adlı bir Tebai soylusunun mezarına girdik.

Çok dik yokuşla inen bir dehlizden mezar odasına geçiliyordu. Burası güzel oyulmuş, kare tabanlı dikmelerle süslenmiş bir yerdi. Her yerde ölen adamla karısını yaşamda kalmalarını sağlayan törensel hareketleri yaparken gösteren

çok güzel süslemeler vardı. Sennefer'in karısı pek alımlı bir genç kadıymış. Bakışı Lady Ophelia'ninkini andırıyordu.

Süleyman ışık tutup tavanı aydınlattı. Yukarı baktım. Gördüm ki, amacımıza ulaşmışız. Bu mezarın gökyüzü, siyah salkımlar veren gür bir asma yuvasıydı. Ana çubuğu topraktan fıskırtan Sennefer ve karısı, sulu taneler, asma dalları ve birbirine dolanmış asma yaprakları cennetinde yaşıyorlardı.

Yazık ki, lahit önündeki odanın durumu o kadar iç açıcı değildi. Kahverengine dönmüş sargılar, kırılmış kemikler, lahdin un ufak olmuş tahtası. Bütün bunlar ilk varsayımımdan tümünden doğruluyordu. Hâlâ eksik olan kanıt bana verdiğinden ötürü Bedevi kabile şefine içimden teşekkür ettim.

- Zor iş olacak ama, dedim Süleyman'a, kazanmaya çalışacağız.

*

Gurnah şatosuna döndüğümde üzgün yüzlü bir Rosellini karşıladı.

- Size kötü bir haber vereceğim. Birden, size darbe olmasın diye bana yazmışlar Paris'ten.

Kanımdın çekildiğini hissettim. Hemen kızımı, ağabeyimi düşündüm.

- Çabuk söyleyin, İppolito!

- Akademi üyeliği adaylığınız reddedilmiş. Mösyö Pardessus diye birini seçmişler.

Bir kahkaha kopardım.

- Desenize pardösünün altına pantolon olmuşum. Şaşmadım. Henüz keşiflerime, iyi ya da kötü niyetle onun önemi yok, karşı çıkılırken Akademiye çağırılıyordum koltuklarım kabarırdı. Öğrendiklerimi geliştirir ve Tebai yıkıntılarının orta yerinde olağanüstü bulgular toplarken Akademi beni

düşünseydi yine koltuklarını kabarırdı. Seçilmemi ulusuma verilmiş bir ödöl gibi görürdüm. Akademi beni bu doyumdan yoksun bırakmayı uygun buldu. Ben de, bundan böyle, ona doğru tek bir adım atmıyacağım; o beni çağırdığı zaman, ince zevkli bir içki düşkünü, altı aydır tapası açık bekleyen şampanyaya nasıl bakarsa, oradaki koltuğa da ben öyle bakacağım. Nil'in suyu bile insan susamamışsa, tiksinti veriyor. Tanrı Akademiye iyilik versin.

- Bir tane de iyi haberim var, dedi Rosellini. Bir özel ulak Paşa'dan armağan getirdi.

Öğrencimin elime verdiği, çok ağır bir altın kılıçtı. Bir şey söylemeden aldım ve odama çekildim.

*

Gurnah geceleri beni büyülüyordu. Hiçbir kalemin renkliliği ve sevecenliği, gökyüzünün gece ovanın üzerindeki görünümünü anlatmaya yetmez.

Yine de, o gece, beni yeniden canlandıran sessizliğin ortasında her zaman bulduğum dinginliğin tadına varamamıştım. Akademi, bilimin resmi yüzü, Mısır'ın eşekleri kadar bile işe yaramaz bilgisiz herifler, zorbanın kılıcı, hepsi birden fazla gelmişti. Gençliğimde öfkemi, hırslımı hep ayakta tutmuş olan başkaldırı ateşi yeniden içime doluyordu.

Mısır'ın saltık efendisi Mehmet Ali'ye verilmek üzere bir muhtıra yazmaya başladım. Eskilerin bazen ülkelerini inek biçiminde gösterdiklerini bilen Paşa, o ineği sonuna kadar sağlamakta hiç duraksamıyordu. İşte Drovetti diye bir adamın soylu yol göstericiliği vere vere, bu iyi ve güzel sonucu vermişti. İçimdekileri ayrıntısıyla boşalttım.

Firavunlar döneminin en önemli anıtları neredeyse gözümüzün önünde yıkılıp yerle bir edildiği için, kaç kez heyetim yolunu tümünden süpürülmüş bulmuştu. Kaç kez bunları sayıp

dökmüş, henüz ayakta bulunan fakat yakında yok olabilecek o geniş kalıtı kurtarmak için Paşa'nın sonsuz bilgeliğine başvurmuştuk. Yalnız taşların değil, insanların da onlarla birlikte acı çektiğini söyledim. Fellahların korkunç yoksulluğuna karşı çıktım. Karınlarının doyması, açıkça adı söylenmeyen bu tutsaklıktan kurtulmaları için eğitim görsünler diye yalvardım.

Mısır'ın gerçek düşmanlarına yani tapınak yıkıcılarına, güherçile arayıcılarına, şeker imalathanesi kurucularına, mezar soyguncularına, her şeyi yıkıp geçen su taşmalarına, fellahların bilgisizliğine, eski eser koleksiyoncularına karşı savaşmak gerekiyordu.

Muhtıram şafak söker sökmez Mehmet Ali'nin sarayına yollanacaktı ve hiç vakit yitirilmeden yerine varacağından emindim. Ağabeyim Jacques-Joseph olsaydı, kendi güvenliğini düşünüp sözcüklerimi daha bir sakıncayla seçmemi öğütlerdi, fakat güvenlik dedikleri bana vız geliyordu.

O coşkuyla oturup müzeci ve bilgin olarak gösterdiğim etkinliğimin bir dökümünü çıkardım. Louvre'un içinde açılan ve geliştirmek için gerekli olanakları sağlamaksızın beni başına getirdikleri Mısır müzesinden söz etmeyi de unuttum. Olanaksızlığa karşın, oraya irili ufaklı yapıtlar toplamıştım. Aralarında ufak fakat çok ilginç şeyler vardı. Binlerce büyük hacimli şey arasında özel süsleriyle dikkati çeken ya da üzerinde Yunanca yazıt bulunan üç dört mumya seçmiştim.

Sonra, Krallar vadisindeki I. Sethi mezarından en güzel renkli kabartmayı almıştım. Tek başına bu, bütün bir koleksiyon değerinde bir parçaydı. Başıma epeyce de iş açtı. Herhalde İskenderiye'deki İngilizlerle aramda dava konusu olacak. Çünkü, mezarın yasal sahibinin kendileri olduğunu ileri sürüyorlar. İstediklerini iddia etsinler, iki şıktan biri: Ya o canım kabartma Toulon'a varacak ya da yabancıların eline

geçmektense denizin veya Nil'in dibini boylayacak. Bu konuda kararım kesin. Kahire'den gelmiş gelecek tüm lahitlerin en güzelini aldım. Yeşil bazalttan yapılmış, içi dışı kabartmalarla, daha doğrusu akıl almaz bir kusursuzluk ve incelikle işlenmiş akiklerle süslü bir lahit⁵¹. Bu, bu türde düşünülebilecek en eksiksiz örnek. Yontusu öylesine ince, öylesine değerli ki, bir hanımefendinin giyinme odasına, bir salona süs diye oturtulabilir. Kapağında yarı-kabartma olarak çok güzel yapılmış bir kadın figürü var. Sadece bu parça, beni saray nezdinde düze çıkarır. Bunu bana minnet duyarlar diye söylemiyorum, para bakımından söylüyorum. Çünkü bu lahit yirmi bin, otuz bin franka alınanlarla kıyaslanırsa, kesinlikle yüz bin eder. Kabartma ve lahit, şimdiye kadar Avrupa'ya gönderilen Mısır yapıtlarının en güzelleri. Seferimin ganimeti olarak beni izlemeleri, Paris'e gönderilmeleri hakkında uygun düşer. Umarım sonsuza dek Louvre'da benim anımı yaşatacaklardır.

Sabahın erken saatlerindeki serin rüzgâr esmeye başladığında sırtıma yün bir harmaniye alıp şatodan çıktım. Çölün başladığı yere kadar yürüdüm. Uzaklarda bir kervan güneye doğru yola çıkıyordu.

At üzerinde beyaz bir görüntü, ufak kum bulutları kaldırarak bana doğru yöneldi.

Yüz çizgileri kasılmış Lady Redgrave benim hizama gelince durdu.

- Her alanda kazanmayı seversiniz, Champollion. Gözünüz aydın. Dayım Thomas Young, 10 Mayıs 1829 günü Londra'da ölmüş. Hazırlamakta olduğu hiyeroglif sözlüğü üzerinde son ana kadar çalışmış. Son soluğunu verirken kalem elimden düşmüş. Mutlu musunuz?

- Bir araştırmacının ölümüne nasıl sevinebilirim? dedim. Sesim, içimde uyanan duygularla kırık çıkıyordu. Karşı karşıya

51 Louvre Müzesi'ndedir.

gelip neden yanıldığını kendisine anlatmayı o kadar istiyordum ki.

- O yanılmadı. Yanılan sizsiniz! Hiyeroglifleri çözen adam olarak gelecek kuşaklar Thomas Young'ın ününü yüceltirken siz çoktan unutulmuş olacaksınız!

Dizginlerini çekip yön değiştirdi ve doğuya doğru dört nala gitti.

*

Öğle yemeğindeydik, Süleyman gelip başlarında bir su-bayla birkaç Osmanlı askerinin geldiğini, bunların Paşa tarafından gönderilmiş olduklarını bildirdi. Mehmet Ali az önce Tebai'deki saraylarından birine gelmiş. Vakit yitirmeden oraya gitmem isteniyormuş.

- Bu da ne oluyor? diye Rosellini tedirgin oldu. Bu acele çağrı neyin nesi?

- İç sorunlarımızla ilgili birkaç şey vardı da, diye renk vermeden yanıtlamaya çalıştım. Şayet... Şayet dönmezsem Fransız makamlarına haber verin ve derhal Avrupa'ya dönün.

Ürkmüş ve şaşmış olan Rosellini, ağzı açık kala kalırken ben Mehmet Ali'nin pençelerinin arasına atılmak üzere Gurnah'daki yemek odamızdan çıkıyordum.

*

“Şişinmek” deyimini hiçbir zaman hiçbir kimseye, o gün Mısır Paşası'nın özel dairesine girerken içinden kavak yaprağı gibi titreyip dışından hiçbir şeyler belli etmeyen ben Jean-François Champollion Efendiye olduğunca uygun düşmemiştir.

Mehmet Ali, kendisine bir imparator havası veren yüksek arkalıklı bir koltuğa oturmuştu. Uzun bir amber çubuk tüttürüyor, eliyle, özenle biçim verilmiş sakalını sıvazlıyordu. Avını gözleyen bir yaban hayvanı gibi, kıpırdamadan duruyordu.

- O görkemli armağanınızdan ötürü teşekkür etmeme izin veriniz, Paşa Hazretleri.

- Muhtıranızı büyük dikkatle okudum, Mösyö Champolli-on. Pek şaşılasi olgulardan söz ediyor.

Paşa, doğu nezaketinin kurallarına ters düşen bir şey yapmış, doğrudan konuya girmişti. Bu, iyiye işaret değildi. Genel vali, siyaset adamı niteliklerini bir yana bırakıp savaşçı komutan niteliklerini takınıyordu.

- Yıkılmış, yerle bir edilmiş tapınaklardan söz ediyorsunuz. Bunlar yanlış söylentiler değil mi? Yıkılmalar, zamanın yıpratması sonucu değil midir?

- Hayır, Paşa Hazretleri, o önemli olaylar sizin saltanatınız sırasında meydana gelmiştir. El Kab, Antinoe ya da Kontralatopolis kadar büyük tapınaklar ikonoklastların, yani insan resmi düşmanlarının ve kutsal yer kirleticilerinin eylemleri sonucu tümenden yok olmuştur. Barbarların yaptığını düşüneneğimiz bu üzücü olayları bilginize sunmak benim görevimdi. Elbette, o adamlar bu işleri ancak sizden habersiz yapmış olabilirler.

- Elbette, diye onayladı ama, sesi buz gibiydi.

- Muhtıramla, diye sürdürdüm konuşmamı, sonunda açık ve tam bilgi almış oluyorsunuz. Artık, Paşa Hazretleri, ödünsüz davranmak gerekiyor. Tüm dünyaya karşı devlet başkanı onurunuz ve ününüz söz konusu. Ayakta kalmış anıtları koruyacağınız ve yeni yıkımlara uğratılmayacakları konusunda bana söz veriniz.

Mehmet Ali başını salladı. İki anlama çekilebilir bir işaret-ti. Daha ileri gidemezdim artık. Çok kuru bir sesle

- Bana Büyük Ramses'i anlatın! dedi.

Şaşkınlığımı belli etmeden o şaşırtıcı firavunun saltanatını anlatmaya koyuldum, kaç anıt yaptırdığını, kaç anıt onarttığını söyledim. Eski Mısır'ın bilim ve sanatta eriştiği çok ileri düzeyi anımsattım. Harita bilimi konusunda bir şeyler söylerken Paşa durdurdu.

- Firavunlar zamanı Mısır'ının ayrıntılı bir haritasını yapabilir misiniz, bana? Öyle bir şey, korunacak yerlerin gözetimini kolaylaştırır.

- Elden geldiğince çabuk yaparım, Paşa Hazretleri.

- Geçmişle sınırlı kalmamışsınız, Mösyö Champollion. Muhtıranız, fellahların içinde bulundukları koşullar üzerinde çok duruyor. Sanki onların yoksulluğundan ben sorumluymuşum gibi.

- Öyle bir şey yazmadım, Paşa Hazretleri. Halk, eğitim almalıdır ve o eğitimi yalnız siz sağlayabilirsiniz. Memlûklar o halkı yoksulluk ve mutsuzluğa batırmışlar. O adaletsizliğe son vermek sizin hükümdarlığınız gereği olacaktır.

Paşa uzun uzun çubuğunu tüttürdü, konuşmuyordu. Sonra, yüzüne haince bir gülüş yayıldı.

- Peki, dedi, Ramses gerçekten firavunların en büyüğü müydü?

Bu iki yüzlü zorbanın gırtlığına atlamaktan beni hangi tanrısal el alıkoydu, bilemiyorum. İçimde kabaran öfkenin farkındaydı ve bununla eğleniyordu.

Belli belirsiz bir iki nezaket tümcesi mırıldanıp izin istedim.

*

Gurnah şatosuna döndüğümde hâlâ içime tıktığım öfkenin etkisi altındaydım. Cümle kapısının önünde birçok uşağın toplanmış olduğunu görünce, birden bire öfkenin yerini çok büyük bir korku aldı.

İçeri girebilmek için adamları itelemek zorunda kaldım.
Gördüğüm şey kanımı dondurdu.

İppolito Rosellini toprak zemine uzanmıştı, gözleri kayıyordu. Profesör Raddi üzerine eğilmiş bir şey içirmeye çalışıyordu.

- Akrep soktu, diye açıkladı.

Neye uğradığımı şaşırmışım. Çömeldim.

- İppolito...

- Yaşayacak, diye tanısını koydu Profesör Raddi. Fakat ileriki yıllarda sağlığının iyi gideceğine güvence veremem. Yardım edin bana, yatağına götürelim.

- Süleyman nerede?

- Köy tabibini getirmeye gitti. İkimiz bir olup öğrencinize bu badireyi atlatacağız.

*

Rosellini iki gün iki gece kendini bilmeden yattı. Ben de o arada bir dakika uyuyamadım. Sonunda, korkutucu çehresine, bitkin vücuduna karşın, aramıza döndü. Profesör Raddi ve köy tabibi, manyetizmayla, iyileştirici otlarla, bir tansık yaratmışlardı. Hasta, biraz karnını doyurduktan sonra, iyileşme uykusuna yattı. Mineralojist bana:

- Siz de öyle yapmalısınız, diye öğütte bulunuyordu. Bitkinliğin sınırlarını aştınız.

- Siz de gücünüzden çok şey verdiniz onu iyileştirmek için.

- En ufak bir önemi yok, Champollion. Mineral koleksiyonum tamamlandı. Yeryüzünün öyküsünü artık biliyorum, yazabilirdim, ama kelekleri, yumuşak, rengârenk, nazik kelekleri keşfettiğimden beri o iş beni ilgilendirmiyor.

Kelekleri avlamakla iyi etmedim.

Gözlemlemekle yetinmeliymişim. Yaşamımızı boşa harcıyoruz, bizi aşan şu dünya karşısında hafiflik etmekle suç işlemiş oluyoruz. Çöl, Champollion, gerçek bilgelik, gerçek sevgi orada. Asıl yolculuk, yanına rüzgârı alıp çöle açılmak.

Demek istediğini fazlasıyla anlamış olmaktan korkuyordum, cümle kapısın önünde yolunu kestim.

- Beni tutmaya kalkışmak boşuna olur, Champollion. Pekâlâ biliyorsunuz ki, ben de sizin gibi aklıma eseni yaparım. İhtiyar bir kaçıkla kim uğraşmaya devam edebilir? Hiçbir bağımlılık yok. Çölle tanıştığımdan beri ailem kalmadı, yurdum kalmadı. Çöl beni çağırıyor, öyle güçlü çağırıyor ki...

- Bu akşam burada kalın, profesör. İkimiz de uzun sohbet edemeyecek kadar yorgunuz. Yarın sabah konuşuruz. Size anlatacak çok şeyim var.

Profesör Raddi bir hasıra uzandı, hemen de uyudu. Olabildiğince uzun bir süre uykuya direndim, fakat gözkapaklarım düşüyordu. Ben de sızmışım.

*

Süleyman uyandırdı beni.

Sıçrayıp doğruldum. Profesör Raddi'nin yattığı yerin boş olduğunu gördüm.

- Şafaktan önce gitti, diye açıkladı Süleyman.
- Nereye gittiğini söyledi mi sana?
- Çölden geçip Deltaya.
- Sen de tutmadın adamı!
- Hiç kimse bir adamı Doğusuna gitmekten alıkoyamaz.

Profesör Raddi'yi bir daha hiç görmedik. Cesedini bulan da olmadı.

YİRMİ ALTINCI BÖLÜM

Avrupalı giysiler içinde, kırmızı yüzlü, ufak tefek bir adam Gurnah sarayının girişini sormuş. O sırada Rosellini ile ikimiz hiç konuşmadan öğle yemeği yiyorduk. Öğrencim akrep sokmasından sonra henüz kendini toparlayamamıştı.

İnliyor, vücudundaki yaygın ağrılardan yakınıyordu. Ağrıları düşünmesini engelliyor, rahat çalıştırtmıyormuş. Profesör Raddi'nin yitip gitmesi onu hiç etkilememişti. Hattâ biz, iki ejiptolog, yalnız kalmış olmamızdan mutluydu.

Kazı izlencesini yürüten işçi postalarının başındaydı ve çalışmalarını büyük titizlikle gözetiyordu.

Süleyman konuğu içeri aldı.

- Mösyö Champollion?

- Benim.

- Ben Mösyö Mimaut'nun kâtibiyim. Ufak tefek adam, bunu papadan ya da Fransa kralından söz eder gibi tumtu-raklı bir sesle söylemişti.

Benim tepkisizliğim adamı büyük düş kırıklığına uğrattı.

- Çok iyi, dedim, ama o zat kimdir?

Sorum, konuğumuzun gücüne gitmişti, şişinerek

- Mösyö Mimaut, Bernardino Drovetti'nin yerine atanmış bulunuyor, dedi.

Tebai'nin gökleri başıma düşer gibi oldu.

- Ama... Ne zamandan beri?

- Karar 5 Ocak tarihini taşıyor. Size İskenderiye'den bir mektup gönderdiler.

- Öyle bir şey almadım.

- Olanaksız! Resmi bir belgeydi. Başkonsolos Drovetti'ye gönderilmişti ve kendisi belgeyi size ulaştırmakla görevlendirilmişti! Bu durumda, yönetim açısından bir soruşturma açılması gerekir.

- Paşa'nın bu değişiklikten haberi var mı?

- Elbette, diye yanıtladı kâtip. Hattâ sizin Mısır'a gelmenizden önce pek sıkı fıkı olduğu Drovetti'ye verilen bu ceza onun başının altından çıktı. Mehmet Ali, başkonsolosun size karşı, özellikle hiç bekletmeden size vermesi gereken izinname konusunda, pek çok dolap çevirdiğini öğrenmiş. Kazılara ayrılan para için de öyle olmuş. On altı ay önce kazılar için istenen ve Drovetti tarafından bloke edilen on bin frankı şimdi getirdim.

Rosellini sıcağı, yorgunluğu, akrepleri, can acısını unutmuştu. Çok tatlı bir utku duygusu benliğini sardı. Yazık ki, bu uzun sürmedi. Çünkü bu beklenmedik devrilmenin sonuçları tedirgin edici olabiliirdi.

- Şu halde, Drovetti, yerine başkasının geleceğini aylardır biliyordu?

- Eski başkonsolos, dedi ufak adam kuru bir sesle, hırslı bir kimsedir. Karara itiraz etti, ama büyük üzüntüyle kabul etmek zorunda kaldı. Ne var ki, resmen kendisinin olmayan bir makamın görevini aylarca yerine getirerek iyi niyet gösterdi. Böylece Mösyö Mimaut rahatlıkla hazırlığını yaptı. Bu geçiş dönemi artık bitiyor.

- Drovetti'nin nerede bulunduğunu biliyor musunuz?

- Burada, Tebai'de. Bu akşam ya da yarın pek gösterişli bir alayla yola çıkacak.

- Bagajlarını denetlediniz mi?

Ufak adam kızdı.

- Olacak şey mi, Mösyö Champollion! Bernardino Drovetti, diplomattır. İsteddiği gibi gidip gelmede, istediği şeyi alıp götürmede özgürdür.

- Ben de bundan korkuyordum işte. Bu iğrenç kaçakçılığa son verebilmek için önümde ancak birkaç saat kalmış.

Haberi getireni de Rosellini'yi de birbirinden şaşkın bir durumda bırakıp dışarı fırladım. Süleyman da arkamda.

- Olabildiğince çabuk el koymalıyız bu soruna, dedim. Hemen Şeyh Abdül Gurnah nekropolüne gidelim.

- Şunu alın, dedi Süleyman. Uzattığı elindeki tüfektir.

- Kullanmasını bilmem ki. İki tane emin adam alalım yanımıza.

Bu kez eşeklerimizi hızlı gitmeye zorladık. Mezarların içine kazılmış bulunduğu tepeye çıkarken hiçbir korku duymuyordum. Drovetti'nin kötü gizini açığa çıkarttığımda neyle karşılaşacağımı bildiğimi sanıyordum. Sadece benim orada bulunmamın herhangi bir güç kullanma eylemini önleyeceğini sanıyordum.

Küçük birliğini tepenin eteğinde durdurdum. Yamaçta birçok delik görüyorduk, bunlar şimdi yağmacılarca boşaltılmış mezarların yerleriydi. Genellikle bu yıkıntılarda dolaşan insan olmazdı.

- Şurada! diye Süleyman bir yeri gösterdi.

Yokuşun ortalarında, bir gölgenin görünmesiyle mezarlardan birine süzülmesi bir olmuştu.

- Gidelim oraya.

- Bırakın ben önden yürüyeyim, diye dayattı Süleyman. Siz pek göze batarsınız.

Yan yana dizilip o gördüğümüz deliğe doğru ilerledik. Gerçek bir mağaranın ağzıymış. Dik eğilimli bir dehlizden giriliyordu. Hiç kuşkusuz, Tebai'den önemli bir kişinin güzel ve geniş mezarı olmalıydı ama, çoktan yağmalanmıştı.

Dehlize girer girmez üzerimize bir taş atıldı ve ufak bir aralıkla bizi ıskaladı. Süleyman tüfeğini omuzlayıp bir el ateş etti. Mezarın derinliklerinde bir kargaşa oldu.

Yanımızdaki iki Araba, onlar da silahlıydılar, anlatmak zorunda kaldım ki, cin peri filan yok, patırtıyı yapanlar en adından birer hırsız.

Koşa koşa önümüzdeki birinci odaya girdik, çok büyük bir yerdi. Karşımıza çıkan şey gerek görünüm gerek koku bakımından öylesine ürkütücüydü ki, peşimizden gelenler pabuçsuz kaçmasınlar diye vücudumu siper etmek zorunda kaldım.

Yirmiden çok mumya, kimi duvara dayanmış, kimi yere yatırılmış, bir ölüler kurulu oluşturmuştu. Birkaçı hâlâ sargılarının içindeyse de, çoğunluğu çözülmüştü ve kararmış etleleriyle yarı çürüme durumundaydılar. Yerde, sepetlerin içinde başlar, eller, ayaklar görölüyordu.

- İşte, dedim Süleyman'a duygularıma zor egemen olarak, Drovetti ile çetesinin ticareti. Merâklısına mumya eti satmak. Bu yük, adamın kendisiyle birlikte Avrupa'ya gidecekti. Şimdi anlıyorsun, değil mi, beni Tebai'den uzaklaştırmayı, hattâ büsbütün ortadan kaldırmayı neden istediğini? Eski Mısırlılara karşı işlediği suçu ortaya çıkaracağımı seziyordu.

Genellikle dingin olan Süleyman, soğukkanlılığını yitiriyordu.

- Bu korkunç ticaretin yasaklandığını sanıyordum.

- XVI. ve XVII. yüzyıllarda bu ticaret en parlak dönemini yaşamış. O zamanlarda mumya etinin sağaltımda değeri olduğuna inanılmış. Köylüler ölülerini çıkarır, Kahire'ye, İskenderiye'ye gönderirlermiş. Oradan da kaçakçılar mallarını ya bütün mumya olarak ya da parça parça Avrupa'ya sevk ederlermiş. Elleri mumya kalmayınca bir iki fellahı öldürür, mumyalarlarmış.

- Bunu yapan ahlâksızları tutuklamak gerek. Nereye cehennem oldular?

Birkaç dakika geçti geçmedi, önü taşlarla alelacele kapatılmış dapdaracık bir geçit bulduk.

Tozdan yarı yarıya boğulmuş durumda, ilerlemeye başlıyordum, Süleyman belimden çekti.

- Bir kez de benim dediğim olacak. Silahlı olan, benim.

Sert bir hareketle beni itip o zahmetli inişe başladı. Dehlizde bekletilen başka mumyalar da varmış. Geçerken ölümlere dayanıyor, tozların içine düşürüyorduk. Çehrelerimizin yüzyıllar önce ölmüş kişilerin çehrelerine değdiği oluyordu. Ayaklarımın dibine bir baş yuvarlandı.

Birden iki el silah atıldı.

Süleyman önümde yere yıkıldı.

Zorlukla omuzlarından kavrayıp yukarıdaki odaya çıkardım. Üstlerinin yaralandığını görünce büyük öfkeye kapılan iki Arap dar dehlize daldılar.

Süleyman'ı yere yatırdım. Göğsü kan içindeydi. Soluk aldikça büyük acı çekiyordu.

- Benim için bir şey yapmaya çalışmayın, dedi. İyiydi, Champollion iyiydi, sizin gibi bir Kardeşim olması.

Süleyman kollarımda öldü. Dudaklarında bir gülümseme vardı.

Öylesine acı çekiyordum ki, gözlerimden yaş gelmiyordu. Mısırlıların içinde en sevdiğim adam, benim yüzümden ölmüştü.

*

Süleyman'ın cesedini tutarak, yanımda hiç konuşmayan iki Arapla, uzun süre öyle kalakaldım. Zihnim, biçimlerden sıyrılmış bir dünyada dolaşıyordu. Şaşılacak bir şey olmuş, mumyalar, beni öldükten sonra dirilişe kesinlikle inandırmış-

lardı. Onlar, gelecekte Süleyman'ın şan şerefine doruğuna ulaşacağı yaşamın tanığıydılar.

İki yardımcı, biraz kendime geldiğimi görür görmez, mezarın en alt katına inmek için benden izin istediler. Süleyman'ın vurduğu kimsenin cesedi oradaymış.

Adam, Drovetti değil, ölüme kadar ona hizmet etmiş olan sadık kâhyası Muhtar'dı.

*

Paşa Tebai'den ayrılıp İskenderiye'ye gitmişti. Temsilcisi nezdinde yaptığım girişim hiçbir işe yaramadı. Elbette adam bana Drovetti'nin tuttuğu kaçak haydutlar hakkında derinlemesine bir kovuşturma açmaya söz verdi vermesine;

Drovetti ise Kahire'ye doğru yola çıkmıştı bile.

Mösyö Mimaout'nun kâtibine de ulaşamadım, başkente dönmüştü. Neden yakınacaktım? Ciddi kazılar yapmak için gerekli parasal olanak sonunda elime geçmişti. Öğrencim yanı başımdaydı. Drovetti artık beni hiçbir biçimde rahatsız etmeyecekti. Bir hizmetkârın ölümü çöl rüzgârının süpürüverdiği önemsiz bir olaydan öteye gitmezdi.

Kimse benim bir Kardeş'e, heyetin çalışması boyunca beni gözetmiş, korumuş, tanrıların bana sunduğunu geleceğe aktarayım diye yaşamını vermiş bir insanın yasını tuttuğumu bilmiyordu.

Süleyman'ın gömülmesinden önceki gece boyunca, sürekli olarak sözlüğüme ve dilbilgisi kitabıma çalıştım. Ona saygımı en canlı olarak böyle sunabileceğimi hissetmiştim.

Gece, naaşın onca mutlu günler geçirdiğimiz gösterişsiz konutumuz Gurnah şatosunun büyük salonunda bekletilmesini istemiştim. Cenaze töreni, fazla sığağa kalınmaması için, gün ağardıktan az sonra başladı.

Bir grup sağıcu kadın, bağırış çığırış, kapıya geldiler.

Saçlarında topraklar vardı. Göğüslerini dövüyorlar, insanı büyüleyen bir ezgiye uyararak çığlıklar atıyorlardı. Böylelikle, ölümün yıkıcı güçlerini uzaklaştırmayı umuyorlarmış.

Aileden kimse yoktu; onların yerini Rosellini ile ben tutuyorduk. İşlevimiz, sağucu kadınların tersine, kırırdamadan dingin beklemektir.

İki din adamı naaşı soyup özenle yıkadıktan sonra bembeyaz bir kefene sardılar. *Ulemadan*⁵² bir zat Kur'an'dan sureler okuyordu. Sonra çağdaş mumyacılar gelip naaşı tahta, kapaksız bir sandukaya koydular, üzerine kırmızı bir örtü örttüler. En sonunda benden Süleyman'ın mührünü kırmam istendi. Mührü, imzası demekti, bundan böyle insanların dünyasında bir işe yaramayacaktı.

Cenaze alayının en başında gülüşüp oynayan küçük çocuklar vardı. Bundan alınmamak gerekiyordu. Doğuda yas beyazlarla tutuluyor. İnsanın sevdiği bir kimsenin yitirilmesinden duyduğu acının üzerine, o kimsenin seçkinlerin cennetinde olduğunu bilmesinden duyduğu sevinç gelip oturuyor. Alay mezarlığa doğru yola çıkmadan önce din görevlileri naaşın üzerine gülsuyu serpip buhurdan salladılar. Acaba eski Mısır dilinde "buhur" sözcüğünün "tanrısal kılmak" anlamına geldiğini biliyorlar mıydı? Öte dünyanın kapısından sıkıntısızca geçmesini sağlayan bu kutsallık kokusu içinde Kardeş'im Süleyman, acele adımlarla son konutuna götürüldü. Bu sırada sağucu kadınlar kendi üstlerine başlarına tozlar döküyorlar, ciyak ciyak bağırıyorlardı.

Mezarlık pek gösterişsiz bir yerdirdi. Köyün yakınında, güneşin altında topluca birkaç ufak mezar taşı görülüyordu. Bir saniye yitirmeden, sanki Süleyman'ın somut görünümünü bizden çalmaya ölümün acelesi varmış gibi, naaşı tahta sandıktan çıkarıp başı güneye bakacak biçimde toprağa koydular. Töreni yöneten kişi mezarı taş ve kumla örttü. Bunu

52 Metnin aslında Türkçe.

yaparken ölüye öte dünyada kendisini karşılayıp sorguya çekecek olan iki meleğe doğru yanıtlar vermeye hazırlanmasını öğütüyordu. O sorgulama ölünün cennete mi cehenne me mi gideceği konusundaki kararı verdirecekti. Bu sözcükleri duyunca, bugüne kadar bu yolla uzanan ve yaşanan sevgili Mısır dinimi düşünmemek elimden gelir miydi hiç?

Sağucu kadınlar da töreni yöneten de sustular. Yoksul ölüler kenti, eski sessizliğine kapandı. Iskatçılar yaklaştı. Köylülerle birlikte ekmek ve hurma dağıttık. Böylelikle, mezar odalarının dinsel törene ayrılmış bölümlerinde verilen ve canlılarla ölüleri ayrılmaz biçimde birbirlerine bağlayan ilk-çağ şölenlerinin anısını yaşatmış oluyorduk.

Yalnız kalınca, Kardeş'imın mezarının üzerine bir hurma dalıyla bir karnı bıraktım.

Duyuların aldatması mı? Ruhunun kanatlarını açmış bir kuş biçiminde, hızla güneşe doğru uçup onun ışığında boğulduğunu görüyorum sandım.

Genç bir Arap kadın yaklaştı, mezara bir zambak koydu. Yüzünde peçe vardı ama, Lady Redgrave olduğunu kolayca çıkarabildim.

- Mısır'dan ayrılacağım, Jean-François. Beni paşaya ihbar etmişler. Ya siz? Siz de dönmek istiyorsanız?

- Dönmek mi?

- Yaşamınızın geri kalan bölümünü burada geçirecek değilsiniz, herhalde. Beni biraz seviyorsanız, ben sizi geri götürebilirim.

Bu sözler, yüreğimi parçaladı. Bende bir tutku uyandırmayı başarmıştı ama o tutkuya başka bir sevgiyi karşı çıkarıyordu.

- Gurbet nedir bilir misiniz, Lady Ophelia? İnsanın doğduğu ülkeden, yaşamının her saatini geçirmek istediği topraktan uzakta olmasının verdiği dayanılmaz acıyı bilir misiniz? Ben kırk yıla yakın bir süre bu acıyı yaşadım.

Mısır'a dönmek, yurdumu bulmak için bunca zaman bekledim. Belki bana deli diyeceksiniz ama, ben burada doğmuşum. Gerçek ülkem burası. Kendimi burada öyle iyi hissediyorum ki, sağlık sorunlarım yatışveriyor. Yeni ve bitmez bir enerji bana can veriyor. Kendimi her türlü işe kalkışacak, her türlü yorgunluğun üstesinden gelecek gibi hissediyorum. Yılın her gününü aydınlatan bu güneş ruhumu ve vücudumu besliyor. Bu topraklardan, bu anıtlardan uzaklaşırsam, ölürüm ben.

Lady Ophelia ağlıyordu.

- Demek ki, sizin yüzünüzden her şeyi yitirmiş olacağım.
- Öyle demeyin, Ophelia. Umduğunuz mutluluğu benimle bulamazdınız. Mısır, çok şey isteyen bir kuma olurdu size.
- Bırakın da ona ben karar vereyim, Jean-François Champollion.

YİRMİ YEDİNCİ BÖLÜM

1 Ağustos 1829 günü Rosellini ile ikimiz onca mutlu saatler geçirdiğimiz Gurnah şatosundan ayrılıp doğu kıyısına, Karnak'ın geniş sınırları içine yerleşmeye karar verdik. Mezarlar evreninden, birbiri arkası sıra gelen o pek çok ayrılmadan, bırakmadan sonra, yeni bir dingin dönem yaşamak için tapınakların tapınağına gereksinimim vardı.

Yeni çalışma yerimizi -L'Hôte olsaydı genel karargâh derdi- tanrıça Opet'e adanmış Ptolemaios tapınağına kurdum. Duvarlardaki yazılardan Opet'in, dölyatağı olmak gibi bir gizli işlevinin olduğunu öğrendik. Öte dünyaya ait bir döl yatağıydı ve bu işleviyle yeni bir güneş diye kabul edilen Osiris'i canlandırıyordu.

Koridorları çeşitli odalara ve uzunlamasına sütunlu bir salona açılan bu küçük tapınağın pek rahat bir konut olduğu anlaşıldı. Aşçılarla uşaklar, dışarıda çadırlarda kalıyorlardı.

Bir ejiptolog için bir tapınakta oturmaktan daha güzel bir düş olabilir mi? Buradaki serinliğin, seçkinlerin varlığının elle tutulacak gibi somut anılarının, çevremizdeki kutsal tümcelerinin sihirli gücünün bize çalışma ve araştırmaya pek uygun bir ortam sağladığı anlaşıldı. Beni rahatsız eden tek nokta, öğrencime karşı beslediğim yeni duyguydu. Genellikle insanlara karşı güvensizliğe benzer bu şeyi duymazdım ben. Bilginde bir tutku olduğu yadsınamaz, fakat o tutku

içteki varlığın duyarlığını kurutuyor. Süleyman'ın sessiz kardeşliğini, L'Hôte'un sıcaklığını, Profesör Raddi'nin bilgece deliliğini, hattâ Peder Bidant'ın yürek sıkıntıları içindeki inancını öyle arıyordum ki... Tapınağın loşluğunda onların gölgeleri dönüp duruyordu, arada bir de, İsis'inkiden ayıramadığım bir kadın gülümsemesi seçer gibi oluyordum.

Karnak'taki dünya, bir insanın kavrayabileceği dünyaların en bitmez tükenmezidir. Mısırlılar, buraya haklı olarak yeryüzünde cennet adını vermişler. Gerçekte bu tapınak birçok mahalleden oluşan bir kutsal kent, büyüme süreci hiçbir zaman son bulmamış canlı bir organizma. Bu yapı yerine hiçbir mimar bitti dememiş; öyle ki, yarının yapıcıları, orada var olan anıtları yüzyıllar boyunca yenilemek, ilk durumlarına getirmek, çökmüş sütunlarını yeniden dikmek, kapıkulelerini onarmak, kumlar, yıkıntılar ve insan salaklığı altında saklı kalmış güzelliklerini ortaya çıkarmak için çalışacaklar.

Az önce öğrendim ki, Kudüs başpiskoposu cenapları, bana Saint-Sépulcre⁵³ nişanı, şövalye haçını lütfetmek kararındaymış ve nişanın belgeleri İskenderiye'ye ulaşmış. Nişanı taşıma harcını ödeyerek oradan alabilecekmişim. Belgelerin beheri için yüz lui⁵⁴ ödemem gerekiyordu. Anlaşıldığına göre, Şeria ırmağı kıyısındakiler, biz Seine kıyısındakilerin Karun olmadığımızdan, biraz kurnazlık göstermezsek talih çarkının bizlerden yana dönmediğinden habersiz bulunuyorlar. Kısaca, imansızları yenmek için şövalye haçını takma konusunda nice hevesli olursam olayım, bu onurdan vazgeçmek zorundayım. Onu elde etmeye değer bulunmamla yetinecektim. Bu ölümlü dünyanın yükümlerini üstlenmek, bilgilerin yoksul koşullarına göre bir şey değil.

53 Saint Sépulcre: Kutsal mezar, İsa Peygamberin mezarı. XV.yy sonlarında papa VI.Alexandre'in kurduğu bir tarıkata ve bu tarikatın nişanlarına verilen ad. (ç.n.)

54 Louis. Eski bir Fransız parası. Olayın geçtiği sırada yirmi dört frank etmekteydi.(ç.n.)

Tapınağın en aşağısında bir yerde oturmuş, dilbilgisi kitabımın bir bölümünü bitiriyordum ki, Rosellini çıka geldi. Kaskatı, neredeyse kasıtlı bir tutumu vardı, benimle konuşmak istiyormuş.

- Hocam, dedi, önemli bir karar verdim. Artık bu koşullarda doğru dürüst çalışmam. İtalya'ya dönüp bir müze düzenlemeye başlamalıyım. Yolculuk uzun ve zahmetli olacak. Herhalde birtakım parçalar kırılacak, hattâ yitirilecek. Beni büyük bir görev bekliyor. Sağlığım da iyi değil. Böyle bir bilimsel seferin başarısı, her şeyden önce, alanda elde edilen sonuçların bilimsel olarak değerlendirilmesine bağlıdır. Bu olmazsa, yapılan şey bir keyif yolculuğundan öteye gitmez.

- İki insanın öldüğü ve başkalarının da kaderlerinin bağlandığını gördüğü bir keyif yolculuğu, İppolito.

- O ayrıntılar beni ilgilendirmiyor.

- İsteddiğiniz gibi davranmakta özgürsünüz.

Rosellini çıkıp gitmek üzereydi ki, fikrini değiştirip döndü.

- Son bir soru, hocam. Gerçekten hiyeroglifleri çözmeyi başardınız mı?

- Sanıyorum, bunun kanıtını da vereceğim.

- Neden, o halde, elinizdeki anahtarların tümünü bana vermediniz?

Nasıl yanıt verebilirdim bu soruya? Ya yalana sapmam ya da onun kişiliğini tartışma konusu yapmam gerekirdi. Yalandan nefret ederdim, kişiliğini tartışma konusu yapmayı ise o ne kabul ederdi ne anlardı. Ağzımdan tek sözcük çıkmadı. Kim bilir susmamı nasıl yorumlamıştır.

*

İşte, işçilerim, fellahlar ve Karnak'la baş başa yapayalnızım. Yazıcılar, tanrı Amon'un bu mülkünün, çevresindeki

kırların tatlı, yumuşak havasını, sanki müzikle eşlik edercesine öylesine iyi anlatmışlardı ki, sevgili taşlarımı bırakıp köylülerin arasında tadını çıkararak bütün bir gün geçirdim. Tarlalarda kadınlar peçesiz dolaşıyorlar, çocuklar çıplak oynuyorlardı. Benim orada bulunmamdan hoşlandılar, bana pek iyi davrandılar. Elbette, bunda Avrupalıya benzer yerimin kalmaması da etken olmuş olabilir. Bir de, sıradan insanların dilini konuşuyordum. O sıradan insanlar ki, toprağı tırnaklarıyla kazırken, tohum atarken, sularken, hasadı toplarken, sürüleri otlatırken, develeri, eşekleri, mandalarıyla birlikte, gece köyü çok iyi beklemekle kalmayıp sıcak öğle güneşi altındaki uykusunda bile gözünden bir şey kaçırmayan sarı ya da kara köpekleriyle birlikte otururken binlerce yıldır hep aynı hareketleri yaparlar.

Ekili tarlaların ortasında bir kuyunun bileziğine oturmuş, epeyce zamandır tatlı düşüncelere dalmıştım. Hemen yanı başımda, ılıgınağacı gölgesinde bir anne, bebeğini boyaları solmuş bir halının üzerine yatırmış, onunla oynuyordu.

Böylece göğün sıcaklığını, toprağın Nil'e duyduğu sevgiyi anlatışını, varlığını mevsimlerin birbirini izlemesine bırakmış insanların saydamlığını öğreniyordum.

Kendimi katıksız bir tembelliğe, hiçbir şey düşünmemeye bırakmak isterdim ama, hayır... Ölünceye kadar, sanki yer yüzünde geçirdiğimiz bu zaman sonsuzlukla kıyaslanınca pek kısa bir süre değilmiş gibi, kendi kendimize işkence etmek, içimizde var olanın en iyisini bulup ortaya çıkarmak zorundayız.

Yaşamımın ölümler arasında, tarihin tozlarını karıştırmakla geçtiği sanılabilir. Oysa ki, bu çalışmaların, bu araştırmaların çoğu beni bir sonsuz yaşamın canlı varlıklarıyla yan yana getiriyor. Çevremde bir o kadar yaşayan kimse yok. Kütle sadece yaşadığını sanıyor, halbuki şimdiden, tıpkı benim gibi, zamanın yuttuğu bir gölgeden başka bir şey değil.

Altın rengi ekinlerle sınırdış yeşil ovadın sürülerin dönüşünü görünce düş görmüş olduğumu sandım. Akşam mı oluyordu, şimdiden? Kuzeyden rüzgâr esmeye başladı. Pek ufak bir palmye korusunun yapraklarını hışırdatıyordu.

Sözcüklerle anlatılamayacak bu esinti, insanın tüm vücuduna işliyordu. Yavaş yavaş uyuşukluğumdan sıyrıldım, yaşadığım şey, gün sonu dirilişiydi. Gittikçe koyulaşan yeşil renk, sonunda karardı. Sıcak hafifledi, derimin üzerinde bir okşayışa döndü. Kuru görünümlü tepeler batan güneşin ışınlarıyla kızarmaya başladı.

Gökyüzünde, büyük fırça vuruşlarıyla yayılmış on kadar renk fışkırdı. Kuşlar, arkalarında turuncu, mavi, narçiçeği, mor izler bırakarak uçuyorlardı. Onların ötüşlerine ırmak üzerindeki gemicilerin, hâlâ biraz su çeken fellahların, köye doğru çıkan kadınların şarkıları ekleniyordu.

Öte dünyanın Nil'iyle bu dünyanın Nil'i yakında tek bir yolda birleşip buradan ayrılacaktı. Çevremdeki somut görünüm gittikçe zayıflayarak yerini ruhun gördüklerine bırakıyordu.

Artık Karnak tapınağının içine dönmem ve odalarda oradan oraya dolaşmam zamanı gelmişti.

Bekçiler, köyleri gözetmek üzere Nil balçığından yapılmış direklerin tepesine çıkıyorlardı. Akasyalar, mimozalar, palmyeler, arpa ve buğdaylar gecenin serinliği içinde yarı kararığa gömülüyordu. Hepsi yeni bir sabahın tansısını bekliyordu. Güneş yeraltı uçurumlarındaki şeytanları yenebilirse o yeni sabahı yaratacaktı.

Atum'un dinginliği yani günbatımının yaşamın kaynağı olan gizli ışığı her şeyin üzerine uzanıyordu. Akşamın sessizliğinde hâlâ bir şadufun üzgün iniltisi belli belirsiz kulağa geliyordu. Tapınağın girişindeki kapıkuleyi aştığımda güneş batmıştı, fakat göğü, görünmeyen bir ufuktan gelen garip ışıklar dolduruyordu. Geceye benzer bir şey, batıdan yayılıp

ırmağın üzerine yanardöner bir yemeni gibi seriliyor, o yöne bakılınca ırmak gümüş pırıldayışları içinde görülüyordu.

Karanlıkları aydınlatıp ve derinliklerde simya olayını gerçekleştirip yeni bir güneş yaratacak ışığı artık tapınağın içinde aramam gerekiyordu. Şimdilik başka hiçbir yerde sahip olmadıkları o sıcak ve yakın ışıkla parlayan yıldızların örtüsü yayılmaktaydı.

III. Tutmosis'in firavunların görevlerini öğrendikleri eğlenti salonunu bir boydan bir boya geçip astrologların gökyüzünün yasalarını çözdükleri gözlemesine çıkan merdiveni tırmandım. Kırangaçların yanlarında eski kralların ruhuyla birlikte uçarken yöneldikleri yıldız kümeleri aracılığıyla giz çözülürmüştü. Gecenin lacivert yüreğinde o giz, insanın ruhunu şen bir esrime gibi yüceltiyor, Samanyoluna kadar uzanan yumuşak bir raksa sürüklüyor.

Karnak verdiği sözden fazlasını tutmuştu. Taşlarının duruluğu içime süzülüyordu. Geceyi Honsu'nun⁵⁵ tapınağının çatısı altında geçirmeye karar vermiştim ki, ören alanından hayalet gibi bir adam çıkıp bana yöneldi.

Ölüm müydü? Mozart'ın *Don Giovanni* operasındaki komutandı da, beni öte dünyadaki şölene mi çağırıyordu?

Düzenli adımlarla yürüyordu. Ay ışığında gördüm ki, sağ elinde üç dişli bir tırmık tutuyordu. Honsu tapınağının girişinde diz çöküp gecenin içinde saklı bir tanrısal varlığı selamlayarak birkaç kez secdeye vardı. Sonra kalktı ve gelip yanıma oturdu.

- Güzel gece, dedi, ne kadar sessiz, ne kadar yumuşak. Ben Karnak'ın bahçıvanıyım. Güneş uykuya yatınca gelir, kutsal gölün çevresindeki bitkilerin dibini tırmıklarım. Gündüz kamışları budayıp ufak flütler yaparım, çiçekler ölmesin diye flüt çalarım. Dedemin babası, dedem, babam, hepsi

55 Amon ve Mut'un oğlu, kötücül ruhlardan kurtarması için kendisine baş vurulan ay tanrısı. (ç.n.)

bahçivandı. Mesleğin püf noktalarını onlardan öğrendim, Ben de kendi oğluma öğreteceğim.

Ağır ve insanı büyüleyen bir sesi vardı. O gelip de düşüncelerimi böldüğü anda ben tam karar vermek üzereydim: Kendi bilimsel seferimden ayrılıp ejiptolog Jean-François Champollion'u bırakmak, herhangi bir fellah kimliğiyle, son soluğuma dek zaten başlangıçtan beri benim ülkem olan burada yaşamak.

- Çocuklarınız var mı, diye sordu Karnak'ın bahçivanı.

- Bir kızım var.

- O halde dönmeniz gerekir. Ona gereklisiniz. Bir baba çocuğunu bırakmaz.

Düşüncelerimi okumuştı.

- Neler duymakta olduğunuzu biliyorum, dedi. Mısır'dan ayrılmak, ölmek demek. Fakat kızınız sizin yaşamınızla yaşayacak. Onu varlığınızdaki yoksun bırakmaya hakkınız yok. Tanrı'nın bağışlamayacağı tek yanlış budur.

Sözleriyle yüreğimi paralıyordu. Sanki sıradan bir çiçek koparır gibi, beni benden çekip alıyordu. Kızım... Bana besinimi vermiş olan toprağı, beni canlandıran havayı, iyileştiren sıcaklığı, yaşamın anlamının, yüzeyseli, yararsız bir yana itip öne çıktığı tapınakları ve mezarları onun uğruna bırakacaktım.

Karnak cennetini yitirip yeniden Paris cehennemiyle karşılaşacaktım.

- Yola çıkacağınız zaman, diye bahçivan konuşmasını sürdürdü, her yandan köylüler koşup gelecekler. Evlerinden çıkıp kıyıda, geminizin palamarlandığı noktadaki firavunincilerin yanına toplanacaklar. Bir sağucu kadın alayı acı çığlıklar atacak. Siz, gözleriniz tapınağa dikilmiş, hiçbir şey görmeyecek, hiçbir şey duymayacaksınız. Bu taşların yaşamının iliklerinize kadar işlemesine çalışacaksınız. Sonra da bir daha dönmek üzere gideceksiniz, Kardeş'im benim.

SONSÖZ

- Daha anlat, babacığım, dedi Zoraïde. Konuş.
- Biliyorsun, işte dikilitaş Paris'e getirildi. Sağlığımı yiyip bitiren bu çağdaş Babil'i sevmiyorum ama, o sihirli taştan fazla uzak olmadığım için de mutluyum. Geleceğe bir iz, bir işaret bıraktım, dilbilgisi kitabımı bıraktım.

- Daha konuş...

- Bana iki yıl versinler, dedi Champollion, elini başına vurarak, burada daha bir şeyler var.

Zoraïde öylesine bir güçle baktı ki, gören, onun böylelikle bir süre daha babasını yanında tutabileceğinden emin olduğunu sanırdı. Babası kızına inancını aktarmak için yeni kaynaklar buluyordu.

- Anımsa... Yalnızca coşku, gerçek yaşamdır. Yüreğin yanması, varlığın kendini aşan ve emerek içine alan bir işlekle canlanması gerekir. Coşkuna bağlı kal. Onu besle. Son soluğunda şöyle diyebilmelisin: yaşamımın bir saatinde bile yüzümün kızaracağı bir şey yapmadım.

Bunu söyledikten sonra sustu. Bu son çabayla tükenmişti. Cansız başı yastığa düştü.

4 Mart 1832 günü, Jean-François Champollion, kırk iki yaşında ölmüştü.

Zoraïde ağlamadı. Onu içinden yakan bu paralanmaya karşın, hiç sönmeyeceğini bildiği o ateşe karşın, babası adına

bir sevinç duyuyordu. Onun ruh kuşunun Mısır'a doğru uçuşunu görmüştü. Bir gün orada o kuşla buluşacaktı.

Zoraide babasının yatak odasında bir dolaşmaya çıktı. Aile güncesinde bir falcının Champollion'un doğumundan az önce söylediği sözler kaydedilmişti, onları okudu: "Görüyorum ki, seçkin kadere sahip bir oğlunuz doğacak ve o, gelecek yüzyılların ışığı olacak."

Sonra küçük kız, babasının Mısır'dan getirdiği ve çok önem verdiği şeylerin her birine eliyle dokundu. *Ölüler Kitabının* bir papirüsü üzerinde durdu, sonra onu alıp babasının yatağının üzerine koydu. Yatağa tırmanıp babasının yanında uyudu. Çocuğun başını dayadığı hiyeroglifleri Champollion kendi eliyle şöyle çevirmişti: "*İşığa benzer bir tanrı görüldü. Sonsuza dek yaşayacak.*"

Jean - François Champollion, 1828 yılı temmuzunda manevi vatani Mısır'a varır. 'Mısırlı' dedikleri bu adam, tehlikelerle ve şaşırtıcı yapıtlarla dolu bir doğuya adım atmıştır. Hiyerogliflerin gizini çözdüğüne inanarak, dahice sezgisini doğrulamak amacıyla, Mısır'ı Nübye çölünü baştan başa dolaşır. Bir araştırmacı topluluğun başına getirilmiştir. Bu kişiler arasında sürtüşmeler çıkar, sürtüşmeler bazen sertleşir. Hepsinin güvenliğine göz kulak olacak, hıyanete uğrayacak olan odur. Kutsal saydığı görevini başarıyla bitirmesini yani firavunlar Mısır'ını kurtarıp onun aydınlığını dünyaya aktarmasını engellemek isteyen ürkütücü karşıtlarıyla savaşacak olan hep odur.

İskenderiye'den Ebu Simbel'e, bir eski yerleşim yerinden bir başkasına giden Champollion, bir bilginin ve ölümsüz Mısır'ın uçsuz bucaksız kitabını çözen bir eylem adamının tadabileceği o hiç duyulmamış zevkleri tadar. Christian Jacq, bizleri Mısır arkeoloji biliminin, ejiptolojinin, babasının bu yolculuklarına katılarak görkemli bir macera romanı yaşamaya çağırıyor.

Ejiptoloji doktoru olan 1947 doğumlu yazarın bir çok kitabı yayınlanmıştır. Ramses Enstitüsü Müdürü Christian Jacq, "Güneş Kraliçesi" ile Tarihi Roman dalında Jeand'heurs Ödülü'ne ve "Büyük Firavunların Mısırı" ile de Fransız Akademisi ödülüne layık bulunmuştur. "Tutankamon Olayı", 1992 yılında Yayınevleri Ödülü'nü almıştır. Eserleri birçok dile çevrilmiş ve son yıllarda en çok okunan kitaplar arasında yerini almıştır.

ISBN 975-571-083-3

9 789755 710839

